

SAKSAN SOSIAALI- DEMOKRATIA

SEN VAIHEET, OPPI JA RAKENNE

ESITTÄNYT

N. R. AF URSIN

HELSINGISSÄ
KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ OTAVA

**Kustannusosakeyhtiö Otavan
Kirjapaino, Helsingissä, 1909**

Isäni ja äitini muistolle

omistettu

Esipuhe.

Tämä kirja on syntynyt eräästä sarjasta luennoita, jotka pidin tänä keväänä Turun suomalaisessa työväenopistossa. Koska suomenkielellä ei vielä ole olemassa minkäänlaista teosta, joka lyhyesti ja itsenäisesti käsittelisi tässä esitettyä ainetta työväen kannalta, ja koska kuitenkin Saksan sosiaalidemokratian tunteminen, varsinkin Suomen suuresti kasvaneen ja vakiintuneen sosiaalidemokraattisen puolueen keskuudessa, epäilemättä on ajan vaatima, olen arvelut, että tuon sarjan julkaiseminen laajennettuna ja varustettuna tärkeimmillä viittauksilla päälähteisiin olisi joksikin hyödyksi suomenkieliselle yleisölle. Se, joka vieraisiin kieliin perehtyneenä tahtoo syvemmin tunkeutua aineeseen, voi sen tehdä mainittujen lähteitten avulla.

Turussa, 12 p. toukok. 1909.

TEKIJÄ.

F. Engels.

»Friedrich Engelsin elämä oli kansainvälisen työväenliikkeen historia; Bebelin elämä on Saksan sosiaalidemokratian historia. Bebelissä on niin monta vanhan Engelsin piirrettä: persoonallinen rakastettavuus, pirteys ja eloisuus, tulisielu, rehellisyys ja — mukautumiskyky.»

Sombart, Dennoch siv. 107.

E. Bernstein

»Pitäkäämme huoli siitä, ettei kuiva jokapäiväisyys tukahuta ihanteellisuutta, ettei niiden suurten historiallisten tehtävien tietoisuus häviä, jotka ovat köyhälistölle asetetut.»

Bernstein, Bernstein siv. 195.

1.

Mimmoinen ihmiskunnan alkuperäinen taloudellinen tila on ollut, emme tiedä; korkeintaan voimme siitä lausua jonkunlaisia todennäköisiä arveluita. Mutta niin kauas kuin ihmiskunnan historia ulottuu muinaisuu-teen, ilmestyy siinä aina eräs sängen silmiinpistävä vastakohtaisuus, vastakohtaisuus rikkaitten ja köyhien, ylä- ja alaluokan, sortajien ja sorrettujen välillä. Voi syystä väittää — ja uudempi historiantutkimus aset- tuukin yhä enemmän tälle kannalle — että yllä mainittu taloudellis-materialistinen vastakohtaisuus on se varsi- nainen akseli, jonka ympäri ainakin tähän asti koko ihmiskunnan historiallinen toiminta on pyörinyt.¹

Juutalaisten vanhassa yhteiskuntajärjestelmässä oli tämä vastakohtaisuus jo hyvin varhain aivan ilmei- nen. N. s. Mooseksen kirjoissa on tästä mitä selvimpiä todistuksia. »Älä tee vääryyttä köyhälle ja tarvitse- välle päivämiehelle . . ., vaan maksa hänelle hänen palk- kansa sinä päivänä ennen auringon laskua, sillä hän on hätäynyt ja siitä hän elää» (V, 24, 14—15 vert. III, 19, 13). »Ei sinun pidä kääntelemän sinun köyhäs oikeutta hänen asiassansa» (II, 23, 6). Ja n. s. ilovuonna, joka 50:s vuosi, olivat kaikki velkavankeuteen antautuneet

¹ Vert. Komm. manif. ens. luvun loppup.

kansalaiset irtilaskettavat, kaikki tämän puolivuosisadan kuluessa syntyneet velat annettavat anteeksi ja silloin myydyt talot ilman korvausta luovutettavat entisille omistajille (III, 25 vars. 10, 23, 50, 54). Joka 7:s vuosi oli vuodentulo annettava köyhille. Korko oli kielletty. Näyttää kuitenkin siltä, kuin rikkaitten sorto lakimääräyksistä huolimatta vaan olisi jatkunut. Sillä 9:nnestä vuosisadasta asti e. Kr. nousivat Israelin »profeetat» ankarasti tätä sortojärjestelmää vastaan, niin ankarasti, että kuuluisa Renan, juutalaisuuden tarkka tuntija, on nimittänyt heitä Israelin sosialisteiksi. Niin huudahtaa esim. prof. Amos (8; 4): »Kuulkaa tätä te, jotka köyhää sorratte . . . ja sanotte: koska uusi kuu loppuu, . . . että saisimme köyhät rahallamme haltuumme ja hätäyneet kenkäparilla ja myisimme akanat jyvään edestä?» Tämä vastakohta rikkaitten ja köyhien välillä kävi yhä kireämmäksi myöhemminä aikoina, kun edelliset luokkasetujensa takia liittyivät kiinteämmin kansan valloittajiin ja yhdessä näiden kanssa sortivat köyhää kansaa — täten valmistuen otollista maaperää kristinuskolle.¹

Samanlainen luokkavastakohtaisuus vallitsi muinaisessa Kreikassakin. Kuten Palestiinassakin joutuivat köyhät ateenalaisetkin suunnattoman suuriin velkoihin, vieläpä rikkaitten velkavankeuteen, ja kun Soloninkaan välityskeinot eivät auttaneet (etenkin hänen kuuluisa »seisachteia»nsa), pyrki köyhälistö — osaksi tilapäisten itsevaltiasten avulla — yhä suurempaan valtaan, ja viha rikkaita vastaan kiihtyi. Köyhän kansalaisen ahdinkotila kasvoi vielä rasittavammaksi enenevän orjuuden kautta, joka hävitti vapaitten kansalaisten

¹ Vert. Delitzsch, Handwerkerleben zur Zeit Jesu.

toimeentulon. Ja tätä orjuutta piti kuitenkin muinaisajan suurin ajattelijakin, Aristoteles, aivan välttämättömänä.

Eräs puhtaasti porvarillinen oppinut professori ¹ kuvaa Muinaiskreikan tilan tässä suhteessa sangen sattuvasti: »Jo seitsemännellä vuosisadalla (e. Kr.) on helleniläisen maailman yhteiskunnallisesti ja taloudellisesti edistyneimmissä maakunnissa kapitalismi (rahavalta) niin varttunut ja levinnyt, että laajat kansankerrokset sen tunsivat raskaana taakkana.» »Yhä ilmeisemmäksi kävi suunta halaista yhteiskunta kahteen yhteiskunnallisesti eroavaan luokkaan, joista toisella oli tuotantovälikappaleet ja maat, raaka-aineet ja koneet, toisella taas ei mitään tahi ei juuri mitään muuta kuin työvoimansa, jota useasti ei sitäkään voinut vapaasti käyttää.» »Melkein kaikkialla Hellaassa sama pyrkimys taloudellisten vastakohtien kasvamiseen pääoman ja maan omistuksen enentyvän keskityksen kautta, keskisäädyn yhtämittaiseen hupenemiseen, rahavallan kasvamisen ohessa kauhea nurjapuoli: köyhtyminen, ... eri kansanluokkien kasvava viha ja keskinäinen viiraantumisen luokkakateuden ja luokkavihan kautta.» »Köyhälistö heräsi omien luokkaetujensa käsittämiseen.» »Yhteiskuntajärjestyksen pohja, omaisuus ja sen jako ovat aina valtiollisen järjestyksen määrääjinä. Helleeniläisten vapaavaltioitten valtiollisen elämän koko kehitys riippui sen takia lopullisesti sen kysymyksen ratkaisemisesta, mikä noista eri yhteiskunnallisista luokista voisi päästä pääasiallisesti valtiovaltaa käyttä-

¹ Pöhlmann, *Gesch. des antiken Kommunismus u. Soz.* II, 110, 121, 131; I, 146, 155 ja us.; vert. myös G. Meyer, *Die wirtschaftl. Entw. des Alterthums.*

mään.» Tämä vastakohtaisuus veikin monasti verisiin kahakkoihin eri kansanluokkien kesken ja vihdoin koko Kreikan kumoon: juuri köyhyyden ja rikkauden jyrkkä vastakohtaisuus hävitti Kreikan kansalta valtiollisen vapauden. Turhaan koettivat esim. Spartan nuoret kuninkaas Agis ja Kleomenes (245—222 e. Kr.) pitkälle tähtäävillä uudistuksilla torjua Kreikan perikatoa: vielä Kreikan vapauden viimeisinä vuosina riehui rikkaitten ja köyhien välillä kiivas taistelu, ja kun yläluokka ei tahtonut väistyä etuoikeutetusta asemastaan, oli perikato välttämätön.

Yhtä turhat olivat ne ponnistukset kirjallisuuden alalla, jotka tulivat Kreikan etevimpien ajattelijain Platonin ja Aristoteleen puolelta pari vuosisataa ennen: edellinen koetti kahdessakin teoksessa esittää jonkunlaisen kommunistisen yhteiskuntaehdotuksen, jota monella taholla pidetään ensimmäisenä sosialistisena yhteiskuntahaaveiluna. Se ei vinyt mihinkään tulokseen. Muinaisajan suurin koomikko Aristofanes taas ruoski verrattomalla ivalla kuuluisissa huvinäytelmissään köyhälistön vapautuspyrinnöitä. Kreikan kansan taloudelliset riidat jatkuivat sen yleiseen ja yhteiseen perikatoon saakka.

Asiain ja tapahtumien kulku oli suurpiirteisesti katsottuna sama Rooman valtakunnassa kuin muinaisessa Kreikassa. Voi ehkä vielä suuremmalla syyllä sanoa, että siellä koko historiallisen kehityksen perustuksena oli rikkaitten ja köyhien vastakohtaisuus.

Italiassakin orjien työ saattoi suuret määrät »vapaita» kansalaisia perikadon partaille: nämä proletaariset ainekset tulvivat pääkaupunkiin ja ryhtyivät muiden tyytymättömien kanssa ankaraan taisteluun toi-

meentulonsa takia. Samaan suuntaan vaikutti rikkaitten menettely valtiomaitten suhteen. Aatelishallitus, joka seurasi kuningasvallan kukistumista, antoi näitten maitten vuokraamisen ainoastaan omille luokkalaisilleen, jotka eivät edes kunnollisesti suorittaneet siitä säädettyä maaveroa, vaan sen sijaan imivät viimeisen veren alustalaisistaan, mikäli ne olivat »vapaita» kansalaisia. Tämä menettely »vei», kuten Rooman historian paras tuntija sanoo,¹ »suorastaan keskisäädyt taloudelliseen ja siveelliseen rappiotilaan» ja heitti ne köyhälistön riveihin. Ymmärtäväisten rahamiesten, kuten Spurius Cassiuksen (486) ja Sp. Maeliuksen (439) avunyritykset eivät tuottaneet muita tuloksia kuin kuoleman heille itselleen. Vihdoin täytyi valtion ruokkia noita ylimysvallan sortamia olennoita, ja siihen eivät pienet summat riittäneet; tasavallan viime aikoina nousi valtion syöttölästen lukumäärä yli 300,000 ja menot yhdestä vuodesta noin 17 milj. Smk. Ei siis ole kumma, että tyytymättömyys alemmissa kansankerroksissa vaan oli kasvamassa. Vielä kerran koettivat molemmat Gracchukset (133—122 e. Kr.) reformeilla saada parannuksia aikaan. Valtaavalta tuntuu vieläkin se puhe, jonka Tiberius Gracchus piti rahvaalle: »Italian eläimillä on luolansa, mutta niillä miehillä, jotka taistelevat ja kuolevat isänmaan edestä, ei ole muuta kuin ilma ja valo, ja kodittomina he saavat lapsineen ja vaimoineen harhailia ympäri. Ja sotaherrat valehtelevat, kun he kehottavat sotilaita taisteluissa suojelemaan kodin hautoja ja tempeleitä vihollisia vastaan, sillä ei yhdelläkään näistä monista roomalaisista ole kotialttaria eikä

¹ Vert. Mommsen, Röm. Gesch. I^o, 266 ja useamm.

kotihautaa, vaan he taistelevat ja kuolevat muitten ylellisyyden ja rikkauden puolustamiseksi — ne samat miehet, joita sanotaan maailman herroiksi ja joilla ei ole maakokkarettakaan, jota he voisivat sanoa omaksensa.» Ja rikkaitten ja köyhien taistelut jatkuivat, vieläpä monasti tavallisina katumeteleinä, »kunnes», kuten Mommsen sanoo, »yhteiskunta taistelujen kestäessä upposi perikadon kuiluun».

Ja koko roomalaisen keisariajan kesti tämä yhteiskunnallinen vastakohtaisuus. Jo sen alussa tuntui köyhyys ylen rasittavalta kansojen syvissä riveissä, ja aivan luonnollista oli, että ne uskonnot, jotka, kuten Isiksen mysteeriopalvelus ja kristinusko, lupasivat niille lievennystä joko tässä tai tulevassa maailmassa, saivat hyvin paljon kannattajia. Se, joka siihen aikaan antoi köyhälle miehelle Lasarukselle taivaan ja rikkaalle helvetin; joka sanoi, että helpompi on kameelin kulkea neulan silmän läpi kuin rikkaan päästä taivaaseen, joka rikkaalle nuorukaiselle antoi kehotuksen: »jos tahdot olla täydellinen, niin mene ja myy kaikki, mitä sinulla on ja anna vaivaisille» — se puhui suoraan alhaisen, kurjuuteen vaipuneen kansan sydämeen. Alussa käsitettiin Kristusta joksikin maalliseksi vapahtajaksi, joka pelastaa köyhän kansan sen sanomattomasta kurjuudesta;¹ hänen ylönousemisensa käsitettiin ensin maalliseksi asiaksi, jonka kautta hän palajaisi maailmaan rakentamaan uutta paratiisista valtakuntaa maan päälle (kiliiasmi).

Ensi aikoina elivät kristityt sängen yksinkertaista, ehkäpä jonkunlaista kommunististakin elämää.² Mutta

¹ Vert. Sorel, *La ruine du monde antique*.

² Vert. Kautskyn ja Maurerbrecherin vastakkaisia mielipiteitä: *Urspr. des Christenthums ja Soz. Monatshefte* 1909, siv. 94 seur.

vähitellen, kun tuo taisteleva kirkko muuttui, varsinkin Konstantinos n. s. suuren kautta, riemuitsevaksi kirkoksi (ecclesia triumphans), muuttui elämä ja käsitys siitä aivan toisenlaiseksi: »pyhä» Augustinus saarnasi lohdutukseksi, että »liiallinen» (?!) omaisuus oli annettava köyhille tahi kirkolle ja siten välillisesti köyhille». Täten kasaantui kirkolle äärettömiä rikkauksia (keskiajan lopulla oli $\frac{1}{3}$, paikoittain vielä enemmän »kuolleen käden» hallussa) ja armeliaisuus esti ensi aikoina jossain määrin köyhyyden leviämistä. Mutta rikkaitten ahneus kasvoi ja samassa määrässä köyhien lukumäärä. Ja sama vastakohtaisuus kuin ennen vallitsi keskellä kristikuntaa. Olkoonpa niin kuin Kautsky sanoo,¹ että »nuo molemmat rikkaitten ja köyhien kansakunnat oli vielä kaksi naapurikansaa, jotka toisiaan ymmärsivät ja tunsivat» — tuo mainittu vastakohtaisuus oli kuitenkin selvästi olemassa ja kehittyi yhä selvemmäksi. Kristinuskon alkuperäistä köyhyyttä mammonismia vastaan saarnasivat useammat hengelliset lahkokunnat, Waldensit, kerjäläismunkit, Beghardit ja Lollardit, Taboristit, Anabaptistit y. m. Proletaarinen henki heräsi monasti varsinaisissa kapinoissa Italiassa (Dolcino 1300) Ranskassa (Jacquerie 1358), Englannissa (Ball-Tylerin 1381) ja Saksassa (suuri talonpoikaissota 1525).²

Ja keskiaikana ei köyhien ja rikkaitten vastakohtaisuus rajoittunut ainoastaan Euroopan kansoihin. Tätä todistaa m. m. se suuri reformi, joka v. 1069 joksikin aikaa pantiin toimeen Kiinassa, kaukaisessa idässä. Se tuli ylhäältä päin ja juuri siitä syystä se ei kauan kestä-

¹ Gesch. des Sozialismus I, 1, 121.

² Vert. Engels, Der deutsche Bauernkrieg, herausg. v. Mehring.

nyt. Keisari Shentsung ja hänen ministerinsä Wangngan-she ryhtyivät selvästi valtiotaloudellisiin toimenpiteisiin »auttaaksensa työntekijöitä, etteivät rikkaat niitä söisi»: määrättiin elintarpeista vissit hinnat; määrättyinä vuosina tulisi ainoastaan rikkaitten maksaa veroja, joilla köyhiä ja työttömiä avustettiin; näille annettiin myös korottomia viljalainoja y. m. Ja kuitenkin on Kiinassa rikkaitten ja köyhien erotus pienempi kuin ehkä missään muussa maassa.

Alemmat kansankerrokset olivat Euroopassa vajonneet maaorjiksi — s. o. niillä oli persoonallinen vapaus, mutta eivät saaneet muuttaa paikaltaan — niitä rasi-tettiin mitä raskaimmilla veroilla, jos niillä oli oma maa-tila, ja sotaväenotot ja ryöstöt sotien aikana painoivat vielä lisäksi. Aatelin ja kirkkoruhtinasten rinnalla olivat ne melkein täydellisen mielivallan alaisia. Mutta vähitellen oli kasvavissa kaupungeissa muodostunut kaupan ja käsiteollisuuden varttuessa eräs keskiaste, porvaris-sääty, jonka luku ja mahtavuus oli yhä nousemassa. Mutta tämäkin aines tiesi vallan hyvin jo silloin nylkeä noita alempia kansankerroksia.

Nämä odottivat tuosta n. s. kirkonuudistuksesta eli »uskonpuhdistuksesta» maallistakin helpotusta aivan kuin kristinuskon ensimmäisestä ilmestymisestä Rooman valtakunnan laajat köyhälistöjoukot, mutta kohta ne huomasivat pettymyksensä: itse uskonpuhdistuksen varsinainen herättäjä Luther ei suinkaan asettunut köyhän, sorretun kansan puolelle, vaikka hänen ensimmäinen esiintymisensä siihen viittasi.

Uskonpuhdistus ei parantanut Euroopan sosiaalisia oloja: se vain siirsi osan paavin maallisesta vallasta toisiin käsiin.

Rikkauden ja köyhyyden vastakohtaisuus synnytti paljon tyytymättömyyttä, meteliä ja kapinoitakin, niinkään jonkun ehdotuksen olevien olojen perinpohjaiseenkin muuttamiseen, käytännöllisiäkin, vaikka harhaan tähdättyjä toimenpiteitä epäkohtien poistamiseksi, mutta itse ytimeen ei kukaan vielä ollut tunkeutunut.

Sen suoritti vasta 16. vuosisadan alussa eräs englantilainen mies, jota syystä voi sanoa sosialismin isäksi ja perustajaksi — Thomas Morus (More).¹ Tämä tavallansa ensimmäinen sosialisti nousi — olojen pakosta — tuon huikentelevan, rappeutuneen Englannin kuninkaan Henrikki VIII:n valtiokansleriksi ja mestattiin saman herransa käskystä sitten Towerin linnassa.

Morus se ensimmäisenä esitti »Utopia» (= olematon ihannevaltio) nimisessä kirjassaan valtiojärjestyksen, jossa ehdotetaan yksityisomaisuuden poistamista ja tuotannon yhteistyttämistä siten, että 6 tunnin työpäivä säädetään kaikille (vähäisillä poikkeuksilla) pakolliseksi. Toisin sanoen Morus oli ensimmäinen, joka laski tulevalle yhteiskunnalle saman perustuksen: tuotantovälineitten ottamisen valtion huostaan, kuin nykyajan sosialismi. Moruksen aikana katsoivat Englannin rahamiehet edullisimmaksi muuttaa viljapelot niitty-
maiksi,² joilla lammaslaumat kävivät laitumella, sillä lampaitten villa tuotti silloin Englannin jo siihen aikaan yli koko Euroopan levinneitten kankaitten kautta suuria rikkauksia, samalla kuin se siten teki melkoisen joukon maanviljelijöitä leivättömäksi: lampaat söivät ihmisiä, kuten Morus sanoi, ja täten valtio teki näistä

¹ Vert. Kautsky, Thomas Morus und seine Utopie.

² Vert. Marx, Kapital I^o, 683 s.

ympärikuljeksivia irtolaisia ja rikoksentekijöitä, joita molempia se silloin tavallisesti kuolemalla rankaisi. Mutta valtiolle ei mikään ole vaarallisempaa kuin kokonainen kerjäläiskansa, sillä tyytymätön pyrkii aina muutoksiin ja kapinaan, ja jolla ei mitään ole kadotettavaa, se on enimmin taipuvainen mullistuksiin. Todellinen hyvinvointi ei voi kukoistaa siellä, missä enemmistö elää kurjuudessa ja kerjää, kun taas omaisuus kuuluu niille, jotka eivät sittekään sillä ole onnellisia. »Sillä», huudahtaa Morus, »mikä oikeus se on, jos rikas kulta-seppä tai koronkiskuri, joka ei ensinkään tai ei ainaakaan riittävästi tee työtä, elää pulskasti ja ylellisesti, kun köyhät työjuhtien tavoin raatavat työläiset, käsi-työ- ja peltomiehet, joita vailla ei mikään yhteiskunta voi pystyssä pysyä, ovat viheliäisemmässä tilassa kuin oma karja?» »Tähän tulee vielä, etteivät rikkaat yksityispetokseen tyydy, että he vielä omaksi edukseen säätävät lakeja, joille he antavat oikeuden nimen.¹ He keksivät aina uusia keinoja säilyttääkseen itsellensä tuota vääräydellä koottua omaisuutta ja käyttäöksensä työtä mahdollisimman vähästä korvauksesta.»

Näin voimakasta kieltä käytti tuo sosialistinen valtiokansleri!

Ja kuitenkin ei Morus tästä huolimatta ollut mikään »tieteellisen sosialismin» edustaja sanan nykyisessä merkityksessä.

¹ Vert. Chamisson säkeitä:

»Was will, was soll, was heisst denn das Recht?

Hast du die Macht, du hast das Recht auf Erden.

Selbtsüchtig schuf der Stärkre das Gesetz.»

(Mikä oikeus on ja mikä sen merkitys? Jos sinulla on valta, niin on sinulla oikeus maan päällä. Voimakkaampi se itsekkäisyydessään laati lain.)

Sillä vaikka Morus toisin kuin esim. Platon saarnasi tuotantovälineiden yleistyttämistä, luuli hän, kuten yleensä kaikki sosialistiset maailmanparantelijat (Owen, Saint-Simon ja Fourier siihen luettuina) Marxiin, Engelsiin ja Lasalleen saakka, että tuo ehdotettu parannus olisi saavutettavissa jonkun valistuneen ruhtinaan tahi ainakin varakkaamman kansanluokan myötävaikutuksella *milloin hyvänsä* (huolimatta taloudellisesta kehityksestä) vapaasti keksityn kaavan mukaan — ja Morus yhtä hyvin kuin Platonkin toivoi ihanteensa toteuttamista. Tällaista keinoa ei kukaan varsinainen sosialisti enää tepsiväksi usko.¹ Morus on täten hänen kirjansa mukaan nimitetyn utopisen sosialismin perustaja, mutta sittekin »alkaa», kuten Kautsky oikein sanoo, »*Moren Utopialla uudenaikainen sosialismi*».

Moren Utopiaa seurasi koko joukko samanlaisia julkaisuja eri maissa, varsinkin Ranskassa, niinkuin esim Vairassen, Me(s)lierin, Morellyn — tämän lisäksi vielä useampia yksityisomaisuuden puolustajia, jotka kuitenkin sangen ankarasti tuomitsivat silloista yhteiskuntaa, kuten Linguet ja Ludvig XVI:n molemmat ministerit Turgot ja Necker, niinkuin myöskin Mably ja J. J. Rousseau.

Ei ole suinkaan mikään satunnaisuus, että näitä miehiä etupäässä ilmestyi Ranskassa. Sillä tässä maassa oli köyhyyden ja rikkauten vastakohtaisuus ja jälkimäisen edelliselle tuottama kurjuus kasvanut korkeammalle kuin missään muussa sivistysmaassa 17. ja 18. vuosisadan kuluessa.

Henrikki IV ja hänen paras neuvonantajansa Sully

¹ Vert. Engels, *Entwicklung des Sozialismus von Utopie zur Wissenschaft*.

koettivat vielä kovalla kädellä ja jonkunlaisella menestyksellä ylläpitää tasapainoa eri kansankerrosten taloudellisten harrastusten välillä, mutta heidän kuolemansa jälkeen pyrkivät taas aateliset valtansa laajentamiseen. Kun aateli pääasiallisesti la Fronde nimisissä kapinanyrityksissä kukistettiin, katsoi se paraaksi taloudellisten etujensa kannalta liittyä kukistajaansa, joka ottikin tarjouksen vastaan.¹ Ja nyt alkoivat yksinvaltiut ja hoviaateliksi muuttuneet suuret herrat (seigneurs), siihen luettuina hengellisetkin, yhdessä ryöstää ja riistää alemmaa kansaa laillisuuden nimessä ja yhtä paljon ilmankin sitä. Hallituksen sotapolitiikka ja tämän ja herrojen suunnattoman tuhmaava elämä nielivät melkoiisia summia, jotka alemmat kansankerrokset saivat maksaa yhä lisääntyvillä veroilla. »Näkee villedä eläimiä, koiraksia ja naaraksia siellä täällä, mustia, kalmankalpeita ja auringon polttamia, maahan kiintyneitä, jota he voittamattomalla itsepintaisuudella muokkaavat; niillä on jotain, joka muistuttaa ihmisääntä, ja kun ne nousevat pystyyn, näyttävät ne inhimilliset kasvonsa — ja tosiaan ne ovat ihmisiä»: näin kuvaa tunnettu kirjailija La Bruyère ranskalaista talonpoikaa siihen aikaan. Ja paljon paremmassa tilassa ei juuri ollut alhaisempi papistokaan Ranskassa.

¹ Vert. Engels, Anti-Dühring, s. 170: »Von dem Augenblick, wo das noch immer politisch ohnmächtige Bürgerthum vermöge seiner wachsenden oekonomischen Macht gefährlich zu werden anfing, verbündete sich das Königthum wieder mit dem Adel und rief die Revolution des Bürgerthums hervor.» (Siltä hetkestä asti, jolloin poliittisesti yhä vielä voimaton porvaristo kasvavan taloudellisen mahtinsa nojassa alkoi käydä vaaralliseksi, liittyi kuningasvalta jälleen aatelistoon ja herätti porvariston vallankumouksen.)

Ei siis ole kummasteleminen, että yksi näistä mitä räikeimmällä tavalla repi silloisen yhteiskuntajärjestelmän palasiin — Jean Me(s)lier »testamentissaan».¹ Itsevaltius, aateli, papit saavat tässä kaikki runsaan osansa, varsinkin viimeainitut. »Toinen luokka, joka omistaa kaiken rikkauden, käsittää kuninkaan, prinssit, aatelin ja papiston, jotka vain elävät toisen luokan raskaan työn hedelmistä. Tämä toinen luokka, kurjuuden ja murheitten masentamana, on tuo surkuteltava kansa, joka itsellensä tuskin saapi palasen leipää.» Papit, uskonnon palvelijat, esittävät iankaikkisen kadotuksen uhalla kuuliaisuutta kaikille vallanpitäjille, koska jumala on asettanut nämä kansaa hallitsemaan ja nämä puolestansa palkitsevat pappeja, antavat heille hyvät paikat ja hyvät tulot. »He jyrisevät köyhän kansan pienimpiäkin vikoja vastaan saarnastuolistaan, mutta kuninkaitten ja mahtavien kirottavaa riettautta nähdessään ovat he kuin mykät koirat.» Papit uskottelevat kansaa, että he vievät sitä taivaaseen ja ikuiseen onnellisuuteen, mutta sillä he juuri estävät sitä nauttimasta rauhassa onneaan tämän maan päällä. Ja yleensä näyttävät toiset täällä syntyneen tirannimaisesti toisia hallitsemaan ja aina elämässä saamaan nautintoa ja hekumaa, toiset taas olemaan kurjia, onnettomia, viheliäisiä orjia ja koko elämänsä huokailemaan tuskassa ja köyhyydessä. Imartelijat ovat luulotelleet kuninkaita, että he ovat alamaistensa hengen ja omaisuuden herroja. »Yhtykää siis kansat» vapautumaan millä keinoilla tahansa tästä kurjuudesta, huudahtaa Meslier, melkein kuin Marx kommunistisen manifestin lopussa.

¹ Vert. Gesch. d. Soz. I, 2, 792

Linguet'n (jonka pääteosta Marx nimittää »sangen nerokkaaksi»;¹) kieli on melkein yhtä voimakasta. Jo v. 1767 hän väittää, että vapaudesta ei köyhällä ole muuta voittoa kuin että hän joka hetki voi pelätä nälkäkuolemaa. Entinen orja sai ravintoa, ellei hänellä ollut työtä. Mutta nyt, kellä on etua siitä, että työmies pysyy hengissä? Kun työntekijöitä tarvitaan, polkee rikas maata, ja tuhansia työhön kykeneviä ihmisiä ilmestyy, jotka kiistelevät kunniasta päästä vähästä palkasta työhön. Ja kun se on loppunut, heitetään heidät kerjäläisiksi ja he joutuvat lakien käsiin. Sillä »lait ovat suojeluskeinoja rikkaitten hyväksi köyhiä vastaan».² Ja jos parannuksia tehdään työväen asemassa, tulevat ne omistavien luokkien hyväksi, jotka vastaavasti alentavat palkkoja.

Nämä ja näiden kaltaiset lausunnot ovat proletaarisia torventoitotuksia ennen Ranskan suurta vallankumousta. Ja ne synnyttivät välistä kapinanyrityksiäkin köyhälistön riveissä.

Mutta ei tämä Ranskan suuri, mullistava vallankumous olisi puhjennut ilmi, ellei Ranskassa, kuten jossain määrin muuallakin, muuttuneitten taloudellisten olojen vaikutuksesta »porvaristo», varsinainen »kolmas sääty», olisi ehtinyt nousta taloudelliseen mahtavuuteen. Se alkoi jo paljon aikaisemmin, voi sanoa etenkin Colbertin ajoilta saakka, jolloin Ranskan kauppa ja teolli-

¹ Vert. Philip, Linguet, ein Nationalekonom des 18. Jahrhunderts.

² Marx on huomauttanut, että L:n väite: »lakien henki on *omaisuus*» on kerrassaan osoittanut Montesquieu'n kuuluisan »Esprit des lois» aivan väärälle perustukselle rakennetuksi.

suus rupesi suuresti kukoistamaan. Colbert piti kyllä vielä porvaristoa aisoissaan, mutta varallisuuden kasvaessa kasvoi yhä vaan sen vaikutusvaltakin. Varsinaiset porvarilliset ainekset kävivät ensi aikana vallankumouksen etunenässä.¹ Mutta kuten tunnettu luisi valta yhä enemmän radikaalisempien kansankerrosten käsiin. Tämä olikin vallan luonnollista, kun edelliset sängen vähän huolehtivat jälkimäisten hyvinvoinnista. Varsinainen työväki kantoi suurimman ja raskaimman taakan koko vallankumouksessa, mutta kun se hädäsään pyysi porvariston käsissä olevia virastoja ja eduskuntaa köyhiä auttamaan, riistettiin siltä 14/6 1791 yhdistymisvapaus, koska työväestö ei muka semmoisena voinut kokoontua yksityisistä luokkaeduistaan keskustelemaan, vaan ainoastaan kansan yleisistä asioista. Ja vallankumouksen ensimmäinen valtiomuoto v. 1791 sulki sensuksen nojalla melkein kaikki *varsinaiset* työntekijät äänioikeudesta. Marat puolusti jo silloin tarmokkaasti lehdessään »Ami du peuple» alemman kansan oikeuksia ja huomautti, että »aateliylimystön kumoaminen olisi huono voitto, jos joutuisi siitä *rahaylimystön* alaiseksi». 1793 v:n valtiomuoto (Rousseau'n periaatteiden mukainen) olikin jo todistus jyrkempien aineiden voitosta, vaikka se ei ole sosialistinen: se tunnustaa ainoastaan kuten 1791 v:n valtiomuotokin jokaisen kansalaisen oikeuden työnsaantiin. Mutta Robespierren kukistuminen Thermidor-kuun 9 p:nä toi reaktionin taas valtaan — ja Robespierre kukistui, koska ei hänkään jaksanut hankkia Pariisin köyhälistölle, josta hänen valtansa riippui, kyllin *leipää*. Ther-

¹ Vert. Aulard, Histoire pol. de la révolution franç. ja Jaurès, Histoire Socialiste (1789—1900).

midoristit, reaktioni, jaksoivat sitä vielä vähemmän, ja köyhälistön tyytymättömyys kasvoi. Silloin astui valtiolliselle näyttämölle eräs mies, joka ryhtyi *valloittamaan valtiollisen vallan tälle köyhälistölle — ensimmäinen yritys* sitä laatua Euroopassa — Gracchus Babeuf, yksi Bastiljin valloittajista. Hän ei tyytynyt pelkkiin sanoihin köyhälistön kurjasta tilasta, vaan hän tahtoi rohkeata *toimintaa* — tahtoi tulla »from sounds to things»: sanoista tekoihin.

Babeufin mielestä oli yhteiskunnan tarkoitus kaikkien onni, ja tämä onni saavutetaan ainoastaan kaikkien *taloudellisella* yhtäläisyydellä (poliittisesti vaadittiin vaan 1793 vuoden valtiomuoto paperilta todellisuuteen): vasta silloin oli vallankumous saavuttanut *lopullisen päämääränsä*, ja tähän oli pelkäämättömällä toiminnalla pyrittävä. Babeuf perusti sen tähden erityisen salaisen seuran, »yhdenvertaiset» (les égaux), joka sopivalla hetkellä anastaisi vallan valtiossa omiin käsiinsä ja suorittaisi tuon muutoksen köyhälistön hyväksi. Tämä yritys ei onnistunut — se vei alkuunpanijansa mestauslavalle eikä se voinutkaan onnistua, sillä semmoisella valtiollisella kädenkäänteellä ei panna toimeen suuria taloudellisia muutoksia, joihin taloudellinen kehitys ei vielä ole asianomaisia kypsyttänyt, mutta Babeuf ja vielä enemmän seuran sihteeri Buonarotti kasvattivat Barbèsin, Blanquin ja muita samanlaisia äkillisiä yrityksiä varten, jotka myöhemmin uudistuivat samalla menestyksellä, kunnes Marx julisti, että osittainen vallankumous on utopia ja ainoastaan köyhälistön suuri vallankumous mahdollinen, ja Engels¹ vihdoin tuo-

¹ Vert. Engelsin johdantoa Marxin teokseen *Klassenkämpfe in Fr.*

mitsi kerrassaan kelpaamattomiksi uudempinakin aikoina tuommoiset äkilliset kapinat; joita muuttuneet taloudelliset olot eivät vielä ole kypsytäneet. Mutta sittekin on Babeuf kunnioitettava ensimmäisenä sosialistina (tai kommunistina), joka tahtoi viedä köyhälistön suuren vapausliikkeen — *tositoimintaan*.¹

Ranskan ensimmäinen suuri vallankumous tuotti porvaristolle melkein kaiken voiton, vaikka köyhälistö siitä sai kantaa suurimmat kärsimykset. Marat'n pelko toteutui: köyhälistö oli aateliylimystön vallasta joutunut rahaylimystön käsiin. Mutta luoden porvarivallan, kukistamalla aatelin ja papiston etuoikeudet, oli vallankumous samalla luonut *välttämättömän* väliasteen, jonka kautta perustus laskettiin köyhälistön vallalle tulevaisuudessa, kun olot ovat riittävästi kypsyneet. Ja tähän suuntaan oli vallankumous mahtavasti vaikuttanut siten, että se herätti eloon yhdenvertaisuuden aatteen, joka vihdoin viepi *todelliseen yhdenvertaisuuteen*, kun taloudelliset olot ovat muutokseen kypsyneet.

Kukkuroilleen nousi tämä porvarivalta, kun feodaaliset takaisinvalloittamisyrietykset olivat rauenneet 1830-luvulla johtavissa maissa, Ranskassa ja Englannissa. Heinäkuun vallankumous v. 1830 asetti itse »porvarikuninkaan» valtaistuimelle, ja hänen pääministerinsä Guizot muistutti kansalaisiansa: »rikastukaa» (»enrichissez-vous»), ja Englannissa laski suuri parlamenttireformi v. 1832 vallan niinikään porvariston käsiin — »lopullisesti», kuten ministeri Russel julisti niille, jotka pyrkivät edemmäs. Molemmat suuret muutokset saatiin toimeen etenkin köyhälistön ponnistuksilla ja kärsi-

¹ Vert. Deville, Gracchus Babeuf (übers. v. Bernstein).

myksillä, mutta kun voitto oli saavutettu, jäi koko suoranainen saalis, kuten Ranskan suuressa vallankumouksessa, porvariston käsiin. Ja se toimi tosiaan täydellisesti Guizot'n ja Russelin mielipiteitten mukaisesti. Se ei tahtonut tietää valtansa lopusta ja se pyrki tavalla tai toisella vaan rikastumaan, samalla kun se yhä syvemmälle upposi sisälliseen mädännäisyyteen.¹ Manchesteri-oppi oli täydessä kukoistuksessaan: semmoiset miehet kuin Bastiat saarnasivat kaikkien kansaluokkien »etuharmoniaa» (!). Mutta mitä pitemmälle tultiin, sitä enemmän tulivat sen turmiolliset seuraukset näkyviin. Grottemylly nieli yhä suuremmassa määrässä uhreja köyhälistön riveissä — hätä synnytti välisti kapinoitakin, kuten Lyonin silkkikutojain v. 1831, joiden sotahuuto oli tuo kuuluisa: »elää työskennellen tai kuolla taistellen». Ja kun köyhälistö vaati työtä, vastasi aivan tylysti eduskunnan presidentti Ranskassa (v. 1840): »eduskunnan tulee säätää lakeja eikä hankkia työtä työväestölle».

Ajattelevammat yläluokankin miehet kävivät levottomiksi kansojen ja sivistyksen tulevaisuudesta. Ja silloin esiintyvät nuo kuuluisat uuden ajan utopistiset sosialistit, joiden älykäs yhteiskunnan kritiikki ja sosialistinen vakaumus on heidän kunniansa, mutta jotka, kuten jo ylempänä huomautin, uskottelivat itsellensä ja muille, että apu olisi saatava yläluokkalaisten riveistä, kun vaan osasi oikein kolkuttaa heidän sydämiään ja oikein esittää ihanteellisen kaavan, jonka mukaan muutos oli tehtävä. He luulivat, kuten Sokrates aikoinaan, että, kun vaan hyveen ihanuus ihmisille oikein esitetään,

¹ Vert. Eug. Suen, George Sandin ja Disraelin muutamia romaaneja.

niin se vastustamattomasti vetää ihmiset puolelleen ja itsekkäisyys pakeneel¹

Tämä piirre ilmenee jo aivan selvästi Robert Owenin (1771—1858) järjestelmässä.² Erittäin merkille on pantava Owenin suurenmoinen periaate: *»ihmisen luonne muodostetaan hänelle, eikä hän sitä itse muodosta»* (»the Character of Man is formed for him and not by him») — tämän ympäristön (»milieun») ratkaisevan merkityksen koko ihmisen kehitykselle aavisti jo Morus, ja moni etevä porvarillinenkin oppinut (esim. Taine) on sen sitte suuressa määrin omaksunut. »Milieu»-periaatteen mukaan oli nyt Owenin mielestä myöskin — *toimittava* työväen kohottamiseksi kurjuudesta. Työväelle on luotava kokonaan toinen ympäristö etenkin kahdella tavalla: siten että työväki liittyy yhteen kooperatiivisiin yhdistyksiin (Owen on siten katsottava kaiken kooperatiivisen liikkeen isäksi) ja että valtio säättää lakeja työväen hyväksi. Owen luuli, että näitten kooperatiivisten yhdistysten tarjoomat *»erinomaiset edut»* (edellyttivät m. m. yksityisomaisuuden häviämistä!) *»kohta yleisöstä näyttäisivät niin ilmeisiltä, että kaikki kansanluokat mitä pikemmin tahtoisivat päästä niiden yhteyteen»*. »Tämä suuri kaikkien ihmisolojen mullistus ei voi lopullisesti toteutua muuten kuin suurten perusteellisten totuuksien kautta, joista rauhan, hyvyyden ja ihmisrakkauden hengessä ihmisille väsymättömällä kärsivällisyydellä ja kestävyydellä saarnavat ne, jotka ovat voineet hankkia itsellensä käytän-

¹ Vert. Tugan-Baranovsky, *Der moderne Sozialismus in s. gesch. Entwicklung.*

² Vert. Helene Simon, *Rob. Owen, sein Leben u. seine Bedeutung;* Liebknecht, R. Owen.

nölliset tiedot ihmisluonteesta ja yhteiskunnasta.» Owen kääntyi kuningatar Victorian ja muitten korkeitten vallanpitäjien puoleen eri maissa sillä varmallalla vakuutuksella, että *he* voisivat aikaansaada tämän onnellisuuden maan päälle, ja hän väitti myös Euroopan »kaikille punaisille tasavaltalaisille, kommunisteille, ja sosialisteille», että he olivat väärässä: »järkevyyteen vetoaminen ja hyvyys ovat mahtavimmat ja vaikuttavimmat keinot ihmistoiminnan muuttamiseen». Tämän kauniin ja lapsellisen uskonsa Owen vei mukanaan hautaan, vaikka eräs pyhän allianssin harras kannattaja Gentz hänen kaikkiin parannuspuuhiinsa sangen kuivasti vastasi: »Emme laisinkaan tahdo, että ihmiset tulevat hyvinvoiviksi ja riippumattomiksi. Kuinka me silloin voisimme heitä hallita.» Owen ei ensinkään ymmärtänyt luokkataistelua ja köyhälistön valtiollista toimintaa: hän kieltäytyi ottamasta osaa suuren 1832 v:n vaali-reforminkin aikaansaamiseen ja vielä vähemmin hän tahtoi mitään tietää mahtavasta chartistiliikkeestä, *ensimmäisestä proletaarisesta valtiollisesta liikkeestä*,¹ jossa köyhälistö kansanluokkana koetti anastaa koko vallan valtiossa ja jossa ensin käytännössä ilmeni kumoamaton totuus, että *köyhälistön vapautuksen tulee olla köyhälistön oma työ*.

Owenin etevin oppilas oli William Thompson, joka on tullut kuuluisaksi varsinkin siitä, että hän jo v. 1824 esitti pääpiirteissään Marxin kautta niin tunnetun liika-arvo-opin (»Mehrwert», »surplus-value»). Kun ei työmiehen käsissä ole omat tuotantovälineet, täytyy hänen niiden käyttämisestä omistajalle maksaa käyttämisveroa. Tämä maksu suoritetaan työllä. Mutta tämän

¹ Vert. minun kirj. »Chartismi», Uud. ajan kyn. 1908.

kautta saapi omistaja valmiin tuotteen arvossa paljon suuremman arvon kuin varsinainen työn suorittaja, vaikka edellinen ei toimita mitään työtä, vaan ainoastaan lainaa työntekijälle tuotantovälineet. Ja kuitenkin eivät nämä luo mitään uutta arvoa, vaan sen luopi ainoastaan tavaraan kiinnitetty työ. Ja sen takia tais-televat yhä kapitalisti ja työväki tämän liika-arvon suuruudesta.

Samat »rakkauden ja veljellisyyden» aatteet kuin Owenin oppijärjestelmässä ovat perussävelenä myöskin Saint-Simonin (1760—1825) »uudessa kristikunnassa».¹ »Saint-Simonin oppi ei tunnusta mitään muuta voimaa ihmisten hallitsemiseksi kuin kehotuksen ja taivuttamisen voiman»: tämä sanotaan aivan suoraan. Se tunnustaa ainoastaan »evolutsionin» eikä väkivaltaisia »revolutsioneja», mutta se lisää — merkillistä kyllä — samassa hengenvedossa: »tähän asti on noilla suurilla evolutsioneilla, jotka ovat toteutuneet inhimillisissä yhteiskunnissa, ollut toinen luonne: ne ovat olleet väkivaltaisia».

Saint-Simonistit vaativat tuotantovälineiden ottamista valtion huostaan — joka paraimmiten voisi tapahtua perintöoikeuden, »kaikista suurimman etuoikeuden» hävittämisellä —; valtio suunnittelee paikkakunnallisten järjestäjien avulla koko tuotantoa.² Työstään saapi

¹ Vert. G. Weill, Saint-Simon et son oeuvre.

² Bazard (1791—1832), Saint Simon'in oppilas sanoo suoraan: »Il faut absolument que l'Etat soit en possession de tous les instruments de travail . . . et que les directeurs de la société industrielle soient chargés de la distribution de ces instruments.» (Valtion täytyy ehdottomasti omistaa kaikki työvälineet . . . ja teollisuusyhteiskunnan johtajain tulee pitää huolta näiden välineiden jakamisesta.)

jokainen korvauksen kykynsä ja suoritettun määrän mukaan — («à chaque capacité selon ses oeuvres»). Mutta tässä opissa oli, kuten Engels jo huomautti, vielä enemmänkin: se käsitti jo v. 1802 Ranskan vallankumouksen varsinaiseksi *luokkataisteluksi* — »sangen älykäs keksintö»¹ — ja materialistisen historianselityksen taimi piili jo tässä opissa, joka väitti, että »omaisuus on valtiollisen järjestyksen perustus» («la propriété est la base de l'ordre politique»).

Mutta Saint-Simon luotti kaiken tämän uudistuksen toimeenpanossa yläluokkaan, »vapautettuun» (nykyään sanottaisiin à la L. v. Stein, R. Meyer, Wagener, Bismarck y. m. »sosiaaliseen») kuninkuuteen, vieläpä, kuten Owenkin — pyhään allianssiinkin!

Jonkinlaisena Saint-Simonismin jatkajana ja parantajanakin voi syystä pitää ranskalaista C. Pecqueuriä, vaikka hän ei enää odottanut ihmiskunnan uudistumista rauhallisella tavalla. Hän terottaa vielä enemmän mieliin tuotantovälineiden ottamista valtion huostaan (v. 1842), sillä näiden yksityisomaisuudessa juuri on kaiken kurjuuden varsinainen syy. Mutta Pecqueur ei myöskään tahdo, että toinen tuotannosta saapi enempää, s. o. suurempaa palkkaa kuin toinenkaan (ei edes henkisestäkään työstä),² ellei työntekijä ole omasta syystä suorittanut vähempää, kuin yhteiskunta on säätänyt keskin kertaisen työmiehen normaaliseksi työmääräksi vissin normaaliajan kuluessa: Pecqueur on siis katsottava myöskin »yhteiskunnallisesti tarpeellisen työnajan» luojaksi, jota aatetta Marx sitten kehitti.

¹ Vert. myös Plechanow N. Zeit'issä XXI, 1, s. 276.

² Vert. Gizycki, Soziale Ethik, s. 18.

Rauhan evankeliumia saarnaa kolmaskin suuri utopisti Ch. Fourier¹ (1772—1837).

Tämä suuri kriitikko, satiirikko ja dialektikko, kuten Engels häntä nimittää, on armottomammin kuin ehkä kukaan muu ruoskinut nykyisen porvarillisen yhteiskunnan varjopuolia. Mutta hän on pääasiallisesti tunnettu falansteerien luoja — yhteisasuntojen, joissa asujamet itse tuotannollaan luovat melkein kaikki ne tavarat, joita asianomaisen falansteerin asujaimisto tarvitsee: siis jotenkin niinkuin Owen ajatteli kooperatiivisia yhteisöjään. Jokainen saapi palkkansa työnsä mukaan. Koko Fourierin järjestelmä perustui vapaaehtoiisiin yhtymisiin eikä se ollut missään yhteydessä luokkataistelun ja valtiollisten harrastusten kanssa. »Sosietäärinen koulu ei ole mikään valtiollinen puolue, koska tämmöiselle ominaista on pyrkimys vaikuttamaan maan lakiin ja hallitukseen. Tämän koulun esittämät uudistukset eivät vaadi minkään vallan syöksymistä paikaltaan.» Ei mitään luokkavastakohtaisuutta, joka johtaisi luokkataisteluun: päinvastoin istui Fourier'kin kamarissaan ja odotti niitä kapitalisteja, jotka tahtoisivat toteuttaa hänen kauniita unelmiaan (*yksi, Godin, tulikin vihdoin viimein*).

Fourierin etevin oppilas V. Considerant (1808—1893) kehitti mestarinsa oppia ja loi teoksessa »Destinée sociale» jotenkin selvästi n. s. »konsentratsioni- ja kurjistumisopit, jotka Marxin järjestelmässä myöhemmin kehittyneemmässä muodossa esiintyvät». Yhteiskunnan rikkauudet keskittyvät yhä enemmän suurten omistajien käsiin: »pieni tehdas ei voi taistella suurta tehdasta vas-

---

¹ Vert. Bebel, Charles Fourier.

taan». Täten »anastaa suurkapitaali, varsinkin yhtiöitten kautta, rautatiet, kanavat, vuorikaivokset, y. m. Mutta tämän kehityksen ohessa »astuu kurjuus jättiläisaskelilla eteenpäin».

Konsentrationsi- eli keskitysteoria sai kannattajan myöskin L. Blancissa (1811—1882), joka muuten esitti oman taloudellisen järjestelmän. Valtio ottaa vähitellen kaikki suurimmat liikkeet huostaansa, ja siitä syntyvästä voitosta annetaan raha-apua työväen muodostamille tuotantoyhdistyksille (jonka aatteen sitte Lassalle jossain määrin muutettuna omisti). Valtio pitää huolen siitä, etteivät nämä yritykset »vapaassa kilpailussa» hävitä toisiaan. Blanc kuten ensin Fourier (»le seul droit précieux pour le pauvre») on myöskin pontevasti vaatinut työläisen »oikeutta työhön». Kun Blanc 1848 vuoden vallankumouksessa, jolloin, kuten Lassalle sanoo, »uuden historiallisen ajanjakson ensimmäinen aamurusko koitti», pääsi hallitukseen, pantiin nuo kuuluisat »kansallistehtaat» toimeen, jotka tavallansa perustuivat hänen aatteisiinsa, mutta niiden toiminta joutui porvarillisten käsiin ja siten, kuten he nyt itsekin tunnustavat, ne kiiruhtivat perikatoaan kohti.¹ Muuten on selvää, että jos nykyisessä yhteiskunnassa valtio antaa työttömien liikatuotannon aikoina edelleen lisätä tuotantoa, ei siitä voi seurata muuta kuin vararikko, ellei valtio yleensä voi määrätä tuotannon suuruutta yksityisten tuottajien suhteen. Mutta Blancin *pysyvä merkitys* onkin siinä, että hän tarmokkaasti vaati *yleistä äänioikeutta*, joka v. 1848 toteutui, ainakin toistaiseksi.

¹ Vert. Singer, Das Recht auf Arbeit, s. 48 s. ja Marx, die Klassenkämpfe in Fr. (1895), s. 34 s.

Tunnettua on muuten, että juuri hallituksen porvarillisen enemmistön menettely näitten kansallistehtaitten suhteen — se kun vihdoin määräsi, että kaikki naimattomat niissä työskentelevät miehet olisivat toimitettavat maaseudulle — nosti varsinaisen köyhälistön kapinaan porvarillista väliaikaista hallitusta vastaan. Köyhälistössä, jonka edellisen vuoden synnyttämä nälänhätä ja suuri maailmankriisi oli ajanut helmikuun kapinaan pikkuporvariston kanssa, oli itsetietoisuus melkoisesti kasvanut, ja porvaristo, luottaen Odilon Barrot'n lauseeseen: »laillisuus meidät tappaa» (c'est la legalité qui nous tue) päätti käyttää kansallistehtaita provokatsioonikeinona köyhälistön kapinaan nostattamiseksi. Se onnistui, ja köyhälistö hävisi n. s. kesäkuunpäivinä. Seurasi sitte »porvariston sapelidiktatuuri: kuten Marx sanoo: yleinen äänioikeus, jonka »pääansio on luokkataistelun elähyttäminen» (Marx) poistettiin. Porvarivalta niitti kansan loppumattoman vihan (»alas rikkaat!») ja tästä oli vihdoin seurauksena »pikku» Napoleon'in astuminen presidentiksi ja sitte keisariksi.

Sekä Marx että Engels luulivat, että 1848 vuoden tapahtumat olivat enteenä siitä, että nyt »se suuri lopputaistelu oli alkanut, että se oli suoritettava yhdessä ainoassa pitkässä ja vaiherikkaassa vallankumousjakossossa, mutta se voisi loppua ainoastaan köyhälistön lopullisella voitolla» (Engels).¹ Mutta Marxinkin täytyi tunnustaa, että »köyhälistö oli kykenemätön saattamaan loppuun oman vallankumouksensa» — huomioon on otettava, että chartistikapinakin Englannissa meni myttyyn (vaikka siitäkin Engels odotti vallan toista),

¹ Vert. Lassallenkin mielipidettä: Mehring, Aus dem Nachl. v. Marx, Engels, Lassalle I 23.

kuten samanaikaiset proletaariset liikkeet Berliinissä, Wienissä ja Milanossa, ja Engels sanoo vielä sattuvammin: »Taloudellisen kehityksen tila Euroopan mannermaalla ei silloin ollut läheskään kypsä kapitalistisen tuotannon poistamiselle.» Ja saman lausunnon hän antaa »köyhälistön lyhytikäisestä diktatuurista» v. 1871;¹ »köyhälistön täytyy verkalleen paikasta paikkaan tunkeutua eteenpäin kovassa, sitkeässä taistelussa» (Engels), »pitkä, uupumaton työ on tarpeen» varsinkin yleisen äänioikeuden perustuksella, sillä vaalikiihotuksessa ja eduskunnan istunnoissa selviää vastustajan heikko asema paraimmiten; laillisuus on sille vaarallisempi kuin kapina, johon hallitus ja porvaristo kaikin puolin koettavat köyhälistöä houkutella. Mutta sittekin he katsoivat köyhälistön voittoa varmaksi, kun tuo »pitkä, uupumaton työ on suoritettu, kun sosialismin aatteet ovat tunkeutuneet koko köyhälistöön ja kun ne asuvat jokaisen sotilaankin rinnassa, sillä tässä piilee, kuten Laveleye oikein huomauttaa, »suurin vaara nykyiselle yhteiskuntajärjestykselle; tätä järjestelmää kannattavat aivan ilmeisesti pistimet; jos tämä viimeinen puolustuslaitos valloitettaisiin, silloin seuraisi välttämättömästi kauheita mullistuksia».

---

¹ Vert. Marxin ja Engelsin esip. Komm. man. v. 1872: »varsinkin on kommuuni todistanut, että työväenluokka ei yksinkertaisesti voi ottaa valtiokoneistoa huostaansa ja panna omia tarkoituksia varten liikkeelle».

2.

Kuten yllä esitetystä käypi selville, kuuluu sosialismin esihistoria Englannille ja Ranskalle, joiden taloudellinen ja valtiollinen tila oli paljon edistyneempi kuin Saksan.

Täällä oli myöskin keskiajan kuluessa aateli muuttanut talonpojat maanorjiksi, anastaen tavalla tai toisella vapaitten talonpoikien maat haltuunsa, jota anastusta etenkin alituiset sodat edistivät: 1616 v. »Bauernordnung» vahvisti vihdoin tämän laittoman anastuksen täysin lailliseksi.¹ Kirkko ei ollut aatelia huonompi. Mutta itse talonpojat olivat tietysti tyytymättömät. Käsityöläisten ammattikunnat sulkeutuivat ajan kuluessa yhä enemmän: mestarit estivät kisällejä pääsemästä mestareiksi — joten nämä muuttuivat proletaareiksi —; itse kisällien ja oppilaitten lukumäärä kunkin mestarin luona rajoitettiin — kilpailun estämiseksi iinikään.

Ranskan suuri vallankumous, joka perusteellisesti m. m. poisti maanorjuuden ja ammattikuntalaitoksen, vaikutti ainoastaan jossain määrin muutoksia Saksan oloissa. Sama vapauden henki pääsi jotenkin täydellisesti puhaltamaan siinä Länsi-Saksan osassa, joka Lünevillen rauhassa (1801) joutui joksikin aikaa Ranskan alusmaaksi sekä supistetussa muodossa läheisissä seuduissa. Toisin Saksan muissa osissa. Vapaussodan touhussa, jolloin Saksa tahi oikeammin Preussi oli häviön partailla ja jolloin täytyi vedota kaikkien, varsinkin

¹ Vert. Kampffmeyer, *Gesch. der modernen Gesellschaftsklassen in Deutschland.*

alempien, sorrettujen kansalaisten »isänmaanrakkauteen», lupasivat vallanpitäjät kyllä kaikenmoisia parannuksia, mutta tässä »ei ollut», kuten eräs ranskalainen historioitsija aivan oikein huomauttaa, »kysymys alamaisten tilan parantamisesta, vaan uusien ponnistusten pyytämisestä heiltä ranskalaisen valloituksen kautta häviöön joutuneen valtion kohottamiseksi». Stein ja Hardenberg panivat Preussissa kuitenkin toimeen — pakosta, kun ei voitu jättää oloja aivan entiselleen — muutamia suurempiakin, vaikka hyvinkin vaillinaisia uudistuksia, kuten Hardenberg sanoi »vallankumouksen hyvässä merkityksessä» »monarkisen 4 p. elokuuta»: maaorjuus poistettiin ja talonpoikien tila parannettiin jossain määrin; samoin laajennettiin elinkeinovapaus; mutta entisistä feodaalijajan oloista näilläkin aloilla jäi enemmän kuin riittävä määrä jällelle: vaikka talonpojat luovuttivat $\frac{1}{2}$ tai $\frac{1}{3}$ maistaan ja aatelisverosta päästäksensä maksoivat veron 25-kertaisen määrän, pääsi ainoastaan pieni vähemmistö taloudelliseen vapauteen ja sittenkin vain osittaiseen: lukemattomat maksut ja tehtävät tuli heidän aatelisille herroille edelleenkin suorittaa — kaikki tämä saadaksensa takaisin maita ja oikeuksia, jotka aikojen kuluessa olivat heiltä suorastaan ryöstetyt! Aatelin maatilat kasvoivat melkoisesti reformin kautta, mutta suurin osa talonpoikaiskansasta oli vastedeskin palvelussäännön alainen! Pettymys oli siis näitten joukossa melkoinen. Ja se vähäinen vapauden henki, joka puhalsi kaupunkilaisten elämään, koitui yksinomaan varsinaisen porvariston hyödyksi: köyhälistö oli edelleen poissuljettu kaikesta vaikutusvallasta.

Valtiollinen elämä oli tietysti sen mukaan. Elettiin

Metternichin, Talleyrandin ja Castlereaghin, pyhän allianssin aikakaudella, jolloin »vapaimman» maan, Englanninkin vapaus melkoisesti supistui. Mutta Saksassa olivat asiat kaikkein hulluimmalla kannalla. Saksan hallitsijat lupasivat kyllä hädässään vapaampia hallitusmuotoja — konstitutsioneja ei silloin saanut sanoa¹ —, mutta ainoastaan Sachsen-Weimarin suurherttua ja etelävaltioitten hallitsijat pitivät jossain määrin sanansa; muut rikkoivat sen häpeällisesti, kuten monet muutkin valtionpää, kun ei heidän tarvitse enää kansaa pelätä.

Mutta varsinkin Saksan ylioppilaat, järjestettyinä n. s. Burschenschafteihin, toivoivat kuitenkin parempia valtiollisia oloja. He kokoontuivat v. 1817 Wartburgin linnaan muka viettämään uskonpuhdistuksen muistojuhlaa; mutta suurella roviolla he siellä polttivat itsevaltiuden ja feodalismien esikuvia ja yksi murhasi jonkun ajan perästä venäläisen urkkijan Kotzebuen. Mutta nyt vasta rupesivat mustat voimat vainoon: ylioppilaat pistettiin vankeuteen (yksi siitäkkin, että oli piirustanut pirun kuninkaan syöjänä), Burschenschaftit ja voimisteluseurat olivat hajoitettavat, yksityiset kirjeet avattiin postissa, Fichten isänmaalliset »puheet Saksan kansalle», jotka suuresti olivat vaikuttaneet ranskalaisen vihollisen karkoittamiseen, kiellettiin, kansallissankarit Jahn ja Arndt rangaistiin, itse ministeri Steiniä pidettiin silmällä; ei ollut luvallista puhua politiikasta eikä pitää

---

¹ Kun keisari Frans oli syönyt vatsansa piloille, lohduutti häntä lääkäri sillä, että hänellä oli hyvä »konstitutsioni» (= ruumiinrakennus). Vihoissaan vastasi keisari: »Älä puhu siitä sanasta: ei mikään konstitutsioni (= valtiomuoto) ole hyvä.»

valtiollisia kokouksia — Metternich selittää, kuten kaikki itsevaltiuden pönkittäjät, että kaikki pahe johtui »siitä puolueesta, joka eduskuntalaitoksen muodossa koetti elähyttää uudenaikaista aatetta kansan korkeimmasta vallasta». Ranskan heinäkuun vallankumoukseen v. 1830 ei vaikuttanut mitään erityistä eloisuutta Saksassa: ainoastaan muutamia kapinoita, jotka vaan vahvistivat reaktiota: »ei missään Saksan porvarillisessa maailmassa huomattu mitään tuosta mahtavasta, älykkästä hengestä, jolla Ranskan porvaristo itseänsä kunnosti».¹

Ja syy oli juuri tämän porvariston taloudellisessa heikkoudessa. Käsityö oli vielä teollisuuden päämuoto ja sekin hyvin vähän kehittynyt: joka mestarilla oli tavallisesti vain yksi tai korkeintaan kaksi sälliä; vuonna 1840 oli koko Preussissa 615 höyrykonetta, jotka yhteensä edustivat vain 11,712 hevosvoimaa. Kauppaa rajoittivat suuresti pikkuvaltioitten tullirajat. Kotiteollisuus kukoisti vielä laajassa määrässä, varsinkin Saksan itäosissa. Mutta täällä olivat eritoten kehrääjät ja kutojat mitä kurjimmissa tilassa. Jälkimäisten varsinkin täytyi tavallisten feodaalisten verojen ohessa

¹ Vert. Heinen ivallista runoa:

Franzosen und Britten sind von Natur
 Ganz ohne Gemüth; Gemüth hat nur
 Der Deutsche, er wird gemüthlich bleiben
 Sogar in terroristischen Treiben.
 Der Deutsche wird die Majestäten
 Behandeln stets mit Pietät.

(Ranskalaiset ja brittiläiset ovat luonnostaan kaikkea sävyisyyttä vailla. Sävyisyyttä on vain saksalaisella; hän pysyy terroristisissa touhuissakin sävyisänä. Majesteettia saksalainen aina kunnioituksella kohtelee.)

maksaa kutojaveroa riistäjilleen; kehrääjien langan, joka verona maksettiin maanomistajille, möivät nämä välikauppiaitten kautta kutojille, jotka vaimoineen ja lapsineen koko päivän kutoivat ja möivät työnsä mistä hinnasta vaan saivat liinanostajille. »Hyvä» kehrääjä ansaitsi v. 1845 25 penniä päivässä (!) ja kutoja korkeintaan (!) 50 p. Eräs tehtailija Zwanziger ei maksanut 9 päivän työstä kuin 2 Smk, kehtasi tarjota 300 kutojalle työtä, jos suostuisivat ottamaan saman työn 1 m. 25 p:stä, ja nämä suostuivat (!!).¹ Epätoivossaan nousivat vihdoin nuo kurjat kutojat v. 1845 ilmeiseen kapinaan, polttivat ilkeimpien riistäjiensä talot ja varastot — mutta sotilaat tekivät velvollisuutensa (!) ja kutojat palasivat perunasoppansa ja nälän synnyttämän lavantautinsa luo takaisin. Tämä kapina on antanut aiheen G. Hauptmannin järkyttävälle »Kankurit» nimiselle murhenäytelmälle. Ja Ferd. Freiligrath, Saksan todellakin suuri runoilija ja Marxin läheinen ystävä, lauloi syvästi liikuttavan laulunsa 13-vuotiaasta kutojapojasta, joka metsässä tarjosi »köyhiä auttavalle» vuorenhaltialle liinavaatepakkansa, koska talossa ei ollut »yhtä ainoata leipäpalasta», mutta — turhaan: Rubezahl, haltia, ei tule, ja surullisena palajaa poika parka kotiinsa ja — nälkäkuolemaan.

Edistyneempi oli teollisuus Saksan läntisissä osissa, jotka olivat olleet Ranskan vallan alaisia. Suurteollisuus kehittyi täällä aikaiseen, nim: ennen kuin muualla Saksassa otettiin täällä Englannin uudet koneet käyttäntöön, ja pikkuteollisuus väistyi »manufaktuureiteolli-

¹ Vert. Wolffin kert. Docum. des Soz. I., 295 s. — saman W:n, Marxin »unohtumattoman ystävän, köyhälistön rohkean, uskollisen, jalon puolustajan», jolle M. omisti »Kapi-taalinsa» v. 1867.

suuden» edestä. Tämä korkeampi taloudellinen kanta kypsytti aikaisemmin täällä itsetietoista köyhälistöä, joka monessa tilaisuudessa tuli näkyviin, muun muassa myöhemmin Lassallen ja Marxin herätyspuuhissa. —

Saksalaisia on nimitetty »ajattelijain ja runoilijain kansaksi». Ja vaikka tässä väitteessä on hyvinkin paljon liioittelua, täytyy myöntää, että tosiaan sen ajattelijat ja runoilijat ovat sangen suuressa määrässä vaikuttaneet kansan käsityskantaan.¹ Tämä vaikutus on myönnettävä, varsinkin mitä edellisiin tulee, kun on kysymys tieteellisen sosialismin muodostumisesta. Sen takia on lyhyt katsaus saksalaiseen klassilliseen filosofiaan, mikäli se koskee sosialismia, tässä paikassa tarpeen.

3.

Kant, tämän filosofian luoja, ei ole sosialismiin vaikuttanut kuuluisan »Erkenntnisstheorie»nsa kautta — päinvastoin Marx ja varsinkin Engels hylkäsivät sen päätuloksen empimättä. Kant väittää näet, että ajatuksen ja olemisen välillä (»Denken ja Sein») on ylipääsemätön juopa, että oleva maailma ei esiinny meille niin kuin se todellisuudessa on (»das Ding an sich»), vaan ainoastaan jonkunlaisena valemaailmana eli semmoisena kuin meidän aistimme sen esittävät. Tästä lausuu Engels

---

¹ Vert. Engels, L. Feuerbach: »Wie in Frankreich im achtzehnten, so leitete auch in Deutschland im neunzehnten Jahrhundert die philosophische Revolution den politischen Zusammenbruch ein.» (Kuten Ranskassa kahdeksannelta toista kävi Saksassakin yhdeksännellätoista vuosisadalla filosofinen vallankumous poliittisen mullistuksen edellä.)

sangen sattuvasti (Feuerb.): »Tämän, kuten kaikkien filosofisten kummallisuuksien pätevin kumoaminen on käytännössä, kokeessa ja teollisuudessa. Jos me voimme todistaa käsityksemme oikeuden jonkun luonnonilmiön suhteen sillä, että me tämän itse toimeenpanemme, että sen synnyttämme sen edellytyksistä, niin se on tuon kantilaisen käsittämättömän »Ding an sich»in loppu.» Engels mainitsee esimerkkinä, miten Leverrier ensin *laski* Neptunus kiertotähden olemassaolon ja paikan ja miten sitte Galle *tämän nojalla* sen tosiaan *löysikin*. Ja tämä todistus on tosiaan, huolimatta kantiaanien vasta- väitteistä,¹ pätevä, yhtä pätevä kuin esim. on hieroglyyfi- ja nuolenpääkirjoitusten oikeaksi todistaminen sillä, että niillä kirjoitettujen neuvojen nojalla on sa- tettu päivänvaloon sen mukaisia löytöjä.² Mutta ker- rassaan suurenmoisen aatteen, jonka hän ensin keksi ja jota Laplace sittemmin kehitti, ilmitoi Kant sitä vastoin siinä väitteessä, että koko maailma, koko tähtitaivas, on kehittynyt alkuperäisistä nebulosoista eli kaasukokoel- mista, jotka vähitellen miljoonien vuosien kuluessa ovat jäähtyneet nykyisiksi taivaankappaleiksi. Kant on täten kehitysopin varsinainen perustaja, vaikka ensiksi vain taivaan avaruuksissa: tämä keksintö eli hypoteesi on epäilemättä Kantin varsinaisesti pysyvin suurteos: myöhemmin jatkoivat tätä aatetta maapallomme ja kaiken sillä löytyvän aineiston kehityksen suhteen Lamarck, Darwin y. m. Ja vielä yhdessä suhteessa on Kant vaikuttanut aivan suoranaisestikin, vaikka tuskin

¹ Vert. esim. Vorländer, Kant u. der Sozialismus, siv. 38.

² Engels esitti tämän asian vielä laveammin Neue Zeit- issä XI, 1, 15 ja perinpohjaisesti Plechanow samassa aika- kauskirjassa I, XVII, I, 133—145.

suuremmissa määrässä sosialismin kehitykseen: hän on, Ranskan suuren vallankumouksen aatteiden vaikutuksesta melkoisesti kehittänyt aatteen kaikkien ihmisten yhdenvertaisuudesta, jonka hän puki määräykseen: »toimi niin, että sinä käytät ihmiskuntaa, sekä sinun persoonassasi että jokaisen muun persoonassa aina samalla omana tarkoituksenaan, ei milloinkaan vain välikappaleena». Vaikka Kant ei itse ollut tämän periaatteen jondonmukaisena toteuttajana viimeiseen asti — hän teki m. m. »oikeusopissaan» erotuksen varsinaisten kansalaisten (»Staatsbürger») ja valtion osallisten¹ (»Staatsgenossen») jotenkin kuin Ranskan valtiomuodossa v:lta 1791 »aktiivisten» ja »passiivisten» kansalaisten välillä, ja vaikka Kant nyt ei ansaitse uskanttianismin perustajan H. Cohenin arvonimeä: »Saksan sosialismin todellinen ja oikea herättäjä», sopii kuitenkin myöntää, että Kant on laskenut jonkunlaisen n. s. siveellisen perustuksen Saksan sosialismille, johon varsinkin ne nojautuvat, jotka kannattavat n. s. revisionistista suuntaa tässä sosialismissa. Vielä vähemmin kuin Kant loi hänen suurin oppilaansa Fichte opillansa varsinaisen perustuksen Saksan sosialismille. Sillä Fichten Ichoppi pani kyllä ajattelun ja todellisen olemisen yhteyteen toistensa kanssa sillä, että edellinen synnytti jälkimmäisen, vieläpä teleologisella (tarkoituspäisellä) perustuksella, mutta siten juuri se jäi ilmaan riippumaan.²

¹ Näitten joukkoon kuuluivat muka myöskin naiset. Kant ei ollut naisten ihailija: kun apokalypsissa (Joh. ilmestyskirjassa) kerrotaan, että taivaassa vallitsi 10 minuuttia äänetömyyttä, väitti K., ettei silloin siellä ollut yhtäkään naista.

² Fichte lausui muuten varsinkin teoksessa: Der geschlossene Handelsstaat monta ajatusta, jotka vivahtivat sosialismiin: työn järjestämisestä valtion kautta, riistämistäjärjestelmästä, taloudellisten olojen muuttamisesta pakon perustuksella y. m.

Paljon syvemmälle Saksan sosialismin tieteelliseen muodostukseen vaikutti Hegel. Hänen oppinsa on tosin oikeastaan yhtä paljon kuin Fichten ilmoissa liitelevä, mutta siinä on puolia, vieläpä perusopin kanssa risti-riidassa olevia, jotka ovat palvelleet sosialistista kehitystä. Hegel opetti, että ennen maailman syntyä oli joku absoluuttinen aate (siis oikeastaan sama kuin Luoja) — »absoluuttinen», sanoo Engels ivallisesti, »siinä, ettei Hegel siitä tiedä sanoa absoluuttisesti mitään» —; tämä aate pukeutui sitte luonnoksi, itsetiedottomaksi luonnon välttämättömyydeksi ja herää taas itsetietoisuuteen ihmisessä ja historiallisessa kehityksessä, jossa sama kausaalinen välttämättömyys vallitsee. Hegelin suuri ansio on juuri siinä, että hän jyrkästi piti kiinni todellisen maailman — Hegel näet ei hänkään hyväksynyt tuota »Ding an sich»iin perustuvaa dualismia — ehdottomasta kausaliteetista (syyn ja vaikutuksen aatteesta) myöskin ihmisolojen ja historian alalla, kuten Kant ja Lamarck ihmisen keralla olevassa maailmassa. Koko maailma, ihminen ja kaikki tapahtumat eivät ole mitään vierekkäin olevia ilmiöitä, vaan toinen toisestaan riippuva, kokonaisen kausaliteetin sarja. Ja vielä enemmänkin: kaikki on alituudessa liikkeessä, muutoksessa ja kehityksessä: »kaikki muuttuu», sanoi jo muinaisuuden syvämielinen ajattelija Herakleitos. Maailma ja kaikki siinä oleva ei ole yhteensulatus valmiista ilmiöistä, vaan *kehitys prosesseista*: johdonmukaisesti ei siis löydy mitään ikuisia totuuksia: kaikki on iankaikkista muutosta ja kehitystä, ja kaikki on samalla *johdonmukaista* kehitystä. Sillä »kaikki mikä on todellista, on järjellistä, ja kaikki mikä on järjellistä on todellista», s. o. kun se ei enää ole järjellistä, niin se muut-

tuu. Tämä aate on syvästi revolutsionaärinen, mullistava. Se tietää esim. että, kun joku valtiomuoto tai taloudellinen järjestelmä on näyttäytynyt järjettömäksi, niin se *olojen* pakosta kumotaan, vaikka vanhoillisuuden vastarinta olisi kuinka ankara tahansa.

Tämä Hegelin suurenmoinen »dialektinen metodi» tuli Marxin ja Engelsin omaksi periaatteellisella muutoksella. Ludw. Feuerbachin mukaan oli heidänkin mielestään »luonto se pohja, jolla ihmiset itse luonnon tuotteina seisovat». Ja kun Hegelin mielestä koko olemus ja sen kehitys vaan olivat tuon ennenmaailmallisen absoluuttisen aatteen toteutuneita kuvia, niin sosialistiset ajattelijat rupesivat hakemaan tuota aatetta todellisuuden perusteella. He väittivät, kuten esim. Engels sanoo, että »käsitteet olivat materialistisesti todellisten ilmiöitten kuvina päässä eikä, kuten Hegel, päinvastoin todellisuuden ilmiöt absoluuttisen aatteen kuvauksina». Sillä »ulkomaailman vaikutukset ihmiseen kuvastuvat hänen päässään tunteina, ajatuksina, vietteinä, tahdon suuntina, lyhyesti, »ihanteellisina virtauksina» ja muuttuvat täten »ihanteellisiksi voimiksi». Näin Hegelin dialektiikka, joka seisoi »pääläellaan», pääsi jälleen »jaloilleen». Ei enää tarvittu päässä keksiä enemmän tai vähemmän mielivaltaisia yhteensovituksia, vaan pään ja ajatuksen avulla oli löydettävä ne itse tosiasioista, jotka päähän heijastuvat: täten voi saada selville koko olemisen välttämättömän sisällisen yhtenäisyyden ja johdonmukaisen kehityksen.¹ Ja kun Marx ja Engels etenkin tämän »metodin» avulla pääsivät suurenmoiseen lopputulokseen, voi tosiaan sanoa En-

¹ Vert. Engels, L. Feuerbach ja Anti-Dühring (alkupuol.) sekä M. Adler, Marx als Denker.

gelsin mukaan, että »saksalainen työväenliike on saksalaisen filosofian perillinen». Marx se sitten teki, omien sanojensa mukaan, tämän »filosofian köyhälistön vapautuksen pääksi ja köyhälistön filosofian sydämeksi». —

4.

Niistä kahakoista, jotka aiheutuivat Saksassa Ranskan heinäkuun vallankumouksesta, on erittäin mainittava se, joka nostettiin Hessenin suurherttuakunnassa. Rehtori Weidig oli erään salaisen, Etelä-Saksan käsittävän liiton etunenässä, jolla oli vapaamielinen leima ja joka tarkoitti porvariston valtiollisen vallan laajentamista. Siihen liittyi v. 1834 eräs 20-vuotias nuorukainen Georg Büchner, tunnetun materialistisen kirjailijan Ludvig Büchnerin veli. Hän oli sitä mieltä, ettei maksanut vaivaa yksinomaan porvarillisen yläluokan puolelta ryhtyä kapinaan silloista feodaalivaltaa vastaan: siihen tarvittiin välttämättömästi syvien rivien kannatusta. Ja tämä kannatus saataisiin ainoastaan siten, että yläluokan miehet vetoisivat työluokan harrastukseen taloudellisen tilansa parantamiseksi, ja se taas voisi tapahtua etupäässä lentokirjasilla. Ja hän itse julkaisikin erään semmoisen: »Hessischer Landbote», jossa hän hehkuvin sanoin ajaa tätä asiaa. Mutta Büchner ei ollut silti mikään varsinainen sosialisti, jos kohta hän monessa suhteessa seiso i sosialismin kynnyksellä: hän ymmärsi paremmin kuin hänen liittolaisensa, että kourallinen vapaamielisiä porvareita ei tee mitään vallankumousta ilman syvien rivien apua. Ja näittenkin

suhteen hän pettyi: hän oli jo ennen aavistanut, että ne eivät vielä olisi siihen kypsiä. Ja useammissa muissakin kysymyksissä näki hän sangen selvästi tulevaisuuteen: hän huomasi, että yksityinen ihminen oli vaan olojen ohjaamana ja siten oli hänkin materialistisen historiankäsityksen edelläkävijä. Ja hän ennusti samoin jo porvariston ja köyhälistön luokkataistelun aivan välttämättömäksi («vähemmistö ei milloinkaan luovu kärjistyneestä suhteestaan suureen enemmistöön»): »nykyinen elähtänyt yhteiskunta menköön hornaan».

Georg Büchnerin täytyi paeta kotimaastaan Zürichiin, jossa hän 23-vuotiaana kuoli v. 1837 yliopiston dosenttina hermotautiin:

»Ein unvollendet Lied sinkt er ins Grab
Der Verse schönsten nimmt er mit hinab»

(kuin keskeneräinen laulu hän vajoo hautaan; kauniinman säkeen hän viepi mukanaan), kuten hänen ystävänsä Georg Herwegh hänestä lauloi. Hän oli kaikissa tapauksissa loistava meteori, joka ennusti Saksan sosialismin aamuruskoa.¹

Hessenin kapinalliset yritykset loppuivat Weidigin itsemurha- ja murhakuolemaan. Tämä järkyttävä murhenäytelmä teki hänen läheisestä sukulaisestaan sosialistisen johtomiehen—sukulainen oli Wilhelm Liebknecht.²

Jonkunlainen tienraivaaja Saksan sosialismille oli myöskin Heinrich Gall — ainakin utopistiseen suuntaan.

¹ Vert. David, Der hessische Landbote von Georg Büchner.

² Vert. Eisner, W. Liebknecht, vars. siv. 10, ja Liebknecht, R. Blum, esipuhe.

Kuten »klassillisen taloustieteen» suurmiehet Smith ja Ricardo julisti Gall'kin työn kaiken arvon lähteeksi ja jo v. 1820 oli hän vakuutettu, että »valtiollinen vapaus» ei estä riistämisyjärjestelmän toteuttamista; samoin selveni hänelle kohta, että köyhälistön kurja asema melkoisesti riippui työn riittämättömästä palkkaamisesta ja ylituotannosta. Mutta silti mielestäni ei häntä voida nimittää Saksan »ensimmäiseksi sosialistiksi».

Kun reaktioni ja vapaitten aatteitten vainoominen Saksassa kasvoi, muodostivat karkoitettun vapauden taistelijat salaisia seuroja ulkomailla, varsinkin Pariisissa (»Karkoitettujen, sitte Oikeamielisten liitto» v. 1834) ja Sveitsissä (»Nuori Saksa»). Jäsenet näissä seuroissa enimmäkseen olivat maasta maahan kuljeskeleviä käsityöläisillejä — useat sangen lahjakkaita — ja henki niissä, ainakin jonkun ajan perästä, puhtaasti proletaarinen.

Epäilemättä lahjakkain ja vaikutusvoimaisin kaikista noista käsityöläisilleistä oli Wilhelm Weitling, jota syystä on nimitetty »Saksan sosiaalidemokratian ensimmäiseksi teoretikoksi», vaikka hän vaan edusti utopista eli Fourierin utopista suuntaa.

Tämä »ensimmäinen nyrkki, joka löi rikkaitten ovelle», oli äpärälapsena syntynyt Magdeburgissa v. 1808. Hän kehittyi sangen kauniiksi nuorukaiseksi — Wienissä hän oli erään ylimysnaisen suosittu rakastelija syrjäyttäen keisarillisen prinssin — mutta kurjuudessa sai hän viettää nuoruutensa: äitinsä kun oli tavallinen köyhä proletaarinainen, ja tämä kurjuus kesti elämän loppuun asti. Oltuaan jonkun aikaa Pariisissa »oikeutta harjoittavien liitossa» meni W. Sveitsiin.

Pariisissa hän julkaisi mainitun liiton toimesta

ensimmäisen teoksensa »Die Menschheit, wie sie ist und wie sie sein sollte» (Ihmiskunta, mimmoinen se on ja mimmoinen sen olla pitäisi).¹ Se sisältää ankaran kritiikin olevista oloista — siinä esim. sanotaan, että »ensin ottaa yliherra, olkoon hänen nimensä keisari tahi joku muu, ja ne, jotka häntä palvelevat, paraimman osan itsellensä, sitte tulevat muut, ja jos ei teille, köyhille jäisi mitään, niin voitte pistää kuivaa leipää suuhunne, jos tätä vielä on: sillä rikkaat rakastavat kyllä lihavia koiriansa, mutta nälkäinen työntekijä ei tuota heille surua». Laajemmin esittää W. mielipiteensä pääteoksessaan: »Die Garantieen der Harmonie und Freiheit», (Sopusoinnun ja vapauden takeet), jota kauan, Heinen ilmoituksen mukaan, »pidettiin saksalaisten kommunistien (sosialistien) katekismuksena», ja itse Marx arvosteli 26-vuotiaana sitä sangen kiittävästi. Kuten Fourier ja muut utopistit esittää W:kin täydellisen suunnitelman, mitenkä tuo uusi yhteiskunta olisi järjestettävä, mutta hän eroaa niistä utopisteista pääasiallisesti siinä, että hän ei luule sittenkään, vaikka kuinka toivoisi, hallitsevien luokkien luopuvan etuoikeutetusta asemastaan muuten kuin väkivallan pakotuksesta. W. oli sitä mieltä, että jokaisen työkykyisen tulisi tehdä työtä määrätyn ajan (6 t.) samasta ja yhtäläisestä palkasta. Hän sanoo myöskin m. m., että »tyytyväisyys oleviin oloihin, jota pidetään hyveenä, on pelkurimaista. Jos ihmisellä tarpeittensa tyydyttämiseksi ei ole, mitä muilla voi olla, ei hänen pidä eikä tule olla tyytyväinen; sillä se olisi orjan, piiskatun koiran tyytyväisyyttä.» Ja viimeisessä teoksessaan: »Das Evangelium des armen Sünders»

¹ Vrt. Kaler, W. Weitling ja Fuchs, Sammlung gesellsch. Aufsätze.

(Viheliäisen syntisen evankeliumi), jossa hän noin 100 raamatunlauseella esittää Kristusta kommunististen aatteiden kannattajana, hän lausuu: »Jos te epäilyksisänne tarvitsette puolustusta ja intohimojenne myrskyissä lohdutusta ja toivoa ja teidän tekee mieli parempaan elämään ja pappi ei voi siihen antaa teille tyydyttäviä neuvoja, jos hän teitä maahan painavissa tuskisänne kehottaa nöyryyteen ja vaatimattomuuteen ja tarpeittenne tyydyttämiseksi osoittaa taivasta, näyttää silloin hänelle tämä (Weitlingin) evankeliumi.»

Mutta näyttämättäkin syyttivät Zürichin papit häntä jumalan pilkkaamisesta. Weitling vangittiin, kotitarkastus toimitettiin, ja vaikka hän ei Kristuksesta, vaan ainoastaan pappien uskonnon käyttämisestä maallisiin tarkoituksiin lausui kovia sanoja, tuomittiin hän, valtion kätyrin, tunnetun valtiotieteilijän prof. Bluntschlin tutkittua asiaa, 10 kuukauden vankeuteen (!). Bluntschlin tutkimus julaistiin, ja itse sosialistit sitä erinomaisena agitatsioonikirjana levittivät: Bluntschli, »se voima, joka pahaa tahtoo, mutta hyvää aikaansaapi», agiteerasi siten yli 300 uutta jäsentä sosialistien riveihin.

Weitlingin merkitys sekä teoreettisena että käytännöllisenä agitaattorina ei ole ollut pieni: tähän vaikutti etupäässä hänen kansanomainen, kerrassaan mukaansa tempaava kirjoitus- ja puhetapa, hänen elävä intonsa, jota Marxkin vaati välttämättömänä ehtona työväen- aatteen levittämisessä, ja hänen melkoinen älynsä, vaikka hän olikin vaan autodidakti (itseoppinut). Hän laski perustuksen Lassallen laajalle pyrkivälle herätystyölle. Elämänsä loppupuolella hän muuttui haaveilijaksi, joksikin uudeksi Messiaaksi, joka oli kutsuttu

ihmissukua pelastamaan, muutti Amerikkaan ja joutui unhotukseen († 1871). Mutta hän oli kuitenkin Saksan suurin sosialistinen utopisti, tienraivaaja Marx—Engelsin myöhemmälle sosialismille.

5.

Nämä molemmat miehet alkavat nyt esiintyä Saksan sosiaalidemokratian taistelutantereella sen mahtavimpina esitaistelijoina, sen voittamattomina sankareina. Noin 40 vuotta he työskentelivät yhdessä rakentaaksensa tieteelliselle perustukselle köyhälistön mahtavaa rakennusta. Engels sanoo eräässä muistutuksessa Feuerbach-kirjan neljännen luvun alussa, että hän ei tahdo kieltää toimittaneensa »jotain itsenäistäkin työtä» tämän rakennuksen pystyttämisesä, mutta että suurin osa kuuluu Marxille ja että Marx, joka oli älyniekka, olisi saanut suurimman osan toimeen ilman häntä. Mutta Kautsky näkyy osuneen oikeampaan, kun hän väittää, että »on mahdotonta sanoa, mitä ja miten paljon toinen tai toinen on osanaan yhteiseen työhön pannut. Marx ei olisi voinut toimittaa, mitä hän toimitti, ilman Engelsiä, jolta hän suunnattoman paljon oppi — tosin myös päinvastoin. Kumpikin kohosi yhteistoiminnan kautta toisen kanssa ja saavutti siten laajemman yleistietoisuuden, jota yksin ei olisi voinut saavuttaa.»

Karl Marx syntyi v. 1818 Trierin kaupungissa juutalaisista vanhemmista, jotka kääntyivät kristinuskoon 6 vuotta myöhemmin.¹ M. tutki Bonnin ja Berliinin

¹ Vert. Kautsky, Die hist. Leistung von Karl Marx (siv. 19).

yliopistoissa lakitiedettä, historiaa ja filosofiaa.¹ Kun reaktioni vallitsi Saksassa, ei M. huolinut ruveta yliopiston opettajaksi, vaan tyytyi sanomalehden toimittajan toimeen. Naituaan leikkikumppalinsa, Jenny von Westphalenin, joka melkein Marxin elämän loppuun oli hänen mitä uskollisin ja uhraavaisin kumppalinsa kaikissa vaiheissa (monasti tuskin oli leipää talossa ja kerran ei ollut omia varoja oman lapsen hautaamiseen), meni M. Pariisiin. Sieltä hän kuuluisan Alex. v. Humboldtin välityksellä karkoitettiin v. 1845, jolloin hän siirtyi Brüsseliin. Brüsselissä perusti hän erään saksalaisen työväenyhdistyksen, jossa hän piti esitelmiä, m. m. tuon sievän kansantajuksen pikkukappaleen »Palkkatyö ja pääoma» (ilmestynyt myös suomeksi), jossa hän niin valaisevasti esittää varsinkin »lisäarvon» syntyä. Mutta jo v. 1848 karkoitettiin hän Belgiastakin. Hän meni nyt Pariisiin kautta Kölniin, mutta kun hän vallankumousvuotena kehotti jättämään verot maksamatta, sai hän saapua oikeuden eteen. Marx piti puolustukseksien sangen merkillisen puheen. Hän väitti, että hallitus laittomasti säätämällä muutetun valtiomuodon oli *itse tehnyt vallankumouksen eikä suinkaan hän, Marx, ensin*. Engels lausui saman aatteen esipuheessaan Marxin *Klassenkämpfe*-teokseen: »Kaikki nykyajan valtiot perustuvat sopimukseen; jos toinen puoli rikkoo sopimuksen, niin ei toinenkaan enää ole siihen sitoutunut.» Ja sangen rohkeasti julisti Marx, että

¹ Vert. muuten Liebknecht, K. Marx zum Gedächtniss; Mehring, *Gesammelte Schriften v. Marx u. Engels Bd I—III*; Engels, *Handw. der Staatsw. s. v. Marx*. Ylioppilaaksi tultua oli Marxilla paraimmat arvosanat vanhoissa ja saksankielissä ynnä historiassa; hänen tohtorinväitöskirjansa käsittelee kreikk. filosofiaa; hänen lempikirjailijansa olivat Homeros ja Shakespeare.

kysymys oli kahden mahdin, hallituksen ja kansan valasta. Väkivalta väkivaltaa vastaan. Taistelu oli Englannissa kestänyt 20 vuotta ja loppui kuninkaan mestaukseen. Kuka takaa sen, ettei nykyistä ministeristöä kansaneduskunta syytä ja tuomitse valtiopetoksesta?¹ — Marx julistettiin syyttömäksi, mutta karkoitettiin kohta sen perästä ja meni ensin Pariisiin, mutta sieltäkin kohta karkoitettuna hän asettui Lontooseen, jossa oleskeli kuolemaansa saakka v. 1883.

Friedrich Engels oli syntynyt v. 1820 Barmenin kaupungissa. Käytyään koulua hän rupesi kauppa-alalle ja työskenteli pari vuotta isänsä tehtaassa Manchesterissa Englannissa. Tutkittuaan jo ennen filosofiaa syventyi E. Englannissa kansantaloudellisiin oloihin ja oppijärjestelmiin. V:sta 1844 työskenteli hän Marxin kanssa Pariisissa ja Brüsselissä, sitte Kölnissä, josta lähti Badeniin ja otti osaa kapinaan vapauden puolesta. Kun tämä taistelu ei onnistunut, saapui hän, karttaaksensa vangitsemista Ranskassa. Genovan kautta Englantiin, jossa taas meni isänsä palvelukseen Manchesteriin, ja v:sta 1869 Lontooseen, jossa eli Marxin kanssa melkein »ihanteellisessa» ystävyysliitossa.² Marx oli tosin Engelsiä etevämpi monessa suhteessa, esim. teräväpäisyydessä ja ajatusten syvyydessä, mutta toiselta puolen osasi E. yhteensovittamiskykynsä ja suunnattoman tietorikkautensa avulla³ esittää vaikeimmatkin

¹ Vert. K. Marx, Vor |den Kölner Geschworenen. Mit Vorwort v. Fr. Engels.

² Vert. Kautsky, Engels ja Mehring, Gesamm. Schriften I, 356 s. ja varsinkin P. Lafargue N. Zeit'issä XXIII, 2, 556 s.

³ Hänellä oli perusteellisia tietoja filosofiassa, historiassa, useimmissa luonnontieteissä, sotahistoriassa, kansallistaloudessa, vertailevassa kielitieteessä, jota paitsi hän osasi hyvin monta euroopalaista kieltä.

asiat mitä yleistajuisimmassa muodossa, kuten m. m. hänen teoksensa Feuerbach ja Anti-Dübring osoittivat.

Kun Marx ei välittänyt valtionpalveluksesta, rupesi hän v:sta 1842 sanomalehden toimittajaksi, ensin »Rheinische Zeitung»iin, joka ilmestyi Kölnissä. Se oli porvarillinen vasemmistolainen, ja Marxin oma kanta oli sekin vielä jotenkin ideologinen (kuten alussa Liebknechtin, Bebelin y. m. sosialistien); hän kirjoitti painovapaudesta ja muista yleisistä asioista ja hän tunnustaa tavallisella rehellisyydellään, ettei hän vielä silloin riittävästi tuntenut uudenaikaisempaa, ranskalaista sosialismia. Mutta jo silloin puolusti hän köyhälistön oikeuksia, kun Saksassakin yksityisomaisuus oli kehittynyt siihen huippuun, että risujen ja marjojen poimintaa isännän metsästä katsottiin varkaudeksi. Kun sensuuri lakkautti Rheinische Zeitung lehden, perustivat Ruge, eräs porvariradikaali, ja Marx v. 1844 »Deutsch-Französische Jahrbücher» nimisen aikakauskirjan, jonka he päästäksensä sensuurista¹ julkaisivat Pariisissa. Aputoimittajia oli muitten muassa Heine, Herwegh, Johann Jacoby ja Engels. Heine, Goethen jälkeen Saksan suurin lyyrillinen runoilija, oli Marxin läheinen ystävä, kuten muun muassa mitä selvemmin näkyy eräästä hänen M:lle lähettämässään kirjeestä v:lta 1844,² hän seurusteli Marxin perheessä Pariisissa hyvin ahkerasti, ja Marx piti hänestä paljon; kun Marx lähti Pariisista Brüsseliin, kirjoitti hän

¹ Minkälaiset sensuuriolot silloin Saksassa vallitsivat, osoittaa se seikka, että sensori ei sallinut ilmoittamista Danten »jumalallisesta komediasta», koska ei saisi pilkata jumalallisia asioita (!!).

² Painettu Neue Zeit'issä XIV, 1, 14 seur.; vert. myös Mehring, Ges. Schr. II, 18.

Heinelle: »Tahtoisin mielelläni ottaa teidät kanssani.» Rugen lausunnon mukaan vaikutti Marx melkoisesti Heineen,¹ ja yhdessä he tarkastivat useampia Heinen runoja, jotka mainitussa aikakauskirjassa julaistiin.

Aikakauskirja ei tullut pitkäikäiseksi, pääasiallisesti siitä syystä, että Ruge ja Marx riitautuivat. Marx ehti kuitenkin siihen kirjoittaa kaksi hyvin huomattavaa ja Engels yhden sangen merkillisen kirjoituksen. »Zur Kritik der Hegelschen Rechtsphilosophie» nimisessä kirjoituksessa käypi Marx tarkastamaan Hegelin käsitettä valtiosta — jonka J. V. Snellmankin pääasiassa on omaksunut kirjassaan: »Läran om staten» — ja hän lausuu itse tämän tarkastuksen pääpiirteet näillä sanoilla: »Minun tutkimukseni päättyi siihen lopputulokseen, ettei voi käsittää oikeus- eikä valtiomuotoja niistä itsestään, yhtä vähän kuin inhimillisen hengen yleisestä kehityksestä, vaan että ne perustuvat aineellisiin elämänehtoihin, joiden kokonaisuuden Hegel 18:nnen vuosisadan englantilaisten ja ranskalaisten esimerkin mukaan käsittää nimellä »porvarillinen yhteiskunta» (=taloudelliset olot), mutta että porvarillisen yhteiskunnan anatomia (kokoonpano) on haettava taloustieteestä.»² Hegel piti »poliittista» valtiota inhimillisen yhteiselämän korkeimpana ilmentysmuotona, Marxista oli jo silloin yhteiskunnallis-taloudellinen elämä historiallisen kehityksen perustus. Marx huomauttaa, että Saksa siihen aikaan oli alennustilassa, että valtiollinen vallankumous silloin oli pelkkä »utopia», mutta että

¹ Moni Heinen runoista on selvästi sosialismiin kallistuva, kuten esim. »Deutschland, ein Wintermärchen», »Die Wanderratten», »Jammerthal», »Die Weber» y. m.

² Vert. Esip. Zur Krit. d. pol. Oekon.

ainoa tie kansan kohottamiseen oli köyhäistön kohottaminen *isetietoisuuteen*: »die Theorie muss die Massen ergreifen» (teorian tulee tunkeutua syviin riveihin), vapaus tulee vasta silloin, kun »ajatuksen salama on perusteellisesti iskenyt tähän vielä yksinkertaiseen maaperään.» »Köyhälistö alkaa vasta heränneessä teollisuusliikkeessä syntyä Saksalle, sillä ei *luonnollisesti kasvanut, vaan keinotekoisesti valmistettu köyhyys*, ei koneellisesti yhteiskunnan painostama, vaan sen nopeanpuoleisesta (»akut») hajaantumisesta, varsinkin keskisäädyn hajaantumisesta sukeutuva ihmisjoukko muodostaa köyhälistön, vaikka vähitellen, kuten itsestään ymmärtää, myöskin luonnonomainen köyhyys ja kristillis-germaanilainen maanorjuus liittyy sen riveihin.» »Pääoman» (»kapitaalinen») perusajatus alkiossaan», huomauttaa Liebknecht aivan sattuvasti, ja Mehring¹ väittää yhtä hyvällä syyllä, että »Hegelin oikeusfilosofian kritiikki on nuoren Marxin etevimpiä tuotteita».

Marxin toinen merkillinen kirjoitus tässä aikakauskirjassa oli »juutalaiskysymys». Hän tässä väittää juutalaisten poliittisen vapautuksen välttämättömäksi, mutta juutalaisten yleisestä nytkemishalusta ei yhteiskunta pääse, ennenkuin se pääsee kapitalistisesta yhteiskunnasta, sillä juutalaisvaino ei oikeastaan ole muuta kuin kristillisen nytkijän ja koronkiskurin *kateutta*. —

Erinomaisen suuri merkitys on Engelsin kirjoitus D-F. Jahrbücherissä: »Umriss zu einer Kritik der Nationalökonomie». Tässä Engels jo selvittää kaikki kapitalistisen järjestelmän tuhoiset ilmiöt: kriisit, kilpailun, ylituotannon, köyhälistön »reserviarmeijan»,

¹ Gesamm. Schr. I, 344.

mutta hän näkee koko tämän kurjuuden keralla *köyhälistön kasvavassa itsetietoisuudessa oikean tien pelastukseen*: niinkuin Saksan suhteen Marx, on Engelskin vakuutettu, mitä Englantiin tulee, että sen pelastusta voi odottaa ainoastaan köyhälistön kohoamisesta.

Vielä selvemmin ja terävämmin esittää Engels nämä aatteet seuraavana vuonna 1845 julkaistussa kuuluisassa teoksessaan »Lage der arbeitenden Klasse in England» (Työväenluokan tila Englannissa), josta Kautsky¹ sanoo, että »tällä kirjalla alkaa tieteellinen *sosialismi*»: sillä siinä on *ensiksi* aivan selvään lausuttu ajatus, että materialistiseen historiankäsitykseen ja luokkataisteluun perustuvan sosialismin täytyy tunkeä työväenliikkeen läpi, ja tämä on juuri »uudenaikaisen, tieteellisen sosialismin ydinkohta».

Samana vuonna ilmestyi eräs merkillinen teos, jonka Marx ja Engels yhdessä olivat edellisena vuonna Pariisissa kirjoittaneet — suurin osa kuuluu Marxille. Tässä he selvästi sanovat jäähyväiset saksalaiselle spekulatiiviselle filosofialle — joka koetti muodostaa luonnon jonkun *ennen* päässä kehittyneen aatteen mukaan — ja asettuivat jyrkästi realiselle pohjalle: kun esim. Bruno Bauer, joka oli vielä ankarampi raamatun repijä kuin kuuluisa D. Fr. Strauss, valitti, että historian kaikki suuret aatteet olivat jääneet tehottomiksi, koska niiden oli täytynyt riippua suuren joukon hyväksymisestä, jotenka puhdas ihmisyyks ei pääse voitolle,² väitti Marx, että »aate» aina joutui häviölle, kun se ei ollut yhdessä

¹ Fr. Engels, Sein Leben etc. siv. 13.

² Hyvin tavallinen väite ideologisissa ja antidemokraattisissa piireissä vielä meidän päivinämmekin ja käy se siellä jonkunlaisesta korkeammasta viisaudesta.

»edun» (Interesse ei = yksityisen etu, vaan kokonaisen kansankerroksen) kanssa. Tässä on meillä jo edessämme luokkataistelun ja materialistisen historiankäsitteiden siemenet, vaikka ei niin selvinä kuin Engelsin Engl. työväenluokan kuvauksessa. Ja samaa ajaa Marx pääasiallisesti vielä siinä ranskaksi kirjoitetussa teoksessa, »filosofian kurjuus» («la misère de la philosophie»), joka ilmestyi v. 1847 ja jossa kumosi älykkään ranskalaisen latojan Proudhonin taloudelliset väitteet. Tässä Marx väittää, että kaikki valtiollinen liike juureltaan on yhteiskunnallinen liike, luokkataistelujen tulos, josta aina johdonmukaisesti kehittyy uusi yhteiskunta. Uusi yhteiskunta syntyy vanhan yhteiskunnan perinpohjaisella kumoamisella eikä sen loppumattomalla parantelemisella *perustan pysyessä entisellään* — mikä muuten, kuten Engels huomauttaa, oli »sosialistisen» Rodbertuksenkin samoin kuin Proudhonin opin pääperuste. Tosin Rodbertus edukseen eroaa Proudhonista siinä, että hän luulee ihmiskunnan harhailtuaan *puolen vuosituhannen* (!) korvessa vihdoinkin pääsevän irti kapitalismista, kun taas Proudhon arvelee »konstitueeratulla arvolla» järjestäneen ihmiskunnan taloudelliset olot lopullisesti hyväksymättä kommunismia tai sosialismia. Rodbertus on sen takia luettava n. s. valtiososialistien joukkoon.¹ Mutta sekä Proudhon että Rodbertus tahtoivat — jälkimäinen valtion välityksellä, edellinen vapaaehtoisuuden tietä — että jonkun »vaihtopankin» tahi »valtiomakasiinien» kautta työn tuotteet vaihdettaisiin toisiinsa yksinomaan siihen pannun työn eli työajan perustuksella. Tämä tapahtuisi siten, että

¹ Vert. Herkner, Työväenkysymys, siv. 351 seur.

joka tuote saisi vussin arvon sen mukaan kuin siihen on kiinnitetty työtä eli työaikaa. Mutta Marx itse riitikirjoituksessaan Proudhonia vastaan ja Engels sen esipuheessa Rodbertusta vastaan osoittavat, että nykyisessä kapitalistisessa yhteiskunnassa ja siinä, joka ei tuotantoa regleeraa (kuten Pr. arvelee), on vallan mahdotonta fikseerata (eli määrätä) kullekin tavaralle vissi työajasta riippuva vaihtoarvo, koska juuri kilpailu määrää tämän vaihtoarvon, jota muuten ei nykyisissä taloudellisissa oloissa saataisi selville, toisin sanoen tietä siitä, paljonko kysymyksessä olevaa tavaraa inhimillinen yhteiskunta voi niellä. Tästä syystä on mahdotonta muualla kuin tulevassa sosialistisessa valtiossa vissisti edeltäpäin määrätä jokaisen tavaran vaihtoarvo, ellei samalla ryhdytä tuotantoa järkipäisesti määräämään ja järjestämään. Sosialistisessa valtiossa voi poistaa koko palkkaorjuuden, ja sinne pyritään luokkataistelun kautta, josta ei P. eikä R. tahtonut tietää niin mitään.

Brüsselissä ollessaan julkaisivat Marx ja Engels useampia kirjoituksia eri lehdissä. Muun muassa selvittivät he näissä kantansa sekä kristinuskon että kuninkuuden sosiaaliseen puoleen nähden. Nämä kappaleet suomennettakoon tähän tärkeytensä takia.¹ »Kristinuskon sosiaaliset perusaatteet eivät (aikoinaan) ole moittineet muinaisajan orjuutta, ovat ylistäneet keskiajan maaorjuutta ja suostuvat myöskin hätätilassa, jos kohta hiukan happamalla naamalla, puolustamaan köyhälistön sortamista. Kristinuskon sosiaaliset perusaatteet saarnaavat riistävän ja riistetyn luokan välttämättömyyttä

---

¹ Katso Mehring, *Gesch. d. deutsch. Sozialdem.* I, 251.

ja tarjoovat jälkimäiselle vain sen hurskaan toivomuksen, että edellinen olisi hyväatekeväinen. Kristinuskon sosiaaliset perusaatteet lykkäävät kaikkien loukkauksien virallisen sovittamisen taivaaseen ja hyväksyvät siten näitten loukkausten jatkamisen maan päällä. Kristinuskon sosiaaliset perusaatteet julistavat sortajien kaikki ilkeydet sorrettuja vastaan perisyynnin ja muitten syntien oikeaksi rangaistukseksi tahi koettelemuksiksi, jotka Herra lunastetuillensa äärettömän viisautensa mukaan lähettää. Kristinuskon sosiaaliset perusaatteet saarnaavat pelkurimaisuutta, itsensä halveksimista, alentumista, kuuliaisuutta, nöyryyttä, lyhyesti kaikkia yhteiskunnan hylkiöitten ominaisuuksia, ja köyhälistö, joka ei tahdo tulla hylkiönä kohdelluksi, tarvitsee rohkeutensa, itsetuntonsa, itetietoisuutensa ja riippumattomuudentunteensa vielä paljon paremmin kuin leipänsä. Kristinuskon sosiaaliset perusaatteet kasvattavat hiljaa hiipiviä luonteita, ja köyhälistö on kapinallinen.» Ja hallitsijan suhteesta kansaan lausuvat he: »Kansa on kaikista valtiollisista aineksista kuninkaalle kaikkein vaarallisin. Ei se kansa, josta kuningas puhuu, joka kiittää potkusta ja hopearahasta, kyynelet silmissä; se kansa on vallan vaaraton, sillä se elää vaan kuninkaan mielikuvituksessa. Mutta todellinen kansa, köyhälistö, pikkutalonpojat ja rahvas, se on, kuten Hobbes (eräs vanhoillinen valtiomies Englannissa Kaarle I:n aikoina) sanoo, puer robustus, sed malitiosus, vahva, mutta pahanilkinen poika, eikä rupea laihojen eikä lihaviin kuninkaitten leikkikaluksi. Tämä pakotaisi hänen majesteettiansa ennen muuta antamaan valtiomuodon, joka perustuu yleiseen äänioikeuteen, yhtymisvapauden, painovapauden ja muita uudistuksia. Ja

jos sillä olisi kaikki tämä, niin käyttäisi se sitä hävittääkseenä niin pian kun mahdollista kuninkuuden vallan, arvon ja runouden.» —

»Oikeamielisten salaliitto», josta ylempänä oli puhe, oli siirtänyt keskushallintonsa Lontooseen v. 1839, koska blanquistinen kapina samana vuonna pani Ranskan hallituksen vainoomaan kaikkia salaisia liittoja. Marx ja Engels eivät yhtyneet jäseniksi tähän liittoon, mutta Brüsselistä julkaisivat he kirjoituksia, joiden tarkoituksena oli liiton muuttaminen kapinaliitosta sosialismin tieteellisiin perusteluihin nojautuvaksi propaganda- eli kiihotusliitoksi. Tämä onnistuikin. Liitto, joka jo oli muuttunut *kansainväliseksi* »kommunistiliitoksi», lähetti erään lähettilään Marxin ja Engelsin luo pyynnöllä, että he kirjoittaisivat liiton ohjelman, jonka perusteista neuvoteltiin eräässä liiton kokouksessa sen luonnoksen pohjalla, jonka Marx ja Engels esittivät. Näin syntyi 1848 vuoden alussa, kun Euroopan ilma oli täynnä vallankumouksellista henkeä, tuo kuuluisa — »kommunistinen manifesti»,¹ »tänäänkin», Bebelin lausunnon mukaan, »vielä paras ja älykkäin agitatsionikirjamme»,² joka »on muuttunut koko maapallon köyhälistön yhteiseksi sotalipuksi» (Mehring), »epäilemättä enimmin levinyt kansainvälinen tuote koko sosialistisessa kirjallisuudessa» (Engels), tuote, joka selväpiirteisyytensä ja voimakkuutensa³ kautta *yksin* olisi — kuten

¹ Kommunistinen Manifesti, suom. N. R. af Ursin.

² »Että me monessa suhteessa toisin ajattelemme, kuin M. ja E. K. M:ia kirjoittaessaan, on päivän selvä» (Kautsky Anti Bernst. siv. 17, 18). Mehring vaatiikin sen takia siihen »kriittillistä kommentariota». Ges. Schr. II, 389.

³ Vert. Sombart, Sozialismus 5. Aufl., siv. 53: »olen sen (K. M.) monta sataa kertaa lukenut ja aina se valtaavasti minuun vaikuttaa, kun otan sen käsiini».

Liebknecht huomauttaa — hankkinut Marxille ja Engelsille *kuolemattomuuden*. Se oli ensimmäisen Saksan ja samalla myös *ensimmäisen kansainvälisen, sosiaalidemokraattisen puolueen ohjelma*.¹

Kommunistisessa manifestissa on Marxin ja Engelsin mahtava rakennus jo kaikissa pääpiirteissään aivan selvä. Marx ja Engels luovat siinä suurenmoisen kuvauksen nykyisestä sosiaalidemokraattisesta liikkeestä, joka nykyään on valloittamaisillaan koko maailman keisarien, paavien, aatelin, papiston ja porvariston kaikista vastaponnistuksista huolimatta.

»Jokainen tähänastinen ihmiskunnan historia on luokkataistelujen historia»: näin alkaa varsinainen manifesti.² Ja sitte näytetään toteen, mitenkä porvaristo aikoinaan on ollut hyvinkin mullistava, revolutsionääriäinen voima, mitenkä se on taloudellisten olojen pakosta syössyt feodalismien sen ylivoimaisesta asemasta ja muodostanut valtiokoneiston porvarilliseksi. Porvaristo on täten suuresti edistänyt maailman kehitystä:

---

¹ Kautsky on N. Zeit'issä XXIV, 2, 693 s. osoittanut, että, vaikka sekä V. Considerantin että L. Blancin ja muiden utopisten sosialistien teoksissa samat yksityiskohdat jo ennen olivat esitetyt kuin Komm.-manifestissa (vars. edellisen v. 1843 jul. Manifeste de la democratie'ssa), koko henki ja tarkoitus Marxin ja Engelsin julkaisussa on *aivan toinen*: köyhälistön herättäminen *itsetietoisuuteen* ja *taisteluun* sen tarkoituksen saavuttamiseksi, joka taloudellisista oloista jo luonnonomukaisella välttämättömyydellä kehittyi.

² Vert. Guizot'n, Marxin häätäjän, lausuntoa: »Luokkataistelut muodostavat uudenaikaisen historian sisällön. Uudenaikainen Euroopa on syntynyt eri luokkien keskinäisestä taistelusta.» — Luokkataistelun aatteista Aug. Thierryn teoksissa vert. Plechanow, N. Zeit XXI, 1, 277 seur.

»porvaristo on tuskin satavuotisen luokkaherruutensa aikana luonut suurempia ja mahtavampia tuotantovoimia kuin kaikki entiset sukupolvet yhteensä. Luonnonvoimien orjuuttaminen, koneisto, kemian käyttäminen teollisuuden ja maanviljelyksen palveluksessa, höyrylaivasto, rautatiet, sähkölangat, suurten maanosien saattaminen viljelyksen alaiseksi y. m.» Mutta »porvarillinen yhteiskunta on taikurin kaltainen, joka ei enää voi hillitä niitä manalan voimia, jotka hän on loitsinut näkyviin». Hegelin dialektisen metodin mukaan on tässä kehityksessä myöskin negatiivinen (kielteinen) puoli: Fichte-Hegelin teesistä syntyy antiteesi. Porvariston tuotantotapa synnyttää huonojakin puolia: ylituotannon, rajattoman kilpailun, kriisit, sanalla sanoen anarkisen, ohjattoman tuotannon. »Porvarilliset olot ovat käyneet liian ahtaiksi voidaksensa käsittää niiden synnyttämän rikkauden.» Ja *luonnontapaisella välttämättömyydellä* sukeltuu porvarillisesta tuotantotavasta esille nykyinen köyhälistö, proletariaatti, »joka elää vaan niin kauan kuin se saapi työtä ja saapi työtä ainoastaan niin kauan kuin sen työ kartuttaa pääomaa»; porvaristo muuttuu omaksi »haudankaivajakseen»: »aseet, joilla porvaristo on musertanut feodalismia, kääntyvät nyt itse porvaristoa vastaan». Yhä enemmän aineksia uppoo köyhälistöön, ja »yhä enemmän hajaanuu yhteiskunta kahteen suureen vastakkain seisovaan luokkaan: porvaristoon ja köyhälistöön». Ja vihdoin köyhälistön valta, sen valtiollinen valta, perustetaan, mutta »köyhälistö, nykyisen yhteiskunnan alin kerros, ei voi kohota, ellei koko yläkerros, joka muodostaa virallisen yhteiskunnan, häviä», ja se häviää silloin, kun porvarillinen tuotantotapa on käynyt *itsestään* aivan mah-

dottomaksi. »Porvariston perikato ja köyhälistön voitto ovat yhtä välttämättömiä.»

Marx ja Engels näyttävät sitte toteen, miten ontoja kaikki väitteet ovat sosialistien muka harjoittamasta hävityksestä kaikkea yksityisomaisuutta, perhettä, avioliittoa, isänmaallisuutta y. m. vastaan. Ja sen perästä esittävät M. ja E., että köyhälistön tulee vihdoinkin hankkia kaikki tuotantovälikappaleet omiin käsiinsä, johon eri maissa voi pyrkiä eri tavalla.

M. ja E. tarkastavat vihdoinkin sosialismin silloisia eri vivahduksia näyttäen toteen jokaisen muun paikkansa-pitämättömyyden kuin »tieteellisen sosialismin». »Herättääksensä myötätuntoisuutta täytyi (feodaalisen ylimystön) — joka usein on liitossa yksivaltiuden kanssa — näennäisesti heittää omat etunsa sikseen ja laatia syytöksensä porvaristoa vastaan ikäänkuin sorretun työväenluokan etua silmällä pitäen.» »Pikkuporvarillinen sosialismi» taas »puolusti työväenpuoluetta pikkuporvarin mittakaavan mukaan». »Osa porvaristosta toivoo yhteiskunnallisten epäkohtien poistamista turvataksensa siten porvarillisen yhteiskunnan olemassaolon. Porvariston sosialismi on juuri siinä väitteessä, että porvari on porvari — työväen eduksi.» Utopisesta sosialismista puhuvat M. ja E. kuten siitä jo ylempänä on esitetty. Kommunistinen manifesti loppuu seuraavaan juhlalliseen vakuutukseen: »Kommunistit julistavat avomielisesti, että heidän tarkoituksensa on saavutettavissa vain tähänastisen yhteiskuntajärjestyksen täydellisellä mullistamisella. Vaviskoot hallitsevat luokat tämmöisen kommunistisen mullistuksen edessä. Proletaareilla ei siinä ole mitään kadotettavana paitsi

kahleensa. Mutta he voivat voittaa kokonaisen maailman. *Kaikkien maitten proletaarit, liittykää yhteen.*»

Kommunistinen manifesti edellyttää ilmeisesti jo materialistisen historiankäsitteksen.¹ Ylempänä huomautettiin, että Marx ja Engels jo v. 1845 täydelleen irtautuivat kaikesta spekulatiivisesta ja metafyyysisestä filosofiasta, s. o. siitä, joka haki maailman selityksen ulkopuolelta luontoa, joka selitti olemuksen jonkun enemmän tai vähemmän mielivaltaisesti haetun, abstraktisen (puhtaasti ajatellun) »aatteen» mukaan; luonto, olemus muovailtiin »aatteen» mukaan, vaikka päinvastoin kaikki aatteet lähtevät luonnosta, olemuksesta, ovat vain sen heijastuksia ihmisen aivoissa: kaikki tietoisuus ja tieteellisyys perustuu luontoon, *niinkuin se kuvastuu ihmisen päässä*. Marx ja Engels väittivät siis lyhyesti, että ainoa todellinen maailma on se aineellinen maailma, jonka aistimillamme käsitämme, ja että me emme tiedä mitään muuta kuin mitä me näillä aistimillamme käsitämme, että aatteet eivät ole itsenäisiä olennoita, vaan ainoastaan tuon ulkomaailman heijastuksia aivoissamme. Ja tämän lisäksi käyttävät nyt Marx ja Engels tuota revolutsionääristä »dialektista metodia»: että kaikki ihmiskunnan toiminnassa, s. o. historiassa, on järkipäristä välttämätöntä kehitystä ja muutosta. Koko tämän historiallisen toiminnan perustana ovat nyt »*aineelliset ehdot*» eli »*taloudelliset edellytykset*». Nämä »taloudelliset edellytykset» ovat ennen kaikkea kunkin ajan tuotantotapa ja tuotteiden jakamistapa. Marx itse sanoo kirjassaan *Filosofian kurjuus*:

¹ Vert. Ant. Labriola, *Essai sur la conception materialiste de l'histoire*, ja Stern, *Der hist. Mat.* (ilmestynyt minun kääntämänäni Koittaressa II, siv. 41—55).

»On aivan hyvin ymmärretty, että ihmiset vissien tuotanto-olojen vallitessa toimittavat kangasta, liinavaatetta ja silkkiä. Mutta ei ole ymmärretty, että vissit yhteiskunnalliset olosuhteet yhtä hyvin ovat ihmisten tuotteita kuin kangas, liinavaatteet y. m. Yhteiskunnalliset olosuhteet ovat sangen likeisessä yhteydessä tuotantovoimien kanssa. Hankkimalla uusia tuotantovoimia muuttavat ihmiset tuotantotapansa ja muuttamalla tuotantotapansa, tapansa, miten hankkivat elantonsa, muuttavat he kaikki yhteiskunnalliset olosuhteensa. Käsimyly synnyttää feodaaliherrojen yhteiskunnan, höyrymyly teollisuusherrojen yhteiskunnan.»¹ Historian alkuperäisimpinä vaikuttimina ovat siis taloudelliset edellytykset. Ja tämän taloudellisen rakenteen päälle kohoo koko valtiollinen, oikeudellinen, vieläpä siveellinen ja uskonnollinenkin »ylärakennus», joka siis muuttuu alarakennuksen muuttuessa (jos kohta, kuten Engels huomauttaa, jonkun aikaa perästäpäinkin vanhat »aatteet» vaikuttavat ja kietoutuvat uusiin). Yhteiskunnalliset muutokset eivät siis seuraa siitä, että esim. ihmisten tajunta taloudellisista oloista huolimatta olisi kehittynyt suurempaa totuutta ja oikeutta kohti, vaan tämä tajunta on juuri taloudellisten olojen kehityksessä kehittynyt. »Mitä todistaa aatteiden historia muuta kuin sen, että henkinen tuotanto muuttuu yhdessä aineellisen kanssa? Jonkun ajan vallitsevat aatteet ovat aina olleet vallitsevan luokan aatteet» (Komm. man.). Sen takia on esim. oikeustajunta ja lait hallitsevan kansanluokan mukaiset, minkä hallitsevan

¹ Vert. erittäin Marxin »locus classicus» tästä Zur Krit. d. pol. Oek. teoksen esipuheessa (ilmestynyt minun kääntämänäni Koittaressa II siv. 54).

luokan asema juuri riippuu erityisistä tuotantosuh- teista ja tuotantovoimista. Marx ja Engels eivät siis mitenkään kieltäneet, että ihmisillä on aatteita, joiden mukaan he toimivat; he vain väittivät, että nämä aatteet *täydelleen* riippuvat »taloudellisista edellytyksistä» ja että ihmisen tahto myöskin, vaikka toiselta monasti näyttää, riippuu olosuhteista ja alkuansa noista talou- dellisista olosuhteista.¹ He eivät myöskään kieltä- neet, että ihmisellä voi olla tarkoituseriä, jotka oikeas- taan johtuvat taloudellisista olosuhteista, mutta ihmi- nen ei ole taloudellisten olosuhteitten herra, vaan pal- velija, sillä, kuten Kautsky sanoo,² »taloudellinen kehi- tys ei ole tuote, joka koituu ihmisen vapaasti ja tarkoi- tuksenmukaisesti mielensä mukaan taloudellisia olo- suhteita muodostavasta toiminnasta».

Tätä »materialistista historiankatsomusta» on ko- vasti vastustettu, mutta aivan oikein huomauttaa Engels: jos me voimme historiallisilla tosiasioilla todistaa, että aatteiden kehitys on ilmeisesti ja ilman vaikeuksia seu- rannut taloudellisten edellytysten kehitystä, niin ei muuta tarvita. Ja merkillistä on, että porvarilliset historioitsijat yhä enemmän myöntävät tämän mahdolli- suuden. Niin esim. mitä tulee suuren roomalaisvallan kukistumiseen, Saksan keskiaikaisiin oloihin, Ranskan ja Saksan vallankumoukseen y. m. Mutta tuota eko- nomista selitystä eivät useat tutkijat tahdo myöntää aina oikeaksi. Merkillistä on kuitenkin, että esim. Sveitsin vanha sosialistimestari aivan pätevästi on osoittanut, mitenkä niin näennäisesti henkiset tahi

¹ Vert. kirjoitustani ihmisen näennäisestä vapaasta tah- dosta Työväen joululehdessä 1908, siv. 4.

² Neue Zeit. XV, 1, 231.

paremmin hengelliset liikkeet kuin ristiretket näyttävät olevan, mitä ilmeisimmin johtuvat taloudellisista edellytyksistä, ja hän vieläpä enimmäkseen vetoo porvarilliseen, jos kohta vapaamieliseen historiankirjoittajaan G. Weberiin.¹ Hän huomauttaa, mitenkä ristiretkelijät mitä suurimmalla kiivaudella kävivät Byzantion *kristillisen* keisarikunnan kimppuun, kun vain saivat ryöstää ja raastaa, mikä nähtävästi oli pääasia, vaikka se peitettiin uskonnollisen vaipan alle, kuten esim. nykyaikaisissa siirtomaasodissa ahkerasti heilutetaan kristillisyyden, sivistyksen ja monen muun hyvän asian ihanteellista lippua. — Ja Marxin ja Engelsin selitys onkin, jos asiaa ajattelee tarkemmin, aivan oikea. Kun *suurin* osa ihmisistä on pakotettu kuluttamaan koko tai melkein koko aikansa aineellisen toimeentulon hankkimiseen, niin olisi melkein kummallista, elleivät historian tapahtumat, jotka kuitenkin riippuvat joukkoliikkeistä,² viime kädessä johtuisi taloudellisista edellytyksistä. Ja yhtä kummallista olisi, elleivät ne johdonmukaisesti vaikuttaisi kaikkiin *yhteiskunnallisiin* oloihin. Tämä ei estä, että joku tai jotkut ihmiset voivat ihanteellisesti

¹ H. Greulich, Die material. Geschichtsauffassung.

² Vert. Aug. Thierryn sanoja (Dix ans d'études hist.): »Kummallinen on se historiankirjoittajien itsepintaisuus, jolla he kieltävät joukolta kaiken itsenäisyyden ja luomiskyvyn . . . Kansa, kansalaiset ovat heistä vain aines, jonka yksityisten henkilöitten ajatukset panevat liikkeelle. Jos taas todellisesti tahtoo tietää, kenestä sen tai sen tapahtuman aate on lähtenyt, silloin tulee aina kysyä, kutka sitä tarvitsevat.» — Samoin Mignet: »Lukuisimmat ja mahtavimmat edut määräävät lait.» Vert. Gladstonen väitettä (Marx, Kap. 1,618): »Inhimillinen elämä on yhdeksässä tapauksessa kymmenestä vain taistelua olemisesta.»

vastoin persoonallista etuansakin toimia, vieläpä heittää henkensäkin jonkun suuren aatteen edestä, jonka heidän luokkansa tahi kansansa taloudelliset edut ovat luoneet.¹ Ainoa muistutus, joka jollain syyllä on materialistista historiankäsitystä vastaan esiintuotu, on se, ettei se ole kylläksi ottanut huomioon muita »aineellisia edellytyksiä», kuten perinnöllisyyttä, rotua, maanlaatua ja asemaa y. m. s. Mutta tähän on vastattu, että nyt, kun suuret maantieteelliset löydöt ovat jotenkin suoritettut, merkitsee kaikki tämä enää sängen vähän, niin vähän, että huoletti voi jättää nämä seikat lukuunottamatta.

6.

Ylempänä huomautettiin, että, kun Kommunistinen manifesti ilmestyi, oli Euroopan (paitsi kovin taantumuksellisen Venäjän) ilma täynnä vallankumouksellista sähköä. »Gallilainen kukko kiekuikin» kolmannen kerran helmikuulla 1848 Pariisissa.² Se huuto kuului yli koko Euroopan. Saksassakin tuntui selviä jälkiä 1847 vuoden nälästä ja kauppakriisistä; sitä paitsi vallitsi kova rahapula, joka tuntui valtioitten, suurimpienkin, kuten Preussin kassoissa, ja kun ei edes Rotschild tahtonut auttaa, kävivät hallitsijatkin mureammiksi kansan

¹ Vert. Boudin, Das theoretische System von Karl Marx.

² Ken tahtoo saada erinomaisen, materialistiseen historiankäsitykseen perustuvan esityksen tästä vallankumouksesta, hänen tulee lukea Marxin kirja: »Die Klassenkämpfe in Frankreich 1848 bis 1850.» Hänen »18 Brumaire» ja Engelsin »Der deutsche Bauernkrieg» ovat niinkään omiansa vakaannuttamaan materialistisen historiankäsityksen oikeutta koko loistossaan niille, jotka tarkastavat historian tapahtumia koko laajuudessaan ja suuruudessaan.

vaatimuksia kohtaan. Saksa ei enää ollutkaan niin taipuvainen pyhän allianssin ja feodalismiin ynnä itsevaltiuden oikkuja noudattamaan. Ja tämä taas johtui pääasiallisesti siitä, että porvariston varallisuus ja siitä johutuva valtiollinen merkitys melkoisesti oli viime vuosien kuluessa kasvanut. Marx¹ laskee Saksan porvariston kasvavan merkityksen n. vuodesta 1840. Ja porvariston kohotessa kasvoi sen varjokin, Saksan köyhälistö, vaikka tosiaankin tässä piili vielä paljon ymmärtämättömyyttä ja vanhoillisuutta. Kuten alkuansa Englannissaakin raivosi työväki vielä v. 1848 koneita vastaan, ja eräässä Berliinin työväenkokouksessa, jonka esimiehenä oli sosialisti, prof. Nees von Esenbeck, vaadittiin, ettei kukaan edes työnjohtajankaan kautta saisi teknillistä taitoa kysyvää liikettä harjoittaa, ellei ollut itse saanut ammatissa opetusta — siis aivan samoja reaktiivisia vaatimuksia, joita esitettiin paljon myöhemmin käsityöläispiireissä sekä Saksassa että muualla. Työväellä ei siis vielä ollut selvää käsitystä varsinaisesta tehtävästään Saksassa, toisin sanoen sillä ei ollut selvää luokkatietoisuutta, ja Marx selittää tämän seikan varsin sattuvasti: »Työväenluokan liike ei milloinkaan ole itsenäinen eikä yksinomaan köyhälistönluontoinen, ennenkuin porvariston eri osat ja varsinkin sen edistynein osa, tehdasteollisuuden osa, on ottanut haltuunsa valtiollisen vallan ja muodostanut valtion tarpeittensa mukaan.» Mutta kuten sanottu, porvariston valta oli kuitenkin jo siksi kohonnut, että Ranskan kolmas suuri vallankumous ei voinut olla jättämättä hiukan syvempiäkin jälkiä Saksan oloihin kuin v. 1830.

¹ Marx, Revolution und Kontrarevolution in Deutschland: Int. Bibl. 24 siv. 7.

Saksan suurimmassa valtiossa Preussissa hallitsi siihen aikaan kuningas Friedrich Wilhelm IV, joka vielä huhtikuussa v. 1847 julisti maapäiville Berliinissä, »ettei hän milloinkaan voisi sallia, että taivaallisen Herran ja hänen maansa väliin tunkeutui joku kirjoitettu paperipala niinkuin joku toinen kaitselmus heitä hallitsemaan pykälillään ja täten astumaan vanhan uskollisuuden sijaan». »Se on näet aivan epäsuksalaista ja kokonaisuuden eduille sangen epäkäytännöllistä ja viepi selviämättömiin vaikeuksiin hallituksen kanssa, jonka tulee hallita Jumalan ja maan lain mukaan omasta vapaasta päätöksestä eikä enemmistön tahdosta.» »Minä ja huonekuntani, me tahdomme palvella Herraa (!); niin tosiaan», lisäsi tämä puhtaasti itsevaltiass hallitsija.

Mutta ei ollut vielä kulunut vuotta, ja tuo korkea hallitsija »Jumalan armosta» sai tehdä useampia myönnytyksiä (painovapaudesta y. m.), vieläpä oikein »kirjoitetulle paperipalallekin». Tämä aiheutui etenkin siitä, että Itävallassa kansa yksimielisesti oli ajanut tuon vihatun Metternichin maanpakolaisuuteen — hän pakeni peitetyissä kuormavaunuissa — 13 p. maalisk. 1848. Itävallan olot olivat vihdoin kehittyneet siksi mahdottomiksi, että romahdus tapahtui, vaikkø valtion lainantajat, kuten monessa muussakin mädänneessä valtiossa Euroopan itäosassa nykyaikana, koettivat niitä ylläpitää antamalla uusia lainoja pelastaaksensa ennen saatuja.¹ Berliinin kansa, s. o. köyhälistö, jota sotilaat olivat monta päivää ennen pahoin pidelleet, nousi »paperipaloista» huolimatta sittekin kapinaan, rakensi barrikaadeja (katusulkuja) ja — voitti: köyhälistön vaatimus, että sotaväki poistettaisiin pääkaupungista, täytettiin,

¹ Vert Marx, Revol. u. Kontrarev. siv. 83 seur.

ja tuo ylpeä kuningas sai *köyhälistön käskystä paljastaa päänsä* kaatuneitten katusankarien edessä! Ferd. Freiligrath, Saksan vallankumouksen laulaja ja Marxin taistelukumppali, heittää mahtavassa runossaan »Die Toten an die Lebenden» (kuolleet katusankarit eloon jääneille) kansan vihaa ja ylenkatsetta hallitsijaa vastaan:

Die Kugel mitten in der Brust, die Stirne breit
gespalten!
So habt ihr uns auf blutigem Brett hoch in die
Luft gehalten!
Hoch in die Luft mit wildem Schrei, dass unsre
Schmerzgebärde
Dem, der zu töten uns befahl, ein Fluch auf
ewig werde.

Mög' er das Haupt nun auf ein Bett wie andre
Leute pflegen,
Mög' er es auf ein Blutgerüst zum letzten Atmen
legen!
So war's! Die Kugel in der Brust, die Stirne
breit gespalten,
So habt ihr uns auf schwankem Bett auf zum
Altan gehalten.
»Herunter» — und er kam gewankt — gewankt
an unser Bette;
»Hut ab!» — er zog — er neigte sich! (so sank
zur Marionette,
Der erst ein Komödiant war!) — bleich stand
er und bekloffen!¹

¹ Kuula rinnassa, otsa halkaistuna, niin te meidät hurjin huudoin nostitte verisellä alustalla korkealle ilmaan, jotta meidän tuskankouristuksemme tulisi ikuisiksi kiroukseksi sille, joka meidät käski surmata.

Pankoon hän patjalle päänsä, kuten muutkin ihmiset, laskekoon hän sen mestauslavalle — samantekevä. Kuula rinnassa, otsa halkaistuna, niin te meidät nostitte huojuvalla

Ja nyt tuo »komediantti» lupasi vaikka mitä — pelossaan ja hädässään, kun hänen valtaistuimensa horjui: painovapauden, vapaan yhdistys- ja kokoontumisvapauden ja kansaneduskunnan, joka perustuisi yleiseen äänioikeuteen! Ja sotajoukon asemesta perustettiin kansalliskaarti! Mutta — sanoo Marx — »on kaikkien vallankumousten kohtalo, että tuo eri luokkien yhtyminen, joka jossain määrin aina on vallankumouksen välttämätön edellytys, ei voi kauan kestää. Tuskin on voitto yhteisestä vihollisesta saatu, niin käyvät voittajat eri leireihinsä ja kääntävät aseensa toisiaan vastaan. Se on tämä nopea ja intohimoinen luokkavastakohtaisuuden kehitys, joka vanhoissa ja mutkaisissa yhteiskunnallisissa järjestöissä tekee vallankumouksen yhteiskunnallisen ja valtiollisen edistyksen mahtavaksi vaikuttimeksi; se on tämä alituinen nopea uusien puolueitten syntyminen, jotka vallassa toisiaan seuraavat, joka viepi kansakunnan mahtavissa sysäyksissä viidessä vuodessa enemmän eteenpäin kuin tavallisissa oloissa kokonaisen vuosisadan kuluessa.» Mutta ensin ei se miltään etenemiseltä näyttänyt. Näytti kyllä siltä, kuin porvaristolla olisi ollut sangen kiire vallankumouksen lopettamiseen.¹ Ja kaikenmoisia ehtoja asetettiin, ettei varsinainen köyhälistö pääsisi tuohon aseelliseen kansalliskaartiin, samalla kuin poliisivoimaa lisättiin. Preussin uusi porva-

---

vuoteella linnanparveketta kohti. »Tule alas!» niin te huusitte — ja hän tuli horjuen kuolinvuoteemme luo. »Hattu päästä!» — hän otti — hän kumarsi! (Semmoinen vetonukke oli tullut tuosta entisestä ilvenäyttelijästä!) Kalpeana hän siinä seisoi ja masentuneena.

¹ Sangen sattuvasti huomauttaa Bernstein (Esip. Lassallen teoksiin siv. 14): »Vallankumouksen tapahtuessa ei milloinkaan voi olla varma, missä se pysähtyy ja mitä aineksia se kulussaan irti laskee.»

rillinen ministeristö luisui yhä enemmän — köyhälistön-pelosta — itsevaltiuden ja feodalismien apuriksi, ja vihdoin, kun kesäkuussa Pariisin ja lokakuussa Wienin väestön uudet voimanponnistukset olivat kukistetut, kasvoi taantumuksen rohkeus siihen määrin, että raukkamainen kuningas, joka kansan käskystä oli paljastanut päänsä maaliskuussa, marraskuussa käänsi raakamaisella liikkeellä selkensä eduskunnan valituille, mikä antoi pelkäämättömälle Jacobylle aihetta huutaa poistuvalla hallitsijalle: »Se on aina ollut kuninkaitten onnettomuus, etteivät he tahdo kuulla totuutta.» Porvarikaarti hajoitettiin ja vihdoin itse parlamenttikin väkivallalla, mikä ei estänyt hallitusta väittämästä, että istuntojen jatkaminen oli laitton (!) teko. Tästä syntyi yleisesti se ajatus, että, jos kuningas »laittomasti» menetteli eduskunnan hajoittamisasiassa, oli kansallakin täydellinen *oikeus* panna kuningas viralta: käsityskanta, jota edusti m. m. silloinen professori, myöhemmin Preussin valtioneuvoston jäsen, R. v. Gneist.

Vielä vähemmän mainetta jätti jälkeensä se yleis-saksalainen parlamentti, joka istui Frankfurt a/M:issa ja jota Marx syystä nimitti »keskusteluklubiksi» ja »vanhojen akkojen kokoukseksi», koska se keskusteli — aina keskusteli, silloinkin kun sen olisi pitänyt pontevasti *toimia ja taistella*. Siltäkin puuttui täydelleen se, mitä Danton, »vallankumouksellisen taktiikin tähän asti suurin mestari» (Marx) ennen kaikkea vaati: rohkeutta. Se ei yrittänytäkään rohkeudella voittaa, vaikka, »tappio kiihkeän taistelun perästä on vallankumouksellisesti» — Marxin mielen mukaan — »yhtä tärkeä tosiasia kuin helposti saavutettu voitto».¹

¹ Vert. Liebknecht, Zum Jubeljahr der Märzrevolution.

Köyhälistön nouseva merkitys ei ollut aivan mitätön tekijä siihen tulokseen, että porvariston vallankumous itsevaltiutta ja feodalismia vastaan ei onnistunut: köyhälistöä ruvettiin jo muissa piireissä pelkäämään.

Useimmissa paikoissa Saksassa liittyivätkin työntekijät yhteen omiin proletaarisiin yhdistyksiin. Niin syntyi Breslaussa eräs semmoinen yhdistys, jonka mielipiteitä edusti oma vasta 1846 ilmestynvä lehti, jossa puhutaan sangen selvää kieltä. »Porvarit, tehkää oikein työväestölle, poistakaa työn orjuus, niin saatte elää rauhassa. Jos panette vastaan, niin työmies ottaa sen, mikä hänelle tulee. Tapahtuuko tämä laillisella vai laittomalla tiellä, on peräti yhdentekevää. Pääasia on, että hän saapi oikeutta.»

Hyvin merkillinen oli se liike, jonka työväen keskuudessa Berliinissä herätti eräs lahjakas kirjapainotaituri Stefan Born, joka vihdoin tuli Baselin yliopiston professoriksi ja semmoisenakin jäi nuoruutensa aatteille uskolliseksi, vaikka ei ottanut enää osaa käytännölliseen liikkeeseen ja vaikka Engels, kuten Mehringkin myöntää, on liian ankarasti häntä tuominnut — mikä justeerattu arvostelu Bornia vanhoilla päivillä suuresti ilahutti. Hän oli aikoinaan ottanut osaa katusulkutaisteluihin sekä Berliinissä että Dresdenissä ja oli heti vallankumouksen alkuaikoina väsymätön järjestämään Berliinin ja koko Saksan työväestöä yhdistyksiin.

Born selvitti työväelle, että heillä oli aivan omat, päinvastaiset edut kuin työnantajilla, mutta hän ei — ymmärtäväisesti kyllä — vaatinut työväeltä enempää kuin mitä silloisissa oloissa voi saavuttaa, ja sen takia oli hänen lähin päämaalinsa juuri työväestön järjestäminen. Tämä onnistuikin, voi sanoa, mainiosti. Jo 6 p. huhti-

kuuta v. 1848 esitti hän suuressa työväenkokouksessa, jossa oli esimiehenä, pääpiirteet sille ensimmäiselle yleiselle ja itsenäiselle työväenpuolueelle, joka elokuussa s. v. perustettiin nimellä »Työväen toveriliitto» (»Arbeiterverbrüderung»).¹ Se julkaisi kaksikin työväen lehteä, joissa ilmestyi työväen selvää luokkatietoisuutta osoittavia kirjoituksia. Liiton pohjana oli paikallistoinikunnat niihin kuuluvine paikallisyhdistyksineen; nämä toimikunnat yhtyivät piiritoimikunniksi ja nämä taas yhteiseksi keskushallinnoksi Leipziginissä. Taktiikka oli myöskin silloisten olojen mukaan sangen ymmärtäväisesti suunnattu — kommunistisen manifestin pohjalla: toiselta puolen oli »porvaristoa kannatettava taistelussa ylimystöä, keskiaikaa ja kaikkia voimia jumalan armosta vastaan, toiselta puolen taas pikkuliikkeen harjoittajia ja työväestöä kannatettava kapitalismia ja vapaata kilpailua vastaan». Liiton kiihvaasti harjoittama agitatsioni herätti kaikkialla Saksassa eloon uusia työväenyhdistyksiä, ja useampia työlakkoja syntyi työajan lyhentämiseksi ja palkkojen kohottamiseksi. Porvaristo ja yläluokka säikkyi tästä suuresti ja vaati, että lakkoja saisi panna toimeen vain hallituksen luvalla, sekä miehitti porvarikaartilaisilla ne kadut, jotka ympäröivät työväen kokoussalia.

Tietysti oli Länsi-Saksassa muodostunut samanlaisia työväenyhdistyksiä, varsinkin Kölnissä. Siellä vaikuttikin itse Marx ja hänen miehensä ja Kölnissä he julkaisivat oman lehtensäkin, kuuluisan »Neue Rheinische Zeitungin». On kuitenkin empimättä tunnustettava, kuten Mehring tekeekin,² että Marxin lehti enemmän edusti

¹ M. Qvarek, Die Arbeiterverbrüderung v. 1848/9.

² Vert. Ges. Schr. v. M. u. Eng. III. 81.

porvariston ja työväestön yhteistä taistelua keskiajan uudestaan sisääntunkeutuvaa taantumusta vastaan kuin *puhtaasti* proletaarisia harrastuksia. Tämä onkin yhteydessä Marxin aina selvään lausutun kannan kanssa, että¹ »ensin täytyy pikkuporvari- en kansanvallan päästä valtaan, ennenkuin kommunistinen työväenluokka voi odottaa, että se pääsisi hallitsemaan ja hävittämään palkkaorjuuden järjestelmää, joka pakottaa sitä alistumaan porvariston ikeen alle». Ja tämän mielipiteen esitti Marx työväen julkisissa kokouksissakin, vaikka Kölnin työväestö jo oli erkaantunut kansanvaltaisten liitosta eikä mielellään sitä esitystä kuullut: Marx näet ei milloinkaan *hakenut* työväenkään suosiota, jos hän oli vakuutettu, että hän ajoi *sen* asiaa vastoin sen omaakin mielipidettä.

Mutta kun hallitus yhä julkeammin rikkoi kansan oikeuksia, asettui Marx lehdessään sitä vastaan yhä jyrkemmälle kannalle sillä seurauksella, että hänen leh- tensä vihdoinkin lakkautettiin ja hänen itse täytyi mennä Pariisiin kautta asumaan koko elämänsä loppuosan Lontooseen. Ja v. 1854 olivat kaikki työväen liitot ja yhdistyksetkin koko Saksassa hajoitettut, niinkään Kommunistiliittokin, jonka keskushallinto viime aikoina oli ollut Kölnissä ja siellä joutunut hallituksen vainon alaiseksi,² paino- ja yhtymisvapaudet olivat peruutettut ja kansaneduskunnat hajoitettut. Taantumus rehenteli kaikkialla Saksassa — toistaiseksi.

Mutta sen mukaan kuin kussakin maassa teollisuus kasvaa, kasvaa myöskin porvariston valta, pääoman

¹ Vert. Marx, *Revol. u. Kontrarevol.* siv. 135.

² Vert. »*Enthüllungen über den Kommunistenprocess in Köln*».

merkitys ja sen muassa aina köyhälistökin. Kymmenessä vuodessa tämä näkyi Saksassakin. Ja kun porvariston valta kasvoi, vaati se yhä jyrkemmin feodalismia ja absolutismia peräytymistä ja aina suurempaa osallisuutta valtiollisesta vallasta. Tuo v. 1850 oktrojeerattu Preussin hallitusmuoto täyttyi yhä enemmän porvarillisilla vapaamielisillä aineksilla, jotka asettuivat vastarintaan taantumuksellista hallitusta vastaan. Ja hallituskin huomasi itse, ettei enää voitu palauttaa täydelleen maaliskuun edellisiä oloja. Ne seikat, jotka tavallisesti tekevät jäykimmänkin hallituksen epävarmaksi ja horjuvaksi, ovat onneton ulkomainen sota, huonot vuodentulot ja epäkunnossa olevat rahaolot. Viimemainittu seikka vaikutti enimmäksin Saksassa; jotta lainain saanti kävisi mahdolliseksi, ei voitu kansaneduskuntaa kohdella millä tavalla tahansa. Preussin hallitus rupesi sen tähden jo heittämään suloisia katseita kansan sivilisoiduille riveille saadaksensa sieltä kannatusta porvarien kasvavia pyyteitä vastaan: perustettiin »preussilainen kansanyhdistys» ja puhuttiin yleisestä äänioikeudesta feodaalien puolella; porvarit taas koettivat vetää työväestöä puolelleen »työväensivistysyhdistyksillä» eivätkä mielellänsä huolineet kulla puhuttavan yleisestä äänioikeudesta: eihän muka kansalla vielä (!) ollut kyllin sivistystä tämmöisen oikeuden oikeaan (!) käyttämiseen. Mutta ennen kaikkea yrittivät porvarit pitää jo pelättyä köyhälistöä aisoissa »sosiaalisen valtakunnan kunniaan», Schulze-Delitzsch'in perustamalla kooperatiivisilla yhdistyksillä, ja alussa se näytti jossain määrin onnistuvankin.

7.

Mutta silloin ilmestyi Ferdinand Lassalle.¹

Hän oli syntynyt Breslaussa v. 1825, kuten Marxkin juutalaisista vanhemmista. Isä tahtoi hänet kauppiaksi ja, kun ei tähän häntä saanut, joko lääkäriksi tai lainoppineeksi, jota Lassalle 15-vuotiaana niinikään vastusti väitteellä, että nekin »vaan myyvät tietonsa rahasta». Hän sanoi »tahtovansa taistella ja kärsiä jalon aatteen puolesta», kuten hän päiväkirjaansa on merkinnyt. 20-vuotiaana meni Lassalle Pariisiin arkistotutkimuksia varten; siellä hän samoin kuin Marxkin seurusteli Heinrich Heinen kanssa, joka kirjeessään Varnhagen von Enselle, kuuluisan Rahelin miehelle, suuresti ylistää hänen »laajoja tietojansa, mitä suurinta teräväpäisyyttänsä, tahdonlujuuuttansa ja hämmästyttävää taitavuuttaan toiminnassa» (itse Alex. v. Humboldt nimitti häntä »ihmelapseksi»)².

Tultuaan Pariisista teki hän Berliinissä v. 1846 erään kreivitär Hatzfeldtin tuttavuutta, joka ratkaisevasti vaikutti koko hänen elämäänsä. Kreivitär oli joutunut miehensä, erään vanhan rouén (heittiön) mitä

¹ Vert. Bernstein, F. Lassalle u. s. Bedeutung; Oncken, Lassalle (Samml. Schmoller & Hintze).

² Että hän tosiaan oli sängen aikaisin kehittynyt, näyttää eräs ote 15-vuotiaan päiväkirjasta samasta Heinestä: »Rakastan tuota Heineä, hän on toinen minäni. Nuo rohkeat aatteet, tuo kielen kaikki voittava voimakkuus! Ja tämä mies on päästään temmannut jakobiinimyssyn ja painanut koruhatun jaloille kiharoilleen! Ja kuitenkin aina luulen, että se on ivaa, kun hän sanoo: olen kuningasmielinen enkä ole kansanvaltainen!» Lassalle oli oikeassa.

hävyttömättömimmän sorron alaiseksi, joka uhkasi riistää häneltä sekä toimeentulon että viimeisen hänen lapsistaan.¹ Ei kukaan tahtonut ottaa ajaaksensa tuon turvattoman naisen asiaa, koska silloisessa feodaalisessa Preussissa yleensä valta oli oikeutta mahtavampi. Silloin suostui nuori Lassalle rupeamaan tähän sangen vaivaloiseen tehtävään, vaikka hän ei ollutkaan semmoisiin valmistunut, sillä hän »tahtoi panna hengen voiman rahan voimaa vastaan» ja hän näki tässä yksityisessä tapauksessa jonkunlaisen »mikrokosmoksen (pienoismaailman), joka heijastaa yleisen kärsimyksen, kurjuuden ja sorron», ja sen tähden hän tahtoi »auttaa voittoon poljetut ihmisoikeudet». Ja hän ajoi asiaa niin suurella asianymmärtäväisyydellä, että, kuten Georg Brandes, joka on kirjoittanut Lassallesta sangen myötätuntoisen, suuren elämäkerran,² väittää yhden Saksan etevimmistä lainoppineista hänelle sanoneen: »ei mikään ammattijuristi olisi sitä voinut paremmin ajaa». Mutta se veikin Lassallelta 8 vuotta ja vaati käsittelyä lähes 40 tuomioistuimen edessä ja, kuten Lassalle kirjeessään venakolle Sophie Solutzew'ille,³ ilmoittaa, kävi se yhä vaikeammaksi 1848 vallankumousvuoden jälkeen, jolloin luonnollisesti taantumuksen henki tuomioistuimissakin kasvoi. On kyllä väitetty, että Lassalle, joka oli sangen kaunis mies eikä yleensä suinkaan ollut eläisensä väliäpitämätön naisten rakkaudelle ja suloudelle — ja kreivitär Hatzfeldt oli vielä, vaikka Lassallea van-

¹ Ken tahtoo tarkempia tietoja kreivi H:n petomaisuudesta, voi lukea kertomuksen N. Zeit'issä XX, 1, 193 seur.

² Brandes, Ferd. Lassalle, eine kritische Darstellung seines Lebens und seiner Werke.

³ Vert. Mehring Ges. W. IV siv. 14.

hempi, hyvin viehättävä — olisi eroottisista syistä ottanut asian ajaaksensa, mutta — mitä myöhemmin mahdollisesti voi tapahtuakaan pelastetun naisen ja hänen pelastajansa välillä — tämä selitys ei nähtävästi ole oikea. Tästä riita-asiasta oli kuitenkin Lassallelle tuntuvia seurauksia. Puhumattakaan siitä, että asian voittaminen tuotti Lassallelle melkoisen vuosikoron ja rahanhuolista vapaan elämän, huomauttaa Mehring¹ aivan oikein, että, ellei »kietoutuminen Hatzfeldtin juttuun ja siihen, mikä sen yhteydessä oli, olisi pidättänyt 'viimeistä mohikaania' viisikymmenluvun Saksassa, niin Lassalle ei olisi saanut sitä tarkkaa Saksan olojen tuntemusta, joka teki hänet kykeneväksi oikeammin kuin hänen lontoolaiset ystävänsä (Marx ja Engels) arvostelemaan, *milloin* ja eritoten myös *miten* Saksan köyhälistön mahtavaa hätäkelloa oli soitettava». Ja toiseksi teki syventyminen tähän riita-asiaan ja lainopillisiin ongelmoihin Lassallen myöskin kykeneväksi valmistamaan suurimman tieteellisen teoksensa »System der erworbenen Rechte» (hankittujen oikeuksien oppijärjestelmä). Tämän merkillisen teoksen pääajatus on se, että »oikean ainoa lähde on koko kansan yhteinen tietoisuus, yleinen henki», joka muuttuu aikojen kuluessa. Tästä seuraa m. m. että uusi laki, joka orgaanisesti muuttaa tai kumoo vanhan lain, ei *velvoita minikäänlaisiin korvauksiin* niille entisten oikeuksien omistajille, jotka sen kautta tulisivat kärsimään. Bernstein (Lass. siv. 28) selittää tämän sangen valaisevasti: »Niin kauan kuin laki julistaa alkoholisten juomien anniskelun luvalliseksi, voi kapakanhaltia vaatia korvausta, jos

---

¹ Vert. Mehring, Ges. Schr. IV, siv. XIII ja XIV.

yhteiskunta jotakin tarkoitusta — esim. kadun teettämistä — varten riittää sen häneltä. Mutta jos yhteiskunta yleensä julistaa semmoisten juomien anniskelun luvattomaksi, niin ei enää voi olla mitään puhetta kapakanomistajien korvausvaatimuksesta.» Ja vielä enemmänkin. Kansa voi ratkaisevalla toimenpiteelläkin eikä vain lailla oikeudellisesti kumota edelliset oikeudenperustukset. Niin asetti esim. Bastiljin valloittaminen entiset oikeudet kansan tahdon ilmauksesta aivan toiselle oikeusperustalle.¹ Lassalle puolusti, kuten Bernstein huomauttaa, »vallankumouksen oikeutta vanhentuneitten olojen ja mädäntyneitten kansanluokkien oikeutta vastaan».

Keskellä Hatzfeldtin riitajuttua sattui 1848 vuoden vallankumous. Lassalle otti tähän ase kädessä osaa, kuten Engelskin. Hän sai oikeudessa vastata tästä teostaan, hyväksi onneksi hänelle juryoikeuden edessä. Ja hän teki sen puheessa, joka Brandesin käsityksen mukaan, »on ihmeteltävimpiä todistuksia miehuullisuudesta ja kaunopuheisuudesta nuorukaisessa, mitä maailmanhistoria tuntee». Monessa suhteessa on Las-

¹ Tähän sopii verrata Lothar Bucherin, myöhemmin Bismarckin, ennen Lassallen lähimmän ystävän supistuneempaa käsitystä: »Vallankumous on kansan itsepuolustus, kansan, joka on loukattu pyhimmissä oikeuksissaan. Itsepuolustus taas on oikeus, joka ei vain ole tunnustettu siveysoipissa, vaan myöskin kaikkien aikojen ja kansojen laeissa. Jos kansa on tehnyt vallankumouksen, todellisen vallankumouksen tässä itsepuolustuksen tapauksessa ja sen edustajat asettuvat tälle pohjalle ja jatkavat lainsäädäntöä tässä hengessä, toteuttavat vallankumouksen henkeä, niin seisovat he oikeuden perustuksella.» Samaa mieltä oli, kuten ylempänä huomautettiin, myös prof. Gneist, sittemmin preussiläinen salaneuvos.

sallen puhe Marxin puheen kaltainen, jonka hän piti Kölnin juryn edessä, mutta se on sitä paljon vaikuttavampi.

Lassallen n. s. »Assisenrede» on siksi merkillinen tapaus Saksan sosiaalidemokratian historiassa, että myöskin itse asian käsittelystä oikeudessa tulee mainita pari sanaa. Oikeus päätti, koska Lassallen puhe päivää ennen oli painosta julaistu, sulkea yleisön pois istuntopöydästä. Lassalle pani ankaran vastalauseensa kääntyen juryn miehiä kohti »tämmöistä veristä vääryyttä vastaan». Kun oikeuden esimies huomautti, että, jos syytetty noin soimaa oikeutta, riistää hän häneltä puhumis-oikeuden, vastasi Lassalle, että Espanjan suurkvisiittoritkin antoivat syytetyn vapaasti puhua vaikka mitä, mutta koska ei jurykaan tuommoista »hävytöntä väkivaltaa» voi hyväksyä, kehottaa hän, Lassalle, sitä olemaan lausumatta mitään tuomiota; samalla hän itse luopuu puolustus-oikeudestaan. Jury oli ensin taipuvainen noudattamaan Lassallen kehotusta, mutta sitte se julisti Lassallen — syyttömäksi. Tähän ei kuitenkaan hallitus tyytynyt, vaan manasi Lassallen, joka edelleen pidettiin vangittuna, »poliisituomioistuimen» eteen, jolta saatiin 6 kuukauden vankeustuomio!

Lassallen puheen sisältö perustuu samaan perus-
aatteeseen kuin Marxin vastaava, siihen aatteeseen,
jota Bucher ja Gneistkin, kuten edellä huomautettiin,
kannattivat.

Lassalle viittaa siihen, että perustuslakiriidassa hänenkin täytyi asettua periaatteensa mukaiselle kannalle, sillä jo Solon, »muinaisajan viisain lainsäätäjä», oli säätänyt lain, että samanlaisessa valtion tilassa se oli isänmaan pettäjä, joka ei mihinkään puolueeseen liitty-

nyt, joka »häpeällisessä välinpitämättömyydessä ihmisyyden korkeimpia etuja kohtaan pitää omaa rauhaa ja mukavuutta parempana kuin velvollisuuden vaatimuksia isänmaata kohtaan». Ihmeteltävällä suoruudella näyttää Lassalle sitte toteen, mitenkä hallitsija askel askeleelta ruhjoi kansan oikeudet, jotka se vallankumouksessa oli saanut, pajunetti oli nyt sen ainoa turva, ja sen takia — sanoo Lassalle — on jokaisen kansalaisen oikeus ja velvollisuus aseillakin puolustaa kansan tallattuja oikeuksia. Ja väkivalta ei muuta väkivallan luonnetta, jos se verhoutuu laillisuuden tekopyhyyteen. »Minä en milloinkaan», huudahtaa Lassalle, »tule ilman vastalauseita sallimaan, että ilmeistä väkivaltaa harjoitetaan oikeuden tekopyhässä muodossa.» Väkivaltassa muodossa suututtaa kansaa paljon enemmän kuin raaka väkivalta. Edellinen on »kansan oikeustunteen johdonmukainen hävittäminen», »lain kunnioittamisen tappaminen» ja »siveellisen perustuksen perinpohjainen kumoaminen». Ja sen takia on hän, Lassalle, tässäkin suhteessa tehnyt tehtävänsä, sillä hänen velvollisuutensa oli osoittaa, mitenkä hirmuvallalta todellisuudessa raivoaa, kun laillisuus ei ole muuta kuin ulkokuullattu pyhimysloisto sen ympärillä.

Kun Lassalle pääsi vankilasta, jatkoi hän Hatzfeldtin riita-asiaa loppuun ja julkaisi sitte useampia kesken-eräisiä ja uusia teoksia ja kirjoituksia. Suuren filosofisen kirjansa (Herakleitos) ja poliittisen kirjoituksen ohessa Preussin menettelystä itävaltalais-italialaisen sodan johdosta, jossa Lassalle vastoin Marx-Engelsiä nähtävästi ajoi oikeampaa kantaa, julkaisi Lassalle erään Fr. von Sickingen nimisen murhenäytelmän, jonka pääajatus tahtoo mieleen terottaa, ettei mikään ponnistus van-

hentuneita oloja vastaan auta, ellei kansa, varsinainen kansa siitä ole selvillä ja sitä tue myötävaikutuksellaan. Se sisältää sitäpaitsi monta sangen kaunista ja syvälistä mietelmää, jotka vaikuttavat mahtavasti nykyajankin lukijan mieleen.

Käytyään kreivitär Hatzfeldtin kanssa pitemmällä ulkomaanmatkalla palasi Lassalle 1862 vuoden alussa Berliiniin, jossa heti sai kokea, että hallituksen ja porvarillisen kansaneduskunnan väli oli muodostunut hyvinkin kireäksi. »Meidän täytyy yleis-kansanvaltaisten puolueitten ja niiden eri muunnosten suhteen yhtä paljon pitää kiinni meidän yhteiskunnallis-vallankumouksellisen asemamme *yhtäläisyydestä* kuin *eroavaisuudesta*. Yksinomaan eroavaisuuden silmälläpitäminen — on paikoillaan, kun he (kansanvaltaiset vapaamieliset) ovat voittaneet», lausui Lassalle vielä 1860. Hänellä oli siis silloin sama kanta kuin Marxilla »N. Rhein. Zeitungissa». Mutta v. 1862 oli hän jo toisella kannalla, koska hänen mielestensä vapaamielinen puolue, joka oli kasvanut vallitsevaksi eduskunnassa, liian laimeasti vastusti taantumusta. Lassalle tahtoi ajaa sitä pontevampaan toimintaan. Sen tähden piti hän siihen aikaan erään puheen (»Ueber Verfassungswesen»), jossa hän kursailematta selitti, mistä kysymys oikeastaan oli tuossa perustuslaillisessa riidassa. Lassalle osoittaa, että jokainen perustuslaillinen riita on taistelu vallasta, on mahtikysymys, sillä oikeastaan ei perustuslaki ole muuta kuin paperille pannut voimasuhteet valtiossa. Ja Lassalle kysyy: »Milloin on kirjoitettu valtiomuoto *hyvä* ja *pysyvä*? Ilmeisesti vain siinä tapauksessa, että se vastaa *todellista* valtiomuotoa, maassa vallitsevia voimasuhteita. Missä *kirjoitettu* valtiomuoto ei vastaa *todellista*,

siellä syntyy ristiriita, jota ei voi auttaa, ja silloin täytyy ehdottomasti kirjoitetun valtiomuodon, tuon paperipalasan, vihdoin kukistua todellisen valtiomuodon, todellisesti maassa vallitsevien mahtisuhteitten edessä.»

Koko tämä esitelmä oli tähdätty vapaamielistä puolta vastaan, joka yhä luuli *puheilla* perustuslaeista voivansa puolustaa muuttuneitten voimasuhteitten kautta muuttunutta valtiomuotoa:

»In Zuckungen liegt dieses Reich am Boden,
Nicht durch Gesetzesfloskeln mehr wird abgethan
Der Streit, der es bewegt»,¹

huudahtaa Sickingen samannimisessä näytelmässä, ikäänkuin silloin jo olisi ollut kysymys Lassallen aikuisesta Preussin valtakunnasta.

Seuraavassa puheessaan »Was nun?», joka pidettiin muutamia kuukausia myöhemmin, väittää Lassalle, että Bismarck oli äsken juuri todistanut oikeaksi hänen käsityksensä valtiomuodoista, kun hän lausui eduskunnassa: »Senkaltaisia *oikeus*-kysymyksiä ei ole tapa ratkaista sotivien *periaatteiden* asettamisella vastatusten, vaan ainoastaan verkalleen valtio-oikeudellisella *toiminnalla*» — kysymys on näet verojen kieltämisestä, johon eduskunnalla oli oikeus ja jota se nyt käytti. Sillä — sanoo Lassalle — tuolla lievemällä lausumistavalla »valtio-oikeudellisella toiminnalla» ei Bismarck todellisuudessa tarkoittanut muuta kuin mitä hän, Lassalle, tarkoitti »todellisilla voimasuhteilla».

---

¹ Tämä valtakunta on jo kuolemankamppailussaan, eikä taistelua, jota siinä kiivaasti käydään, voida enää ratkaista korupuheilla laista.

Mitä olisi siis tehtävä, kun taantumus kaikin voimin tunkee eteenpäin?

Lassalle esittää yhden keinon.

Hän huomauttaa, että tuo ovela Talleyrand jo oli sanonut: »Pistimillä voi tehdä kaikki, mutta niiden päälle ei voi istua» (»On peut tout faire avec les bayonnettes excepté s'y asseoir»), s. o. pistimillä ei voi saada pysyviä oloja toimeen.

Itsevaltius sen tähden ei yleensä tahdo suoraan ja rehellisesti käydä kansan tahtoa vastaan, vaan se tavallisesti verhoutuu valeperustuslaillisuuteen: se on menettelevinään perustuslain mukaan, vaikka se sitä todellisuudessa kierolla tavalla rikkoo.

Tätä kavalaa peliä on jyrkästi vastustettava siten, että naamari empimättä joka tilaisuudessa vedetään itsevaltiuden kasvoilta pois »sanomalla, mikä on», paljastamalla asian todellisen luonteen. Täytyy pakottaa hallitus heittämään valevaippansa ja *muodollisestikin* koko maailman edessä näyttämään itsensä semmoisena kuin se on: *itsevaltiutena*. Kun »hallitus lausuu, mikä ei ole, tulee kansan paljastaa tämä *valhe* ja lausua, mikä on», sillä »jos hallitus pääsee vakaantumaan valeperustuslaillisuutena, on se saavuttanut suuren edun ja pitkittänyt olemassaolonsa epämääräiseksi ajaksi». »Kaikki poliittinen pikkumaisuus on juuri siinä, että salataan ja peitellään sitä, mikä on.» »Eduskunta, joka suostuisi, silloin kun sen perustuslaillisia päätöksiä tallataan jaloilla, hallituksen kanssa edelleen neuvottelemaan ja toimimaan, näyttelemään roolinsa tässä perustuslaillisessa ilvenäytelmässä, olisi sen kautta hallituksen pahin rikoskumppali.» Ja Lassalle lopettaa puheensa: »Siis ei mitään sovintohumalaa. Te olette jo saaneet kyllin

kokemusta nähdäkseenne, mikä itsevaltius on. Sen takia ei mitään uutta sovittelua sen kanssa, vaan *peukalo silmään ja polvi rintaa vastaan* (den Daumen aufs Auge und das Knie auf die Brust)!»

Vapaamieliset eivät noudattaneet Lassallen neuvoa, joka nähtävästi olisi voinut johtaa väkivaltaiseen onnistumattomaan vallankumoukseen. Marx itse on¹ antanut sen neuvon, että »vallankumouksella ei saa leikitellä, ellei asianomainen ole päättänyt uljaasti kantaa kaikki tämän pelin seuraukset». Ja Bernstein² on, eikä ilman syytä, huomauttanut, että »parlamentaarista taistelua varten tarjosi otaksuma, että muka taisteltiin olemassa olevan valtiomuodon hyväksi hallitusta vastaan, joka sitä loukkasi, oikeuden edestä *valtaa* vastaan, paljon edullisemman aseman kuin taistelun julistaminen vallasta. Sillä aineelliset mahtikeinot olivat hallituksen käsissä.» Pontevammin olisivat kaikissa tapauksissa perustuslailliset voineet vastustaa kasvavaa taantumusta eikä heidän olisi tarvinnut joutavasti syyttää Lassallea siitä, että hän muka piti valtaa samanarvoisena kuin oikeutta, kun hän nähtävästi vaan väitti, että valta on oikeus³ todellisessa elämässä ja että kaunat useimmiten ovat »osa valtiomuodosta».

Saksan tahi oikeammin Preussin hallituksen etunenässä oli silloin jo Bismarck, jonka valtiollista menettelytapaa Bernstein arvostelee seuraavalla tavalla: »Hän oli omaksunut bonapartismiksi tunnetun hallitusjärjestelmän periaatteet, joka silloin, kun se puhui

¹ Katso Marx, *Rev. und Kontrarev.*, siv. 117.

² *Vorrede zu Lassalle's Schr.* p. 96, 97.

³ Kreivi Schwerin rohkeni kaikesta huolimatta sittekin väittää, että *Preussissa oikeus on valtaa mahtavampi.*

kansanvaltaisuudesta, tarkoitti hallitusvaltaa ja deklamoï köyhien edun valvomisesta, kun se suunnitteli veronkiskomista työväen taskuista. Venäläiseltä valtiotaidolta oli hän oppinut, miten voi itsevaltiaasti hallita ja sen ohessa juonitella vallankumouksellisten kanssa, ja ranskalaiselta taas, mitenkä aina juuri silloin tulee syyttää vastustajaansa hävyttömästä teosta, kun itse on aikeessa ryhtyä aivan samanlaiseen tekoon. Erikoisuutena hän sen ohessa harjoitti kaikkien ovellien valtiomiesten ja keinottelijain menettelyä: välistä hän oli hämmästyttävän 'suora', voidaksensa sitä suuremmalla menestyksellä käyttää puhetta totuuden salaamiseksi.» Luonnollisesti semmoisen hallituksen kanssa ei ollut helppo tulla toimeen. Ja kuitenkin Lassalle tiesi valita perille vievän tien.

Kun vapaamieliset nähtävästi eivät jaksaneet pitää puoliaan, kääntyi Lassalle tykkänään niiden puoleen, jotka eivät olleet taipuvaisia hieromaan sovintoa taantumuksen kanssa, vaan ainoastaan olivat valmiita taantumusta kumoamaan. Aivan sattuvasti onkin Mehring lausunut kirjoittaessaan yleisen saksalaisen työväenyhdistyksen muistoksi¹: »Saksalaisen työväenliikkeen upeimpiin muistoihin kuuluu, ettei se milloinkaan, ei edes sen vielä epäselvinä alkuaikoinakaan, antanut feodaalisen taantumuksen sireenilaulujen lumota itseänsä.»

Ja hän jatkaa: »Porvaristo tiesi, että se, päästäksensä valtaan, ei olisi voinut saada uskollisempia ja luotettavampia liittolaisia kuin työväestön. Nämä liittolaiset eivät vaatineet muuta kuin yhdenvertaisuuden tunnus-

---

¹ Neue Zeit, XXI, 2, 226.

tamisen taistelussa yhteisiä vihollisia vastaan; vähemmästä palkasta ei milloinkaan ole sibylliniläisiä kirjoja tarjottu. Mutta porvaristo vaati orjapalvelusta ja hyvin tietäen, että nykyajan proletaarit eivät ole mitään heiloitteja, koetti se pettää työväestöä todellisen tarkoituksensa suhteen sillä, että tarjosi sille »tieteellistä sivistystä» ja lupasi ottaa heidät riveihinsä »henkisinä kunniajäseninä».

Ja juuri tämä »henkiseksi kunniajäseniksi» julistaminen oli se loukkaus, joka äärettömästi suututti itsetietoisuuteen herännyttä köyhälistöä ja aikaansai täydellisen pesäeron. Lokakuussa v. 1862 olivat Leipzigin järjestyneet työmiehet laittaneet lähetystön vapaamieliselle kansallisiitolle pyynnöllä, että työväkeäkin otettaisiin jäseniksi liittoon sallimalla työläisten suorittaa kalliit vuosimaksut kuukausittain. Tähän ei suostuttu: vastattiinpa siihen ivallisesti, että työväestön katsottiin kuuluvan liittoon »henkisinä kunniajäseninä».

Semmoinen vastaus oli kuitenkin sangen epäviisas poliittinen teko yhteiseen taisteluliittoon toivottuun liittolaiseen katsoen, varsinkin kun Lassalle muutamia kuukausia ennen oli kuuluisassa »Työväen ohjelma» nimisessä puheessaan¹ selvästi näyttänyt, mikä loistava tulevaisuus odotti tätä samaa *köyhälistöä*. Lassallen »Työväen ohjelmaa» on syystä sanottu »työväestön korkeaksi veisuksi»: tuskin missään on Lassallen intohimoinen, ylevä ja samalla selvä ja vakuuttava puhujataito kohonnut niin korkealle kuin tässä mahtavassa puheessa, tässä voimakkaassa tunteenpurkauksessa. Sitä on myöskin sanottu Kommunistisen manifestin muun-

¹ Käännetty »Tulevaisuutta kohti» nimisessä kirjassani siv. 28—74.

nokseksi: se sisältääkin pääpiirteet Marxin ja Engelsin mainiosta julkaisusta.

Lassalle esittää puheessaan, mitenkö feodaalinen valta vihdoin sai väistyä porvarivallan edestä: ensimmäinen kone, puuvillakehruukone, aikaansai oikeastaan jo tämän täydellisen mullistuksen. Kolmas sääty, porvaristo, luuli nyt edustavansa koko ihmiskuntaa, mutta niin ei ollut asian laita: sensuksella se todellisudessa piti kansan suurta enemmistöä kaukana hallituksesta ja vallasta ja välillisten verojen kautta se antoi köyhien kansanluokkien maksaa suurimman osan valtion menoista. Vasta neljäs sääty edustaa koko kansaa, koska sen alapuolelle ei mitään kansanluokkaa voi sen riistettäväksi syntyä; sen takia sen täytyy *yleisen äänioikeuden* kautta päästä valtaan. »Ei mikään ole enemmän omansa antamaan jollekin säädylle arvokasta ja tosisiveellistä leimaa kuin tieto, että se on kutsuttu kohottamaan säätynsä periaatteen koko aikakauden periaatteeksi, tekemään oman aatteensa koko yhteiskunnan aatteeksi . . . Tämän tehtävän ylevä maailmanhistoriallinen merkitys on täyttävä kaikki teidän ajatuksenne. Teidän ei enää sovi harjoittaa sorrettujen paheita eikä ajattele mattomien joutavia huvituksia eikä edes vähäpätöisten kevytmielisyyttä. Te olette se kallio, johon nykyajan kirkko on rakennettava! Tämän aatteen korkea ja totinen siveellinen voima on tykkänään ottava teidän mielenne haltuunsa, täyttävä teidän sielunne ja muodostava koko teidän elämänne sitä vastaavaksi, siihen aina kohdistuvaksi ja arvokkaaksi . . . — Oletteko te milloinkaan korkealta vuorelta nähneet auringonnousun? Purppurareunus panee äärimäisen taivaanrannan punaiseksi ja veriseksi, ilmoittaen

uuden valon tuloa, sumut ja pilvet lähtevät nopeasti liikkeelle, kasaantuvat kokoon ja heittäytyvät aamuruskoa vastaan, peittäen hetkeksi sen säteet — mutta ei mikään maallinen voima voi estää itse auringon vitkaista ja majasteettista nousua, ja tuntia myöhemmin se koko maailmalle näkyvänä, heleästi loistavana ja lämmittävänä seisoo taivaan kannella. Mitä tunti on jokaisen päivän luonnonkuvaamossa, on yksi tai kaksi vuosikymmentä tuossa maailmanhistoriallisen auringonnousun vielä paljon suuremmoisemmassa näytelmässä!»

Tämän ylevän puheen otti Preussin poliisivaltio takavarikkoon (50 kpl. pelastui), ja tekijä tuomittiin sakkoihin »kansan yllyttämisestä!»¹

Kun porvaristo torjui luotansa työväestön eikä kyllin tarmokkaasti vastustanut taantumusta, päätti työväestö perustaa oman järjestönsä. Olihan semmoinen ollut ennenkin olemassa (Arbeiterverbrüderung).

Lontoon suuresta maailmannäyttelystä v. 1862 olivat muutamat työmiehet tuoneet mukansa uusia aatteitakin. Seuraus oli se, että sekä Berliinissä että Leipzigiissä muodostui kohta työväestön keskuudessa valiokunta, joka kävi yleisen työväenkokouksen kokoonkutsumiseen. Porvaristo kyllä hätääntyi; mutta asia nyt ei enää ollut autettavissa. Saatuaan vielä lisäksi yllä mainitun ivallisen vastauksen viimeiseen yritykseen yhteistoiminnan aikaansaamiseksi kääntyi Leipzigin valiokunta Lassallen puoleen pyynnöllä, että hän

¹ L. on puolustanut itseänsä mainiosti puheessaan »Tiede ja työväestö», ja kun hän sittekin tuomittiin, vetosi hän tuomioistuimesta toiseen julkaisullaan »Välilliset verot ja työväen tila», jolla esitelmällä vieläkin on arvonsa tämän veroasian suhteen yleensä.

antaisi julkisessa muodossa heille neuvoja tässä suhteessa.

Vastausesitelmässään («Offenes Antwort-Schreiben an das Centralcomité = Julkinen vastaus keskuskomitealle) lausuu Lassalle, ettei työväestö enää voi olla vapaamielisen puolueen »vaatimaton kööri ja kaikupohja». Mitä porvaristo on tehnyt työväen hyväksi, ei voi sitä pysyväisesti kohottaa.¹ »Työväestön tulee muodostua itsenäiseksi, valtiolliseksi puolueeksi ja tehdä yleinen, yhtäläinen ja välitön vaalioikeus tämän puolueen periaatteelliseksi lunnassanaksi ja sotalipuksi. Työväen edustus Saksan lakiasäätävissä eduskunnissa — tämä on ainoa, mikä valtiollisessa suhteessa voi tyydyttää sen oikeutettuja etuja. Rauhallinen ja laillinen kiihotus tätä varten kaikilla laillisilla keinoilla, se on ja sen täytyy olla valtiollisessa suhteessa työväenpuolueen ohjelma.» Mutta se on vielä enemmänkin. »Yleinen ja suoranainen äänioikeus ei ole vain teidän valtiollinen, se on myöskin teidän yhteiskunnallinen perusaatteenne, kaiken sosiaalisen avun pääedellytys. Se on ainoa keino, jolla työväestön aineellinen tila voi parantua» — lisää Lassalle. Ja hän kehottaa työväestöä perustamaan työväenyhdistyksiä maan joka kolkkaan, kiihottamaan työväkeä tämän vatsakysymyksen ratkaisemiseksi koko kansallisen ruumiin vatsalämmöllä: »Älkää katso oikeaan eikä vasempaan, olkaa *kuuroja* kaikelle

---

¹ Ei maksa vaivaa tarkemmin selittää L:n puuhaa valtion avustamien työväen tuotantoyhdistysten aikaansaamiseksi, jota L. tässä puheessa niin innokkaasti suosittelee. Vaikka tämä Blanc—Lassallen aate vielä kauan kummitteli Saksan työväenliikkeessä, ei sillä mitään pysyviä tuloksia siinä ollut (K. Bernstein Vorrede, siv. 131—142).

muulle paitsi sille, mikä kuulostaa yleiseltä ja suoranaishaltuudelta ja mikä on sen kanssa yhteydessä tahi voipi siihen viedä!»¹

Suurten vaivojen perästä perustettiin 23 p. toukok. 1863² »Yleinen saksalainen työväenyhdistys». Se oli Saksan sosiaalidemokraattisen työväenliikkeen varsinaisen syntymäpäivä. Olojen pakosta se sai hyvin keskitetyn rakenteen: Lassalle, esimies, varustettiin melkein diktatorisella vallalla keskushallinnon keralla.

Lassalle oli kerrassaan väsymätön saadaksensa yhdistyksensä jäsenluvun lisääntymään, mutta verkalleen se kaikista ponnistuksista huolimatta kasvoi. Ja epäilemättä Lassalle odottikin liian nopeasti suurenmoisia tuloksia toimistaan. Hän oli nyt kerta kaikkiaan tuotteluisuuden, joksi hänet myöhemmin kuvaa hänen entinen ystävänsä Lothar Bucher: »Kaikkina aikoina on ollut ihmisiä, jotka ovat heittäneet oikeita katseita tulevaisuuteen, mutta eivät ole malttaneet odottaa tätä tulevaisuutta. He tahtovat, että se, mihin historia tarvitsee vuosisatoja, kypsyisi heidän elonsa lyhyinä hetkinä.» Lassalle tunnusti sen itse päivää ennen kuolemaansa: »Tapahtumat, pelkään minä, tulevat kehittymään vitkallisesti, verkalleen, ja minun tulinen sieluni ei pidä näistä lapsentaudeista ja pitkäkkäisistä kehitysasteista.»

¹ Huomioon on otettava, että Lassalle tässä suhteessa näki selvemmin kuin Marx ja Engels, jotka Napoleon III:n antaman esimerkin johdosta pitivät yleisen äänioikeuden ajamista liian aikaisena. Vert. Mehring, Ges. Schr. IV, s. 362.

² Vielä muutamia päiviä sitä ennen piti L. Frankfurt a. M:issa puheen, jossa hän vetoamalla Saksan työväen »kirottuun vaatimattomuuteen» kiihotti sitä luokkatietoisuuteen ja vetoamalla taas tähän luokkatietoisuuteen sai heidät innostumaan valtiollisen vapauden puolesta.

Ja tämä maltittomuus vei hänet pitemmälle kuin hän itse ehkä tarkoittikaan. Vapaamieliset perustivat kesäkuussa 1863 vapaamielisen yleisen työväenyhdistyksen vastapainoksi yllämainitulle yhdistykselle, ja Lassalle loittoni yhä enemmän porvaristosta. Varsinaisen työväenyhdistyksen laimea kasvu heitti Lassallen vihdoinkin Bismarckin tielle — joka muuten jo nyt ajatteli yleistä äänioikeutta. Ei ole vähääkään epäilystä, että Lassalle keskusteluissaan ja toiminnassaan Bismarckin kanssa olisi luopunut rahtuakaan periaatteistaan: hän pysyi kuolemaansa saakka työväenasialle uskollisena, ja hänen maineensa on viime aikoina varsinkin Mehringin kautta työväenasian jalona asianajana kasvanutkin. Mutta hänen intonsa saada lempiaatteensa, yleinen äänioikeus (jota hän ei enää voinut odottaa vapaamielisten myönnytyksenä — se oli jo kauan ollut selvä asia) niin pian kuin suinkin toteutetuksi pakotti häntä ikävään diplomaattiseen kaksoispeliin Bismarckin kanssa, jossa Lassalle — sitä ei voi epäillä — voitti, mutta joka samalla kietoi hänet semmoisiin vaikeuksiin, että melkein ainoastaan kuolema voi hänet niistä pelastaa. Ja tämä suuri pelastaja tempasi hänet aivan kohta mukaansa: elokuun viimeisenä päivänä v. 1864 kaksintaistelussa erään baijerilaisen kaunottaren takia kaatui Lassalle kuolettavasti haavoitettuna. Hänen hermostonsa oli silloin ja jo ennenkin — se näkyy eräästä kirjeestä Rodbertukselle — aivan piloilla, eikä hän olisi, oman tunnustuksensa mukaan, voinut kestää järellä olevaa monenkuukautista vankeusrangaistusta, ja hän oli yleensä aivan kylästynyt elämään (»des Ekels voll«). Hänen kuolemansa siis tuskin tuli liian aikaiseen.

Mutta kun Lassalle kuoli, oli hän suorittanut valta-

van suuren elämäntyön. Hän oli *perustanut Saksan valtiollisen työväenpuolueen yleisen äänioikeuden perustukselle* — sillä hänen toimintansa suurimmaksi osaksi vaikutti sen säätämiseen kaksi vuotta myöhemmin: Saksan työväenliikkeen kasvava merkitys loi sen eloon. Ja jälkimaailman muistissa hän myöskin elää Saksan sosiaalidemokratian suurimpana puhujana — Marx ja Engels eivät olleet mitään puhujia — ja sen valtaavimpana agitaattorina; hänen voimakas puheensa ja tarmokas toimintansa innostuttivat mieliä ja panivat työmiehjoukot kaikkialla liikkeelle. Kauniin sanoin lauloi hänen hyvä ystävänsä G. Herwegh hänen haudallansa:¹

»Vannomme: sulle patsas laaditaan,
kenenkään haudalla ei löydy moista,
ei luoma taiteilijan vieraan maan,
ei marmorista eikä lauleloista!
Tää muistomerkkis olkohon se työ,
min pohjan laski voimaiskuillansa
sun moukarisi. Työtäs suurta me
nyt moukarein ja kirvein jatkamme
ja työstä emme luovu konsanansa.

Se kunnes kohoo, jalo linna tuo
ja kaarin mahtavin se taivoon kiittää
ja väsyneille siimestä se suo
ja vapauden henki siellä liittää,
ei riita liittoamme riko, ei,
sun lippus meitä lujaan yhdistääpi,
sun esimerkis meidät loistoon vie,
se innostaa, on meille voitontie
— sen vannomme ja vala vahvaks' jääpi.»

¹ Vert. Koitartani, II, 3 seur.

8.

Lassallen jälkeen perästä joutui yleinen saksalainen työväenliitto ensin huonon johdon alaiseksi. Silloisissa olosuhteissa oli luja johto aivan välttämättömästi tarpeen — vapaata yhdistysvapautta kun ei ollut — ja Lassallen määräyksestä tuli yhdistyksen esimieheksi vallan kykenemätön mies, Bern. Becker, joka vihdoinkin kävi niin narrimaiseksi, että nimitti itsensä »ihmiskunnan presidentiksi». Ja kreivitär Hatzfeldt, Lassallen ystävä-tär, tahtoi sitä paitsi hänkin johtaa yhdistystä oman mielensä mukaan, s. o. nähtävästi tehdä siitä välikappaleen Bismarckin käsissä, josta syntyi pitkällisiä rettelöitä yhdistyksen keskuudessa. Hyväksi onneksi löytyi siinä kuitenkin mies, joka tiesi älyllä ja valtiollisella ymmärryksellä luovata sangen vaikeissa oloissa — itse Marx antoi hänelle tästä tunnustuksensa — eräs nuori asianajaja J. B. von Schweitzer.¹ Hän oli yhdistyksen henkinen johtaja ja sen »Sozialdemokrat» nimisen lehden päätoimittaja. Schweitzer kulki nähtävästi samaa tietä kuin Lassalle, kuitenkin suuremmalla varovaisuudella. Hän terotti suoraan mieliin, että Saksan työväki ei milloinkaan rupeaisi vallanhimoisten aatelisherrojen kätyriksi, että yleinen saksalainen työväenyhdistys ei saisi koskaan unohtaa, että se oli saksalais-kansanvaltainen puolue, jolle vapaus oli yhtä tärkeä kuin yhdenvertaisuus, koska ei milloinkaan voida päästä yhdenvertaisuuteen ilman vapautta. Ja hän lausui yhtä suoraan, ettei pitäisi uskoa vallanpitäjien ja hallituksen imarte-

¹ Hänen »valitut teoksensa» ilmestyvät kohta »Vorwärts»in kustannuksella.

lua, vaan aina muistaa, että nämä eivät milloinkaan ole aikaansaaneet mitään edistystä, vaan se on saatu siten, että viisaasti on käytetty heidän pulaansa. Mutta samalla hän myöskin antoi Bismarckille jonkunlaisen tunnustuksen, sanoen häntä »mahtavaksi neroksi», »kaikin puolin ihmeteltäväksi mieheksi» y. m. ja hän asettui olevien olojen perustukselle, koska hänen mielestensä siihen aikaan oli Preussissa vain kaksi valtaa: »köyhälistön nyrkit ja preussiläiset pistimet», ja kun ei edellinen kyennyt luomaan Saksan yhteyttä puhtaan kansanvaltaisuu­den pohjalle, täytyi rakentaa eteenpäin olevien olojen pohjalle ja varsinkin agitatsioonilla pakkota Bismarckia toteuttamaan yleisen äänioikeuden vaatimusta, jota sekä Marx ja Engels että vapaamieliset, tosin eri syistä, vastustivat. Mutta Marx ja Engels, jotka eivät Lontoosta voineet niinkään tarkasti seurata asiain menoa, joutuivat siihen käsitykseen, että Schweitzer liian paljon kallistui hallituksen puolelle: he vaativat Schweitzerin sanomalehden avustajana, että hän *yhtä* ankarasti kävisi taantumuksellisen hallituksen kuin vapaamielisten kimppuun. He erosivat tämän erimielisyyden takia lehden avustamisesta, ja Liebknecht, joka maanpakolaisuudesta ja Marx-Engelsin seurasta Lontoosta oli palannut Saksaan, teki samoin. Kuinka paljon syytä tämmöiseen toimenpiteeseen oli olemassa, on tosiaan vaikea sanoa: Schweitzer väitti ainakin suoraan, että työväenpuolue aina olisi valmis tehokkaasti kannattamaan porvarillista edistyspuoluetta, jos tämä ryhtyisi *tarmokkaisesti* toimenpiteisiin valtiollisen vapauden puolustamiseksi, ja Mehring, joka on läpikäynyt Sozialdemokrat lehden vuosikerrat, vakuuttaa, ettei niissä ole yhtään lausetta, joka suoraan tahi epäsuoraan

kannattaisi Bismarckin väkivalta- ja veripolitiikkaa. Näyttää enemmän siltä, kuin Schweitzer olisi tahtonut pitää työväenpuoluetta täydellisessä riippumattomuudessa sekä hallituksesta että vapaamielisestä porvari-
puolueesta ja käyttää molempien riitaantumista hyödyksi työväelle, jota taktiikkaa kuuluisa J. St. Mill suositteli työväen menettelyksi Englannissa vapaamielisten ja vanhoillisten riidoissa,¹ mutta jota ei ainakaan Liebknecht Saksassa voinut hyväksyä.

Varmaan oikeassa oli Schweitzer agitatsioonissa yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden hyväksi, joka työväen keskuudessa yhä oli kasvamassa. Engels kävi Marxin avustamana vielä ankaraa sotaa sitä vastaan: jos kolmas osa Saksan köyhälistöstä oli kapitalistien komennettavana, oli muka kaksi kolmannesta feodaalierrojen käsissä. Schweizer selitti, että Bismarckin »lahja» kyllä oli paulaksi aiottu, mutta siitä voisi *aikaa voittaen* koitua asekin häntä itseään vastaan, ja tunnettuahan onkin, että Bismarck tosiaan pettyi ja kompastui omaan »lahjaansa». Sängen järkevästi huomautti Schweizer niinkään, että muutamat sijat eduskunnassa oli parempi kuin ei yhtään. Ja Engelskin on tavallansa elämänsä loppupuolella tunnustanut erehdyksensä.²

Yleinen saksalainen työväenyhdistys kasvoi kasvamistaan, varsinkin kun Schweitzer valittiin sen esimieheksi ja Bracke saattoi sen raha-asiat paremmalle kannalle. Riitaisuudetkin sen jäsenten keskuudessa loppui-

¹ Vert. Webb, History of Trade Unions, siv. 271, muistutus (jossa on painettu Millin kirje tunnetulle työväenjohtajalle Odgerille v:lta 1871).

² Vert. hänen esip. Marxin teoks. Klassenk. in Frankreich.

vat, mutta sen sijaan syntyi niitä Saksan työväen keskuudessa. Vapaamielisten perustamat »työväen sivistysseurat» muuttuivat kyllä yhä sosialistisemmiksi, mutta sen sijaan muodostui Sachsenissa, kumma kyllä, eräs uusi työväen puolue, »Sachsenin kansanpuolue», jonka ohjelma oli sängen reformatoorinen, mutta ei sosialistinen, ja sen etunenässä seisoivat — Bebel ja Liebknecht. Bebel ei milloinkakaan olekaan kieltänyt, että ainakin hän on alkanut uransa porvarillisena radikaalina. Liebknecht se juuri käänsi Bebelin sosialistiksi, kun edellinen karkoitettuna Berliinistä tuli Leipzigiin ja rupesi siellä Bebelin kanssa yhteistoimintaan.

Wilhelm Liebknecht syntyi v. 1826 Giessenin kaupungissa.¹ Jo v. 1846 hän nimittää itseänsä kommunistiksi; tutki teologiaa, filosofiaa ja filologiaa; otti, kuten Engels ja Lassalle, ase kädessä osaa vallankumoukseen vv. 1848—49; asettui sitten Genfiin, josta muutti Lontooseen, seurustellen Marxin kodissa aivan kuin olisi ollut perheen jäsen. Amnestian (poliittisen anteeksiannon) perusteella hän meni v. 1862 takaisin Saksaan ja asettui asumaan Berliiniin, jossa rupesi Norddeutsche Allgemeine Zeitungin palvelukseen. Mutta kun hän huomasi, että tämä lehti kävi Bismarckin teitä — salassa, erosi hän siitä, ja kun hän ei, kaikista Bismarckin houkutuksista huolimatta (joista hän itse kertoo eräässä julkaisussa)², ruvennut Bismarckin palkkirjuriksi, sai hän käskyn lähteä Berliinistä. Siirryt-

¹ Vert. Schweichel, Zum Gedächtniss W. Liebknechts, N. Zeit XIX, 2, 539 seur.; Eisner, W. Liebknecht, sein Leben u. Wirken.

² Vert. Der Hochverrathsprozess wider Liebk., siv 73, 74.

tyään sieltä Leipzigiin tapasi hän siellä Bebelin, ja näistä molemmista työväen taistelijoista tuli samanlainen ystäväpari kuin Marxista ja Engelsistä Lontoossa. Yhdessä he istuivat kaksi vuotta Hubertusburgin tyrmässä »maankavaltamisesta» — he kun vastustivat saksalais-ranskalaista sotaa, koska se vain vahvistaisi itsevaltiutta ja militarismia Euroopassa (mikä toteutuikin), ja hyväksyivät kuten Marxkin kommuunin kapinan. Linnassa-oloa he käyttivät ahkeraan lukemiseen, ja ainakin Bebel, entinen sorvarinsäili, hankki siellä suureksi osaksi hyvät tietonsa Liebknechtin johdolla. Liebknecht kuoli Saksan sosialismin pää-äänenkannattajan Vorwärtsin päätoimittajana v. 1900.

August Bebel syntyi v. 1840 Kölnin kaupungissa.¹ Isä oli sotamies. Sai alkutiedot kylä- ja kansakoulussa. Käytyään sorvarinopin hän asettui sorvariksi Leipzigiin, jossa otti innokkaasti osaa työväen sivistisyhdistykseen. Hän oli alussa puhtaasti porvarisradikaalilla kannalla, taistellen Lassallea ja yleistä äänioikeutta vastaan, mutta oli innokas sivistyksen ja reformien ystävä; v. 1867 valittiin hän työväen sivistysseurojen presidentiksi. Mutta yhä enemmän hänen käsityksensä köyhälistön asemasta ja tehtävästä selveni², ja vihdoin hän syrjäyttäen itse Liebknechtin kohosi koko saksalaisen sosiaalidemokratian ensimmäiseksi mieheksi, johtaen sen politiikkaa valtiopäivillä ja puoluekokouksissa.

Sattuvasti lausuu Gerlach Bebel-biografiassaan (siv. 26): »Ilman Bebeliä ei Liebknecht milloinkaan olisi pääs-

¹ Vert. Gerlach (porv.), Aug. Bebel, ein biogr. Essay (v. 1909).

² Vert. tässä suhteessa Bebelin »Unsere Ziele», jossa kuitenkin vielä löytyy vanhoillisiakin väitteitä.

syt tunkeutumaan saksalaisten työmiesten keskuuteen, työmiehet joukkoilmiönä käsitettyinä. Ja ilman Lieb-knechtia ei Bebelillä olisi sitä teoreettista luurankoa, joka on välttämätön ehto, jotta nuori puolue voi kasvaa vankasti ylöspäin.» Lieb-knechtin ja Bebelin suhde toisiinsa oli monessa seikassa sama kuin Marxin ja Engelsin.

9.

Lontoon maailmannäyttely, joka, kuten mainittu, aiheutti Saksan sosiaalidemokraattisen liikkeen, synnytti myöskin erään toisen työväenliikkeen: kansainvälisen työväenliiton eli n. s. Internatsionaalen. Sen uusin historiankirjoittaja, Jaeckh¹, lausuu, ettei yhdenkään kansallisen työväenliikkeen historia niin löysillä siteillä ole kiintynyt Internatsionaaleen kuin Saksan työväenliikkeen. Mutta koska sama kirjoittaja aivan oikein väittää (siv. III ja 213), ettei yksikään ainoa puoluekehitys ole niin tarkkaan käynyt sitä suuntaa, jonka Internatsionaalen perustajat ovat kokonaisliikkeelle viitanneet, kuin juuri Saksan työväenpuolue — mikä epäilemättä johtuu siitä, että Marx painoi henkensä molempiin ja että Saksan sosiaalidemokratia aivan erityisesti on ollut Internatsionaalen perillinen —, kuuluu ensimmäisen Internatsionaalen historia pääpiirteisään Saksan sosiaalidemokratian kehyksiin. Huomioon otettava on näet, että Marx, joka oli nähnyt, että

---

¹ Vert. Jaeckh, Die Internationale, siv. III; Laveleye, den moderna Socialismen, öfv. af Thyselius, siv. 238—300 (jossa on paljon erehdyksiä).

köyhälistön vallankumous ainakin toistaiseksi oli mennyt myttyyn, ja sen takia oli tutkimuksia varten kavautunut British Museumin rikkaisiin kirja-aarteisiin, uhraisi melkoisen osan ajastaan tähän suurenmoisesti suunniteltuun yritykseen: Marx olikin Internatsionaalien varsinainen johtaja, jos kohta se pantiin alkuun itse työväen, ranskalaisen ja englantilaisen, alotteesta, Internatsionaale oli oikeastaan v. 1852 hajaantuneen Kommunistiliiton jatkoa, jolle Marx-Engels oli luonut tuon suurenmoisen kansainvälisen peruskirjan: Kommunistisen manifestin. Ja nytkin, kun tämä uusi *täydessä julkisuudessa* toimiva kansainvälinen työväenliitto Lontoossa v. 1864, tuskin kuukausi Lassallen kuoleman jälkeen, perustettiin, hyväksyttiin sillekin Marxin laatima johtosääntö. Tämä johtosääntö on sekin sangen merkillinen asiapaperi. Marx vetoo siinä Englannin parlamentin »sinikirjoihin» ja varsinkin kuuluisan Gladstonen edellisenä vuonna Englannin eduskunnassa lausumaan väitteeseen, että sen työväestön tila 20 viime vuoden kuluessa tuskin on parantunut, vaikka kansallisarallisuus suunnattomasti oli kasvanut ja vienti kolmenkertaisesti lisääntynyt. »On kumoamaton tosiasia», lisää Marx tämän johdosta, »ettei koneitten parantaminen eikä tieteen avunanto teollisuuden ja maanviljelyksen tuotannolle, ei liikenteen apuneuvot eikä uudet siirtomaat ja siirtolaisuus, ei uusien tavaramarkkinointien hankkiminen eikä vapaakauppa tahi kaikki nämät seikat yhdessä voi poistaa tuotannossa toimivien joukkojen kurjuutta, vaan että päinvastoin olemassa olevan väärällä perusteella jokainen työn tuottavan voiman tuores kehitys ainoastaan tähtää yhteiskunnallisten vastakohtien syventämiseen ja sosiaalisten taistelujen

kiihtymiseen.» Tässä surullisessa tilassa on vain kaksi valokohtaa nähtävänä. Toinen on laissa määrätyn kymmentuntisen työpäivän säätäminen Englannissa: tässä piilee uuden »periaatteen voitto» eikä vain suuri »käytännöllinen edistys» — Marx siis tässä aivan ilmeisesti kannattaa »reformienkin» aikaansaamista lainsäädännön kautta. Vielä suurempi oli työväen voitto Rochdalen osuuskauppa-aatteen eloonherättämisessä, koska tämä saavutettiin yksinomaan työväestön omalla voimain ponnistuksella eikä, kuten edellinen, porvari-puolueitten riitojen tuloksena. Mutta lopulliseen voittoon pääsee köyhälistö vasta valtiollisen vallan anastamisella, sillä täten joutuvat tuotantovälikappaleet yhteiskunnan huostaan. Ja silloin myöskin ulkopolitiikan asiat joutuvat köyhälistön, s. o. koko yhteiskunnan käsiin, mutta nyt jo tulee köyhälistön kaikissa maissa »valvoa hallitusten diplomaattisia juonia, niitä tarpeen tullen vastustaa kaikilla tarjona olevilla keinoilla, ja ellei sen onnistu juonia estää, yhdistyä yhteiseen julkiseen syytökseen ja julistaa koko maailmalle siveysopin ja oikeuden yksinkertaiset vaatimukset, joiden tulee määrätä sekä yksityisten että kansakuntien yhtymisen ylimmät säännöt». Johtosääntö, tuo »Inauguraladressi», loppuu seuraaviin sanoihin: »Taistelu tällaisen ulkonaisen politiikan puolesta on yhtenä osana yleisestä taistelusta työväenluokan vapauttamisen hyväksi.»

Perussäännöt sanovat, että tämä työväenluokan vapauttaminen voi olla yksin työväenluokan oma työ; taistelu sen edestä ei ole taistelu luokkaetujen tai monopoolien hyväksi, vaan taistelu yhtäläisten oikeuksien ja velvollisuuksien hyväksi ja luokkaherruuden poistamisen puolesta. Ja tämän suuren päämäärän

saavuttamiseksi täytyy kaikkien maitten köyhälistön yhtyä yhdeksi suureksi liitoksi.

Sekä Euroopan porvaristo että köyhälistö odotti Internatsionaalelta jotakin erinomaista: porvaristo kauhistui sen päätöksistä, köyhälistö riemuitsi. Mutta muutamien vuosien perästä se kukistui. Siihen oli yhdistynyt liian paljon aivan erilaisia aineksia: englantilaiset »epäjohdonmukaista opportunistia» harjoittavat ammattiyhdistykset, ranskalaiset proudhonistit ja blanquistit, jotka hylkäsivät poliittisen toiminnan ja aina olivat valmiit käpinaan, sekä saksalaiset marxistit, vieläpä anarkistiset bakunistit: tällaisesta joukko oli mahdoton ajan pitkään pitää koossa. Ja tämän lisäksi pyrki ajan henki kansallisiin työväenliittoihin, joita ensin piti organiseraata eli järjestää, ennenkuin yhteinen kansainvälinen liitto voi hyödyllisesti toimia. Ilman kaikkea hyötyä tämä kansainvälinen työväenliitto ei kuitenkaan toiminut: se kehitti kaikkien maitten köyhälistöissä itsetietoisuuden, luokkataistelun ja järjestymisen aatteen ja etenkin sen ajatuksen, että valtiollisen vallan anastaminen yksin veisi köyhälistön lopulliseen voittoon. Ja siten se kylvi maahan hedelmällisen siemenen, josta sitten kasvoi samalle maaperälle uusi Internatsionaale; tämä selvästi pyrkii kaikkien kansojen vapautukseen ja veljestykseen luokkavastakohtaisuuden hävittämällä.

10.

Jos on myönnettäväkin, ettei Internatsionaale ollut jättämättä jälkiä Saksan sosiaalidemokraattiseen liikkeeseen, niin on epäilemättä siihen painanut leimansa

paljoa suuremmassa määrässä se tieteellinen suurtyö, minkä Marx suoritti elämänsä loppupuolella: tämä suurtyö on hänen teoksensa »Pääoma» (Das Kapital), josta hän itse ehti julaista v. 1867 ainoastaan ensimmäisen osan, jättäen ystävällensä Engelsille muitten osien julkaisemisen (yhteensä neljä nidosta ja 2109 sivua). Tosiaan se alussa ei herättänyt paljon huomiota: se oli työväelle liian oppinut, työväen sivistyneemmät aseenkantajat olivat harvassa, ja porvaristo otti sen vastaan äännettömyydellä, kuten Marx itse toisen painoksen esipuheessa v. 1873 huomauttaa (siv. XIII). Mutta nykyään, »kun tämä taktiikka ei enää vastaa nykyisiä olosuhteita», on Marxin teos yksi maailmankirjallisuuden suurimpia älyntuotteita, ja sen pohjalla lepää pääasiallisesti nykyinen saksalainen, vieläpä koko kansainvälinen sosiaalidemokratia. Se on tosiaan siinä lausuttujen perusaatteiden takia nykyajan »työväenluokan raamattu», kuten aikoinaan J. Ph. Becker (»punainen Becker») sitä nimitti. »Tämän teoksen viimeinen lopputarkoitus on nykyisen yhteiskunnan taloudellisen liikuntalain paljastaminen», sanoo Marx itse, ja se on kerrassaan suurenmoisella tavalla onnistunut: prof. Tönnies sanoo sen takia Marxia sangen sattuvasti »kapitalistisen tuotantojärjestelmän paljastajaksi». Että häntä on kovasti vastustettu ja alussa soimattukin, ei voi ketään kummastuttaa; sillä, kuten Marx itse mainitussa esipuheessa muistuttaa, »nykyään on itse ateismi (jumalan kieltäminen) culpa levis (pieni rikos) verrattuna juurtuneitten omaisuussuhteitten arvostelemiseen».

Marxin »Kapital» jakaantuu kolmeen osaan, joista ensimmäinen käsittää kapitaalien »tuotantoprosessin» (ju-

laistu 1867), toinen »kiertoprosessin» (kirjoitettu vuoteen 1870) ja kolmas osa (kahdessa nidoksessa) kapitaalinen »kokonaisprosessin» (kirj. viimeistään v. 1864 tai 1865).¹

Marx alkaa suuren teoksensa seuraavalla lauseella: »Niitten yhteiskuntien rikkaus, joissa kapitalistinen tuotantjärjestelmä vallitsee, esiintyy tavattoman suurena tavarakokoelmana, yksityinen tavara sen alkiona.» Jokaisella esineellä on joko käyttöarvo yksin — esim. ilma — tai vaihtoarvo ja käyttöarvo, viimeksimainittu ainakin sille, joka haluaa esineen itselleen. Marx sanoo nimenomaan:² »Ei millään esineellä voi olla arvoa (= vaihtoarvoa), ellei se ole käyttöesine. Jos se on hyödytön, on siihen sisältyvä työkin hyödytön.» Omituista kapitalistiselle yhteiskunnalle on muuten se, ettei tuottaja välitä tavarain suuremmasta tai pienemmästä hyödyllisyydestä, vaan ainoastaan siitä, saadaanko asianomaisesta valmistetusta tavarasta suurempi tai pienempi voitto. Teettäjälle, kapitalistille, on teetetty tavara yleensä ilman käyttöarvoa: sillä on hänestä vain vaihtoarvo. Mikä on vaihtoarvo? Ilmeisesti ei voi käyttöarvon perustuksella yksin saada vaihtoarvoa tavaralle, sillä, kuten jo Ricardo huomautti, »käyttöarvoa ei voi millään tunnetulla mitalla mitata, kun yksityiset ihmiset sitä niin eri tavalla arvostelevat». Sen takia on joku »yhteiskunnallinen laki» vaihtoarvolle haettava. Seuraten taloustieteen tienraivaajia Adam Smithiä ja D. Ricardoa³ väittää Marx, että tavarahan pantu inhimillinen

¹ Vert. Engelsin esip. toiseen osaan, siv. V (3:as pain.).

² Kts. Marx, Kapital I, siv. 7.

³ Tämän johdosta etupäässä nimittääkin Lassalle Marxia »sosialistiksi muuttuneeksi Ricardoksi» (Mehring Ges. Schr. IV, 30); vert. Roscher, Grundl. der Nat.-oek., siv. 370.

työ perustaa sen vaihtoarvon eli, kuten hän enimmäkseen sanoo, »arvon». Mutta Marx paransi ja kehitti edelläkävijäin arvo-oppia siten, että hänestä arvonmittaajana ei ole mikä työ tahansa, vaan yhteiskunnallisesti välttämättömän tarpeellinen työ eli — koska työtä mitataan ajan mukaan — se työaika, joka tarvitaan jonkun käyttöarvoisen tavaran valmistamiseen »kysymyksessä olevien yhteiskunnallisesti säännöllisten (normaalisten) tuotantosuhteitten vallitessa ja yhteiskunnallisesti keskimittaisella taidolla ja voimaperäisyydellä työn suhteen». ¹ Jos siis esim. työn voimaperäisyys kasvaa jonkun uuden koneen käyttämisellä, vähenee tietysti tavaran arvo: ennen täytyi vissin määrän valmistamiseen käyttää esim. tunti, nyt ehkä vain puoli tuntia. Tässä on nyt huomioon otettava, että monimutkainen »kompliseerattu» työ ² on yksinkertaisen, tavallisen keskimittaisen työn monistus; ³ sitä paitsi, että tämä arvo-oppi edellyttää vapaata kilpailua, toisin sanoen, että asianomaisia tavaroita voi monistaa tarpeen mukaan eivätkä ne ole jossain *aivan rajoitetussa määrässä saatavissa*, kuten antikviteetit (muinaiskalut), taideteokset y. m. s. Muuten ovat kaikki tavarat arvoina (»als Werthe») ainoastaan vissi määrä (»Masse») kiinteäksi juossutta työaikaa (»festgeronnener Arbeitszeit»).

»Jos minä siis sanon», — käytän tässä Engelsin ⁴

¹ Vert. Marx, Kapital I, ⁶ siv. 5.

² Tähän kuuluvat myös menot ammatin oppimisesta (»korkeammat sivistysmenot, joiden tuotanto maksaa enemmän työaikaa»).

³ Kts. Marx, Kapital I, siv. 11; vert. Engels, Anti-Dühring, siv. 207 seur.

⁴ Vert. Engels, Anti-Dühring, siv. 333 seur

erittäin valaisevaa selitystä — »että tämä kello on samanarvoinen kuin tämä vaatekappale, niin sanon minä: kellossa, vaatteessa ja rahassa piilee yhtä paljon yhteiskunnallista työtä. Minä siis todistan oikeaksi, että niissä edustettu yhteiskunnallinen työaika on yhteiskunnallisesti mitattu ja huomattu yhtäläiseksi. Mutta ei suoranaisesti, absoluuttisesti, kuten muuten työaikaa mitataan, työtunneissa tai päivissä j. n. e., vaan kiertoiteitse, vaihdon kautta, suhteellisesti. Minä en siis voi merkitä tätä vissiä työajan määrää työtunneissa, joiden luku jääpi minulta tuntemattomaksi, vaan niinkään ainoastaan kiertoteitse, suhteellisesti, toisessa tavassa, joka edustaa samaa määrää yhteiskunnallista työaikaa . . . . . Tavarantuotannon ekonomia ei suinkaan ole ainoa tiede, jonka täytyy yksinomaan käyttää suhteellisesti tunnettuja tekijöitä («Faktoren»). Fysiikkassakaan me emme tiedä, montako yksityistä kaasumolekyyliä on määrättyssä kaasuvolyymissa, kun paino ja lämpö määrä niinkään ovat määrättyt . . . Kemiassa ovat samoin eri aineiden absoluuttiset atoomipainot tuntemattomat. Mutta me tunnemme ne suhteellisesti, koska tunnemme niiden keskinäiset suhteet» . . . . .

Selvää on, että semmoisessa yhteiskunnassa, jossa tuotantoa määrällään (regleerataan) kysynnän mukaan, — kuten tulee olemaan asian laita sosialistisessa yhteiskunnassa, jolla on kaikki tuotantovälineet hallussaan — tavarain vaihto tapahtuu tarkoin niiden arvon mukaan,¹ kuten Marx sitä on määritellyt; mutta nykyisessä anarkistisen tuotannon yhteiskunnassa voi tällöinen vaihto tapahtua ainoastaan osapuille kilpailun perus-

¹ Kts. Marx, Kapital III, 1, siv. 167.

teella, joka tasoittaa tuon yli- tai alatuotannosta johtuvan säännöttömyyden hinnassa, arvon nykyisessä ulkoisessa osoittajassa. Ja siten näyttää hinta eli rahassa osoitettu arvo riippuvan kysynnästä ja tarjonnasta.¹

Tavarana markkinoilla on myöskin työmiehen työvoima. Työnteettäjä ostaa sen työmieheltä sen tuotantoarvosta, s. o. siitä yhteiskunnallisesti tarpeellisesta työajasta, joka sen tuottamiseen on välttämätöntä.² Ja tämä työvoiman arvo on siten se summa elatusaineita, jotka pitävät työmiestä hengissä ja antavat hänelle lisääntymisen mahdollisuuden, siis myöskin lasten elatuskustannukset (koska kapitalismi edelleenkin ei voi tulla toimeen ilman työntekijöitä). Tämä on vähin määrä. Mutta Marx ei suinkaan kiellä, että tämä vähin määrä voi kohota — se on muuten erilainen eri maissa — historiallisten olojen ja työväen omien ponnistusten nojalla. Koska elävä työvoima aina on yhdistynyt elävään ihmiseen, »sisältää työvoiman arvon määrääminen päinvastoin kuin muitten tavaroiden, historiallisen ja siveellisen aineksen».³ Toiselta puolen se välistä myös voi aleta alimman määrän alle, josta seuraa työväen riutuminen ja ennenaikainen kuolema. Mutta »työvoimalla» on toinenkin merkillinen ominaisuus: se tuottaa työnteettäjälle enemmän arvoa kuin työvoiman oma varsinaisen arvo on, niinkuin se ylempänä määrättiin. Tämä johtuu siitä, että kapitalistisessa yhteiskunnassa työntekijä on eristetty tuotantovälineistä, ei ole niiden

¹ Muistettava on, että kaikki ylituotanto ei ole »yhteiskunnallisesti tarpeellista» työtä ja että siis sen nojalla tehty tavara on todellisen arvonsa alapuolella.

² Vert. Marx, Kapital I, siv. 133 seur.

³ Marx, Kapital I, siv. 134.

omistaja, ja että hänen siten täytyy myydä työvoimansa pääasiallisesti elantokustannusten arvosta. Nämä saadaan esim. jo 6 tunnin työajan arvosta, mutta kapitalisti pitää työntekijää työssä esim. 12 tuntia ja pistää 6 t:n työarvon omaan taskuunsa: näin syntyy »lisäarvo» («Mehrwert»)¹. Tämä merkillinen tosiseikka, että työvoiman arvo synnyttää lisäarvon itsestensä, niinkuin pääomasta sikiää korko — josta jo Aristoteles, muinaisajan suurin filosofi, ivallisesti puhuu Poliitikassaan — käypi selväksi seuraavasta esimerkistä:

$\frac{1}{2}$ päivän =	10 kiloa puuvillaa	= 10 mk
6 t. tuottamat menot	Koneen kulutt.	= 2 »
	Työpalkka (= tavaran työvoima)	= 3 »
		<hr/> Yht. 15 mk

$\frac{1}{2}$ päivän =	10 kiloa puuvillaa	= 10 mk
6 t. tuottamat menot	Koneen kulutt.	= 2 »
	Työpalkka	= 0 »
		<hr/> Yht. 12 mk

Menoja yhteensä 12 t:ssä: 27 mk

Tuloja: valmista lankaa: 30 mk

Lisäarvo kapitalistille (joka työntekijältä) 3 mk

Kaikki näyttää olevan »reilassa»: menot raaka-aineista 20 mk, koneen kuluttamisesta 4 mk ja työntekijän päivätyöstä 3 mk — ei mitään ole väärin! Orjan työ entisessä yhteiskunnassa näyttää maksamattomalta, mutta »vapaan» työntekijän aina maksetulta! Ja kuitenkin saapi kapitalisti 3 mk joka työntekijältä päi-

¹ »Lisäarvo» jakaantuu eri haaraosiin, joista Marx tekee selkoa kolmannen osan ensimmäisen nidoksen lopussa ja sen toisessa nidoksessa.

vässä lahjaksi, sillä, kuten Marx aivan selvästi todistaa ja yleisesti myönnetäänkin, uutta arvoa ei »pysyväinen» pääoma, s. o. raaka-aineet ja työnvälineet, luonniiden arvon suuruus siirtyy vaan muuttumattomana uuteen tuotteeseen. Ainoastaan »muutteleva» pääoma, se osa, joka muodostaa työpalkat, siittää tuon »lisäarvon» eli sen osan työvoiman synnyttämästä arvosta, joka käypi työvoiman tuotantoarvon yli.

Lisäarvo voi olla joko absoluuttinen tai suhteellinen. Edellinen osoittautuu työajan suoranaudessa pidentämisessä, jolloin pidennyksen tuottama lisäarvo lankeaa työnteettäjälle; suhteellinen lisäarvo syntyy, kun nimenomaan työväen tarvittavat elatusaineokset työn sillä alalla lisääntyvän tuotteliaisuuden vaikutuksesta laskevat arvossa.¹ Työnteettäjä voi silloin vastaavasti alentaa palkat ja anastaa itsellensä ylijäämän.

»Kapitalistinen tuotanto ei ole vain tavaran tuottamista (= valmistamista), se on pääasiassa lisäarvon tuottamista. Työntekijä ei tuota itsellensä, vaan pääomalle.»² Pääoma syntyy ja kasvamistaan kasvaa (»akkumuleerautuu») lisäarvosta. Harvoin näet kuluttaa (konsumeeraa) kapitalisti koko lisäarvon, vaan hän panee suurimman osan siitä uusiin yrityksiin, joista tavallisesti sikiytyy vielä suurempi lisäarvo. Tämän pääoman »akkumuleerausprosessin» on Marx erinomaisesti valaissut Kapitalin ensimmäisen osan loppuluvuissa. Alkuperäinen tavarankierto $W-G-W$ (tavara—raha—tavara) ilmoittaa, että tavara myydään rahasta, josta

¹ Vert. Kautsky, Karl Marx' oekonomische Lehren¹⁰, siv. 130 seur. (myös suomeksi).

² Kts. Marx, Kapital I, 473.

taas uutta tavaraa ostetaan; kapitalistinen kiertokulku on $G-W-G$, s. o. rahaa annetaan, jotta tavara tuotaisi uutta rahamäärää, mutta lisätyssä määrässä $G-W-(G+m)$, lisäys on lisäarvo (m). Ja juuri tämä kierto uudistuu yhä, sillä kapitalismin pääharrastus on uuden, aina suuremman lisäarvon hankkiminen ja kaikkien niiden prosessien lyhentäminen, jotka eivät tuota lisäarvoa.¹

Marxin arvo- ja lisäarvo-oppia on ankarasti arvoiteltu. Bernstein² sanoo edellistä »puhtaaksi ajatukselliseksi rakennukseksi», mutta hän myöntää, että lisäarvo on aivan ilmeinen, että se ei riipu Marxin arvo-opista, koska aivan tavallisella analyysillä voi saada selville, »että tuotantoon osaa ottamattomat kerrokset anastavat itsellensä paljon suuremman osan kokonaisuutuotannosta kuin heidän lukunsa on verrattuna tuotannossa toimivien lukumäärään». Tugan-Baranowsky³ ja erittäin Böhm-Bawerk⁴ ovat, muita lukuunotta-

¹ Tämä pääoman synty ja kasaantuminen on porvarilisten taloustieteilijäin mielestä kapitalistin harjoittamaa säästäväisyyttä (kts. esim. Roscher, Grundl. der Nationalökonomie²², siv. 125 j. us.) Lassalle on jo (Bastiat-Schulze, II siv. 123 Bernst.) sangen sattuvasti ja ivallisesti tämän selityksen kumonnut, kuten kaiken puheen lisäarvon luonnollisuudesta jonkunlaisena kapitalistin risikopalkkiona (m. t. s. 48). Vert. myös Kautsky, Marx' oek. Lehren, siv. 226 seur., 259 seur.

² Die Voraussetzungen des Sozial. u. die Aufg. der Sozialdem., siv. 38.

³ »Theoretische Grundlagen des Marxismus» (esim. siv. 140) ja »Der moderne Sozialismus» (esim. siv. 53 seur.).

⁴ Böhm-B., Kapital und Kapitalzins; K. Marx und das Ende (!) seines Systems.

matta, muka »kumonneet» Marxin arvo-jalisäarvo-opin.¹ Mutta se ainoa arvo-oppi, joka sitä vastaan on jollain menestyksellä asetettu, Jevons—Böhm-Bawerkin r. s. »rajahyötyteoria» (Grenznutzentheorie) on saanut tuomionsa jo Roscherilta² ja C. Schmidtiltä³, ja sillä alalla vallitsevan sotkun huomaa parainmiten, jos lukee esim. Lexisin esityksen tai Philippovichin⁴ selostuksen tästä asiasta.

Vielä kiihkeämmin käytiin Marxin arvo-oppiin, kun Kapitalin kolmas osa v. 1894 ilmestyi. Siinä oltiin huomaavinaan ilmeinen ristiriita ennen esitetyn arvo-opin kanssa. Muutamat arvelivat, että Marx kolmannessa osassa oli heittänyt koko arvo-oppinsa arvottomana sikseen, mutta tämä huomattiin kohta mahdottomaksi otaksumaksi, kun Engels ilmoitti, että Kapitalin kolmas osa oli syntynyt semmoisena pari vuotta ennen kuin Marx itse julkaisi ensimmäisen osan. Marx itse siis oli sitä mieltä, että kolmas osa ei ollut ristiriidassa ensimmäisen kanssa, vaikka hänen täytyi jättää Engelsin toimeksi edellisestä »tehdä jotain». Ja tämä väittää niinikään viimeisessä kirjoituksessaan, jonka hän eläis-

¹ Näitten väitteet ovat taas »kumotut», esim. Boudinin »Das theor. System von K. Marx», siv. 82—124, Hilferding, Böhm-Bawerks Marx-Kritik u. m. m. Vert. Engels, Esip. Lohnarb. u. Kap., siv. 5 seur.

² Roscher, Grundl. der Nationaloek.²², siv. 12 seur.

³ Soz. Monatsh. 1897, siv. 18—22.

⁴ Wörterbuch der Volkswirthschaft II, 881—888 (melkein epätoivoinen pyrkimys selvyyteen) ja Philippovich, Grundriss der pol. Oek.³, siv. 201. Vert. Bernstein, Doc. d. Soz. V, 558: »das sieht fast einer Bankrotterklärung der Wissenschaft gegenüber dem Wertbegriff gleich».

sään julkaisi,¹ nimenomaan, että tuo »ristiriita» on vain »näennäinen» (»scheinbar»). Ja Engels väittää vielä, että se selitys, jonka prof. Sombart² on antanut Marxin »arvosta», »ei ole väärä», ainoastaan »liian laajasti määritelty»: se tahtoo sanoa, että *vasta* kapitalistisessa yhteiskunnassa ei yksityisvaihdossa arvo- ja lisäarvo-oppi toteudu, vaan ainoastaan yhteiskunnallisessa kokonaisvaihdossa.³

Missä piilee siis tuo kuuluisa ristiriitaisuus?

Se piilee etupäässä siinä, että »arvo» ja »hinta» käsitetään täydelleen toisiaan vastaaviksi, vaikka Marx jo Kapitalin ensimmäisessä osassa on huomauttanut, että asia on toisin. Itse Marxin vastustaja, prof. Diehl⁴, lausuu: »Täytyy kohta olla selvillä siitä, että Marxin teoksessa yhtä vähän kuin muitten arvoteoreetikkojen voi olla puhetta arvon ja hinnan yhtäläisyydestä (»Identität») . . . kun me puhumme tavaroitten arvosta, tarkoitamme ohjaavaa (»regulierend») perusaatetta, joka on hinnan muodostuksen pohjana.»

»Tavaroitten vaihto niiden arvon mukaan tahi melkein arvon mukaan vaatii paljon alhaisempaa (taloudellista kehitys-)astetta kuin vaihto tuotantohintoihin, johon vissi määrä kapitalistista kehitystä on tarpeen . . .

¹ Kts. Neue Zeit 1895 XIV, 1, 4—14, 37—44.

² Kts. Archiv für soziale Gesetzgebung VII, Hfl. 4 siv. 574 seur. Myöhemmin näkyy S., joka »marxilaisuutensa»(!) takia sai kärsiä hallituksen vainoa, jonka verran kääntyneen oikealle, s. o. vanhoillisuuteen päin.

³ Vert. erittäin Boudin, Das theoret. Syst., siv. 125—154 (jossa vastustajien mielipiteet monipuolisesti valaistaan).

⁴ Diehl. Verhältniss von Wert u. Preis im oek. Syst. v. K. Marx, siv. 4.

Tämä kuuluu oloille, joissa tuotantovälineet olivat työntekijäin käsissä, ja tämä tila tavataan sekä entisinä että uudenaikaisina aikoina itsekseen työskentelevällä talonpojalla ja käsityöläisellä». ¹

Koska, kuten ylempänä huomautettiin, lisäarvo syntyy ainoastaan muutteluvasta pääomasta (v), koettaa työntteittäjä tietysti tästä pääoman osasta saada niin paljon lisäarvoa kuin suinkin mahdollista on. Se voi tapahtua suorastaan palkkojen alentamisella. Sama on seuraus, jos työ tehdään voimaperäisemmäksi esim. kappaletyön käytäntöön ottamisella, joka tavallisesti on sama kuin työpalkan laskeminen. Mutta se syntyy myöskin, kuten ylempänä selitettiin, työpäivän pidentämisellä (absol. lisäarvo) ja työväen elantokustannusten laske- misella (vars. relat. lisäarvo). Jos nyt joku työntteittäjä on täten saanut suhteellisesti suuremman lisäarvon kuin toinen samassa tuotantopiirissä (= »Produktionssphäre», samassa ammatissa), niin kilpailu tasoittaa tämän ylimääräisen voiton, sillä muittenkin työntteittäjien täytyy pyrkiä samalle tuottavaisuuden asteelle saadaksensa tavaransa menemään, ja silloin häviää tuo satunnainen lisäarvo, ja täten syntyy yleinen, vallitseva eli käypä »tavara-arvo» (»Marktwert»). ²

Mutta Marx ei väitä, että jokainen työntteittäjä saa koko täten syntyneen lisäarvon, mikä lähtee hänen omista työntekijöistään. Päinvastoin. Nykyisessä kapi-

¹ Marx, Kapital III, I, 155 seur. Tämän aatteen on Engels tarkemmin kehittänyt mainitussa kirj. N. Zeit XIV, I, 37—44. Bernsteinin (die Vorauss. des Soz., siv. 39) vasta- väitteet eivät paina paljon.

² K. Marx, Kapital III, I, siv. 157

talistisessa yhteiskunnassa ei tavaran hinta, yksityiskapitalisteihin katsoen, vastaa sen arvoa, vaan edellinen syntyy tavaran tuotantokustannuksista ($c+v$ =pysyväinen ja muuttelava pääoma) ja koko yhteiskunnallisen pääoman keskivoitosta eli keskiprofiitista (»Durchschnittsprofit»), joka koituu siitä, että pääoma aina vetäytyy siihen tuotantopiiriin, missä se paraimmin voi kasvaa — tästä on jo Ricardo huomauttanut — ja siten aivan luonnollisesti erisuuruiset lisäarvot eri tuotantopiireissä myöskin tasaantuvat. Eri kapitalistit eivät oikeastaan ole muuta kuin yhteiskunnallisen kokonaispääoman osakkaat, kuten Marx nimenomaan selittää,¹ jotka kaikki saavat yhtä suuria jako-osuuksia tässä ikäänkuin yhteisessä kokonaisliikkeessä. »On selvää, että 'keskivoitto' ei voi olla muuta kuin lisäarvon kokonaisuudessa, jakaantuneena pääomamassoihin kussakin tuotantopiirissä niiden suuruuden mukaan.»²

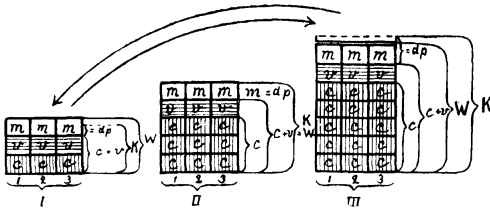
Yllä oleva esitys käypi selvemmäksi seuraavalla sivulla olevasta kuvasta.³

---

¹ Marx, Kapital III, I, siv. 137.

² Marx, Kapital III, I, siv. 153; vert. C. Schmidt, Soz. Praxis v. 1895, n:o 22, siv. 257, ja prof. W. Lexis Conrads Jahrb. XI, 5, siv. 452 seur.

³ Olen — vähäisellä muutoksella — lainannut sen kirjasta Volkswirtschaftliche Grundbegr. v. H. Duncker. Ken tahtoo perehtyä Marxin Kapitaliin, tulee ensin lukea tämä kirja, sitte Kautskyn Marxin tal. opit ja etenkin Boudinin Das theor. Syst. v. Marx ja vasta sen perästä käydä itse Kapitalin lukemiseen (ei kuten Sombart Sozial. Karin käänn. siv. 286 neuvoo, vaan) kuten Engels on opastanut Victor Adleria (Kampf 1, 6, siv. 248 s. tahi Dunckerin äsken main. teos, siv. 13).

I, II, III = 3 eri tuotantopiiriä: edustavat kokonaiskapitaalia.

1, 2, 3 = 3 eri liikettä kussakin piirissä: edustavat samaa ammattia.

c = pysyvä pääoma.

v = vaihteleva pääoma.

m = lisäarvo.

dp = keskivoitto.

$c + v$ = tuotantokustannukset.

$c + v + dp = K$ = tuotantohinta.

$c + v + m = W$ = arvo.

← = pääoman siirto toisesta tuotantopiiristä

toiseen, missä liikevoiton keskusuhde ($\frac{m}{c+v}$) on suurempi (I:ssä: $\frac{1}{2}$, III:ssä: $\frac{1}{3}$), jotenka se vihdoin tasaantuu (kuten II:ssä: $\frac{1}{4} = 25\%$) kaikille piireille yhtäläiseksi. Kun täten liikemäinen osa lisäarvosta toisessa tuotantopiirissä siirtyy toiseen, jossa teoreettinen lisäarvo on suhteellisesti liian pieni, niin toteutuu Marxin väite,¹ »että liikevoiton keskusuhde («Durchschnittsprofitrate») ei ole muuta kuin prosenteissa laskettu liikevoitto tuossa keskimäisen yhdistelmän piirissä, jossa siis liikevoitto ja lisäarvo sattuvat yhteen. Liikevoiton suhdeluku eli

¹ Marx, Kapital III, 1, siv. 151, 152.

keskisuhde on siten kaikissa tuotantopiireissä sama, nimittäin tasoitettu sille näistä keskimäisistä tuotantopiireistä, missä pääoman keskimääräinen kokoonpano vallitsee. Täten täytyy liikevoittojen summan kaikissa eri tuotantopiireissä olla yhtäläinen kuin lisäarvojen summa on ja yhteiskunnallisen yhteistuotannon tuotantohintojen yhtäläinen kuin sen arvojen summa.»

Marx myöntää empimättä,¹ »ettei vain näytä siltä, vaan itse todellisuudessa tavaroiden keskihinta eroaa niiden arvosta, siis niissä toteutetusta työstä, ja jonkun erikoisen pääoman keskivoitto siitä lisäarvosta, jonka tämä pääoma on pusertanut sen käyttämistä työntekijöistä. Tavaroiden arvo ilmenee suorastaan enää vain työn vaihtelevan tuotantovoiman vaikutuksessa tuotantohintojen laskemiseen ja nousemiseen, niiden liikuntaan, vaan ei niiden äärirajoihin.» Ja syy on aivan yksinkertainen.² »Koko vaikeus tulee siitä, ettei tavaroita yksinkertaisesti (enää) vaihdeta *tavaroina*, vaan *pääomien tuotteina*, jotka suuruutensa mukaan tai yhtäsuurina ollessaan yhtäläisesti vaativat osanottoa lisäarvon yhteismassaan.»

Ylempänä viitattiin jo siihen, että kukin kapitalisti koettaa korottamalla työn tuotantovoimaa saada lisäarvon kohoamaan hänelle itsellensä, kun hänen tavaransa suuremman helppohintaisuutensa nojalla menevät paremmin kaupaksi kuin muitten kilpailevien kapitalistien. Kysymyksessä oleva tuottaja (produsentti) saapi täten jonkunlaisen tilapäisen ylimääräisen lisä-

¹ Marx, Kapital III, 2, siv. 364.

² Marx, Kapital III, I, siv. 154.

arvon (»Extramehrwert»), koska hänen tuotteensa jonkun aikaa myydään halvemmalla kuin »yhteiskunnallisesti tarpeellinen työ» vielä yleisesti osoittaa. Mutta tämä tietysti ei voi kestää kauan. Sillä kilpailevien kapitalistien täytyy »kilpailun pakkolain» nojalla (»Zwangsgesetz der Konkurrenz») pyrkiä ja päästä samanlaiseen työn tuotteliaisuuteen, muuten he eivät ajan pitkään voi pysyä pystyssä. »Ylimääräinen lisäarvo» kussakin tuotantopiirissä muuttuu täten tavalliseksi ja yleiseksi »lisäarvoksi»: tavaran hinta tasaantuu tuotteliaamman työn arvon mukaan. Marx näyttää toteen,¹ ettei tässä työn tuottavaisuuden kohottamisessa yksityisen kapitalistin kautta oikeastaan ole muuta kuin »suhteellisen lisäarvon» kohottaminen siten, että ilman työpäivän suoranaista pidentämistä lisäarvo (= kapitalistin voitto-osa) kasvaa enemmän kuin korvaus työvoimasta (työntekijän osa), vaikka se tapahtuu toisella tavalla kuin työntekijän elantokustannusten halventumisella.

Kajoamatta työpalkkojen vähentämiseen ja työajan pidentämiseen suoranaisesti voi kohottaa työn tuottavaisuutta pääasiallisesti kolmella eri tavalla.

Ensiksi ikäänkuin »laajennetaan ammattimestarin työpaja» kooperatsionin avulla. »Suuremman työntekijäjoukon työskenteleminen samaan aikaan, samalla työalueella, saman tavaralajin tuottamiseksi saman kapitalistin komennon alla, on historiallisesti ja aatteellisesti kapitalistisen tuotannon lähtökanta.»² Tie-

¹ K. Marx, Kapital I, siv. 282.

² Marx huomauttaa, miten suuriarvoisia tuloksia jo muinaisuudessa egyptiläisten ja aasialaisten keskuudessa tällainen kooperatsioni kypsytti (I, 297). Muuten on erittäin

tysti useampien työntekijäin yhteistoiminta säästää menoja — kapitalistin hyväksi —, tasoittaa eri työkyvyt yhteiskunnalliseksi keskikyvyksi ja synnyttää itse yhdessäolon kautta — koska jo Aristoteleen käsityksen mukaan ihminen on yhteiskunnallinen eläin (*ζῷον πολιτικόν* — »kilpailun ja erityisen elonhenkien (animal spirits) kiihtymyksen». »Manufaktuurin» alku ei olekaan muuta kuin tämmöinen kooperatsioni. Mutta se kehittyi. »Työnjako» pantiin toimeen näitten yhdistyneitten työntekijäin kesken: jokainen sai tehtäväkseen vain jonkun kokonaistavaraan kuuluvan osan suorittamisen. Työntekijä ikäänkuin suli yhteen tämän erikoistettävänsä kanssa. »Kun yksinkertainen kooperatsioni jätti pääasiassa yksityisten työtavan muuttamatta, mullistaa (»revolutionirt») manufaktuuri sen pohjaa myöten ja käypi yksilöllisen työvoiman juuriin asti ja kutistaa työntekijän joksikin epäsiikiöksi (»Abnormität») siten, että se luonnottomasti edistää hänen erikoistaitoaan surkastuttamalla kokonaisen maailman tuottavia viettejä ja taipumuksia . . . . Ei ainoastaan eri työosia jaeta eri yksilöitten kesken, vaan itse yksilö jaetaan, muutetaan työosan koneentapaiseksi suorittajaksi . . . . Jonkinlainen henkinen ja ruumiillinen surkastuminen on jo välttämätön seuraus työnjaosta.»¹ Mutta manufaktuurissa on kuitenkin työntekijän asema vapaampi, koska hän silloin yleensä suuremman työtaitonsa nojalla voi

---

huomattava, että tämmöiset historialliset katsahdukset, varsinkin ensimmäisessä osassa, suuresti kohottavat Marxin teoksen huvittavaisuutta, se kun yleensä käsittää hieman kuivia ongelmoita.

¹ Marx, Kapital I, siv. 325, 328.

esiintyä itsenäisempänä työnteettäjää kohtaan kuin myöhemmin.

Paljon huonommaksi muuttui työntekijän tila, kun varsinainen tehdasteollisuuden aikakausi koitti. Marx siteeraa Stuart Millin lausuntoa: »On epäiltävää, tokkohan kaikki tähän asti tehdyt koneelliset keksinnöt ovat helpottaneet yhdenkään inhimillisen olennon vaivoja», ja hän vastaa siihen, »ettei se suinkaan olekaan kapitalistisesti käytetyn koneiston tarkoituksena . . . Se on vain välikappaleena lisäarvon valmistamiseksi.» »Manufaktuurissa ja käsityössä käyttää työntekijä konetta, tehtaassa palvelee hän koneistoa.»¹

Tehdasteollisuuden ja sen koneiston vaikutuksesta kasvaa työn tuottavuisuus mahtavasti; »opittua» (»skilled») työtä tarvitaan suhteellisesti vähemmän,² ja »pysyvän» pääoman suhde liikkuvaan kasvaa suuresti, koska »kilpailun pakkolaki», kuten yllä esitettiin, ehdottomasti viepi yhä paremman koneiston käyttämiseen työn tuottavuuden kartuttamiseksi. Ja koneisto tekee suhteellisesti yhä suuremmissa määrässä työntekijäin käsi-voimat tarpeettomiksi, luopi siten n. s. »teollisuuden reserviarmeijan», sillä muuttelevan pääoman vähentymistä vastaa toiselta puolen työväen lukumäärän lisääntyminen. Eikä suinkaan koneitten valmistaminen vastaavasti niele tätä työtöntä reserviarmeijaa.

---

¹ Marx, Kapital I, siv. 334, 387.

² Turhaan koettaa Sombart erikoistapauksilla päästä tästä asiasta (Sozialismus, siv. 83, Marx, Kapital I, siv. 594 [vert. 585]): »kokonaispääoman kasvaessa kasvaa tosin myöskin sen muuttuva osa eli siihen sisältyvä työvoima, mutta aina vähenevässä suhteessa».

Boudin¹ huomauttaa sangen terävästi, että, »jos tarvittaisiin yhtä paljon työtä koneen laittamiseen kuin ennen oli tarpeen sen (tavaran) valmistamiseen, mitä nyt tuon koneen itsensä tulee valmistaa, niin ilmeisesti ei tuotanto kävisi halvemmaksi, vaan päinvastoin kalliimmaksi, sillä yhtä paljon työtä (koneeseen ja tuotteen yhteensä) tarvittaisiin kuin ennen, mutta sen lisäksi vielä melkoinen pääoman uhraus». Mutta jos tuomoinen »teollisuudessa aina käytettävä reservijoukko, joka yhtä ehdottomasti kuuluu pääomalle, kuin jos se olisi ravinnut sitä omalla kustannuksellansa», muodostuu, on päivän selvää, että se aina enemmän painaa palkkoja alemmaksi. Samaan suuntaan vaikuttaa sekin seikka, että itsestäänkin jo halpahintaisempi naisten ja lasten työ kapitalistisessa yhteiskunnassa kasvaa,² kun koneiston kaikkivaltius ei enää vaadi niin suurta ammattitaitoa kuin ennen — muutamia poikkeuksia lukuunottamatta.³ »Teollisuuden reservijoukkion suhteellinen suuruus kasvaa rikkauden mitan mukaan. Mutta mitä suurempi tämä reservijoukkio on verrattuna toimivaan työväenjoukkoon, sitä valtavampi on vakaantunut liikaväestö, jonka kurjuus on päinvastaisessa suhteessa sen työrasitukseen. Mitä suurempi vihdoin työväenluokan Lazarus-kerros, sitä suurempi yleinen

¹ Boudin, Das theoret. System, siv. 176; vert. Marx, Kapital I, 403—412.

² Vert. Marx, Kapital I, siv. 437; Kautsky, Anti-Bernstein, siv. 123 seur.

³ Tätä kehitystä voi *jossain* määrin työväen omat ponistukset ja lainsäädäntö muodostella — sen myöntää Marx empimättä. K. Kapital I, 609 ja Inanguraladresse der Internationale; vert. Bernstein, Vorausss. d. Soz., siv. 174, 175; Mehring, Ges. Schr. v. M. u. E. III, 283.

köyhyys. *Tämä on kapitalistisen akkumulatsionin ehdoton yleinen laki.*»¹ »Tämä laki, joka pitää suhteellista väestön liikanaisuutta eli teollisuuden reservijoukkiota akkumulatsionin laajuuden ja voimaisuuden tasalla, kiinnittää työntekijän lujemmin pääomaan kuin Hephaistos on teljennyt Prometheuksen kallioon. Se edellyttää pääoman kasaantumista vastaavan kurjuuden kasaantumista. Rikkauden kasaantumisen toisella puolella on siis samalla kurjuuden, työvaivan, orjuuden, tietämättömyyden, sorron ja siveellisen rappeutumisen kasaantuminen toisella puolella, s. o. sen luokan puolella, joka valmistaa oman tuotteensa pääomaksi.» Ja vielä selvemmin osoittaa Marx tämän »kapitalistisen akkumulatsionin historiallisen suunnan» — kun ensin on näyttänyt, mitenikä pääoman alku »ihmiskunnan historiallisiin aikakirjoihin on kirjoitettu verellä ja tulella» ja »varsin naisten tuottajien riistäminen suoritettu armottomalla julmuudella ja alhaisimpien, likaisimpien, halpamaisimpien himojen pakotuksesta»² — tuossa ylen kuuluisassa yhteenvedossa Kapitalin ensimmäisen osan lopussa:³ »Tämä (yksityiskapitalistien) pakkoluovutus suoriutuu itse kapitalistisen tuotannon sisäisten (»immanent») lakien toiminnassa, pääomien keskityksessä. Jokainen kapitalisti lyöpi monta muuta kuoliaaksi. Käsi kädessä tämän keskityksen eli useampien kapitalistien pakkoluovutuksen kanssa muutamien kautta . . . kapitaali-ruhtinaitten aina vähenevän lukumäärän kanssa . . . kasvaa kurjuuden, painostuksen, orjuuden, rappeutumisen, riistämisen määrä, mutta myöskin aina paisuvan ja

¹ Marx, Kapital I, siv. 606—613.

² Marx, Kapital I, 681; 727.

³ Marx, Kapital I, 728.

itse kapitalistisen tuotantoprosessin monimutkaisuuden kautta koulutetun, yhdistyneen ja järjestyneen työväenluokan kapinanhenki. Kapitaalinen yksinoikeus muuttuu tuotantotavan kahleeksi, mikä tuotantotapa on sen kanssa versonut. Tuotantovälineitten keskitys ja työn yhteistyttäminen nousevat siihen asteeseen saakka, jossa eivät sovi yhteen kapitalistisen kuoren kanssa. Tämä rikkoutuu. Kapitalistisen yksityisomaisuuden hetki lyö. Pakkoluovuttajat pakkoluovutetaan.»

Näitä Marxin lausuntoja on osaksi kovin vastustettu. Konsentrationsioppi hyväksytään kuitenkin jotenkin yleisesti, mikäli se tarkoittaa väitettä, että suuremmat teollisuusliikkeet nielevät pienemmät:¹ Kautsky² huomauttaa, että esim. Saksan tehdasmaisen suurteollisuus v. 1882 valmisti puolet koko kansallisesta tuotannosta, mutta 13 vuotta myöhemmin $\frac{2}{3}$ tai $\frac{3}{4}$, sekä että pienet liikkeenharjoittajat sekä teollisuuden että maanviljelyksen alalla kiinnitettyjen lainojen kautta joutuvat yhä enemmän suurkapitaalisen käsiin, ovat siis vain *näennäisesti* itsenäisiä. Eikä myöskään voi mitenkään kieltää, että nuo mahtavat trustit, jotka kasaavat pääomat suunnattomiin renkaisiin, ovat kasvamassa.³ Ainoastaan siitä voi olla eri mieltä, tuleeko noitten »kapitaalimagnaattien» lukumäärä vähenemään vai lisääntymään. »Tapahtuu aivan päinvastoin», väittää Sombart.⁴ Mutta Kautsky⁵ huomauttaa, että »osakkaiden luku-

¹ Vert. esim. Sombart, *Soz.*, siv. 76; Tugan-Baranowsky, *der mod. soz.*, p. 74 seur. y. m.

² Anti-Bernstein, siv. 57 ja 126.

³ Marxin aikana ei niistä liioin tiedetty, vert. Engelsin muist. Marx Kapitaliin I, siv. 591.

⁴ Sombart, *Soz.*, siv. 85 (Karin käännös, siv. 87).

⁵ Kautsky, Anti-Bernstein, siv. 100 ja 102.

määrän lisääntyminen» — josta muka päinvastaisen kehityksen pitäisi riippua — »ei suinkaan todista omistavien luvun lisääntymistä; se todistaa vain, että kapitalistisessa yhteiskunnassa osakkeen muoto tulee omistuksen vallitsevaksi muodoksi» ja että tuo kehitys sangen usein on vain näennäinen; niinpä esim. Rockefeller, kapitaalimagnaattien kuningas, omistaa suuressa amerikalaisessa öljy-yhtiössä (Standard Oil Company) osakkeita 49 miljoonan edestä, ja toiset osakkaat loput, siis *yhteensä vähemmän kuin hän* koko summasta, 97,250,000 dollarista! Tällä tavalla tulee tietysti kapitalismi vielä mahtavammaksi ja — vihdoin sietämättömämmäksi, kuten Marx esittää. »Ratkaiseva yhteiskunnallinen momentti ei ole (pääoman voiton) jako, vaan tuotanto», ja tällä alalla karttuu yhden Rockefellerin valta ja siten myös hänen tulonsa muitten osakkaitten sisäänmaksujen kautta äärettömästi. Ja sangen sopivasti lausuu Bernstein:¹ »Vallan oikein katsoo englantilainen Macrosty kirjassaan 'Trustit ja valtio' osakkaat *sangen uhkaavaksi yhteiskunnalliseksi vaaraksi*. Osakas edustaa, kirjoittaa Macrosty, pääomaa sen ehdottomassa alastomuudessa: ilman edesvastuun kipinääkään, voimatta vähääkään suorittaa velvollisuuttansa, jos hän sitä tuntisi, tietämättä mitään siitä, mikä koskee liikettä, jossa hänellä on osakkeita, edustaa hän yksinomaan yhtä tointa, voitto-osinkojen kokoomista ja, elleivät nämä ole kyllin korkeita, hallintoneuvoston soimaamista . . . Suurin tehtävä tulee olla tämän yhteiskunnallisen kerroksen vastarinnan murtaminen, joka keskittää teollisuuden, mutta on laajentanut pääoman valtiollisen vallan.»

¹ Bernstein, Die heutige Sozialdemokratie in Theorie u. Praxis, siv. 32.

On siis sangen vähäpätöinen asia, kasvaako pääoman valta kapitaalimagnaattien, trustien tai osakeyhtiöitten lisääntymisellä — se käypi kuitenkin, kuten Marx arvelee, joka muodossa sietämättömäksi ja sen täytyy hävitä, jos ihmiskunta tahtoo todellisessa sivistyksessä ja kulttuurissa edistyä.¹

Marx on näyttänyt toteen, että kapitalistinen tuotantojärjestelmä pakostakin pyrkii pääomien kasaantumiseen liikeyritysten jatkamiseksi. Kun kilpailu kehoittaa kapitalistia kiinnittämään työn tuottavaisuuden kohottamiseksi yhä enemmän pysyvää pääoman (c) liikkeeseensä ja lisäarvo koituu ainoastaan muuttuvasta pääomasta (v), alenee alenemistaan itse liikevoitto (p). Tämän esittää Marx seuraavalla tavalla² ($p = \frac{m}{c+v}$, m = lisäarvo = 100 %):

$$c = 50, v = 100 \text{ siis } p = \frac{100}{150} = 66\frac{2}{3} \%.$$

$$c = 100, v = 100 \text{ » } p = \frac{100}{200} = 50 \%.$$

$$c = 200, v = 100 \text{ » } p = \frac{100}{300} = 33\frac{1}{3} \%.$$

$$c = 300, v = 100 \text{ » } p = \frac{100}{400} = 25 \%.$$

$$c = 400, v = 100 \text{ » } p = \frac{100}{500} = 20 \%.$$

»Yleisen voittosuhteen enenevä taipumus laskemiseen on vain kapitalistiselle tuotantotavalle ominainen todistus työn yhteiskunnallisen tuotantovoiman enenevästä kehityksestä.» Tätä »taipumusta» (Tendenz) on monta seikkaa heikontamassa, joista ei tässä voi laveammin puhua.

Mutta »muuten kasvaahan liikevoiton massa (= paljous) käytetyn pääoman suuruuden kanssa, vaikka

¹ Vert. esim. Tugan-Baranowsky, Der mod. Soz., siv. 19 seur.

² Marx, Kapital III, 1, siv. 191 seur.

suhdemäärä onkin pienempi. Tämä vaatii kuitenkin samalla pääoman keskitystä, koska nyt tuotantoehdot vaativat melkoisen pääoman käyttämistä. Se vaatii niinkään pienten kapitalistien hävittämistä suurten kautta. Ja tämä taas on vain toisessa asteessa työehtojen eristämistä tuottajista, joihin vielä nuo pienet kapitalistit kuuluvat.»¹ »Tuotannon ja akkumulatsioonin lait kohottavat paljouden lisääntyessä pysyvän pääoman arvoa lisääntyvässä nousussa nopeammin kuin muuttuvan pääoman arvoa, joka muuttuu elävän työn muassa. Samat lait tuottavat siis yhteiskunnalliselle pääomalle nousevan absoluuttisen voittomassan ja laskevan voittosuhteen: lyhyesti sanoen, vaikka liikevoitto (korko kapitalistin pääomasta) suhteellisesti alenee, kasvaa pääoman suuren massan kautta siltäkin kapitalistien liikevoitto suuresti,² ja köyhälistön tila toiselta puolen huononee. Huononeeko tämä tila absoluuttisesti vai suhteellisesti, siitä voi olla eri mieliä. Useat, esim. Vliegen³ ja Sombart,⁴ ovat sitä mieltä, että Marx tuossa kuuluisassa paikassa Kapitalinsa lopussa ehdottomasti on tarkoittanut ainoastaan tahi ainakin pääasiallisesti absoluuttista, fyysillistä (ruumiillista) kurjistumista. Mutta eräässä toisessa Kapitalin paikassa⁵ on viittaus siihen, että voi olla kysymys suhteellisesta kurjistumisesta, s. o. että

¹ Marx, Kapital III, 1, siv. 227 seur.

² Erittäin valaisevan ja kerrassaan ratkaisevan esimerkin tämän väitteen vakaannuttamiseksi esittää Boudin, Das theor. Syst., siv. 128—132.

³ Soz. Monatshefte 1908, siv. 341 seur.

⁴ Sombart, Sozialismus, siv. 86 seur.

⁵ Marx, Kapital I, 617.

köyhien standard of life (elämisen yleinen kanta) kohoaa paljoa vähemmässä määrässä kuin rikkaitten rikkaus kasvaa. Marx huomauttaa näet siitä, että Gladstone v. 1843 oli suoraan lausunut parlamentissa, mitenikä työväestön tila aina huononi, mutta rikkaus yläkerroksissa aina vaan kasvoi, kun hän sitä vastoin kaksikymmentä vuotta myöhemmin väitti, että »rikkaat kyllä ovat tulleet (suoranaisesti) rikkaammiksi, mutta köyhät (välillisesti) vähemmän köyhiksi (»less poor»), kun mukana kulutustavarat ovat käyneet halvemmiksi. Ja Marx lisää: »Jos työväenluokka on jäänyt köyhäksi, suhteellisesti vain vähemmän köyhäksi, katsoen siihen 'hurmaa-vaan rikkauden ja vallan enentymiseen', jonka se on luonut omistaville luokille, niin se on jäänyt suhteellisesti yhtä köyhäksi. Jos (taas) köyhyyden äärimäisyydet eivät ole vähentyneet, ovat ne lisääntyneet, koska rikkauden äärimäisyydet ovat sen tehneet.» Tugan-Baranowsky,¹ Sombart² y. m. porvarilliset tutkijat ovat siis tulleet siihen käsitykseen, että työväen kurjistumisen tila on suhteellinen eikä absoluuttinen. Erittäin merkille pantava on, että R. Brunhuber,³ Kölnische Zeitungin toimittaja, joka ei suinkaan ole sosialismin puoltaja, empimättä myöntää, että ylempien kerrosten varallisuus kasvaa ilmeisesti paljon suurem-

¹ Tugan-Bar., Der mod. Soz., siv. 72 seur.

² Sombart, Sozialismus, siv. 89 (Karin käänn.): »Työä-
tekevän väestön asema parantuu kapitalistisen kehityksen
jatkuessa, ehkäpä (ja todennäköisestikin) hitaammin kuin
ylempänä kerrotaan, mutta se parantuu.» Vert. Webb, Labor
in the long. Reign., siv. 23, 56.

³ Brunhuber, Die heutige Sozialdemokratie, eine kri-
tische Wertung.

massa suhteessa, ja hän myöntää niinkään, että asioita tarkemmin tutkittua voi tulla siihen lopputulokseen (esim. vuokrain ja verojen kohotessa), että monet parannukset eivät olekaan mitään parannuksia. Jos esim. työntekijä saapi 150 mk palkkana — se on nominaalipalkkana eli nimellispalkkana — ja hänen täytyy maksaa välttämättömiin menoihin 130 mk, kun ennen vastaavat numerot olivat 100 ja 70, on hänen tilansa selvästi huonontunut. Lukuun on erittäin otettava, ettei työväen suurella osalla ole työtä ja toimeentuloa ympäri koko vuoden. Ja tällaisen tilan huonontumisen on tuo numeroissa melkein turhantarkka amerikkalainen Bureau of Labor todistanut amerikkalaisen reaali-palkan (ostokykyisen palkan) suhteen viimeisten 17 vuoden kuluessa. Tämän johdosta lausuu Kautsky:¹ täydellä syyllä voi siis sanoa, että tuo »hurmaava rikkaiden ja vallan enentyminen» 17 viimeisen vuoden kuluessa, joka Amerikassa on ollut suurenmoisin, on rajoittunut »yksinomaan omistaviin luokkiin», että »luokkavastakohtat näitten seitsemäntoista vuoden kuluessa ilmeisesti ovat kärjistyneet».² Ja revisionistinen prof. Tugan-Baranowsky lopettaa esityksensä kurjistumisteoriasta seuraavasti: »Yhteiskunnalliset vastakohtat nykyisessä yhteiskunnassa eivät laimene, vaan kärjistyvät: aina suuremman väestönosan heittää kapitalistisen kehityksen virtaus työväenluokan riveihin, yhteiskunta jakaantuu yhä enemmän kapitalisteihin ja proletaareihin. Ja yhdessä pääoman taloudellisen voiman kasvaessa kasvaa myös työväenluokan yhteis-

¹ Neue Zeit XXVII (1909), 1, 853.

² Vert. tästä asiasta Kautskyn valaisevaa esitystä kirjassa Die soziale Revolution, siv. 24—41.

kunnallinen ja valtiollinen voima.»¹ Viimeinen lause on aivan sama kuin lause, että työväenluokan tila yhä huononee *verrattuna* kapitalistiluokan asemaan: edellisen kuulostaa vaan paremmalta. Marx on itse aivan selvään² lausunut, että työväen tila aina suhteellisesti huononee, olkoon hänen paikkansa korkea tai alhainen. Ja vielä suuremmin on tämän väittänyt Lassalle kuuluisassa »Vastauskirjelmässään»: ³ »Kaikki inhimillinen *kärsimys ja puute* riippuu ainoastaan nautintoaineitten (»Befriedigungsmittel») suhteesta *samaan aikaan ja vallitseviin tarpeisiin ja elämäntapoihin*. Kaikki inhimillinen *kärsimys ja puute* ja kaikki inhimilliset *tyydykkeet* (»Befriedigungen»), siis *jokainen inhimillinen tila on siten mitattava vain verrannollisesti* siihen tilaan, jossa *toiset ihmiset samaan aikaan* ovat sen tavanmukaisten elämäntarpeitten suhteen. Jonkun luokan tila milloin hyvänsä on siis aina vain mitattava sen suhteen mukaan, missä se on muihin luokkiin samana aikana.» Mutta juuri Marxin ikuinen ansio on toteennäyttäminen, »että tämä kurjistuminen ei ole ikuinen luonnon voima, vaan historiallinen ilmiö, joka on poistettavissa ja poistetaan, saman kapitalistisen tuotantotavan vaikutuksesta, joka sen on synnyttänytkin».⁴

Suuressa määrin lisää työväen kurjuutta kapitalisti-

¹ Tugan-B., der mod. Soz. siv. 78.

² Marx, Kapital I, siv. 610, 611: »Es folgt daher, dass im Masse, wie Kapital akkumuliert, die Lage des Arbeiters, welche immer seine Zahlung, hoch oder niedrig, sich verschlechtern muss.»

³ Bernstein, Lassalles Reden u. Schriften II, siv. 426.

⁴ Mehring, Ges. Schr. III, siv. 283.

seen tuotantojärjestelmään häviämättömästi juurtunut ylituotanto eli anarkistinen tuotanto, jonka alaiseksi kapitalistit, ajaen takaa ylimääräistä lisäarvoa eli liikevoittoa kilpailun pakotuksesta, ehdottomasti joutuvat. Sitä ehkäisevät nykyään jossain määrin trusti- ja rengasliitot, joiden päätarkoituksena kuitenkin on yleisön, kuluttajien, nylkeminen (vert. esim. amerikkalaisen öljytrustin toimintaa) ja n. s. »imperialismi», tavaramarkkinoitten laajentaminen eli n. s. kulttuurin levittäminen »sivistymättömien» kansojen keskuuteen, johon myöskin suuressa määrin on lukeminen lähetyssaarnaajien toiminta. Jonkun aikaa tämä menettely ehkäisee liikatuotannon pahimpia seurauksia — koneitten vieminen näihin maihin, joka viime aikoina on melkoisesti lisääntynyt, on tietysti viimeinen »sivistysmaitten» pelastuskeino — kunnes nämäkin »sivistymättömät» kansat *itse* valmistavat tarvittavat tavarat. Silloin käyvät tietysti nuo taloudelliset »kriisit», jotka nyt ovat välttämättömät seuraukset taloudellisesta anarkiasta, vielä suuremmassa määrässä kroonilliseksi (lakkaamattomiksi),¹ yhä ankarammiksi, ja tuo Marxin n. s. »katastroofi» toteutuu: »kapitalistisen yksityisomaisuuden hetki lyö». Tosin ei vielä olla läheskään yksimielisiä kriisien synnystä; Sombart² ei ole tyytyväinen edes pääteokseen tällä alalla, Tugan-Baranowskyn kirjaan Studien zur Theorie u. Geschichte der Handelskrisen in England; mutta empimättä voi väittää viimeisten tapahtumien nojalla, että Sombartin käsitys (»jo tänään voi kokemuksesta varmaan väittää, että kriisit . . .

¹ Vert. esim. Marx, Kapital II, 156 seur., 385 seur., III, 221; Engels Anti-Dühr., siv. 306 seur.

² Sombart, Sozialismus, siv. 89, 90.

ankaruutensa puolesta eivät nouse, vaan laskeutuvat») aivan »varmaan» on väärä. Käypikö *lopullinen* »expropriationi» sitten täsmälleen niinkuin ehkä Marx ajatteli: yhdellä iskulla tahi toisin, ei paljoa merkitse; kapitalismin loppu on Marxin opin mukaan kapitalismissa itsessään löytyvä ja sen kehityksestä immanenttisesti (sisällisesti) johtuva ilmiö. Ja juuri tämän immanenttisesti vaikuttavan taloudellisen lain toteennäyttäminen on Marxin Kapitalin ikuinen ansio. Mutta tämä kehitys ei yksinomaan eikä edes pääasiallisesti riipu kriiseistä, vaan toisista yllä esitetyistä olosuhteista¹

11.

Kun Lassallea viimeisenä elinvuotenaan syytettiin siitä, että hän yleisen ja suoranaisen äänioikeuden puolustamisella tahtoi kumota voimassa olevan valtiomuodon, vastasi hän tähän ylpeästi: »Minä en ainoastaan *tahdo* kumota valtiomuotoa, vaan ehkä tuskin enempi kuin vuosi kuluu, niin *olen* sen jo kumonnut... Ja minä ilmoitan siis teille tältä juhlalliselta paikalta, ehkä ei vuosikaan ole kulunut — ja hra von Bismarck on . . . . oktrojeerannut yleisen ja suoranaisen äänioikeuden! Minä tiesin sen jo ensimmäisenä päivänä, kun vastauskirjelmäni julkaisemalla aloitin tämän agitasionin,

¹ Samat periaatteet, jotka löytyvät Marxin Kapitalissa, on Fr. Engels lyhyemmin ja kansantajuisemmin esittänyt etevässä teoksessaan »Herrn Eugen Dührings Umwälzung der Wissenschaft», tieteellisen sosialismin toisessa »standard work»issa. Vert. tästä kirjasta Bernsteinin kirj. N. Zeit'issä XIII, 1, 101 seur. (1895).

eikä se voinut jäädä keneltäkään huomaamatta, joka selvällä katseella tarkasti asemaa.» Ja hän lisäsi: »Tässä epätoivoisessa taistelussa on minun ääneni osoittanut ainoan mahdollisen neuvon, johon sisältyy korkein oikeudellinen ja historiallinen pyhyys, neuvon, joka viepi *itse kansan* näyttämölle ja antaa sille sen oikeuden takasin.»¹

Lassallen ennustus toteutui melkein täsmälleen. Bismarck sääsi tosiaan pohjoissaksalaisen liiton uuden eduskunnan perustaksi yleisen ja suoranaisen äänioikeuden v. 1866 — suureksi osaksi Lassallen ponnistusten johdosta. Hän muisti, mitä Napoleon oli sillä valtansa pönkittämiseksi saanut aikaan, hän tiesi, miten takapajulla Saksassakin maalaisväestö oli — sen takia juuri olivat Marx, Engels ja Liebknecht yleistä äänioikeutta vastustaneetkin — ja hän luotti taantuvaan vaikutukseen sitä enemmän kuin ei edustajille maksettu palkkiota. Ja epäilemättä vaikutti Bismarckin »lahjan» antamiseen sekin näkökohta, että hän yleisellä äänioikeudella luuli voivansa paremmin houkuttaa puolelensa, Saksan liittoa uudistettaessa, pienempien saksalaisten valtioiden väestöt Itävallan yhteydestä.² Sattuvasti lausuu Bernstein:³ »Yleinen äänioikeus voi Saksassa väliaikaisesti olla Bismarckin välikappaleena, mutta vihdoin pakotti se Bismarckin omaksi välikappaleekseen.»

Ja ensin näyttikin tosiaan siltä, kuin Bismarck olisi oikein laskenut. »Perustavien pohjoissaksalaisten val-

¹ Katso Lassalle, Red. u. Schriften v. Bernstein II, siv. 814, 815.

² Vert. Seignobos, Histoire pol. de l'Europe cont., siv. 446.

³ Bernstein, Voraussetz. d. Soz., siv. 126.

tiopäivien» vaaleissa 1867 vuoden alkupuolella saivat työväenpuoluealaiset yhteensä vain 58,000 ääntä ja ainoastaan 2 edustajaa, nekin töin tuskin (toinen oli Bebel). Mutta jo seuraavissa vaaleissa, noin 1/2 vuotta myöhemmin, varsinaisia valtiopäiviä varten saatiin jo 6 (Schweitzer, Bebel, Liebknecht; muut ilman merkitystä). Taantumuksen kasvamisen takia hallituspiireissä tehtiin sopimuksia työläisten ja porvarillisten välillä; Schweitzerkin, joka oli loitompana porvarillisista kuin Liebknecht-Bebelin puolue, julisti vielä seuraavanakin vuonna periaatteeksi: »Käsi kädessä me tahdomme kulkea porvariston jyrkempien ainesten kanssa, mutta itsenäisenä työväenpuolueena omine perusaatteinemme», — ainoastaan siellä, missä porvarillinen vasemmisto julkisesti soimasi työväestöä, käänsi tämä sille selkänsä vaaleissa. Tulos oli jotenkin tyydyttävä, kun ottaa huomioon, että Saksassa siihen aikaan oli 2 tahi oikeastaan 4 sosialistista puoluetta, jotka elivät täydessä eripuraisuudessa keskenänsä.¹

Varsinkin kesti riita Schweitzerin ja Liebknecht-Bebelin välillä; edellinen käytti harjaantunutta kynäänsä »Sozialdemokrat» lehdessään, jälkimäiset, varsinkin Liebknecht, »Demokratisches Wochenblatt» nimisessä lehdessä. Sanottavaa asiallista erimielisyyttä ei koko riidan aikana ilmestynyt; riita oli suurimmaksi osaksi persoonallista laatua: jälkimaailma on sangen vähän huvitettu noista loppumattomista syytöksistä, että toinen tahtoi myydä köyhälistön porvaristolle, toinen taas hallitukselle. Koko tämä riita oli vain omiansa kiihottamaan köyhä-

---

¹ Tästä riidasta on J. K. Kari antanut pitemmän kuvauksen; kts. »Uuden ajan kynnyksellä» 1904, siv. 65—91.

listön eri osia toisiaan vastaan. Muuten toimivat sekä Schweitzerin johtama »Yleinen Saksalainen työväenyhdistys» että Liebknecht-Bebelin vaikutuksen alaiset »Saksilainen kansanpuolue» ja »Työväensivistysyhdistykset» työväenaatteen kehittämiseksi ja levittämiseksi Saksan työväen keskuudessa. Viimemainitut, jotka syyskuussa v. 1868 Nürnbergissä pidetyssä kokouksessaan olivat yhtyneet Internatsionaalen periaatteisiin, kokoontuivat seuraavana vuonna Eisenachiin ja perustivat siellä 7—9 p. elok. »Saksan sosiaalidemokraattisen puolueen». Liebknecht ja Bebel olivat keväällä käyneet lassallelaisten kokouksessa Elberfeld-Barmenissa Schweitzeriä kolhimassa — ilman menestystä; Schweitzer puolestansa koetti nyt hajoittaa Eisenachin kokouksen — onnistumatta. Kokouksen liebknechtiläiset jäsenet perustivat tästä huolimatta uuden puolueen, joka järjestettiin vähemmin itsevaltaiselle pohjalle kuin toinen yhdistys — ainakin alussa nähtävästi olojen pakosta — oli järjestetty. Hallinto joutui 5 henkilön käsiin, mutta niiden rinnalle asetettiin 11 jäsenestä kokoonpantu kontrollikommissioni, joka voi panna koko hallinnon väliaikaisesti viralta. Ahtaan yhdistyslain takia asetettiin joka paikkakunnalle erityinen »luottamushenkilö», joka yksityisenä kansalaisena kutsui paikkakunnalliset jäsenet kokoon yleiseen kokoukseen ja kokoili jäsenrahat. Viralliseksi äänenkannattajaksi määrättiin »Volksstaat» (= Kansanvaltio, ent. Demokr. Wochenblatt). Vaikka Liebknecht ja Bebel täydelleen kannattivat Internatsionaalen periaatteita, vastustivat he molemmat erästä sen puolelta esitettyä sangen merkillistä ehdotusta, joka tarkoitti itsenäisen puolueen perustamisen vastustamista ja puolusti keski-

tetyn *yhdistyksen* alistamista Internatsionaalen alle.¹ Niin lausui esim. Bebel tästä ehdotuksesta:² »Kaikissa tapauksissa täytyy ensin *Saksan sosiaalidemokraattisen puolueen perustautua*, koska kansainvälisen järjestön rinnalla kansallinenkin on välttämättömän tarpeen ja edellinen ilman jälkimäistä olisi vain varjo.» —

Selvää on, ettei muutamilla edustajilla valtiopäivillä (6 297:stä) työväestö voinut sanottavia aikaan saada. Sen johtomiehet rupesivat sen tähden ammatillistakin liikettä edistämään, joka teollisuuden yhä edistyessä itsestäänkin tunkeutui esille, varsinkin kasvavassa lakko-
liikkeessä. Schweitzerkin, joka ensin tykkänään oli Lassallen kannalla ja katsoi, ettei semmoinen liike hyödyttäisi työväestöä ensinkään, muutti vähitellen olojen pakosta mielensä ja arveli, että se sittekin voisi tuottaa arvokasta lisää työväen vapauden harrastuksissa ja herättää sitä uneliaisuudesta, ollen siten alkuaskeleena valtiolliselle vapaudentaistelulle. Näin laskettiin tähän aikaan perustus myöskin Saksan ammattiyhdistysliikkeelle.

Toiselta puolen taas kävi Liebknecht ankarasti sotaa sitä käsitystä vastaan, että valtiollinen toiminta yleisen äänioikeuden perustuksella parlamentissa olisi työväen pääase vanhaa yhteiskuntaa vastaan. Eräässä esitelmässä, jonka hän piti »kansanvaltaisessa työväenyhdistyksessä» Berliinissä v. 1869,³ hän esittää mielipiteenään, että, koska koko pohjoissaksalainen liitto oli väkivallan ja vääryyden tuote, pitäisi valittujen edustajien esiintyä eduskunnassa, panna vastalauseensa ja sitten poistua,

¹ Vert. Jaekch, *Die Internationale*, siv. 84—86.

² Kts. *Protokoll üb. die Verh. in Eisenach*, siv. 73.

³ Kts. Liebknecht, *Ueber die politische Stellung der Sozialdemokratie insbesondere mit Bezug auf den Reichstag*.

huopumatta kuitenkaan edustajapaikoistaan. Ja Liebknecht perustelee ehdotustaan pääasiallisesti seuraavalla tavalla: »Valtiopäivillä ei ole, huolimatta yleisestä äänioikeudesta, yhtään mitään valtaa, sillä ei ole päätös-, vaan ainoastaan neuvotteleva valta» (itse asiassa); »taistelu valtiopäivillä on vain valetaistelua, vain ilveilyä»; »suoranaista vaikutusta lainsäädäntöön ei puheillamme (siellä) ole; valtiopäiviin emme voi puheilla vaikuttaa; puhumisellamme emme voi heittää totuuksia joukkoihin, joita emme voisi paljon paremmin toisella tavalla levittää». »Mutta (sanottanee) valtiopäivät ovat yleisen äänioikeuden lapsi. Yleinen äänioikeus on kansan tahto.» »Mutta erillään muusta kansalaisvapaudesta . . . poliisi- ja sotilassapelin vallitessa, sanalla sanoen itsevaltiuden valtiossa, voi yleinen äänioikeus olla vain itsevaltiuden leikkikaluna.» Sen takia ottakaamme tarmokkaasti osaa kuten ennenkin vaaleihin, mutta käyttäkäämme niitä vain agitatsionikeinona¹ . . . . .

»Väkivaltaa me tunnustamme, mutta ainoastaan *tosiasiana*, ei oikeutena — *tosiasiana*, jota me niin kauan siedämme, kunnes väkivalta on lakannut olemasta väkivaltaa, s. o. kunnes sitä vastaan voi asettaa suuremman vallan.» »Kun Bonaparte oli suorittanut valtioukeikauksensa, sääsi hän yleisen äänioikeuden ja rakensi kultaisen sillan, jonka toisen joulukuun verivirran yli piti viedä kansanvallan, kansan, työväestön luo.» . . . Me emme tule kulkemaan minkään kultaisen sillan yli, me odotamme, kunnes päivämme tulee . . .; me voimme ja tulemme estämään, että luokkataistelu köyhälistön ja porvariston välillä palvelee taantumusta. Me saavu-

¹ Vert. Engelsin esip. Marxin kirjaan *Klassenkämpfe in Frankreich*, siv. 12.

tamme tämän, jos me suoritamme valtiollisen taistelun samalla tarmolla kuin yhteiskunnallisen. Minä tiedän, että Preussissa se on vaikeata, mutta sen *täytyy* tapahtua.» »Meidän vihollisemme (Preussin hallitus) imartelevat välistä porvaristoa työväestöä vastaan, välistä taas työväestöä porvaristoa vastaan. *Tämä kaksoispeli on ominaista nykyaikaiselle itsevaltiudelle, joka oleellisesti perustuu luokkavastakohtaisuuden käyttämiseen hyväksensä.*» »*Ellei sosiaalisen liikkeen pidä hyödyttää itsevaltiutta, täytyy sosialismin käydä valtiollisen taistelun eturintamassa.*»

Liebknecht ei saanut työväessä ehdotonta kannatusta periaatteellensa — ei edes taistelutoveriltaan Bebeliltä —, mutta suurin osa »eisenachilaisista» kannatti häntä. Ja vaikka ei sitä hyväksyisikään — ei edes silloisissa oloissakaan —, sisältää Liebknechtin taktiikka ehdottomasti sängen monta mietittävää kohtaa — kohtia, jotka, pääehdotuksesta erotettuina, täytyy hyväksyä. Liebknecht on itsekkin myöhemmin (v. 1888) huomauttanut, että hänen ehdotustansa on arvosteltava ainoastaan silloisten olojen kannalta — taktiikka on muutettava olosuhteitten mukaan —, mutta samalla hän terottaa mieliin, että puhuminen eduskunnassa on teatterimaista, perustuu enimmäkseen turhamaisuuteen, ja että pääpaino nykyäänkin on pantava valiokuntien sisälliseen työhön.¹ —

Sosiaalidemokraattiset edustajat valtiopäivillä ryhtyivät, huolimatta Liebknechtin kannasta, käytännölliseen työhön. Bebel sai aikaan, että työkirjojen pakollinen käyttäminen lakkautettiin, ja Schweitzer ehdotti

¹ Vert. Liebknechtin esip. yllämain. esitelm., siv. 4, 5.

turhaan, että ammattientarkastajalaitos, joka kauan oli ollut toimessa Englannissa, pantaisiin Saksassakin kohta käytäntöön. Porvaristo vastusti tätä kauheata ehdotusta kynsin hampain. Eräs sutkapää huomautti, että hän oli monasti tehnyt työtä 15:kin tuntia menehtymättä, ja suurella mieltymyksellä otettiin vastaan saman miehen huomautus, ettei kukaan enää voisi olla yölläkään varma vuoteessaan, jos tehtaantarkastajia asetettaisiin, koska nämä voisivat tunkeutua sisään ja selittää, että luulivat siellä olevan tehdaslaitoksen (!). Kun sosiaalipoliittinen käsitys porvaristossa vielä oli näin alhainen, voi vallan hyvin käsittää, että sosialistien muutamat äänet tosiaan olivat kuin »huutavat äänet korvessa».

Tammikuussa 1871 julistettiin Saksan valtakunta perustetuksi. Maaliskuussa samana vuonna tapahtuivat vaalit Saksan valtiopäiville. Sosialisteja sinne tuli ainoastaan kaksi (nytkin oli Bebel toinen). Tämä huono tulos — äänimäärä oli kuitenkin melkoisesti kohonnut — johtui siitä, että melkein »koko kansa» oli hurmautunut suuresta voitosta. Luultiin silloin, että sota Ranskaa vastaan oli puolustussota — nyt tietää jokainen, varsinkin ruhtinas Hohenlohen julaistuista muistiinpanoista, että se olikin Bismarckin rohkean väärennyksen kautta syntynyt hyökkäyssota¹ — ja tämä otaksuma pani saksalaisten mielet haltioihin. Mutta kun Saksan hallitsevat luokat tahtoivat täydelleen masentaa Ranskan Sedanin tappelun jälkeen, nousi työväestö ja Marx etunenässä — hänen nervojaansa oli kirjallisesti kysytty — tätä toimenpidettä vastaan: Internationaalien

¹ Vert. myös Liebknecht, Die Emser Depesche oder wie Kriege gemacht werden.

hallinto oli jo ranskalais-saksalaissodan alussa kehottanut työväestöä pitämään sotaa kahden itsevaltiaan riitana ja pysymään asiassa puolueettomana.¹ Eisenachilaisten hallinto julisti manifestin, jossa suoraan vastustettiin Elsass-Lothringenin anastamista; tämän johdosta koko hallinto pantiin lukon taa. Ja kun hallitus pohjois-saksalaiselta eduskunnalta marrask. 1870 vaati uutta rahalainaa sotaa varten, vastustivat Liebknecht ja Bebel suoraan sen myöntämistä. Liebknecht sanoi ranskalaisia veljeskansaksi — oli nyt jo vallan selvää, että sota Saksan puolelta oli hyökkäyssota —; silloin kiljuttiin häntä vastaan: »Teidän veljennel!» — johon Liebknecht suurenmoisella rohkeudella vastasi: »Tosiaan, on kunnialliskaa olla Ranskan kansan ja ranskalaisen työväestön veli kuin Wilhelmshöhen roiston (Napoleon III:n) »rakas veli'.» Tämä lausunto ja Liebknechtin ja Bebelin seuraavat puheet olivat aivan lähellä ryöstää heiltä hengen, kuten heille suoraan isänmaanintoilijain puolelta lausuttiin.

Nämä ja senkaltaiset tapahtumat eivät olleet omiansa tuottamaan kannattajia sosiaalidemokratialle noina chauvinistisina aikoina. Saksan valtakunnan ensimmäisillä valtiopäivillä istui aivan toisenlaisia edustajia: 382:sta oli 11 ruhtinasta tai prinssiä, 34 kreiviä, 103 vapaaherraa ja aatelismiestä, lähes 100 hovi- ja valtion virkamiestä.²

Valtiopäivien kestäessä sattui kommuunin kapina Pariisissa. Marx julkaisi Internatsionaalen nimessä pit-

¹ Vert. Jaekch, Internationale, siv. 46; Der Bürgerkrieg in Frankreich, Adresse des Generalraths, herausg. v. Engels.

² K. Bebel, Die Sozialdemokratie in deutschen Reichstagen I, siv. 12.

kän julistuksen, joka loppui seuraaviin sanoihin:¹
 »Työmiesten Pariisi kommuuneineen tulee ikuisesti juhlituksi uuden yhteiskunnan kunniakkaana esiairuena. Sen marttyyrit² ovat suljetut työväenluokan suureen sydämeen. Sen kukistajat on historia nyt jo kiinnittänyt kaakinpuuhun, josta sen pappien kaikki rukoukset ovat voimattomat heitä lunastamaan.» Yllämainituilla valtiopäivillä lausui Bebel niinikään myötätuntoisuutensa kommuunin taistelijoille. »Olkaa varmaan vakuutetut, että koko Euroopan köyhälistö ja kaikki, joiden rinnassa vielä elää vapauden ja riippumattomuuden tunne, katsovat Pariisiin. Ja jos nytkin Pariisi on kukistettu, niin muistutan minä teitä siitä, että Pariisin taistelu vain on pieni etuvartiokahakka, että pääasia Euroopassa vielä on edessämme ja että, ennenkuin muutamat vuosikymmenet ovat kuluneet, Pariisin köyhälistön sotahuuto: sota palatseille, rauha mökeille, kuolema puutteelle ja laiskuriudelle, tulee olemaan koko euroopalaisen köyhälistön sotahuuto.» Eduskunnan enemmistö nauroi näille sanoille, mutta Bismarck, jolle kommuuni kuuluu tuottaneen »ensimmäisen unettoman yön», on myöhemmin tunnustanut, että Bebelin sanat myöskin olivat ensimmäinen »valonsäde», joka pani hänet muuttamaan koko menettelynsä sosialismia kohtaan. Ja hän muutti sen hyvinkin jyrkäksi, mutta tehottomaksi vainoksi.

¹ Painettu kirjassa »Der Bürgerkrieg in Frankreich» siv. 27—68.

² Tietty ja todistettu on, että kommunardit kyllä tapoivat 63 panttivankia, mutta porvarilliset kostivat sen monenkertaisella miestapolla: vert. Lissagaray, Gesch. der Kommune v. 1871 (ilm. suomeksi).

Ensinäinen seuraus tästä oli Liebknechtin ja Bebelin vainoaminen.¹ Preussin käskystä viritti Saksin hallitus heitä vastaan oikeudenkäynnin maankavalluksesta, joka päättyi maaliskuussa 1872 siten, että heidät tuomittiin kahden vuoden linnanvankeuteen. Oikeuden edessä esittivät molemmat syytetyt melkein koko Saksan sosiaalidemokratian esihistorian; varsinkin oli Liebknechtin puolustus erinomainen: pää kenossa puhui hän palavalla innolla ja ylevämielisellä kaunopuheisuudella. Ja hän lopetti tämän puolustuksensa seuraavilla miehuullisen kauniilla sanoilla:² »Minä en ole se turmelunut seikkailija, joksi minun syyttäjäni tahtoo minut tehdä. Jo aikaisimmassa nuoruudessani olen minä polttanut laivat takanani ja sitte lakkaamatta taistellut periaatteitteni puolesta. Persoonallista etua en milloinkaan ole hakenut; missä tuli valita etujeni ja periaatteitteni välillä, en ole milloinkaan vitkastellut uhratessani omat etuni. Jos kuulumattomien vainojen perästä olen köyhä, niin se ei ole mikään häpeä — ei, minä olen siitä ylpeä, sillä se on kaunopuheisin todistus minun valtiollisesta kunniastani. Vielä kerran: minä en ole ammatiltani mikään vehkeilijä, en ole mikään kuljeskeleva salaliittolainen. Nimittäkää minua vaikkapa vallankumouksen sotilaaksi — sitä vastaan ei minulla ole mitään sanottavaa. Kahdenkertainen ihanne on nuoruudestani asti ollut silmiäni edessä: vapaa ja yhtenäinen Saksa ja työtä tekevän kansan vapautus, s. o. luokkaherruuden poistaminen,

---

¹ Muistettava on, että Bismarck ei voinut unohtaa, että Liebknecht ei suostunut rupeamaan hänen palkkakirjurikseen Norddeutsche Allg. Zeitungissa.

² Kts. »Der Leipziger Hochverratsprocess wider Bebel u. Liebknecht», siv. 76.

mikä on samaa kuin ihmiskunnan vapautus. Tämän kaksoistarkoituksen puolesta olen taistellut paraimpien voimieni mukaan ja tämän kaksoistarkoituksen puolesta tulen taistelemaan, niin kauan kuin henkeä vielä minussa on. Se on velvollisuuteni!» Tosiaan »he was a man, hän oli mies — joka tuuma oli miestä», niin lausuu Liebknecht itse Englannin suuresta taiteilijasta ja sosialismin suurimmasta runoilijasta William Morris'ista¹, ja siinä hän lausuu ainakin sosialistisen jälkimaailman arvostelun itsestensä.

Liebknechtin ja Bebelin tuomitseminen Hubertusburgin linnaan hankki sosiaalidemokratialle seuraavissa vaaleissa runsaasti kolme kertaa enemmän ääniä kuin ensimmäisessä vaalissa (lähes 352,000, ennen lähes 102,000) ja 9 edustajaa.² Bebel valittiin uudestaan paljon suuremmalla äänimäärällä, mutta hänen oli vielä istuttava 9 kuukautta lisään »majesteettirikoksesta» — jumala ja majesteetti olivat näet Saksassakin erityisen suojeluksen alaisia — ja eduskunta (!) ei suostunut vaatimaan Bebeliä vankeudesta köyhälistön etuja valvomaan. Eräs toinenkin seikka, työväen palkan arvon laskeminen Ranskasta sotakorvauksena tulvivien miljaardien johdosta, pani Saksan työväestön vilkkaampaan toimintaan valtiollistenkin oikeuksiensa puolustamiseksi. Mutta toiselta puolelta pakotti työkansan herääminen hallituksen (etenkin Bismarckin) ja

¹ Vert. Liebknechtin esipuh. Morrisin News from New heren saksalaiseen käännökseen (Kunde von Nirgendwo, Karin käännös »Ihannemaa»).

² Tämä tulos oli varsinkin *suhteellisesti* aivan verraton nousu: kts. Hirsch ja Borchardt, Die Sozialdemokratie u. die Wahlen z. deutschen Reichstag., siv. 8.

hallitsevat luokat ahdistamaan työväkeä enemmän kuin ennen. Tässä suhteessa on erittäin Bismarckin käytyri Tessendorff tehnyt itsensä sangen kuuluisaksi yleisenä syyttäjänä, yhtä kuuluisaksi kuin Schelling, filosofin poika, Lassallen aikana. Pääasiallisesti on tämän miehen ansioksi luettava, että molemmat riitaveljet, lassallelaiset ja eisenachilaiset sosialistit vihdoin yhtyivät: yhteinen vaino sulatti ne yhteen Saksan yhteiseksi sosiaalidemokraattiseksi puolueeksi.

Jo syksyllä v. 1874 oli eräs lassallelaisista, Tölcke, tehnyt tähän suuntaan käyvän ehdotuksen eisenachilaisille, ja se otettiin ilolla vastaan.¹ Yhteinen valiokunta asetettiin, joka laati yhteisen ohjelmaehdotuksen. Tämä ohjelmaehdotus sai Marxilta sangen ankaran arvostelun, jonka hän lähetti W. Brackelle² ja jossa hän sanoi tuota ehdotusta »kauttaaltaan hylättäväksi ja puoluetta turmelevaksi»; Marx arveli, että myönnytykset lassallelaisille veisivät puolueen tieteellisesti aivan alhaiselle kannalle, ja piti tilapäistä sopimusta parempana kuin täydellistä yhtymistä tällaisilla perusteilla. Lassallesta hän puhui sillä tavalla, että se vielä v. 1890, jolloin kirje julaistiin, kuten näkyy silloisista kirjoituksista »Vorwärts»issä — 15 vuotta perästäpäin — herätti suurta pahennusta sosialistisissa piireissä, joissa Lassalleakin aina on pidetty suurella arvossa.

Mutta vaikka Marxin mielipide aina painoi suhteellisesti paljon vaa'assa, ei tuo hänen arvostelunsa sittekkään voinut muuttaa asiaa toisenlaiseksi.³ Lapset oli-

¹ Vert. Bernsteinin kirj. Zur Vorgeschichte des Gothaer Programmes: N. Zeit, XV, 1, 466 seur.

² K. Neue Zeit IX, 1, 561 seur. (v. 1890).

³ Vert. Liebnechtin kertomusta Erfurtin puoluepäivillä (Protokoll des Parteitages zu Erfurt, siv. 326 seur.).

vat jo kasvaneet täysi-ikäisiksi. Ja myöntää täytyy, että nuo täysi-ikäiset lapset arvostelivat asemaa paremmin kuin Lontoossa elävä oppi-isä.¹ Marx ei ottanut kyllin huomioon, että silloin *täytyi* perustaa yhteinen puolue ja että lassallelaiset olivat paljon lukuisammat, niin että, jos eisenachilaisilla, kuten Marx arveli, olikin parempi tieteellinen pohja, tähdellisiä myönnytyksiä oli heidän puoleltansa tehtävä yhteisen sovun aikaansaamiseksi. Marx arvosteli myös Bismarckin hyökkäyksiä liian vähäisiksi. Ja mitenkä olisi tosiaan käynyt, jos tulossa jo oleva n. s. sosialistilaki olisi kohdannut kahta riitelevää sosialistipuoluetta? Gothan yhteinen kokous 22—27 p. toukok. 1875 hyväksyi sen takia Marxin tui-mista vastaväitteistä huolimatta ohjelmaehdotuksen suhteellisesti vähäisillä muutoksilla. Pääasiassa pääsi eisenachilaisten ehdotus voitolle; oikeastaan on ohjelmassa vain kolme lassallelaista kohtaa: »rautaisesta (oik. »ehernes») palkkalaista» — jonka nojalla muka työväen palkka laskemisten ja kohoamisten kautta aina lopuksi asettuu välttämättömien elatuskustannusten

---

¹ Vert. Liebknecht, Karl Marx, siv. 40: »Valtiolliset olo-suhteet *pakottivat* yhtymiseen . . . meidän täytyi suostua muutamiiin myönnytyksiin. Marx, joka ulkoa ei voinut arvostella asemaa niin hyvin kuin me Saksassa, ei tahtonut tietää mitään semmoisista myönnytyksistä ja pitkän ajatusten vaihdon perästä hän kirjoitti tuon kuuluisan kirjeen (Brackelle) . . . Marx on vihdoin myös sen huomannut (että L. oli oikeassa). Hän oli ihastunut puolueen kehityksestä Saksassa ja vähää ennen kuolemaansa sanoi hän minulle: 'Voin ylpeillä Saksan työväestöstä; se seisoo epäilemättä kansanvälisen työväenliikkeen etunenässä.'» Kautsky on koettanut puolustaa Marxia (Neue Zeit XV, 1, 369 seur.), johon Liebknecht lyhyesti on vastannut (N. Zeit XV, 1, 543).

tasalle — »sosialistisista, valtion apua nauttivista tuotantoyhdistyksistä» ja tuosta kaikkien muitten luokkien »yhteisestä taantumuksellisesta joukosta» («eine reaktionäre Masse») jonka aatteen kannattaja kyllä Lassalle oli, mutta ei suinkaan Marx ja Engels.¹

Ohjelmassa lausuttiin nyt suoraan, että »työn vapauttaminen vaatii työvälaineitten ottamista valtion huostaan», ja luokkataistelun aate sanoissa »työn vapautuksen täytyy olla työväenluokan tehtävä» tämän taistelussa kaikkia muita kansankerroksia vastaan. Samoin tunnustettiin velvollisuus noudattaa Internatsionaalen, kansainvälisen työväenliiton määräyksiä. Puolueen rakenteen (organisatsioonin) suhteen täytyi taas käännyä takasin Lassallen diktatooriseen henkeen, vaikka valta jakaantui useammille henkilöille (puolueen »keskusvaalikomitealle»).

Tölcke, sovinnon ensimmäinen ehdottaja, lupasi hankkia, jos se saataisiin toimeen, yksin Westphalenin maakunnasta 20,000 uutta jäsentä. Vaikka tämmöiset suurenmoiset lupaukset eivät toteutuneet, kasvoi sosiaalidemokratian voima yhtymisen jälkeen melkoisesti. 14 kuukauden kuluessa yhtymisestä oli perustettu 12 uutta poliittista lehteä, niin että niitä puolueella yhteensä nyt oli 23 (niistä ilmestyi 8 kuudesti, 8 kolmasti, 4 kahdesti ja 3 yhden kerran viikossa). Pää-äänenkannattaja oli, loka-kuusta 1876, vielä nykyään oleva »Vorwärts». Kaikilla

---

¹ Vert. Kautsky, Neue Zeit XV, 2, 585: »Marx vihasi tuota väitettä (yhteisestä taantumuksellisesta joukosta), joka on niin houkutteleva ja samalla niin omiansa vaikeuttamaan proletaarisen luokkataistelun todellisten ehtojen ymmärtämistä.»

lehdillä yhteensä oli yli 100,000 tilaajaa.¹ Varsinaista järjestöä ei puolueella ollut: suurimmissa valtioissa Preussissa, Baijerissa ja Saksenissa oli se oikein virallisesti lakkautettu ja hävitetty, ainoastaan muutamissa valtioissa pysyi se pystyssä, varsinkin Hansakaupungeissa — pääjohto olikin Hamburgissa, »sosialistisen Saksan pääkaupungissa». Mutta puolueella oli 145 hyvin koulutettua, vaikka vain 22 palkattua (!) agitaattoria. Ja kun yhdistynyt puolue ensi kerran tammikuussa 1877 meni vaaliin, sai se, huolimatta ankarasta vainosta tahi juuri sen takia, erittäin loistavan tuloksen: 352,000:sta nousi valitsijain luku 493,000:een, siis 40 %:lla, vaikka väestö oli kasvanut vain 4 %:lla ja valitsijain lukumäärä 4,7 %:lla — kansallisvapaamielisillä oli 1,6, keskustalla 1,3 ja vanhoillisilla $\frac{1}{2}$ milj. valitsijoita; sosialistit olivat siis jo neljännellä sijalla.² Tämä kaikki, vaikka uudistusvaaleissa tavallisesti kaikki porvaripuolueet yhtyivät sosialisteja vastaan.

Mutta toiselta puolen täytyy ottaa huomioon, että porvarilliselta taholta liittyi aineksia köyhälistön taisteluriveihin, varsinkin ylioppilaitten piiristä. Viime-mainitut perustivat oman yhdistyksenkin, Der Mohrenclub, joka »oli vilkkaan henkisen elämän yhtymäpaikka ja josta moni alote pantiin toimeen».

Kaikki tämä herätti yläkerroksissa sangen suurta huolta. Itse hovisaarnaaja Stöcker katsoi tarpeelliseksi ryhtyä vastatoimiin kasvavan sosiaalidemokratian tukahuttamiseksi. Tämä Stöckerin toimi vei vihdoin siihen, että Most, joka sittemmin suljettiin pois sosiaali-

¹ Kts. I. Auer, Von Gotha bis Wyden, siv. 5.

² Kts. Hirsch—Borchardt, Die Sozialdem. u. die Wahlen, siv. 9.

demokraattisesta puolueesta ja muuttui anarkistiksi, kehotti sosialisteja joukottain luopumaan valtiokirkosta — mikä vain vahvasti Stöckerin puoluetta, joka otti tunnustuksen: »Uskonto on säilytettävä kansalle». Yläluokka muuttui ulkonaisesti yhä selvemmin uskonnon kannattajaksi, täysin uskottomat lehdet, kuten Berliner Tageblatt, rupesivat kovasti kristinuskoa puolustamaan ja hallitus etupäässä.¹ Stöckerin agitatsioni loppui vihdoin, koska sosialistit eivät siitä välittäneet — vieläpä kielsivät ketään puoluelaisistaan ryhtymästä sanakiistaan hänen kanssaan, ja Mostin toimenpide tunnustetaan taas sosialistien puolelta yleisesti »suureksi taktilliseksi virheeksi». —

Tuota n. s. »Gründungsperiode'a», jolloin Ranskan miljaardit vuosivat virtana, seurasi kohta mitä kurjin taloudellinen tila. Työväen viheliäisyys oli niin suuri,

---

¹ Vert. Aristoteleen sanoja hänen Poliitikassaan: »Hänen (itsevaltiaan) täytyy olla niinkuin käsittäisi hän uskonnon erittäin totiselta kannalta. Sillä semmoiselta pelkäävät alamaiset vähemmin laitonta kohtelua, jos he luulevat huomavansa hallitsijan elämän jumalaapelkääväksi ja hurskaaksi, ja toiselta puolen he eivät ryhdy mihinkään häntä vastaan, kun hänellä muka on jumalat puolellaan.» Samoin lausuu tuo ovela Macchiavelli: »Hallitsijan tulee näyttää omaavansa erityisesti hurskautta, uskonnollisuutta. Jos muutamat oivaltavatkin hänen oikean mielentilansa, niin he ovat ääneti, sillä valtionmajesteetti suojelee hallitsijaa, joka juuri tämän suojassa voi näyttää nurjankin puolen, jos hänen etunsa niin vaatii. Alamaisten enemmistö tulee aina, koska hän monessa tilaisuudessa, kun se on hänelle yhdentekevää, näyttää jumalanpelkoa, pitämään häntä 'kunnon' ihmisenä, silloinkin kun hän rikkoo sanansa ja loukkaa uskontoa. Muuten tulee hallitsijan aivan erityisesti suojella uskonnonmenoja ja kirkonvaltaa.»

että, kun »perunat jossain perheessä loppuivat, niin kerjäsi se paremmissa oloissa eläviltä naapureiltaan ylijääneet perunankuoret». ¹ Työväen järjestöt olivat hajoitettut. Mutta sosiaalidemokratia kasvoi. Hallitus ja vaaranalaiset kansankerrokset odottivat vain sopivaa tilaisuutta voidaksensa täydelleen tukahuttaa sosiaalidemokratian.

Ja tämä tilaisuus ilmestyi. 11 p. toukokuuta 1878 laukaisi eräs Hödel revolverinlaukauksen keisarin läheisyydessä. Hän oli suljettu pois sosiaalidemokratian riveistä ja liittynyt Stöckerin jumaliseen joukkoon, ² mutta sittenkin sähkötti Bismarck heti Friedrichsruhesta: »Erikoislainsäädäntöä sosiaalidemokratialle». Mahdollisesti oli Hödel Bismarckin provokaattori. Bismarckin asetoveri, tuo »suuri isänmaanystävä» Moltke, puhui erittäin innokkaasti eduskunnassa tuon sinne annetun erikoislain puolesta. Liebknecht ilmoitti, että hänen puolueensa, katsoen siihen, että se aina on hylännyt murhan »joka muodossa», pitää arvollensa alentavaisena kaiken sanakiistan tästä asiasta ja ottaa vain osaa äänestykseen. »Mutta tulkoon päätös miksi tahansa, sosiaalidemokratia tulee luottamuksella, jonka tuopi hyvä ja voittamaton asia, jatkamaan taistelua.» Ja eduskunta ei ainakaan vielä tahtonut antaa hallitukselle näin mahtavaa asetta, koska se pelkäsi, että hallitus voisi sitä käyttää muitakin kansankerroksia vastaan. Samasta syystä oli eduskunta hylännyt edellisillä valtio-

¹ I. Auer, Von Gotha bis Wyden, siv. 10.

² Auer tunsi hänet persoonallisesti — vain huonolta puolelta. Näyttää siltä, kuin hän olisi ollut uskonnollisesti sekaisin: kts. Auerin äsken main. kirj., siv. 11. Prof. Virchow ei kuitenkaan saanut hänen kalloaan tutkittavaksi.

päivillä samanlaisen yleisemmän kansalaisvapauden supistamisedotuksen.

Mutta silloin sattui toinen murhayritys keisaria vastaan vähemmän kuin kuukauden väliajalla. Tekijä ei suinkaan ollut mikään sosialisti, vaan eräs ylemmistä kansankerroksista, *tohtori* Nobiling, joka sitte ampui itsensä, vaikka ei heti kuollut. Mitä ampumisen perästä ja ennen murhamiehen kuolemaa mahdollisesti saatiin kuulla, sen on hallitus visusti pitänyt salassa, paitsi että Bismarek samana päivänä lähetti kaikkea todennäköisyyttä vailla olevan »depressin» — luultavasti samalla tavalla väärennetyn kuin »Emser depressin» —, että Nobiling (joka tuskin koko sairautensa aikana tuli tajuntaan) olisi muka ollut sosialismiin kallistuva.

Ja se auttoi. Kansa raivostui siitä, että »sosialisti» oli ampunut haudan partailla olevaa ukkoa.¹ Nyt alkoi raivostunut ajometsästyksensä sosialisteja vastaan. Auer kertoo tästä seuraavasti: »Silloin ilmestyi meitä vastaan vihaa, raivoa ja kaikkia mahdollisia intohimoja, joista tuskin nyt voi saada oikeata käsitystäkään. Se oli paha aika meille, joiden täytyi elää täällä Berliinissä, kun valhetta kasattiin valheen päälle, herjausta herjausten päälle. Missä me, tunnetut puoluetoverit, esiinnyimme kadulla, seurasi meitä poliisit kintereilläämme, ja jos menimme ravintolaan, ilmestyi heti poliiseja, jotka eivät lähteneet, ennenkuin itsekkin lähdimme. Kaikkialla

---

¹ »Minä muistan vielä selvästi, mikä käsitys silloin vapaamielisissäkin porvarillisissa piireissä vallitsi sosiaalidemokratiasta; minä itse pidin sitä silloin raivoisana rikoksentekijäjoukkiona, jonka korkeimpana huvina oli turvottomien sankarivanhusten murhaaminen», kertoo Eisner Liebknechtin elämäkerrassa, siv. 5.

saimme jäädä yksin. Ainoa lohdutus oli, että työntekijät jäivät uskollisiksi. Sanomalehdistön puolelta tuleva kohdeltu — ainoastaan »Volkszeitung» oli kiitettävä poikkeus — meni kaikkien rajojen yli. Tähän tuli vielä majesteettirikosjutut, jotka silloin olivat suorastaan kulkutautina . . . . Muutamien kuukausien kuluessa tuomittiin pää-äänenkannattajan toimittajat 10 vuodeksi linnaan . . . Toimitus oli sangen varovainen. Erään kirjoituksen olin minä itse monta kertaa tarkasti lukenut. Annoin muittenkin arvostella sitä, eräs lainoppinut oli sitä mieltä, että se oli vaaraton, ja kuitenkin saatiin 2 vuotta vankeutta ainoastaan tästä kirjoituksesta» . . . . Nähtävästi koetettiin vieläpä provoseerata köyhälistöä kapiinaan. Kerrottiin, että eräs korkea henkilö olisi sanonut: »Täytyy kiusata sosiaalidemokraatteja, kunnes he tarttuvat aseisiin, jotta heidät voisi perinpohjin hävittää. Sen takia oli viikkokausia Vorwärtsin etusivulle painettu: »Toverit, älkää välittäkö provokatsionista. Tahdotaan ampua. Taantumus tarvitsee katumelskeitä, jotta se voittaisi pelin.»

Historioitsija Treitschke, Bismarckin oikea käsi, kehotti työnantajia erottamaan kaikki työntekijät, jotka olivat sosiaalidemokraatteja, ja vastapainoksi sosialistit kiihottivat puoluelaisiaan lupaamaan kaikkea, mutta jättämään kaikki lupaukset pitämättä: siveelliset siteet kävivät aivan höllyiksi.

Ja kuitenkin ei vaaleissa ylimääräisille valtiopäiville sosialististen äänestäjien lukumäärä sanottavasti vähentynyt: 493,000:sta se laski 437,000:een, s. o. 5,5 %:sta 4,8 %:iin kaikista äänioikeutetuista. Mutta Bismarck ei häikäillyt eikä ottanut oppia varoituksesta. Niin pian kuin eduskunta syyskuulla 1878 kokoontui, esitettiin tuo kuu-

luisa »sosialistilaki», joka vihdoinkin syöksi itse Bismarckin korkeudesta valtiolliseen toimettomuuteen. Silloisten olojen painosta se hyväksyttiin pienillä muutoksilla 221 äänellä 149 vastaan. Keskusta ja edistyspuolue eivät nytkään äänestäneet sen puolesta, koska eivät luottaneet Bismarckin rauhoittaviin vakuutuksiin, joita hän ei sitte pitänytkään.

»Laki» sääsi, että kaikki sosiaalidemokraattiset, sosialistiset ja kommunistiset ja senkaltaiset olemassa olevan valtio- ja yhteiskuntajärjestelmän kumoamista (»Umsturz») tarkoittavat yhdistykset ovat hajoitettavat. Samaan suuntaan käyvät kokoukset ovat edeltäpäin kiellettävät tahi hajoitettavat. Sosialistiset painotuotteet ovat kaikki kiellettävät ja takavarikkoon otettavat. Rahankeräyksiä sosialistisiin tarkoituksiin ei saa tapahtua. Rangaistukset rikkomisista olivat sangen ankarat, varsinkin agitaattoreita kohtaavat; kapakanpitäjät (jotka antoivat huoneita kokouksille), kirjakauppiaat, kirjanpainajat, lainakirjastojen pitäjät ja kolportöörit olivat erityisesti huomioon otetut. Muutamissa paikkakunnissa voi vielä »ainakin vuodeksi» määrätä »pienen piiritilän» siitä seuraavine kovempine toimenpiteineen.

Kuten näkyy — ankaruutta ei puuttunut. Ja kuitenkin oli Bismarck¹ pahoillaan siitä, etteivät kaikki hänen tuumansa toteutuneet. — Auer tunnustaa suoraan, että »sosialistilaki oli kauhea isku». 47 valtiollisesta lehdestä jäi 2 (muuttamalla nimensä) jällelle. Koko järjestö oli hävitetty. Puoluekassassa oli noin 1,000 Smk.

---

¹ Katso Schippel, Sozialdem. Reichstagshandbuch, siv. 1034 ja 14, 15. Bismarck oli siksi hävytön, että hän koetti saada eduskunnan kokoonpanon poliisista riippuvaksi — mikä sai Laskerin ja Gneistinkin haarniskaamaan häntä vastaan.

67 perheenisää puolueen paraimmista miehistä oli leivä-
tönnä. Toiset istuivat vankiloissa. Jokaisen tunnetum-
man sosialistin perässä vähintään yksi poliisi. 217 yhdis-
tystä oli kuukauden kuluessa hajoitettu.

Ja kuitenkin uskalsi Bracke keskellä kaikkea tätä
lausua eduskunnassa: »Wir pfeifen auf das Gesetz» (aivan
siivosti käännettynä — Sanders, Wörterbuch der deut-
schen Sprache sanoo »pfeifen» »sihiseväst äänestä jonkun
halveksimiseksi», — me välitämme viisi koko laista).
Ja sosialistilaki oli tosiaan — isku veteen, vaikka Bis-
marck luuli sillä tappavansa sosiaalidemokratian. Hän,
tuo muka suuri valtiomies, ei ymmärtänyt, että mahta-
via kansanliikkeitä ei *mikään voima* voi tukahuttaa,
mutta laimentaa niitä voi — myönnytyksillä.

12.

Sosialistilaki tuotti oloikanaan tietysti sosiaali-
demokratialle sanomattomia kärsimyksiä. Mutta vähi-
tellen tointui työväestö tästäkin kuolettavaksi aiotusta
iskusta. Ensimmäinen yhdysside puolueen yhtenliittä-
miseksi oli yhteisen pää-äänenkannattajan aikaansaa-
minen. Nimellä »Sozialdemokrat» se ²⁸/₁₀ 1879 julaistiin
Zürichissä Sveitsissä, ja sen erittäin kykeneväksi pää-
toimittajaksi tuli jo seuraavana vuonna Edw. Bernstein.¹
Vaikka poliisi oli kuinkakin valpas — ja se koetti tosiaan
parastansa — tuotiin tätä lehteä tukuttain yli rajan ja —
mikä vielä ihmeellisempää oli — se toimitettiin melkein

¹ Kun hän v. 1888 Saksan painostuksesta karkoitettiin
Zürichistä ja muutti Lontooseen, ilmestyi Sozialdemokrat
siellä.

säännöllisesti jokaiselle tilaajalle.¹ Se saatiin aikaan lukemattomien uhrautuvien, uupumattomien, valppaitten toverien ponnistuksilla, joiden urostöistä ei mikään sankarisatu kerro mitään. Tähän tarvittiin monasti suurta kekseliäisyyttä, samoin kuin kiellettyjen lentokirjasten levittämiseen. Monasti meni varhain sunnuntaiaamuna kokonainen armeija työläisiä ulos maailmalle, ja parissa tunnissa oli kymmeniätuhansia kappaleita pieniä lehtisiä lentänyt satojentuhansien luettavaksi.² Ja kuitenkin pistettiin jokainen heti kiinni, joka yllätettiin semmoisessa toimessa. Vihdoin kiellettiin sosiaalidemokraattisten äänilippujenkin levittäminen — sekin turhaan. Lukemattomia olivat ne kepposet, joita keksittiin poliisimiesten »nokasta vetämiseksi». Kaikki varojen keräys oli myös kielletty. Silloin myytiin korkeasta hinnasta (esim. 20—25 pfennigistä) aivan mitättömiä lehtisiä (1 ja 2 pennin arvoisia), ja tällaisen kaupan ehkäisemiseksi eivät edes Bismarckin kätyrit mitään voineet keksiä. Sen sijaan keksittiin kyllä muita lisäpinnistysiksi: Saksan suurimmat kaupungit Berliini, Hamburg ja Leipzig julistettiin toinen toisensa perästä piiritystilaan. Mutta kun ensi tyrmistys oli mennyt ohi, ryhdyttiin vastatoimiin. Sotatila oli molemmin puolin lakkaamaton. Kun viholliset olivat piiritetyn linnan muuriin päivällä ampuneet aukon,

¹ Aivan oikein lausui Bebel Erfurtin puoluepäivillä v. 1891, että, ellei »Sozialdemokrat» olisi 11 vuoden kuluessa levittänyt oikeata, mutta kiellettyä oppia, olisi Bismarck saavuttanut tarkoituksensa.

² Erittäin on mainittava, että Bebelin kuuluisa kirja, josta nyt jo on olemassa yli 40 painosta, v. 1879 ilmestyi ensi kerran, levittäen kansantajuisesti sosialismin oppia yli koko Saksanmaan. (Suomeksi »Nainen», suom. Sirola)

rakennettiin hävitetty paikka yöllä entiseen kuntoon. Kun Liebknecht ja Bebel Leipzigin piiritystilan johdosta karkoitettiin tästä kaupungista, asettuivat he aivan piiritysrajan toisella puolen sijaitsevaan Borsdorfin kylään ja sieltä käsin johtivat sisällistä sissisotaa. Sosialistilain tuottamat kärsimykset synnyttivät toiselta puolen Saksan köyhälistössä ja sen johtomiehissä kekseliäisyyttä, solidaarisuutta (yhteishenkeä) ja uhrautuvaisuutta ennen aivan tuntemattomassa määrässä. Ja nämä ominaisuudet ylläpitivät rohkeutta ja kestäväisyyttä kovassa taistelussa Bismarckia vastaan, joka siitä ajasta saakka iankaikkisuuteen asti on saanut osakseen Saksan köyhälistön loppumattoman ja sammumattoman vihan ja ylenkatseen.

Koko vainon aikana johdettiin sosiaalidemokratian politiikkaa mitä suurimmalla kylmäverisyydellä. Liebknecht on kirjassaan »Trutz—Eisenstirn» lausunut: »Sosialistilaki on meille olemassa ainoastaan *tosiasiana*, jonka alle meidän, mikäli se on *pakottava, täytyy* alistua, mutta sillä ei ole meihin nähden *mitään sitovaa voimaa*, yhtä vähän kuin jonkun *rosvon* ('Bandit') mahtikäskyllä, joka on saanut meidät *tilapäisesti käsiinsä* . . . . . Mutta onko sillä yleensä 'lain perusta' hylätty? Siinä suhteessa hylätty, että me julkisina kapinoitsijoina julistamme sotaa olojen laillista järjestystä vastaan ja ainoastaan *väkivallan ja salaliiton* tiellä hakisimme pelastusta? Ei.» . . . . . »Meidän puolueemme voitto on ihmiskunnan voitto. Katsoen tähän korkeaan päämaaliin täytyy meille jokaisen keinon olla oikea, joka lupaa viedä meidät tähän päämaaliin. Meitä vastaan seipitettyjen lakien *kiertämistä* ja *loukkaamista* emme voi pitää vääränä. Vääritys

lankeaa niiden niskoille, jotka semmoisia lakeja ovat säätäneet . . . . Meidän täytyy murtaa sanojen orjuus, vapautua korulauseista.» Mostin, anarkistin, siihen aikaan pidettyihin puheisiin verrattuina¹ ovat Liebknechtin sanat, jotka **tulkitsevat** Saksan sosiaalidemokraattien enemmistön silloisia ajatuksia, sangen sävyisiä.

Elokuussa 1881 kokoontuivat Saksan sosiaalidemokratian edustajat ensi kerran sosialistilain jälkeen yhteiseen kokoukseen — Sveitsiin. Kokouspaikaksi oli ilmoitettu Winterthurin kaupunki, mutta todellisuudessa se oli Wydenin vanhassa linnassa. Täällä päätettiin, että siitä lähtien oli agiteerattava *kaikilla* keinoilla eikä enää, kuten Gothan ohjelmassa sanottiin, kaikilla *laillisilla* keinoilla. Päätös johtui tietysti siitä, että Bismarckin »laisissa» itse agitatsioni oli leimattu laittomaksi. Muuten päätettiin myös, että 1881 v:n valtiopäiviä varten oli voimakkaasti agiteerattava. Uudistusvaaleissa pitäisi pidättäytyä vaaleista — tämä päätös taas johtui tuosta »yhden ainoan taantumuksellisen joukon» aatteesta; päätöstä ei kuitenkaan tässä eikä seuraavissakaan vaaleissa noudatettu.

Ja katsoen hirveään painostukseen oli vaalin tulos melkein loistava. Ääniä saatiin 312,000, joka kyllä edelliseen vaaliin verrattuna oli melkoinen vähennys (yli 125,000), mutta sittekin vielä kaikista äänioikeutetuista 3,4 % ja annetuista äänistä 6,1 %. Yleensä

---

¹ St. Gallenin puoluepäivät v. 1887 hylkäsivät empi-
mättä anarkistisen toiminnan »antisosialistisena», koska se
sotii sosialismin pääaattetta vastaan, että tuotantovälineet
ovat otettavat valtion huostaan, ja useimmiten suorastaan
edistää taantumusta herättäen eloon sen palkkaamat pro-
vokaattorit työväen vahingoittamiseksi.

annettiin 650,000 ääntä vähemmän kuin v. 1878. Sosialistisia edustajia tuli 12. Saksan »korkeimmissakin piireissä» oli hämmästys suuri sosialistien sittekin suuren äänimäärän johdosta. Ja itse valtiopäivillä intti Vollmar rohkeasti hallitukselle: »Me olemme voittajat ja te olette voitettut!» Ja Vollmar arveli vielä lisäksi, että sosialistilaki oli tuottanut Saksan sosiaalidemokratialle enemmän voittoa kuin tappiota.

Bismarck itsekin huomasi, että hän ei yksin väkivallalla, urkkimisjärjestelmällään ja oikeuden orjuuttamisella — sillä tämäkin on yleisesti tunnettua — voinut tuota kauheata vastustajaansa tappa. Hänen piti sen takia, kuten Mehring sanoo, »piiskan» ohessa myöskin tarjota »sokurileipää». Tämä sokurileipä oli työväenvakuutusta koskeva lainsäädäntö. Se on myöhemmin kyllä kehittynyt suuressa määrin työväen hyväksi, niinkuin yleinen äänioikeuskin; mutta alussa se yhtä vähän kuin tämä sitä tarkoitti. Jo se seikka, että vapaaherra Stumm, Saksan työväestön pahin riistäjä, oikeastaan (v. 1879) on sen herättäjä,¹ todistaa, missä alkutarkoitus piilee. Ja sen lausuivat sosiaalidemokraattiset edustajat aivan suoraan eduskunnassa: koko vakuutushomma oli vain vaivaihoidon pukeminen kauniiseen vaippaan, johon samalla tahdottiin kätkeä työväen varsinaiset harrastukset tilansa kohottamiseksi. Samaa suuntaan kävi päätös puoluepäivillä v. 1883. Tämän työväestön käsityksen vahvisti itse hallituskin² jotenkin avomielisesti

¹ Katso C. Trap, Om statens stilling til ubemidledes alderdomsfors., siv. 28.

² Katso Stegman ja Hugo, Handbuch des Sozialismus, siv. 33, 34; Schippel, Soz. dem. Reichstagsh., siv. 104, 105 (lukuisat kunnat olivat jo kauan huutaneet valtion apua vaivaiskustannusten kasvaessa).

(»todellisuudessa on vain kysymyksessä sen aatteen kehittäminen, joka on valtiollisen vaivaihoidon perustuksena»). Ja samaa käsitystä oli myös vapaamielinen edustaja Bamberger eduskunnassa, kun hän siinä leimasi¹ koko laitoksen valtion varoilla (s. o. pääasiassa työväen varoilla) ylläpidettäväksi »yleiseksi vaivaihoidolaitokseksi» (»allgemeine Armenversorgungsanstalt») Sen takia ei voi kummastella, että sosialistit äänestivät sairaskassalain vastaan v. 1883, tapaturmavakuutuslain vastaan v. 1884 ja työkyvyttömyyslain vastaan v. 1889, varsinkin kun kaikki nämä lait ovat olleet sangen epätydyttäviä monessa suhteessa.²

Bismarckin onnistui saada sosialistilaki, joka ensin säädettiin vain 2 1/2 vuodeksi, uudistetuksi eduskunnassa suuremmalla tai pienemmällä menestyksellä neljä kertaa. Mutta vihdoinkin 1889/90 v:n valtiopäivillä se ei enää onnistunut. Tulos riippui eräästä sangen omituisesta seikasta. Bismarck oli ehdottanut, että lakia ei enää säädettäisi vissiksi ajaksi, kuten siihen asti, vaan »ainiaaksi». Kansallisvapaamieliset suostuivat erällä »lieventävällä» ehdolla tähän muutokseen, vanhoilliset eivät taas tähän lievennykseen suostuneet — eivät saaneet airuensa kautta Bismarckilta, jolla oli omat ovelat tuumansa, varmoja ohjeita³ — ja äänestivät koko lakia

¹ Katso Stenogr. Bericht des Reichstags 1881, siv. 679.

² Sitä vastoin ovat saksalaiset sosialistiset edustajat aina sekä ehdottaneet että äänestäneet parannuksia näihin lakeihin, joista parannuksista hallitus ja porvarit eivät ole tahtoneet tietää juuri mitään. Vert. »Wahlügen der bürgerlichen Parteien», siv. 6—9; 136.

³ Katso Mehringin hauskaa selontekoa tästä juonittelusta Helldorff—Bedran julkaisun nojalla Neue Zeit XVIII, 1, 673—76. Vert. myös *valtiokanslerin, ruht. Hohenlohen*

vastaan. Ja sen perästä ei lakia enää ole uudistettu, sillä Bismarck kukistui ja keisari Wilhelm II, joka kyllä *todistettavasti* olisi tahtonut tuota »lievennettyä» lakia, ei enää *uskaltanut* sosialistien äänten mahtavasti kasvaessa käydä *syvien rivien paisuvaa valtaa vastaan*.

Saksan sosiaalidemokratia oli tosiaan seurannut Bracken periaatetta. V. 1883 pidettiin niin salaisesti, ettei poliisi siitä mitään tietoa saanut, puolueen kokous Tanskan pääkaupungissa. Kokoukselle ilmoitettiin, että puolue seisoi murtumatta ja sen tila oli paljon parantunutkin. Tähän olivat suuresti vaikuttaneet 1881 v:n vaalit, joihin puolue tulisella innolla oli ottanut osaa. Siinä oli opittu, mitenkä pitäisi hallitusta vastaan menetellä. Sozialdemokrat-lehti levisi kaikkialle: sen tilaajamäärä oli kasvanut nelinkertaisesti.¹ Kokoamispaikoissa oli karttunut puoluekassaan yli 100,000 Smk. Kokous vaati puolueelta »hyvin jyrkkää» (»rücksichtslos») menettelyä. Paluumatkalla saivat edustajat rettelöidä poliisin kanssa (joka nyt vasta oli saanut tiedon kokouksesta) mikä porvarillisiltakin edustajilta valtiopäivillä vihdoinkin

---

muistiinpanoja ^{26/4} 90: »Kansleri (Bismarck) tahtoi esittää uusille valtiopäiville sosialistilain karkoittamisen yhteydessä, hajoittaa ne, elleivät hyväksyisi sitä, ja *sitte ryhtyä tarmokkaihin toimenpiteisiin*, jos meteliä syntyisi j. n. e.» (siis provokatsionia B:n puolelta!)

¹ Tämän yhteydessä tulee mainita, että v. 1883 ilmestyi Saksan sosialismin ensimmäinen tieteellinen aikakauskirja, »Die Neue Zeit» (yritykset sitä ennen eivät olleet puhtaasti sosialistisia), joka Kautskyn alotteesta pantiin toimeen Bebelin, Liebknechtin ja H. Braunin (sitten Sozialpolitisches Centralblattin, Soziale Praxisin edelläkävijän, toimittajan) myötävaikutuksella ja Dietzin kustannuksella. Vert. Kautskyn hauskaa selostelua sen synnystä ja kehityksestä esipuheessa Generalregister der Neuen Zeit I siv. III—XIV.

kahden vuoden perästä sai aikaan hyvin ansaitun nuhteen ja huomautuksen hallitukselle edustajien loukkamattomuudesta.¹

Sosialistien äänet nousivat v. 1884 lähes 550,000:een, joka tuotti heille kahta kertaa suuremman edustajamäärän eli 24. Suuri osa järkevimmistä porvareista oli jo aivan vakuutettu, ettei *sosialistilailla* voida sosialistien voimakasta vastarintaa murtaa. Mutta Bismarck oli taipumaton. Hän lisäsi vain vainoansa. Auer, Bebel, Vollmar, Diez y. m. kiedottiin salaliittojutuun ja tuomittiin 6—9 kuukauden vankeuteen. Syytökset salaliittolaisuudesta perustuivat tähän aikaan enimmäkseen siihen, että asianomaiset olivat kuuluneet johonkin vaaliyhdistykseen tahi omistaneet jonkun sosialistisen lentokirjasen.

V. 1887 hajoitti Bismarck taas eduskunnan. Uusissa vaaleissa annettiin 4 milj. ääntä hallitusta vastaan ja vain 3 1/2 sen hyväksi, mutta sittekin sai Bismarck suopeamman eduskunnan, koska Saksan hallituksesta riippuva piirijako on aivan takaperoinen. Sosialistien äänet olivat nousseet 763,000:een, mutta edustajien luku laski sittenkin 11:ksi. Bismarck piti tätä tulosta »voittona» ja ehdotti eduskunnalle, että jokainen sosiaalidemokraattinen agitaattori voitaisiin ajaa rajan yli, mutta tähän ei porvarillinen enemmistököän suostunut — silläkin oli *kokemusta*, ettei valtiollinen poliisi valtaa saatuansa tehnytkään niin eroa sosialistin ja porvarin välillä. Ja v. 1890 kohosi sosialistinen puolue Saksan vahvimaksi puolueeksi: sen äänimäärä vaalissa oli nyt 1,430,000, joka oli lähes 1/5 kaikista äänestäjistä. Sen olisi tämän mukaan pitänyt saada 93 edustajaa,

¹ Vert. Schippel, Soz. dem. Reichstagsh., siv. 22.

mutta piirijako tuotti vain 35. Mutta nuo melkein 1 1/2 miljoonaa sosialistia — ne ne *todellisuudessa* pyyhkäisivät pois Bismarckin valtiolliselta näyttämöltä: *hänen politiikkansa oli kerrassaan tehnyt haaksirikon*¹, ja sosialistien lujus ja kestävyys taistelussa oli pannut yhden maailman lujimmista, häikäilemättömmistä ja taantumuksellisimmista valtiomiehistä kumoon.

Kun sosialistilaki oli kumottu, kertoi Bebel Hallen puoluepäivillä lokakuulla 1890 sen tuottamista vaurioista: »Poikkeuslain vallitessa on 155 aikakautista julkaisua kielletty . . . sen lisäksi 1200 (tarkemmin 1067 ja 77 yksityisnumeroa) tilapäistä painotuotetta, niiden joukossa koko meidän sangen suuri kirjasten kirjallisuus. Karkoituksia pienen piiritystilan nojalla . . . on pantu toimeen lähes 900. Oikeudenkäyntejä . . . salaisten yhdistysten nojalla oli paljon, ja niiden takia tuomittiin yli 300. Sen ohessa joutui sosialistilain pauloihin melkein 1200 henkilöä, niin että yksin poikkeuslainsäädännön johdosta täytyi ainakin 1500 henkilön astua vankilaan» (kaikkien rangaistusaika teki yhteensä 1,000 vuotta). Tähän kertomukseen ei ole otettu 352 yhdistyksen kieltoa eikä kaikkea sitä turmelusta, jonka aikaansai laajalle levinnyt urkkimisjärjestelmä, todellinen ruttotauti, jonka pesäpaikat välistä saatiin päivän valoon hallituksen ikuisiksi häpeäksi.²

¹ Tämän tunnustaa epäsuorasti Bismarckin ihailija ja porvariston pääpylväs sosiaalisella alalla, prof. G. Schmolter'kin, kun hän (Zur Social- u. Gewerbepolitik der Gegenwart, siv. 462 nuotti) helmikuun lopulla toivoi, että Bismarck jäisi *ulkopolitiikkaa* johtamaan.

² Hupaisin ehkä Schröder—Hauptin juttu: kts. Mehring, Gesch. d. v. Soz. dem. II, siv. 519, 520, ja Schippel, Soz. dem. Reichstagsh., siv. 1051—1054 (itse asiakirjat).

Samana vuonna kuin sosialistilaki kumottiin, antoi keisari Wilhelm II pari julistusta, jotka Bismarck vielä ehti esittää, vieläpä kirjoittaakin, ja jotka sen takia — kuten hän itse tunnustaa — tulivat enemmän vanhaan tyyliin kuin keisari silloin itse oikeastaan lienee tarkoittanut. Niissä puhutaan kansallisen, vieläpä kansainvälisenkin työväensuojelulain kehittämisestä ja työväen osanotosta omien olojensa muodostamiseen ainakin työväenvaliokuntien kautta ja muusta hyvästä, kunhan vaan ulkomaan kilpailu ei panisi esteitä (!). Vilhelmus Rex tahtoi nähtävästi matkia Friedrich Suurta, joka mielellänsä nimitti itseänsä kerjäläisten kuninkaaksi («le roi des gueux»), ja hän luuli, että hän voisi perustaa »sosiaalisen kuningaskunnan».

Mutta tämä puuska ei kestänyt kauan. Siinä valtiokirjelmässä, jossa keisari (maaliskuussa 1890) ilmoitti luopuneensa Bismarckista, — hallitsija oli pakottanut (!) Bismarckia pyytämään virkaeronsa, mutta nyt hän valitti, että täytyi kärsiä »toisen isoisän» kadottamisesta, jumala (!) niin tahtoi — julistaa hän maailmalle, että »suunta on oleva entinen» (der Kurs bleibt der alte).¹ Ja niin kävikin. Persoona muuttui ja suunta jäi — pääasiallisesti — entiselleen.² Se näyttäytyi varsinkin muutamien vuosien perästä.

¹ Vert. Seignobos, Hist. pol. de l'Europe, siv. 481.

² Erfurtin puoluepäivillä lausui Bebel (Protokoll, siv. 175): »Mikä on siis muutos ollut Saksassa 2 vuoden kuluessa? Bismarck on poissa, aivan varmaan me iloitsemme siitä kaikki, mutta Caprivi on olemassa ja toimiiko hän pääasiassa paremmin kuin Bismarck?» (Seuraa sitte joukko todistuksia.)

13.

Kohta sosialistilain lakkauttamisen jälkeen kokoontuivat puolueen edustajat (noin 400) julkisesti Saksan alueella Halleen puoluekokoukseen. Se ei enää näyttänyt vastustajistakaan miltään »rosvojen ja murhaajien» kokoukselta, sillä keskustelut olivat asiallisia, johto erinomainen ja koko sävy arvokas. Paul Singer¹ teki selkoa puolueen toiminnasta valtiopäivillä, joka ei suinkaan ollut vähäinen, vaikka negatiivinen (kielteinen), ja huomautti parlamentaarisen toiminnan välttämättömyyttä. Hallessa loi puolue itsellensä seikkaperäisen organisatsioonin, joka pysyi voimassa 15 vuotta. Puolue muutti myös nimensä »Saksan sosiaalidemokraattiseksi puolueeksi», kuten sen virallinen nimi vieläkin kuuluu.

Seuraavana vuonna 1891 pidettiin puolueen kokous Erfurtin kaupungissa. Tämä kokous on ehkä merkillisin kaikista tähänastisista puoluekokouksista kahdessa suhteessa: siellä määrättiin puolueen taktiikan pääpiirteet ja luotiin uusi ajanmukainen ohjelma, joka on ollut voimassa meidän päiviimme saakka.

Ylempänä (siv. 136) huomautettiin, ettei Liebknecht v. 1869 saanut edes Bebeliäkään suostumaan täydelli-

¹ Singer on lukemattomissa puolue- ja muissa kokouksissa ollut sangen taitava puheenjohtaja. Häntä, niinkuin Bebeliä, on puolueellisista syistä ankarasti soimattu ja panelettu, mutta nykyään nauttii hän, niinkuin myöskin Bebel, kaikkien siivojen ihmisten jakamatonta kunnioitusta, mikä m. m. ilmeni varsinkin tänä vuonna, jolloin S. vietti 25-vuotista riemujuhlaa Berliinin kaupungin valtuusmiehenä. Hän on syntynyt v. 1844, on entinen tehtailija ja kauppias, hyvin rikas, mutta aivan jyrkkä sosiaalidemokraatti. Halleen puoluepäivillä hän valittiin hallinnon puheenjohtajaksi.

seen työlakkoon Saksan valtiopäivillä. Kuitenkin päätti eisenachilaisten puoluekokous Stuttgartissa seuraavana vuonna: »Sosiaalidemokraattinen työväenpuolue ottaa osaa valtio- ja tulliparlamenttivaaleihin ainoastaan agitatorisista syistä. Puolueen edustajien tulee valtiopäivillä ja tulliparlamentissa, mikäli mahdollista, toimia työtätekevän luokan hyväksi, mutta ylipäänsä pysyä kielteisellä kannalla ja käyttää joka tilaisuutta molempien eduskuntien toiminnan mitättömyyden ja ilveilyn (»Komoedienspiel») paljastamiseksi.» Ja tämän lisäksi päätettiin, että »sosiaalidemokraattinen työväenpuolue ei ryhdy minkään toisen puolueen kanssa liittoihin tai kompromisseihin (tilapäisiin yhtymisiin); sitä vastoin ehdottaa kokous, että vaaleissa, silloin kun ei puolue aseta omaa ehdokasta, äänät annettaisiin semmoisille ehdokkaille, jotka ainakin valtiollisessa suhteessa pääasiallisesti ovat puolueen kannalla».¹

V. 1874 muutettiin jo suunta hiukan niin, että sanottiin: »Puolue ottaa osaa vaaleihin ja toimintaan valtiopäivillä *pääasiallisesti* agitatorisessa tarkoituksessa.» V. 1884 lähetti sosiaalidemokratia valtiopäivillä edustajan keskuudestaan »Seniorenkonventiin» (= puhemiesneuvostoon). Tämän johdosta julkaisivat Frankfurtin puoluetoverit leimuavan protestin, jossa m. m. lausuttiin: »Jo alku edustajiemme parlamentaarisessa toiminnassa muodostui vallankumouksellisten perusaatteittemme jyrkäksi loukkaamiseksi . . . edustajamme näkyvät yhä enemmän ryhtyvän nykyisen yhteiskunnan

---

¹ Vert. P. Kampffmeyer, Wandlungen in der Theorie und Taktik der Sozialdemokratie, siv. 23 seur. Vert. myös Bebelin valaisevaa selostusta Erfurtin puoluepäivistä: Protokoll des Parteitags zu Erfurt, siv. 158—178.

edustajien kanssa diplomaattisiin keskusteluihin ja hieromaan sovintoa heidän kanssaan.» St. Gallenissa v. 1887 kävi päätös siihen suuntaan, että pääpaino on pantava agitatoriselle puolelle, mutta »positiivista lakiasäättävää toimintaa on ainoastaan sillä edellytyksellä harjoitettava, ettei puolueuudostuksen nykyisellä kannalla tämän toiminnan merkityksestä ja ulottuvaisuudesta työväen luokka-asemaan valtiollisessa ja yhteiskunnallisessa suhteessa mitään epäilystä jätetä eikä mitään turhia toiveita herätetä eloon».

Varovaisista sanoista huolimatta näkee selvään, että agitatorisen puolen keralla positiivinen lakiasäättävä oli kasvamassa, minkä käsityksen sitäpaitsi Liebknecht puheessaan nimenomaan sanoikin. Sitä vastoin vaadittiin uudistusvaaleissa toisien puolueitten ehdokkaiden välillä pidättäytymistä vaaleista. Tämä johtui siitä, että vapaamielinen puolue käyttäytyi jotenkin ylpeämielisesti vaaleissa; mutta tästäkin huolimatta äänestettiin näitten ehdokkaita, jos he vain suostuivat äänestämään sosialistilakia vastaan. Itse keskusvaalikomitea — johon m. m. kuului Bebel — kehottikin julkisesti, puoluekokouksen päätöstä *vastaan*, näin tekemään. Tässä toteutuivat Liebknechtin sanat:¹ »Ettei muuteta taktiikkaa, kun olot ovat muuttuneet, ei todista luonteen lujutta, vaan henkistä heikkoutta, ei johdonmukaisuutta, vaan kykenemättömyyttä.» Ja Bebel puolusti keskusvaalikomiteaa Hallessa samalla tavalla: »Puhujille, jotka siitä ovat täynnä siveellistä kiihkoa, esitän mieltittäväksi, että tämä kysymys ei ole mikään kysymys periaatteesta, vaan taktiikasta, johon jo 18 vuotta ennen

¹ Liebknecht, Politische Stellung der Sozialdem., esipuhe.

V St. Gallenin kokousta aina on vastattu siten, että se ehdokas on toisissa vaaleissa saava äänemme, joka sitoutuu kannattamaan muutamia puolueen erittäin tärkeiksi osoittautuneita vaatimuksia.¹ Tämä on päätetty kaikilla puoluepäivillä 1887 vuoteen saakka.» Eikä Bebel viimeistä kertaa näin menetellyt. Hallen puoluepäivillä päätettiin aivan suoraan, että »pitäisi pyrkiä nykyisen yhteiskunnan pohjalla mahdollisiin ja työkansan edulle tarpeellisiin uudistuksiin», johon kyllä vielä liitettiin St. Gallenissa tehty huomautus epäilyksestä ja joutavista toiveista.

Erfurtissa nousi kuitenkin riita uudelleen parlamentaarista toiminnasta. Schippel — sama mies, joka Bremenin puoluepäivillä v. 1904 sai aika löylytyksen kerettiläisestä kannastaan — oli jo v. 1887 alkanut sodan tuota »harhaan menevää parlamentaarista sovitte-
lua» vastaan valtiopäivillä, mutta myrsky nousi »nuorten» puolelta vasta Erfurtin puoluepäivillä, kun pieni kahakka jo oli suoritettu Hallessa. Kuten Bebel Erfurtissa huomautti,² ei kysymys taktiikasta olisi täällä tullut esille, elleivät »nuoret» olisi käyneet kovasti puo-

---

¹ Nämä vaatimukset määrättiin tarkemmin Hamburgin puoluepäivillä 1897 (Protokoll, siv. 70, 71): »Yleisen äänioikeuden, painovapauden, kokoontumis- ja yhdistys-oikeuden säilyttäminen, välillisten verojen ja sotilaskuorman lisäämisen vastustaminen, kaikkien poikkeuslakiehdotusten hylkääminen, työväensuojelulakien ylläpitäminen ainakin nykyisessä voimassaan sekä veroperiodin säilyttäminen.» Jos nämä ehdot hyväksytään, voi äänestää toisen puolueen ehdokasta lisä-äänestyksessä, ellei omaa voida todennäköisesti saada valituksi.

² Protokoll des Parteitags zu Erfurt, siv. 158.

luehallinnon kimppuun varsinkin eräässä lentolehdessä. Tässä ja sitte itse puoluepäivillä syytettiin puoluetta yleensä ja johtomiehiä erittäin siitä, että »kumouksellinen henki» oli hävinnyt, että puolueessa oli ilmennyt rämettymistä (»Versumpfung»), turmelusta (»Korruption»), loismaisuutta (»Schmarotzerthum»), imarteluvaisuutta (»Speichelleckerei») y. m. ja että oli luotettu liiaksi »parlamentarismiin», »joka erosi vallankumouksesta kuten vesi tulesta», — vedottiin tässä suhteessa Liebknechtin v. 1869 (siis 22 v. sitte) pidettyyn puheeseen — vaikka olisi korkeintaan pitänyt käyttää parlamentarismia agitatsioonikeinona. Pyydettiin todistuksia: yksi syyttäjä yritti. Vaikka Auer sanoi, että »oli aivan oikein että erimielisyyksiä oli puolueessa olemassa ja että niitä aina tulee olemaan», niin ei hän, yhtä vähän kuin Liebknecht ja Bebelkään, voinut myöntää tehtyjä syytöksiä perustelluiksi. Bebel terotti mieleen,¹ että »olisi hulluutta, ellei puolue myös samalla ottaisi puheeksi työtätekevän kansan jokapäiväisiä tarpeita, jokapäiväisiä suruja»; . . . »että taistelu työväen tilan parantamiseksi porvarillisessa yhteiskunnassa on äärettömästi (»ungeheuer») edistänyt liikkeemme leviämistä koko työväenluokassa», ja Liebknecht lopetti esityksensä (siv. 210): »karttakaamme toiselta puolen *opportunistisen hallituspolitiikan* liejua ja toiselta puolen *anarkistisia hullutuksia!*» Tähän vastattiin pitkäällisillä mieltymyksen huudoilla. Kokous sulki »nuoret» vahingollisina anarkistiräyhääjinä pois puolueesta.

Mutta kuten taitavat taktikot ainakin vastustivat Singer, Liebknecht ja varsinkin Bebel kiivaasti Vollma-

¹ Protokoll des Parteitags zu Erfurt, siv. 162, 163.

rin, baijerilaisen sosialismin johtajan,¹ vaatimusta, että olisi kuljettava »verkalleen» eteenpäin. »Et sinä semmoisilla puheilla herätä innostusta, rakas Vollmar», huudahti Bebel hänelle kokouksessa. Ja seuraavassa kokouksessa Berliinissä sai Vollmar vielä selvemmän läksytyksen päätöksessä valtiotalismia vastaan.

Kokous julisti seuraavan päätöksen taktiikasta (keskustelu tästä täyttää melkein koko pöytäkirjan eli noin 230 sivua): »Katsoen siihen, että poliittisen vallan valloittaminen on ensimmäinen ja tärkein päämäärä, johon jokaisen luokkatietoisien köyhälistöliikkeen tulee pyrkiä, mutta että poliittisen vallan valloittaminen ei voi olla silmänräpäyksen työ eikä jonakin hetkenä onnistuneen vastustajien yllätyksen hedelmä, vaan että se on saavutettavissa ainoastaan sitkeällä ja kestäväällä työllä ja kaikkien välikappaleitten ja keinojen taitavalla käyttämisellä, päättää puoluekokous:

ettei ole mitään syytä puolueen tähänastisen taktiikan muuttamiseen.

Puoluepäivät katsovat päinvastoin yhä edelleen puoluetoverien velvollisuudeksi agitatsionin harjoittamista valtiopäivien, maapäivien ja kuntavaalien hyväksi kaikilla käytettävillä olevilla voimilla ja keinoilla, missä vain tarjoutuu voiton mahdollisuus, periaatetta loukkaamatta!

Antautumatta minkäänlaisiin harhaluuloihin parla-

---

¹ Pitäisi kai sanoa: »eturivin miehen». Mutta Kautskykin sanoo (Neue Zeit XV, 1, 237): »Emme tarvitse närkästyneinä protesteerata sitä »syytöstä» vastaan, että meillä on johtajia. Niin, meillä on johtajia, ja meidän johtajiemme ominaisuuksista ei vähimmin riipu, onko tiemme voittoon pitempi vai lyhyempi, ohdakkeisempi vai tasaisempi.»

mentaaristen voittojen arvosta perusvaatimustemme suhteen porvarillisten puolueitten ymmärtämättömyyden ja luokkaitsekkyyden takia katsovat puoluepäivät agitatsionia valtiopäivä-, maapäivä- ja kuntavaaleja varten erittäin tehokkaaksi sosialistiselle propagandalle, koska se tarjoaa paraimman tilaisuuden pääsemään proletaaristen luokkien kanssa yhteyteen ja niille selvittämään luokka-asemaa¹ ja koska parlamentaarisen puhujalavan käyttäminen on tehokkain keino osoittamaan yleisten valtojen riittämättömyyden yhteiskunnallisten epäkohtien poistamiseen ja hallitsevien kansanluokkien kykenemättömyyden huolehtimaan uusia edistystarpeita, joiden tyydyttämistä työväenluokka vaatii, ja kaikelle maailmalle ilmaisemaan.

Puoluepäivät odottavat puolueen edustajilta, että he toimivat lujasti ja päättäväisesti puolueohjelman hengessä ja luopumatta myönnötysten saannista hallitsevien luokkien puolelta aina pitävät puolueen täydellistä ja viimeistä tarkoitusperää silmällä.»

Sosiaalidemokratian yhä kasvava parlamentaarinen harrastus näkyy selvästi sen suhteesta Preussin rutivanholliseen eduskuntaan.² V. 1893 päätettiin Kölnin puoluepäivillä, ettei oteta osaa näihin vaaleihin,³ koska

¹ Vert. Engelsin esip. Marxin *Klassenk. in Frankr.*, siv. 12.

² Tämän eduskunnan puhtaasti rahavaltaisesta luonteesta kts. Blomqvist, *Eduskuntalaitokset eri maissa*, siv. 21, ja siitä johtuvista hassutuksista, *Damaschke, Aufg. der Gemeindepolitik*, siv. 4, 5 (äsk. ilm. suomeksi). Samat epäkohdat Sachsenin v. 1896 säädetyssä, jo mahdottomaksi käyneessä kolmen luokan vaalijärjestelmässä.

³ *Pidätyminen vaalista on, kuten Preussin historia opettaa, aina vastalauseista heikoin. Etua siitä on vain vas-

edustajia voitaisiin saada ainoastaan kompromissien kautta, jotka Liebknechtin sanojen mukaan ovat »kavallusta».¹ Tämä päätös kumottiin Hamburgin puoluepäivillä 1897, mutta lisättiin, ettei saisi tehdä kompromisseja eikä liittoja muitten puolueitten kanssa. Bebel sanoo suoraan,² että tämä lisäys oli järjetön (»Nonsens»). Ja tämä olikin selvää. Jokainen ymmärtäväinen näki, että »yksinomaan omaan voimaan nojautuvat vaalivoimat olivat mahdottomat»; sosialistien osanotto oli joutava, ellei se käytännössä tarkoittanut taantumuksen masentamista vapaamielisten kannattamisella. Bebel näytti toteen, että Preussin aatelisjunkkarit olivat työväestön pahimmat viholliset ja että siis niiden valta oli vapaamielisten edustajain suurennettavalla määrällä lannistettava. Mutta useat puolueen puhtaat taktikot pitivät tämmöistä kompromissia³ sangen vaarallisena.

tustajille, jotka helposti anastavat paikat.» (Neue Zeit XXVI, 1, 125.)

¹ Vert. Bebelin määrittelyä (Prot. d. Part. zu Mainz, siv. 236): »Sopimus toisen kanssa molemminpuolista auttamista varten, jotta saavutettaisiin, mitä ei omilla voimilla voi saavuttaa.»

² Katso Neue Zeit XVI, 1, 197.

³ Vert. Kautsky, Neue Zeit XV, 2, 581 seur. »En pelkää, että puolueemme pilaantuisi (tilapäisillä) vaalikompromisseilla»: »politiikka (ei agitatsioni) perustuu kompromissiin» .... »kompromissi toiminnassa ei ole vaarallinen, vaan kyllä ohjelman suhteen». Koko tämä K:n kirjoitus on täynnä poliittista viisautta. »Reformien toteuttamiseksi täytyy epäilemättä keskustella porvarillisten kanssa, solmia kompromisseja, ehkäpä jättää ihanteesta muutamia kappaleita matkalle; mutta eikö tämä ole jokaisen edistyksen välttämättömänä ehtona» (Vandervelde, Neue Zeit XIX, 1, 395). Vert. Bebelin puh. Mainzin puoluepäivillä (Protokoll, siv. 213).

Bebel taas »kysyy jokaiselta, jolla on selvä järki, eikö meidän tule tehdä kaikkea, jotta saisimme vähemmän paha ja torjuisimme luotamme vielä pahemman viholisen». ¹ Ja kun ei enää ollut aikaa varsinaisten eikä ylimääräistenkään puoluepäivien kuulemiseen, ehdottaa Bebel, että *sosiaalidemokraattinen edustajaryhmä sopii menettelystä* ja kuulustelee puoluetta paikkakunnittain: puoluepäivät saavat sitte vahvistaa päätöksen. »Se on tavaton menettely, mutta tavattomat olosuhteet vaativat tavatonta toimintaa.» ² Ja Mainzin puoluepäivillä muutettiin Hamburgin päätös niin, että *sopimuksia vaalin suhteen porvarillisten puolueitten kanssa saisi tehdä puoluehallinnon suostumuksella.* ³

Yllä oleva esitys näyttää, että Saksan sosiaalidemokratia yhä enemmän rupesi käymään parlamentaarista tietä, jolle Engels ⁴ oli sitä »poliittisessa testamentissaan» johtanut. ⁵ On kyllä totta, että parlamentarismi

¹ Neue Zeit XVI, 1, 201.

² Liebknecht syyttää Bebeliä tämän johdosta kurittomuudesta, johon B. vastasi: vert. N. Zeit XVI, 1, 293, 400.

³ Ensin ei sosialistipuolueen osanotto vaaliin onnistunut, mutta nyt on sillä jo muutamia edustajia, jotka juonilla koetetaan poistaa.

⁴ Esipuhe Marxin *Klassenkämpfe in Frankreich* teokseen, siv. 13, 16—18: »porvaristo ja hallitus rupesivat paljon enemmän pelkäämään työväenpuolueen laillista kuin laitonta toimintaa.» Vert. ylemp. siv. 32.

⁵ Kautsky on uusimmassa teoksessaan (»Der Weg zur Macht», siv. 41) muutamien Engelsin *yksityiskirjeitten* nojalla esittänyt väitteen, että Engels olisi Umsturzvorlagen takia *julkisesti* lausunut lievemmin kuin hän oikeastaan ajatteli, mutta Engelsin liian vakuuttava esitys ja puolueen koko silloinen parlamentaarinen kanta sotii otaksumaa vastaan,

nykyään ei ole erittäin kehuttavassa asemassa, ja epäilemättä sen vaikutus on alenemaan päin, kuten Kautsky on väittänyt,¹ mutta Bernstein² on aivan oikein huomauttanut, että sittenkin syvät rivit eivät — varsinkin muutamien vastoinkäymisten johdosta — vielä kyllin tunne parlamentarismien suurta arvoa; tämä huomautus pitää sitä enemmän paikkansa, jos panee sen yhteyteen Kautskyn väitteen,³ että »parlamentarismi herää uuteen nuoruuteen ja voimaan, kun nouseva köyhälistö valloittaa sen ynnä koko valtiovallan ja tekee ne tarkoitustensa alaisiksi». —⁴

Puolueen taktiikassa on kysymys budgetin (valtiokulunkiarvion) hyväksymisestä ollut sangen riidanalainen asia. Hessenissä, Badenissa, Sachsenissa ja vihdoin Baijerissa hyväksyivät sosiaalidemokraattiset edustajat useasti näitten erikoisvaltioitten kokonaisbudgetin.⁵ Asia tuli esille Frankfurtin puoluepäivillä v. 1894. Etelä-saksalaiset vaativat, että budgetikysymys julistettaisiin opportunistiseksi kysymykseksi, joka oli paikallisten ja ajallisten olosuhteitten mukaan ratkaistava: Vollmar

---

että E:n kanta pääasiallisesti olisi ollut toinen. Vert. N. Zeit XIII, 2 siv. 5 s., 36 siv. 645 s. ja et. XVII, 1 siv. 625 riv. 12 alh.

¹ Soziale Revolution, siv. 47 seur.

² Sozial. Monatsh. 1904, 1, 423 seur.

³ Soz. Revol., siv. 49.

⁴ Vert. parlamentarismien hyväksi Jenan puoluekokouksessa v. 1905 tehtyä päätöstä ja Bebelin ylistäviä sanoja, siellä hänen puolustaessaan »laillista vaikutusta asiain julkiseen järjestämiseen».

⁵ Esim. Sachsenissa vielä v. 1878—92 yksimielisesti, vaikka eduskunnassa istuivat m. m. sekä Liebknecht että Bebel.

puolusti tätä ehdotusta sillä, että pikkuvaltioissa päämenot koskivat sivistystarpeita; Saksan yleisillä valtiopäivillä oli sitä vastoin kokonaisbudgeti hylättävä, koska valtaavan suuri osa menoista vaadittiin sotilastarkoituksiin. Auer ja varsinkin Bebel vastustivat tätä katsantokantaa kiivaasti, koska nykyinen valtio on vain köyhälistön sortaja eikä kokonaisbudgetin hylkääminen Saksan valtiopäivilläkin ole sivistystarkoituksia vahingoittanut. »Yksi perustuslaillisen elämän ensimmäisistä vaatimuksista on, että budgetin kieltämisellä on tilaisuudessa antamaan hallitukselle epäluottamuslauseen.»¹ Asia ei päättynyt suoranaiseen kieltämiseen, vaan se otettiin uudestaan esille Lübeckin puoluepäivillä v. 1901, missä kokonaisbudgetin myöntäminen kiellettiin, ellei siihen ollut »poikkeuksellisesti pakottavia, erityisistä olosuhteista riippuvia syitä»² — tämä poikkeus oli Bebelin ehdottama pieni myönnytys oleville oloille. Tämä Lübeckin päätös vahvistettiin vielä yleisemmässä muodossa Dresdenin puoluepäivillä v. 1903 päätöksellä, että »jokainen varojen myöntäminen on kiellettävä, jos se on omiansa pitämään hallitsevaa luokkaa vallassa». Tulee tietysti tulkita tätä päätöstä niin, että se ehdottomasti tarkoittaa esim. militarismia, mutta ei

¹ Schippel, Handbuch für sozialdem. Wähler 1906, siv. 19, 20: »Budgetin kieltäminen on jokaiselle puolueelle, joka on jyrkästi hallitusta vastaan, ankarin epäluottamuslause, jota porvarilliset puolueet yhtä hyvin käyttävät kuin sosiaalidemokratia (seuraa esimerkkejä vapaamielisten menettelystä Bismarckia vastaan vv. 1861—1866). »Budgetin kieltö on ainoa parlamentaarinen keino epämiellyttävän hallituksen kaatamiseen.»

² Kampfmeier, Wandlungen in d. Th. und Taktik, sivv. 41—48. Protokoll des Parteitags zu Lübeck, siv. 98, 99.

esim. sivistystarpeita, tehdastarkastusta, postia y. m. s.¹ näitä yksityismenoja tulee kyllä hyväksyä, mutta kokonaisbudgeti on hylättävä. Lübeckin ja Dresdenin puoluepäivien päätökset hyväksyttiin v. 1908 Nürnbergissä vielä selventävillä sanoilla. Tämä päätös osoittaa, että Saksan sosiaalidemokratian suuri enemmistö (vähemmistö oli kuitenkin melkoinen: 119 ääntä 258 vastaan) on sillä kannalla, minkä Kautsky² osoittaa sanoillaan: »On vastakohtaisuus kahden parlamentaarisen toiminnan välillä: toisen puolueen periaatteellisen vastustamisen ja toisen, joka koettaa saada myönnytyksiä hallitukselta periaatteen mukaan: *do ut des*, annan saadakseni jotain.»³ Budgetikysymystä on siis ainoastaan vähäksi osaksi käsitetty taktilliseksi kysymykseksi, vaan enemmän periaatteelliseksi. Sillä muuten on Saksankin sosialistien päätöksissä seurattu Bebelin periaatetta:⁴ »Taktiikka muodostuu vastustajan ja niiden apukeinojen mukaan, jotka ovat minulla ja hänellä käytettävissä. Keino, joka tänään on vallan erinomainen, voi huomenna olla turmiollinen, koska olosuhteet, jotka eilen oikeuttivat sen käyttämisen, tänään ovat muuttuneet. Jos tarkoitusta aina pidetään silmällä, riippuvat keinot sen saavuttamiseksi ajasta ja olosuhteista; tarpeellista on vain, että valitaan tehokkaimmat, *vaikuttavimmat*, joiden käyttämisen *aika ja olosuhteet myöntävät.*» —

¹ Milhaud (sosial. prof. Genèvessä), *La tactique socialiste* I, siv. 85.

² Kautsky, *Neue Zeit*, XXVI, 2, 934; vert. myös hänen kirj. »Die Budgetbewilligung», *N. Zeit* XXVI, 2, 809—826.

³ Vert. myös *N. Zeit* XXVI, 2, 857 (»Ein Arbeiter über die Budgetbewilligung«).

⁴ Bebel, *Frau u. d. Sozialismus*, Jubil. ausg., siv. 334.

14.

Erfurtin puoluepäivillä hyväksyttiin Saksan sosiaalidemokratialle se ohjelma, joka vieläkin on voimassa.

Jo St. Gallenin puoluepäivillä olivat Auer, Bebel ja Liebknecht saaneet toimekseen tarkastaa Gothan puolueohjelmaa sekä kirjoittaa sille kansantajuksen perustelun. Hallen puoluepäivillä ilmoitti kuitenkin valiokunta, ettei sillä ollut aikaa tämän toimen suorittamiseen, ja Liebknecht puhui sen puolesta eri ohjelman pykälistä. Nyt sai puoluehallinto toimekseen tehdä uuden ehdotuksen, joka ainakin kolme kuukautta ennen Erfurtin kokousta oli julaistava, jotta puoluetoverit siitä voisivat lausua mielipiteensä. Uusia ehdotuksia tulikin useampia puoluehallinnon ehdotuksen ohessa: K. Kautskylta, Auerbach-Kampffmeyer-Lux'ilta, J. Sterniltä. Kokous asetti 21 miestä tarkastamaan näitä ehdotuksia, ja he yhtyivät kaikki yksimielisesti Kautskyn luonnokseen, josta Liebknecht puoluekokoukselle teki laajasti — vaikka hän kerran sanoi, ettei hän mielellänsä puhu pitkältä — selkoa sekä yleisistä periaatteista että yksityisseikoista. Kaikki varsinaisesti lassallelaiset vaatimukset — jotka sovinnon aikaansaamiseksi pantiin gothalaiseen ohjelmaan — poistettiin nyt: rautainen palkkalaki, tuotantoyhdistykset, yhteinen taantumuksellinen massa; sijaan tuli muun muassa suhteellinen vaalitapa (Liebknecht edellytti vaaliipiirien poistamista, jos suhteellinen vaalitapa saataisiin toimeen) ynnä muuta sen lisäksi.

Kun Liebknecht lopetti pitkän esityksensä puolueohjelmasta, jota seurasi myrskyiset, kauan kestävät suosionosoitukset, esitti puheenjohtaja Singer muuttamien puoluetoverien puolesta, että ehdotus keskuste-

lutta, »en bloc», hyväksyttäisiin. Ja ehdotus hyväksyttiin — aivan *yksimielisesti*.

Erfurtissa hyväksytty puolueohjelma on seuraava:

Porvarillisen yhteiskunnan taloudellinen kehitys tuhoaa luonnon välttämättömyydellä pientuotannon, jonka perustana on työläisen yksityisomistus työvälineisiinsä. Se erottaa työmiehen työvälineistä ja muuttaa hänet omistamattomaksi proletaariksi, samalla kuin tuotannonvälineet tulevat verraten pienen kapitalistien ja suurviljelijöiden joukon yksityisomaisuudeksi.

Käsi kädessä tämän tuotannonvälineitten monopooliksi muuttumisen kanssa käy hajanaisen pienliikkeiden väistyminen suunnattomien suurliikkeiden tieltä, käy työkalujen kehitys koneiksi, käy ihmistyön tuottavaisuuden jättiläismäinen kasvaminen. Mutta kaiken tämän muutoksen edun ottavat yksinoikeutekseen kapitalistit ja suurtilalliset. Proletariaatille ja vajoaville keskiluokille — pikkuporvareille, talonpojille — merkitsee se kasvavaa elämisen epävarmuutta, kurjuutta, sortoa, orjuutusta, alennusta ja riistoa.

Yhä suuremmaksi tulee proletaarien luku, yhä valtavammaksi liikojen työläisten armeija, yhä räikeämmäksi vastakohta riistäjien ja riistettyjen kesken, yhä katkerammaksi porvariston ja proletariaatin välinen luokkataistelu, joka jakaa uudenaikaisen yhteiskunnan kahteen vihollisleiriin ja on kaikkien teollisuusmaitten yhteinen tunnusmerkki.

Omistavain ja omistamattomain välinen kuilu laajenee vielä kapitalistisen tuotantotavan olemukseen perustuvain liikepulien vaikutuksesta, jotka käyvät yhä laajemmiksi ja tuhoisammiksi, kohottavat yleisen epävarmuuden yhteiskunnan normaalityylaksi ja todistavat,

että tuotantovoimat ovat kasvaneet yli nykyisen yhteiskunnan pään ja että tuotannonvälineitten yksityisomistus ei ole sopusoinnussa niitten tarkoituksenmukaisen käyttämisen ja kehityksen kanssa.

Tuotannonvälineitten yksityisomistus, joka ennen vakuutti tuottajalle omistusoikeuden tuotteisiinsa, on nyt tullut talonpoikain, käsityöläisten ja pienkauppiaitten tuhoamisen välineeksi ja saattaa se työtätekemättömät kapitalistit ja suurtillalliset — työläisten tuotteiden omistajiksi. Vain tuotantovälineitten — maan, kaivosten, raaka-aineitten, työkalujen, koneitten, kulkuneuvojen — kapitalistisen yksityisomistuksen muuttaminen yhteiskunnalliseksi omaisuudeksi ja tavarantuotannon muutos sosialistiseksi, yhteiskunnan hyväksi ja sen toimesta harjoitetuksi tuotannoksi voi saada aikaan sen, että suurtuotanto ja yhteiskunnallisen työn yhä kasvava tuottavaisuus, oltuaan tähän saakka riistetyille luokille kurjuuden ja sorron lähteitä, muuttuvat korkeimman menestyksen ja kaikinpuolisen sopusuhtaisen täydellisentymisen lähteiksi. Tämä yhteiskunnallinen muutos ei merkitse vain köyhälistön vapautusta, vaan koko ihmissuvun, joka kärsii nykyisten olojen alaisena. Mutta se voi olla vain työväenluokan työ, koska kaikki muut luokat, huolimatta keskinäisten etujensa ristiriitaisuuksista, ovat tuotannonvälineitten yksityisomistuksen pohjalla ja pitävät yhteisenä päämääränään nykyisten yhteiskuntaperusteiden pysyttämistä.

Työväenluokan taistelu kapitalistista riistämistä vastaan on välttämättömyydellä valtiollinen taistelu. Työväenluokka ei voi käydä taloudellista taisteluaan eikä kehittää taloudellista järjestöään ilman valtiollisia oikeuksia; se ei voi vaikuttaa tuotannonvälineitten

siirtymistä yhteiskunnan haltuun pääsemättä valtiolliseen valtaan.

Tämän työväenluokan taistelun muodostaminen tietoiseksi ja yhtenäiseksi ja luonnollisen päämäärän osoittaminen sille — siinä on sosiaalidemokraattisen puolueen tehtävä.

Työväenluokan edut ovat kaikissa maissa, joissa kapitalistinen tuotantotapa vallitsee, samat. Maailmanliikenteen ja maailmanmarkkinoita varten suoritettujen tuotannon laajetessa tulee joka maan työväestön asema yhä riippuvammaksi työläisten asemasta muissa maissa. Työväenluokan vapautus on siis tehtävä, jossa kaikkien maitten työläisillä on samanlainen osa. Tämän käsittäen tuntee ja selittää Saksan sosiaalidemokraattinen puolue olevansa yksimielinen kaikkien muitten maitten luokkatietoisten työläisten kanssa.

Saksan sosiaalidemokraattinen puolue ei siis taistele uusien luokkaetuoikeuksien puolesta, vaan kaiken luokkaherruuden ja luokkain poistamiseksi ja samanlaisten oikeuksien ja velvollisuuksien puolesta kaikille katsomatta sukupuoleen ja syntyperään. Tästä katsantokannasta lähtien ei se taistele nykyisessä yhteiskunnassa ainoastaan palkkatyöläisten riistämistä ja sortoa vastaan, vaan kaikenlaista riistämistä vastaan, joka kohdistuu johonkin luokkaan, puolueeseen, sukupuoleen tai rotuun.

Näistä periaatteista lähtien ovat puolueen lähimmät vaatimukset:

1) Yleinen, yhtäläinen, välitön vaali- ja äänioikeus salaisella äänestyksellä kaikille yli 20-vuotuisille kansalaisille sukupuoleen katsomatta kaikissa vaaleissa ja äänestyksissä. Suhteellinen vaalijärjestelmä, ja tämän

toimeenpanoon saakka lakimääräinen vaaliipiirien uudestijako jokaisen väenlaskun jälkeen. Kaksivuotiset lainsäädäntökaudet. Vaalien ja äänestysten toimittaminen lakimääräisenä vapaapäivänä. Korvaus valituille edustajille. Kaikkien rajoitusten poistaminen valtiollisista oikeuksista paitsi holhuunalaisilta.

2) Välitön lainsäädäntöoikeus kansalle esitys- ja hylkäysoikeuden kautta. Kansan itsemäärääminen ja itsehallinto valtakunnassa, valtiossa, maakunnassa ja kunnassa. Virkailijat valitsee kansa, ja ovat nämä vastuunalaiset. Vuotuinen verosuostunta.

3) Kasvatus yleiseen asekuntoisuuteen. Kansanpuolustus vakinaisen sotaväen sijaan. Kansaneduskunta päättää sodasta ja rauhasta. Kansainväliset oikeudet ratkaistaan sovinto-oikeustietä.

4) Poistettavat kaikki lait, jotka rajoittavat tai sortavat vapaata mielipiteen lausumista ja yhdistymis- ja kokoontumisvapautta.

5) Poistettava lait, jotka asettavat naisen yleis- ja yksinoikeudellisessa suhteessa epäedulliseen asemaan miehen suhteen.

6) Uskonto julistettava yksityisasiaksi. Poistettava kaikki yhteiskunnan varain käyttö kirkollisiin ja uskonnollisiin tarkoituksiin. Kirkolliset ja uskonnolliset yhdyskunnat ovat katsottavat yksityisiksi yhdistyksiksi, jotka täysin itsenäisesti järjestävät asiansa.

7) Koulut maallisiksi. Pakollinen käynti julkisissa kansakouluissa. Ilmainen opetus, opetusvälineet ja ravinto kansakouluissa sekä ylemmissä sivistyslaitoksissa niille mies- ja naisoppilaille, jotka kelpoisuutensa puolesta katsotaan sopiviksi edelleen kehitettäviksi.

8) Ilmainen oikeudenkäyttö ja oikeusapu. Kansan

valitsemat tuomarit. Valaoikeus rikosasioissa. Viatomasti syytetyille, vangituille ja tuomituille korvaus. Kuolemanrangaistus poistettava.

9) Ilmainen lääkärinapu, myös synnytysapu ja lääkkeet. Maksuton hautaus.

10) Asteittain ylenevä tulo- ja omaisuusvero julkisten menojen suoritukseksi, sikäli kuin ne ovat veroilla suoritettavat. Verolle-ilmoittamisvelvollisuus. Perintövero asteittain yleneväksi perinnön suuruuden ja sukulaisasteen mukaan. Välittömät verot ja tullit poistettavat sekä muut valtiotaloudelliset toimenpiteet, jotka uhraavat yleisedun etuoikeutetun vähemmistön etujen takia.

Työväenluokan suojaksi ovat Saksan sosiaalidemokraattisen puolueen lähimmät vaatimukset:

1) Tehokas kansallinen ja kansainvälinen työväen-suojelulainsäädäntö seuraavilla perusteilla:

a. Korkeintain 8 tunnin pituinen normaalityöpäivä.

b. Ansiotyö lapsilta alle 14 vuoden kiellettävä.

c. Yötyö kiellettävä paitsi sellaisilla teollisuusaloilla, jotka luontonsa mukaan, teknillisillä perusteilla tai yhteisen menestyksen takia yötyötä vaativat.

d. Keskeymätön, vähintään 36 tunnin lepoaika viikossa joka työläiselle.

e. Tavaramaksu- (truck-) järjestelmä kiellettävä.

2) Tarkastus kaikilla ammattialoilla, työolojen järjestely kaupungissa ja maalla valtakunnan ja piirien työvirastojen ja työkamarien kautta. Perinpohjainen terveydenhoito ammattialoittain.

3) Maalaistyöväki ja palkolliset ovat saatavat oikeudellisesti samanarvoisiksi ammattityöläisten kanssa; palkollisasetukset poistettavat.

4) Yhdistymisoikeus varmistettava.

5) Kaiken työväenvakuutuksen ottaa haltuunsa valtio, niin että työläisillä on määräävä osa vakuutuksen hallinnossa.

Niinkuin näkyy jakautuu yllä oleva ohjelma kahteen pääosaan, joista toinen käsittää Saksan sosiaalidemokratian pääperusteet ja lopputarkoituksen, minne se pyrkii, toinen taas ne »lähimmät» vaatimukset, jotka ovat nykyisen taloudellisen järjestelmän vallitessa toteutettavat.

Edellinen osa ei sisällä juuri mitään muuta kuin mitä jo Marxin oppia esitettäessä on selville tullut. Ja sehän on aivan luonnollistakin, koska tämä oppi silloin vielä enemmän kuin nyt oli kaikkien Saksan sosiaalidemokraattien tunnustama ja etenkin kun Kautsky, »marxilaisuuden» varsinainen kannattaja, nykyään teoreettisen sosialismin etevin edustaja, oli puolueohjelman luonut.

Ohjelman periaatteellinen puoli¹ sanoo siis, että

---

¹ Vert. etenkin Kautsky u. Schönlank, Grundsätze und Forschungen der Sozialdemokratie, ja Kautsky, Das Erfurter Programm in seinem grunds. Theil erläutert. Achte wes. verb. Aufl. Ken tahtoo alkavaisena tutustua sosiaalidemokratiaan, hänen tulee ensin lukea nämä kirjat (myös suomeksi julk. Karin käänt.). Tämän yhteydessä tulee hänen lukea Marxin Lohnarbeit u. Kapital (suomeksi: Palkkatyö ja pääoma), sitte Lassallen »Työväenohjelma» (käänn. kirjassani »Tulevaisuutta kohti»), sen jälkeen Lassallen Bastiat-Schulze, sitte Engelsin Lage der arb. Klasse in Engl. sekä Komm. manifesti (minun käänt.) ja Engelsin Die Entw. des Sozial. v. Utopie zu Wiss. (suom.: »Sos. kehitys») ja vihdoin Gesch. der Sozialdem. in Einzeldarst. Sitte muut esitykset sosialismin historiasta, joista muutamia suomeksikin, esim. Kautskyn Luokkavastakoht. v. 1789, Lissagaray. Kommuuni hist.; myös Webbin Engl. amm.-yhdistysliikkeen hist. y. m. (vert. N. Zeit XXVI, 1, 708).

alkuansa oli työntekijä työvälineittenkin omistaja, mutta ajan kuluessa hän työnjaon kehittyessä ja työvälineitten käydessä yhä kalliimmiksi vieraantui niistä ja muuttui kapitalismin palkkaorjaksi eli proletaariksi, joksi pikkuteollisuuden harjoittajakin yhä suuremmassa määrässä välittömästi tai välillisesti muuttuu. Näin jakaantuu yhteiskunta ajan pitkään kahteen pääluokkaan, omistavaan (kapitalistiseen) ja proletaariseen, porvarilliseen ja sosiaalidemokraattiseen. Näitten luokkien välillä kehittyä enemmän tai vähemmän kiivas luokkataistelu, jossa köyhälistö koettaa voimiensa takaa *valloittaa vallan valtiossa* ja sen nojalla siirtää tavalla tai toisella tuotantovälineet kansanvaltaisen valtion huostaan.¹ Mutta tämä onnistuu ainoastaan, jos köyhälistö, kansojen suuri enemmistö kaikissa maissa, liittyy yhteen tätä tarkoitusta varten (kuten kapitalismin on kansainvälinen): vasta silloin on kaikki luokkavalta (toisin sanoen palkkaorjuus) poistettu ja ihmiskunta voi alkaa uuden onnellisemman ajanjakson uusilla ihanteilla.

»Historiallisten luonnonlakien yhtämittäinen kehitys, joka määrää kapitalistisen maailman kulkua, ei

¹ Tuskin maksaa vaivaa huomauttaa, että Saksankin sosiaalidemokratia tunnustaa yksilön oikeuden *kaiken sen kuluttamiseen*, minkä uuden järjestyksen perusteella ansaitsee, mutta ei sen *kapitaliseeraamiseen* (vert. esim. Kautsky, Das Erfurter Progr., siv. 149). Aivan järjetön on tuo muka sosialistien suosima nykyisen omaisuuden »jako», vaikka se kyllä tuottaisi jokaiselle perheelle Englannissa noin 5,000 m., Ranskassa noin 3,000 mk ja Saksassa noin 2,200 mk (perhe lask. 5-henkiseksi) vuodessa. Vert. prof. Lexis'in tiedonantoja vuotuisista kansantuloista Handw. d. Staatswissensch. s. v. Volkseinkommen ja Volksvermögen.

salli mitään hyppäyksiä eikä äkillisiä selkkauksia. Määrätyn valtiollisen ja yhteiskunnallisen järjestyksen pohjalla ja perustuksella täytyy työväenluokan taistella vapautuksensa puolesta. Välitön siirto vanhasta uuteen yhteiskuntaan, joka suoraan veisi toivojemme maahan, on mahdoton, koska se on järjetön. Meidän täytyy ottaa olevat olot koko ankaruudessaan lukuun; ne eivät häviä sillä, että haaveilija ei niitä tahdo nähdä.»

»Saksan porvariston pelkurimaisuus, porvariston, joka pienistä taloudellisista eduista on häpeällisesti kaupustellen myynyt valtiollisen esikoisuutensa, on pakottanut meitä esittämään semmoisiakin vaatimuksia, jotka muissa maissa, kuten Ranskassa, Englannissa y. m. jo aikoja sitten ovat pysyväisesti juurtuneet . . . . Toiselta puolen siis taistelu valtiollisen vapauden puolesta, toiselta puolen taistelu työväen suojeluksen hyväksi.»¹

Näitten »radikaalisen porvariston» vaatimusten joukkoon kuuluu sekin vaatimus, joka on ensimmäisenä Saksan sosiaalidemokraattisen puolueohjelman erikoisvaatimuksista nykyisen yhteiskuntajärjestelmän perustuksella. »Suuri joukko pysyy edelleen valtiollisen oikeudettomuuden tilassa ja sen täytyy tyytyä siihen, että omistavat luokat mielensä mukaan määräävät ja päättävät sen tulevaisuudesta, sen olemassaolosta, veroista ja maksuista ynnä julkisista laitoksista. Se periaate, joka valtiopäivävaalioikeudessa ilmenee, että yhteiskunnan jäsenten, joiden pitää suojella ja ylläpitää sitä ruumiillaan ja hengellään, omaisuudellaan ja verel-

---

¹ Schönlank, Grundsätze u. Forderungen der Sozialdemokratie, siv. 28.

lään, myöskin tulee olla mukana neuvotteluissa ja toimissa yleisten asiain järjestämisessä, on kaikissa vaaleissa ja äänestyksissä pantava toimeen . . . Se teeskentely, joka rehenteli ennen valtiopäivävaalioikeuden säätämistä ja mitättömimmillä tekosyillä vaati vaalioikeutta sivistykselle, s. o. rahakukkarolle, ei enää tepsii.»¹

Ensimmäisessä pykälässä vaaditaan myöskin siksi, kunnes suhdevaalit saadaan aikaan, jokaisen väenlaskun jälkeen vaalipiirien uudestaanjakoa. Tämä on sangen tähdellinen asia, johon jo ylempänä viitattiin. Joka 100,000 luku valitsee yhden edustajan Saksan valtiopäiville, ja sen mukaan pitäisi näillä nykyään istua noin 600 edustajaa. Valtiomuoto säätää kuitenkin, että edustajien lukumäärän lisääminen (nykyisestä 397:stä) riippuu valtakunnanlaista², s. o. nykyisestä eduskunnasta. Mutta tämä ei suinkaan ryhdy semmoista muutosta toimeenpanemaan, koska silloin sosiaalidemokraattien luku *suuresti* kasvaisi. Ennen saapi semmoinen vääryys tapahtua, että Mecklenburg-Schwerinin rutivanhoillinen valtio, jossa on noin 700,000 asukasta, valitsee yhtä monta edustajaa kuin koko edistysmielinen (voi vaalien suhteen sanoa sosiaalidemokraattinen) pääkaupunki Berliini, jossa on paljon yli 2 milj. asukasta.³ Jos suhteelliset vaalit pantaisiin toimeen joka puolueen äänimäärän mukaan, olisi jo v. 1903 sosiaalidemokratia saanut 126 edustajaa 81:n sijaan 397:stä! —

Kaikki konservatiiviset (taantumukselliset) ainekset

¹ Schönlank, m. t., siv. 29.

² Vert. Arndt, *Verfass. des deutschen Reiches* 3, siv. 184 ynnä muist.

³ Valtiopäivät ovat joko jättäneet sikseen tahi hylänneet kaikki uudistusehdotukset tällä alalla.

rakastavat pitkiä lainsäädäntökausia, edistysmieliset taas lyhyitä. Saksan valtiopäivien lainsäädäntökausi käsitti ensin kolme vuotta, jonka jälkeen uudet vaalit tapahtuivat, elleivät hallitsija ja liittoneuvosto (Saksan eri hallitusten edustajat) *yhdessä* hajoittaneet eduskuntaa. Mutta koeteltuaan ensin turhaan kaksikin kertaa (kolmannen konservatiiviset) onnistui Bismarckin vihdoin n. s. kartellivaltiopäivillä v. 1888 saada väli viisivuotiseksi. Vanhoillisten ei nyt enää tarvitse niin pelätä tuota aina ennen niin usein uudistuvaa kiihotusta syvien rivien keskuudessa. Sillä jos tämä kiihotus ei olisikaan eduskunnallisen tehtävän ainoana tarkoituksena,¹ niin eivät sittenkään Engelsin sanat² ole ilman syvää merkitystä: »Jos ei yleisestä äänioikeudesta olisi muuta hyötyä kuin se, että se sallii meidän laskea lukumäärämme joka kolmas vuosi; että se säännöllisesti vakaannutetulla, tavattoman nopealla äänimäärän nousulla yhtä suuressa määrässä lisää työväen voitonvarmuutta kuin vastustajien pelästystä ja siten muuttuu meidän paraimmaksi kiihotuskeinoksemme; että se antaa tarkat tiedot sekä omista että kaikkien vastustuspuolueitten voimista ja täten luo meidän toiminnallemme oikean suhtautumisen, jommoista ei ole muuten olemassa, sekä tällä tavoin suojee meitä liiallisesta pelkurimaisuudesta samoin kuin sopimattomasta uhkarohkeudesta — jos meillä yleisestä äänioikeudesta olisi vain tämä hyöty, niin siitä olisi jo yltä kyllin. Mutta se on antanut paljon enemmänkin. *Vaaliagitatsioonissa tarjoaa se meille keinon, jommoista ei muuten löydy, tulla*

¹ Vert. ylempänä siv. 135.

² Engels, esip. Marxin *Klassenkämpfe in Fr. teoks.*, siv. 12.

*yhteyteen kansanjoukkojen kanssa, jotka vielä ovat meille vieraita.*¹ se pakottaa kaikki puolueet puolustamaan mielipiteitänsä ja tekojansa meidän hyökkäyksiämme vastaan koko kansan edessä ja eduskunnan puhujalavalla.»—

Kun Bismarck suostui yleiseen äänioikeuteen, pani hän vastapainoksi »sivistymättömien joukkojen raakaa ylivoimaa vastaan» — puhuakseni ylempänä Weitlingin asiassa mainitun prof. Bluntschlin sanoilla — edustajien palkkaamattomuuden. Mutta tämäkään keino ei auttanut, kun työväki palkkasi omat edustajansa, niin että porvarilistenkin suostumuksella säädettiin 1906 vuoden laissa korvaus — tosin sangen ovelasti laskettu² — kaikille edustajille.

»Välitön lainsäädäntöoikeus kansalle», joka vallitsee »Initiativin» ja »Referendumin» muodossa Sveitsin kantooneissa³; on kaksiteräinen miekka nykyisen kansanvallan suhteen, kuten Kautsky aivan oikein on osoittanut.⁴ Ei edes Sveitsin suhteen päästä yksimielisyyteen sen hyödyistä tai vahingollisuudesta: varmaa on, että se monessa suhteessa on vaikuttanut vahingollisestikin. —

»Kansanpuolustus vakinaisen sotaväen sijaan.» »Militärisjärjestelmälle kuuluu tulevaisuus ja ainoastaan sille»,

¹ Minun harventamani.

² Kts. Arndt, Reichsverf., siv. 204.

³ Vert. Curti, Die Resultate des Schweizerischen Referendums.

⁴ Kautsky, Der Parlamentarismus, die Volksgesetzg. u. Sozialdem., vars. viim. luku siv. 120 seur. Hän huomauttaa esim. että girondistit vetosivat referendumiin pelastaaksensa kuninkaan kuolemasta.

väittää etevä sotilaskirjailija Bleibtreu.¹ Fr. Engels, joka oli tarkasti tutkinut sotahistoriaakin (vaatimattomuudessaan arveli hän itse vain tällä ja eräällä toisella alalla olevansa Marxin opastaja), on sangen sattuvasti selittänyt², mitenkä Preussin sotilasjärjestelmä pakotti muitakin valtioita sitä jäljittelemään: »Militarismi hallitsee ja nielee Euroopan.» Mutta se kantaa samalla kuoleman itua itsessään. Kilpailu eri valtioitten välillä viepi yhä huimaavampiin summiin ja vihdoin taloudelliseen vararikkoon, mutta samalla harjaantuu joka kansalainen aseitten käytännössä, ja koko tämä harjaantunut joukko tietääkin käyttää tätä kykyä, kun agitatsioni syvissä riveissä on valistanut »kallot», s. o. kun heillä on oma tahtonsa.³ Sveitsissä on miliisi- eli maanpuolustusjärjestelmä hyvin onnistunut⁴ — Sveitsi on tosin, kuten Belgiakin, suurvaltojen turvassa. Ja tämän takia sekä muista syistä ei Engelskään voinut ajatella miliisijärjestelmää lähimmässä tulevaisuudessa yleisesti toteutuneena: sen näyttää ilmeisesti hänen kirjeensä Kautskylle,⁵ joka loppuu lauseeseen: »ja siten tekee koko miliisijuttu

¹ Bleibtreu, *Der Zar-Befreier, ein Wort für Volkswehr gegen stehendes Heer* (sangen hyvä kirja); Bleibtreu, *Der Militarismus im 19. Jahrh.*; Bebel, *Nicht steh. Heer, sond. Volkswehr* (nojautuu Bleibtreun tutkimuksiin; myös suomeksi). Vert. myös minun kirj. »Nykyajassa» v. 1899, siv. 229—238: »Maanpuolustuksesta».

² Engels, *Anti-Dühring*, siv. 177. Vert. myös hänen kirj. »Kann Europa abrüsten», jossa ehdotetaan ensin kahden vuoden sotapalvelusta ja sitte yhden vuoden, mikä jo on miliisijärjestelmän alkua.

³ Vert. ylempänä, siv. 32.

⁴ Vert. etenkin Feiss, *Das Wehrwesen der Schweiz*.

⁵ *Neue Zeit* XIII, 2, 645, vert. Schippel, *Soz. Monasth.* 1898, siv. 495.

haaksirikon» . . . . (kirj. 22/11 94). Että Engels tällä lausunnolla tarkoitti nykyisyyttä, on itsessään selvä, ja sen on Kautsky sitä paitsi näyttänyt toteen riitakirjoituksissaan Schippeliä vastaan.¹ Samoin kuin Engels, ei Lassallekaan² ensin ehdottanut suoranaista siirtymistä miliisijärjestelmään, vaan aluksi sotapalveluksen supistamista $\frac{1}{2}$ vuodeksi — »aika, joka suurimpien sotauktoriteettien mukaan täydelleen riittää antamaan sotilaille täydellisimmän sotilaallisen kasvatuksen» — alupseerien valintaa miehistön kautta, sotajoukon asettamista tavallisten lakien alaiseksi (paitsi puhtaasti sotilaallisissa rikoksissa) ja järeämmän sotakaluston säilyttämistä rauhan aikoina kansan valitsemien valvojen huostassa.

Kun eräs sanomalehti v. 1898 Hollannissa kysyi etevimmiltä sosiaalidemokraattisilta edustajilta, pitikö Hollannin jättää itsensä ilman sotaväkeä, vastasivat kaikki, että tämä ei suinkaan saisi tapahtua, — niiden joukossa

¹ Neue Zeit XVII, 1, 335 seur., (Schippel, siv. 580 seur.) Kautskyn kirjoituksesta mainittakoon seuraavat lauseet: »Miliisijärjestelmän kannattajat pitävät sotamiehen pitempää kehittämistä kasarmissa keinona, jolla hän vieroitetaan kansasta ja hän lähestytetään ammattisotilaan mielentilaa . . . kaupungin sivistyttävistä vaikutuksista pidetään kasarmin sotilasta erillään; ei mikään voisi olla pahempaa kuin se, että häneen tarttuisi jotain sen hengestä. Kapakka ja porttola ovat »sopivat» oleskelupaikat vapaina hetkinä, ne kun eivät saata häntä vallankumousta ajattelemaan, ja voitot, jotka hän viepi mukansa kaupungista maalle, ovat kasarminsävy ja paha tauti. (Vert. R. Krafft, Die Opfer der Kaserne). . . . On mahdotonta pitää vahvaa seisovaa sotajoukkoa ulkovihosta vastaan, joka samalla sisäänpäin vaikuttaisi kuin kesyt kansanvaltainen miilisi.»

² Lassalle, Ueber Verfassungswesen: Bernsteinausg. I, 492.

myös Bebel ja Kautsky¹ — vaan »sotilaallinen järjestelmä oli suunnitelmanmukaisesti kehitettävä kansan asestamista (miliisiä) kohti».

Päämääräksi julisti tällä alalla puoluekokous Hannoverissa v. 1900² miliisijärjestelmän, johon piti pyrkiä, sekä päätti, että olisi pysyttävä puolueohjelmassa. Samaan suuntaan kävi kysymyksen käsittely Essenin puoluepäivillä v. 1907.³ —

Marx on monasti (Kapitalissaan ja muualla) huomauttanut siitä merkityksestä, mikä naisten suoranaishella kiinnittämisellä »Juggernautpyörään», kapitalismin palvelukseen, on ollut ihmiskunnan kehitykselle. Naisten työ on tietysti alkuansa otettu mukaan siitä syystä, että heidän vaatimuksensa — riippuen heidän tähänastisesta alennustilastaan — ovat olleet vähäisemmät kuin miesten ja siten kapitalismin lisäarvo »muuttelevasta pääomasta» on kasvanut; mutta, vaikka täten »reserviarmeijan» lukumäärä on kohonnut, on tämä naisten ottaminen teollisuuden ja yleisliikkeen palvelukseen *mahtavasti vaikuttanut naissukupuolen vapautusliikkeen syntymiseen*.

Tämän aatteen kehitti A. Bebel kuuluisassa — »läpeensä epätieteellisessä», kuten prof. Herkner huvikseen

¹ Vert. N. Zeit XVIII, 1, siv. 852.

² Protokoll des Parteit. zu Hannover, siv. 68.

³ Vert. Kautsky, N. Zeit, XXV, 2, siv. 857: »Yleisen asevelvollisuuden vallitessa ei nykyään mikään (ymmärtäväinen!) hallitus uskalla ryhtyä suureen setaan, ellei se ole varma kansanjoukon innostuksesta.»

⁴ Oikeastaan tässä on *tavallansa* kysymys naisen asettamisesta entiseen asemaansa, sillä »äidinoikeuden hävittäminen olin aispuolen maailmanhistoriallinen tappio». Vert. Engels, Der Ursprung der Familie, siv. 42.

lausui — kirjassaan »Nainen ja sosiaalidemokratia». ¹ Bebel näyttää tässä teoksessa toteen, mitenkä nykyinen yhteiskunta monella tavalla on naisen alentanut yhteiskunnallisessa suhteessa ja hävittänyt perheen, mitenkä se pakottaa yläluokan miehet »rahanaimisiin», joilta avioliiton todellinen perustus, rakkaus, tykkänään puuttuu, ja alaluokan naiset taas haureuteen, ruumiinsa myymiseen rahasta, ja mitenkä naisen todellinen vapautus — ei vain pienen murtoluvun — on mahdollinen ainoastaan kapitalistisen järjestelmän kumoamisella, joka tapahtuu siten, että nainen asettuu sosialistisen miestaistelijan rinnalle hänen »taistelukuppalikseen». ² *Koko* naissukupuolen vapautus on mahdollinen ainoastaan sosialismin avulla. Ja tämä vapautuksen harrastus ilmenee nykyään selvimmin Saksassa Saksan sosialististen naisten konferenseissa sekä Klara Zetkinin julkaisemassa etevässä naislehdessä »Die Gleichheit». —

¹ Tätä ylen etevää teosta on jokaiselle ajattelevalle naiselle suositeltava. Siinä on tietysti paljon, joka »loukkaa» nykyistä tekokainoutta — m. m. esim. Luterin realistinen käsitys avioliitosta —, mutta se sisältää suunnattoman määrän aiheita tämän kysymyksen tarkkaan miettimiseen. Suositeltavat ovat etenkin kapp. »Die Prostitution» ja »Die Frau in der Zukunft». Bebel on epäilemättä naisten vapautuspyrintöön vaikuttanut ainakin yhtä paljon kuin Stuart Mill kirjallaan: *The Subjection of women*.

² Bebel, *Die Frau u. der Sozialismus*, Jub. ausg., ¹/₂ 2 siv. 107. Vert. Emma Ihrer, *Die Arbeiterinnen in Klassenkampf*, siv. 41: »Proletaarinen nainen ei taistele luokkansa miehiä vastaan, vaan luokkansa miesten kanssa kapitalisteja ja kapitalistista yhteiskuntaa vastaan.» Vert. myös Adelh. Popp, »Työntekijätt. ja sos. dem.» minun Koittaressani II, siv. 57 seur. ja etenkin Klara Zetkinin »Henk. köyhälistö, naiskysymys ja sosialismi» kirjassani »Tulev. kohti», siv. 141—179 ynnä Lily Braun, *Frauenfrage u. Sozialdemokratie*.

Bebel on esipuheessaan kirjaansa »Die wahre Gestalt des Christenthums» lausunut, että »kuninkaitten kanuunain keralla on kirkko ainoa valta, joka voi pelastaa porvarillisen yhteiskunnan sosialistisesta vedenpaisumuksesta». Toisessa esipuheessa (kirj. Christenthum u. Sozialismus) huudahtaa sama Bebel: »Mikä valtava ero entisen porvariston, joka riemuitsi Voltairen *écasons l'infâme*-lauseesta (hävittäkäämme tuo häpeällinen kirkko) ja Feuerbachin ja David Straussin jumalankielteisistä opeista, ja nykyisen porvariston välillä, joka väittää kannattavansa uskonnollisia käsitteitä, joita se ei usko, ja uskonnollisia harrastuksia, jotka ovat sille vastenmielisiä. Kaikki tämä eteenpäin ryntäävän sosiaalidemokratian pelosta.» Ja itse kirjassa¹ tunnustaa Bebel olevansa jokaisen uskonnon vastustaja ja hän lisää: »Kristinusko on vapauden ja sivistyksen vastustaja.»² Ja esittääkseni vielä yhden sosialistisen johtomiehen lausunnon tässä suhteessa, lausui itse Engels pääteoksessaan³ — ilmeisesti Feuerbachiin nojautuen —: »Kaikki uskonto ei ole muuta kuin ihmisten päissä niitten ulkonaisten voimien haaveellinen heijastus, jotka painavat leimansa heidän jokapäiväiseen olemukseensa, heijastus, jossa maalliset voimat saavat ylimaallisten voimien muodon.»⁴

¹ Bebel, Christenthum und Sozialismus, siv. 11.

² Vert. Losinsky, Was haben die Armer dem Christenthum zu danken?

³ Engels, Anti-Dühring, siv. 342.

⁴ Tämän aatteen on J. Dietzgen, jota Marx piti suuressa arvossa (vert. esim. Kapital I esip. siv. XIII), tarkemmin kehittänyt kirjassaan Die Religion der Sozialdemokratie. D. oli alkuansa nahkuri, mutta sangen terävöpäinen. Hänen pääteoksensa on »Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit».

Bebelin ja Engelsin yllä esitetyt väitteet voivat riittävästi todistaa, että, jos käsittää Saksan sosiaalidemokratian kokonaisuutena, tämä on, kuten Dietzgen sanoo, »ilman uskontoa, jos uskonto on usko yliluonnollisiin henkiperäisiin olentoihin ja voimiin, korkeampiin jumaliin ja henkiin . . . Uskonnon sijaan asettaa sosiaalidemokratia *inhimillisyyden* . . .»¹ Mutta tämä ei suinkaan estä ketään uskovaista kuulumasta Saksan sosiaalidemokratiaan — yhtä vähän kuin uskovaista porvaria porvarilliseen yhteiskuntaan, jossa vähintään $\frac{9}{10}$ ei ole uskovaisia —, varsinkin siitä syystä, että puolueohjelma ei suinkaan velvoita uskottomuuteen, vaan julistaa, että uskonto on oleva yksityisasia.² Ja tämän pykälän selitti Bebel hyvin lyhyesti eräässä puheessaan joulukuussa 1906: »Jos olen *jumlaankieltäjä, en sitä vaadi toisilta*, vaan jätän jokaiselle hänen uskontonsa, uskollisena ohjelmapykälälle, että uskonnon pitää olla yksityisasiana ja uskonnonseurain yksityisseuroina. Jos tahtoo murtaa kirkon valtaa, täytyy erottaa se valtiosta ja koulusta. Vanhemmilla täytyy olla vapaus, mitä tulee uskonnolliseen kasvatukseen, eikä heidän pidä olla valtion pakon alaisina.»

Kaikki yritykset, joita on tehty esim. Berliinin, Kölnin ja Münchenin puoluekokouksissa (1892, 1893, 1902) siihen suuntaan, että virallisesti ruvettaisiin ahdistamaan uskontoa, ovat heti alussa kukistetut, ja kerran sai itse Bebelkin läksytyksen, kun hän Hanno-

¹ Vert. prof. Natorpin (porv.) Religion innerhalb der Grenzen der Humanität.

² Vert. Stampfer, Religion ist Privatsache. Erl. zu Punkt 6 des Erf. Progr. ja Kempe (= R. Calver), Christus u. die Sozialdem., vars. siv. 24 seur.

verin puoluepäivillä arveli, että puolue on ollut liiankin suvaitsevainen tässä suhteessa. Pastori Göhre, oltuaan kolme kuukautta työntekijänä eräässä tehtaassa,¹ jossa sai riittävästi kokea työmiehen vaivoja,² onkin juhlallisesti liittynyt sosiaalidemokratian riveihin, mutta hän on yhtä juhlallisesti vakuuttanut, että hän siinäkin pysyy »kristittynä», vaikkapa moni hänen tovereistiaan ivallisesti hänelle nauraisikin. »Ei mikään ylenkatse tule ryöstämään minulta uskonnollista vakuumustani. Sillä minulla on se järkähtymätön vakaumus, että, mitä uskontoon tulee, minä olen paremmalla tiellä kuin suuri osa minun uusista puoluetovereistani.»³ Moni sosiaalidemokraatti onkin kehottanut pitämään jyrkästi kiinni puolueohjelman määräyksestä, johon hyvällä syyllä voi sanoa sisältyvän jonkunlaisen toisen mielipiteen kunnioittamisen, mutta ei mitään *pappisvallan* pönkittämistä tahi uskonnon käyttämistä *min-käänlaisiin* maallisiin tarkoituksiin.⁴

Saksan sosiaalidemokratian puolueohjelman muita vaatimuksia ei ole tässä tarpeen tarkemmin selostella, koska ne joko ovat itsestään selviä ja luonnollisia tahi vähemmän tärkeitä.

¹ Göhre, Drei Monate Fabriksarbeiter.

² Samoin kuin Beatrice Potter-Webb Lontoon itäosassa ja Lancashiressa: vert. L. Brentanon esipuhe Potter-Webbin Brit. Genossenschaftsbew. teoks., siv. III, IV.

³ Göhre, Wie ein Pfarrer Sozialdemokrat wurde, siv. 4. Vert. myös Kutter, Sie müssen (tästä kirjasta pieniä otteita kirjoituksessani Yhteisk. tal. aik. k. 1908, siv. 83) ja Göhren oma kirj. Soz. Mon. h. 1902, siv. 267 seur., 501 s., 598 seur., 1905, siv. 589 s. ja toiselta puolen Losinskyn kirj. Soz. M. 1902, siv. 123 s. ja Erdmannin kirj. Soz. M. 1905, siv. 511 s.

⁴ Vert. Schröderin kirj. Soz. Mon. h:ssa 1906, siv. 295 seur.

Koko puolueohjelma, sekä sen periaatteellinen että käytännöllinen osa, on monasti joutunut ankarammankin arvostelun alaiseksi, ja on vaadittu sen uudistamista. Mutta Bernsteinkin, joka perusteellisemmin kuin ehkä kukaan muu on tämmöiseen tarkastukseen ryhtynyt,¹ on myöntänyt, että aika ei vielä (v. 1899) ole sopiva ja kypsä semmoiselle muutokselle.² Kaksi vuotta myöhemmin julisti taas Bebel Lübeckin puoluepäivillä, »ettei hänellä ollut mitään sitä vastaan, että jo seuraavana vuonna revisionivaliokunta asetettaisiin». Mutta siihen on asia sitte jäänytkin.

Käytännölliseen toiseen osaan ei olekaan paljon muutoksia vaadittu; mutta tunnustettu ja tunnustettava on, että lisäyksiä kyllä tarvitaan. Tähän kuuluu kysymys asunnoista, maalaisoloista, kunnallispolitiikasta y. m. Ei myöskään ole ohjelmassa juuri mitään puolueen suhteesta ammatti- ja osuustoimintaliikkeisiin, joista puolueen keskuudessa kuitenkin viime aikoina on kovasti oteltu »revisionistien» ja »marxistien» välillä. Kuten tunnettua panevat edelliset enemmän painoa juuri tälle käytännölliselle toiminnalle: sanoihan Bernstein, heidän johtajansa, että hänelle oli »liike kaikki, lopputarkoitus ei mitään».³ Tämä väite vivahtaa kyllä Hegel—Marxin »dialektiselle metodille»,⁴ mutta *koko johdonmukaisuudessa* se ei vie sosiaalidemokratiaa muuhun kuin puhtaasti reformatooriselle alalle ilman selvää

¹ Vert. Soz. Mon. h, 1904, siv. 183 ja 698 s.

² K. Kautsky, Anti-Bernst., siv. 153.

³ K. Neue Zeit, XVI, 1, siv. 556: »Ich gestehe es offen dass . . . das Endziel des Sozialismus mir gar nichts ist, die Bewehung alles.»

⁴ Katso ylempänä siv. 41, 60.

lopputarkoitusta. Tämän on Kautsky aivan suoraan monta kertaa sanonut, mutta myöntää täytyy, että reformistitkaan eivät kiellä sosialismin lopputarkoitusta: erotus molempien ryhmäin välillä ei siis oikeastaan ole periaatteellinen, vaan enemmän liikkeen ja toiminnan vauhtia lopputarkoitusta kohti kuvaava. Ja koska revisionistinen suunta epäilemättä on hitaampi, on se vastustajista yleensä näyttänyt »järkevämmältä», jota se tuskin itse asiassa on.¹ Ennen voi toiselta puolen huomauttaa sitä vastaan, että »tämä suurten päänäkökohtien unohtaminen päivän tilapäisten etujen tähden, tämä pyrkiminen tilapäisvoittoon välittämättä myöhemmistä seurauksista, tämä liikkeen tulevaisuuden uhraaminen liikkeen nykyisyyden takia voi olla »rehellisesti» (ehrlich) tarkoitettu, mutta opportunistia se on ja siksi se jääpi, ja »rehellinen» opportunisti on ehkä kaikista vaarallisin».² Epäilemättä ovat taas »marxistit» silloin tällöin antaneet liian vähän arvoa käytännöllisille kysymyksille, esim. ammattiyhdistysasiassa. Sitä ei voi kieltää. Mutta se ei voi olla niin vaarallista kuin loppu- ja päätarkoituksen syrjäyttämisen tilapäisten etujen saavuttamiseksi. Sillä suurta, elähyttävää aatetta tarvitsee jokainen mahtava liike aina silmiensä edessä.³

¹ Tähän ei liene luettava Bernsteinin ja muitten vetoamista »tahtoon» ja »luonteeseen» (»Gesinnung»), koska ne nähtävästi ovat materialistisen historiankäsityksen mukaan selitettävät. Ainakin on B. ilmeisesti sekoittanut tahdon ja toiminnan vapauden toisiinsa.

² Engels, Zur Kritik des Sozialdem. Programmwurfes 1891: Neue Zeit XX, 1, siv. 11.

³ Vert. Bebelin sanoja Hannoverin puoluekokouksessa (Prot. d. Parteit. zu Hannover, siv. 120): »Puolue, joka taistelee, tahtoo voittoa, ja sitä varten se tarvitsee innostusta, ja tämän

Mutta vieras katsoja ei sittenkään voi salata itseltänsä, että tuosta revisionistiriidasta on — osaksi persoonallisista syistä — tehty enemmän kuin se oikeastaan ansaitsee, aivan kuin ennen Schweitzer-Liebknechtin kynäsodasta.¹ Dresdenin puoluepäivillä v. 1903 ottelivat revisionistit ja marxistit kyllä lujasti — vastustajiensa huviksi. Mutta vähän tulosta siitä koitui. Itse päätös tuossa sisällisessä riidassa ei sisällä muuta kummankin puolen eroavaisuuteen kuuluvaa (en tässä yhteydessä ota lukuun kysymystä »varapuhemiehestä» ja osanotosta hallitukseen) kuin mieleen terottamisen, että luokkavastakohtaisuus kasvaa — minkä totuuden esim. revisionistinen prof. Tugan-Baranowskykin nimenomaan hyväksyy.

Luonnollista on, että, jos puolueohjelman uudistamiseen käydään, revisionistinen eli »kriittinen» sosialismi tahtoo saada semmoiset otakumat siitä pois, joita se ei voi periaatteellisesti hyväksyä.² Väitteen, että pikkuliike (»Kleinbetrieb») maatalouden alulla on häviöön tuomittu;³ väitteen, että kriisit eli liikepulat käyvät »yhä laajemmiksi ja tuhoisammiksi»; väitteen, että kurjistuminen köyhälistössä on enentymässä ja etenkin väitteen, että loppusuoritus tapahtuisi jonkun mullis-

---

ryöstää siltä, jos aina kasaa vaikeudet, jos aina sanoo sille olkaa maltillisia, ymmärtäväisiä» y. m.

¹ Tuon riidan pääasiat esiintyvät Bernsteinin kirjassa: Die Voraussetz. des Sozialismus ja Kautskyn teoksessa: Bernstein und das Sozialdemokrat. Programm.

² Vert. Kautsky, Anti-Bernst., siv. 156 seur.

³ Vert. noita molempia suuria teoksia: Kautsky, Die Agrarfrage (451 siv.) ja David, Sozialismus und Landwirthschaft (I osa 703 siv. revisionistinen).

tuksen («Katastrophe») kautta.¹ Marxistit taas ovat sitä mieltä — ja he ovat suurena enemmistönä —, ettei mitään muutoksia edes periaatteellisessa puolessakaan ole tarpeen: Kautsky väittää,² että hän tarkastettuaan vielä kerran tyystin ohjelman ei ole huomannut siinä mitään korjattavaa. —

Oikeastaan antoi maatalouskysymys ensimmäisen aiheen puolueohjelman tarkastukseen.

Saksan pohjois- ja itäosissa on suurviljelys vallalla, mutta etelässä ja lännessä taas pieni ja keskinkertainen maanomistus. Aivan luonnollisesti kääntyi tämän johdosta sosialistien erityinen huomio noitten etelän ja lännen pikkuviljelijäin puoleen, joilla nähtävästi ei ollutkaan noita Schäfflen »antikollektiivisia kalloja» yhtä suuressa määrässä kuin pohjois- ja itäsaksalaisilla. Jotta voitaisiin saada nämä sosialismiin liittymään, täytyisi ryhtyä auttamaan heitä tehokkaasti riistäjiänsä vastaan aivan ensi tilassa. Tämä tapahtuikin, mitä Baijeriin tulee, Regensburgin puoluepäivillä 1892: siellä hyväksytyt päätökset eivät kuitenkaan olleet täydellisessä sopusoinnussa Erfurtin ohjelman viidennen kappaleen kanssa, ja kun muutkin Etelä- ja Länsisaksan maat omaksuivat Baijerin periaatteet, otettiin asia esille Frankfurtin yleisillä puoluepäivillä 1894.³

¹ Tästä ei ole suorastaan kysymys puolueohjelmassa, mutta Bernstein (Soz. Mon. h. 1904, 2, 704) arvelee, että se on johdonmukainen seuraus muista sen väitteistä.

² Kautsky, Esip. »Erfurter programmin» 5:een pain.

³ Vert. etenkin Cohnstädt, Die Agrarfrage in der deutschen Sozialdemokratie von K. Marx bis zum. Bresl. Parteitag; pääas. samaa sisältöä Lainen kirj. Yhteisk.-tal. Aik. 1. 1908, n:t 3, 4, 5, 6.

Tässä lausui Vollmar¹ nuo sangen huomioon otettavat sanat: »Jokainen edistys, joka saataisiin aikaan ilman talonpoikien myötävaikutusta, olisi pelkkä päivän voitto, jota seuraisi ehdottomalla varmuudella kauhea taantumus.» Puoluepäivien päätös meni pääasiallisesti Vollmarin ja Schönlankin ehdottamaan suuntaan: maalaistalonpoikia ja työntekijöitä on autettava »tehokkailla reformeilla»; puolueen velvollisuus on muodostaa erityinen maatalousohjelma Erfurtin ohjelman täydentämiseksi; ja sitä varten asetettiin kinerityinen 15-jäseninen valiokunta, johon valittiin m. m. Bebel, Liebknecht, Vollmar, Schönlank. Nämä jäsenet jakoivat työnsä kolmeen osaan: suurviljelyksen, keskiviljelyksen ja pikkuviljelyksen tutkimiseen. Valiokunnan ehdotus tuli ankaran arvostelun alaiseksi Kautskyn puolelta:² hänen tarkastuksensa loppui ehdotukseen, että edellinen päätös olisi purettava ja tyydyttävä entisiin puolueohjelman viittauksiin tällä alalla. Ja tämä tulikin Breslaun puoluepäivien päätökseksi, vaikka itse Liebknecht ja Bebel panivat vastaan: puoluepäivät olivat samaa mieltä kuin Kautsky, että valiokunnan ehdotus antoi liian suuren vallan nykyiselle »riistäjäin» valtiolle, jonka valtaa on laajennettava ainoastaan silloin, kun se supistaa tätä riistäjäin vaikutusta, ja että itsenäisten pikkuviljelijäin tilan pönkittäminen on yhtä turhaa kuin muun pikkuteollisuuden, jonka perikato vain voi olla ajan kysymys. Missä määrin tämä käsityskanta on oikea, näyttää tulevaisuus. Maatalouskysymys ei sen koommin ole ollut keskustelun alainen Saksan sosiaalidemokratian puoluepäivillä.

¹ Prot. d. Parteitags z. Fr. a|M., siv. 148.

² K. Neue Zeit XIII, 2, siv. 557 seur., 806 s.

Puolueohjelmassa ei ole mitään lausuttu puolueen suhteesta ammattiyhdistysliikkeeseen, osuustoimintaan ja kunnallisiin rientoihin. Tämä on aivan luonnollista katsoen siihen kantaan, mikä puolueella oli tässä suhteessa ohjelmaa laatiessa: näillä toimilla oli sangen pieni merkitys puolueen kehityksessä. On oikeastaan n. s. revisionistien ansio, että nämä alat ovat saaneet suurenkin merkityksen Saksan sosiaalidemokratian keskuudessa, vaikka muutamat »marxistitkin», kuten esim. Parvus (toht. Helphand), jo aikaisin ovat olleet sitä mieltä, että puolueen olisi pitänyt kääntää enemmän huomiota ainakin ammattiyhdistysliikkeeseen.¹ Mitä ensin viime mainittuun tulee, oli jo Lassalle sitä vastaan siinä määrin, ettei hän sanallakaan mainitse sitä työväen tilan kohottajana »julkisessa vastauskirjelmässään» — vieläpä tekee pilkkaa työlakkojen tehostuudesta. Lassallelaisten puoluekokoukset vv. 1872 ja 1873 julistivat suorastaan erikoisen ammattiyhdistysliikkeen pannaan, koska se muka vain hajoitti työväen silloiset heikonpuoliset voimat, ja ainoastaan Schweitzerin ponnistukset veivät asian toiselle tolalle (kts. ylemp. siv. 134). Eisenachilaiset panivat enemmän painoa tälle puolelle, vaikka hekin katsoivat ammattiyhdistysliikettä ainoastaan jonkunlaiseksi apulisäksi valtiolliselle toiminnalle.²

Ja kun sosialistilaki kumottiin, sai ammattiyhdistysliikkeen elvyttäminen yhä enemmän kannattajia: Hallen puoluekokouksessa tämä suunta ilmeni päätöksessään. Mutta kun »nuoret» Erfurtin kokouksessa erkanivat »parlamentaarisesta» puolueesta, kohdistivat he voi-

¹ Parvus, Die Gewerksch. u. die Soziald. (1896).

² K. Timm, Aus dem Entwicklungsgang d. d. Gewerkschaftsbewegung.

mansa ammattiliikkeen valloittamiseen ja ajoivat siinä anarkistista suuntaansa, varsinkin yleislakon suosittelemisessa, kuten nykyiset syndikalistit Ranskassa.¹ — Itse C. Legien, vielä nykyäänkin puheenjohtaja ammattiyhdistyksen keskushallinnossa, oli samaa mieltä. Nyt vastattiin puoluehallinnon puolelta: »yleislakko, yleishulluus» (Auer: »Generalstrike, Generalblödsinn»). Bebel, joka vielä Erfurtin kokouksessa oli sangen voimakkaasti puhunut ammattiyhdistysliikkeen hyväksi,² oli pari vuotta myöhemmin Kölnin puoluepäivillä ensimmäinen esittämään ammattiliikkeen mitättömyyden poliittisen toiminnan rinnalla. Ja Legien, joka ehdotti, että jokainen sosialisti veloitettaisiin liittymään johonkin ammattiyhdistykseen, koska siten »itsevaltiuden tehdas muuttuisi perustuslailliseksi», ei päässyt pitemmälle kuin siihen, että kokous vain velvoitti puoluetoverit innokkaasti toimimaan ammattiyhdistysten hyväksi. »Tänään ollaan kai yleisesti sitä mieltä, että ammatillinen liike ei yksin kykene ajamaan läpi työväen vaatimuksia etujensa vaalinnassa . . . Ja on suoraan sanoen epäselvää optimismia, jos joku luulee, että ammattiyhdistysten vahvistamisella sosiaalidemokratia saadaan poistetuksi.»³ Legien väitti myös, »että lause: työväenluokan vapautus on oleva sen oma työ, sisältää enemmän kuin ainoastaan valtiollisen vallan ottamisen työväen haltuun», ja puolueen ja ammattiyhdistysten nalkutus jatkui Hannoverin ja Lübeckin puoluepäivillä. Sotaa

¹ Vert. P. Kampffmeyer (silloin »nuori», nyt »revisionisti»), Die Bedeutung der Gewerksch. für die Taktik des Proletariats.

² Vert. Protok. des Parteitags zu Erfurt, siv. 162, 163.

³ Sombart, Dennoch. Aus Theorie und Geschichte der gewerkschaftl. Arbeiterbewegung, siv. 76—79.

käytiin sotahuudolla: poliittisetko vai politiikasta vapaat ammattiyhdistykset? Bebel¹ kannatti sitä mielihpidettä, että ammattiliikkeen tulisi menetellä siten, ettei se vaatisi sosiaalidemokratian periaatteitten tunnustamista, vaan taistelisi vain luokkataistelun perustuksella, ja vähitellen yhtyivät kaikki työväen taistelijat tähän salomoniseen ratkaisuun. Poliittisen toiminnan kannattajat asettivat vihdoinkin ammatillisen liikkeen tasa-arvoiseksi valtiollisen kanssa — se olikin Mannheimin puoluekokouksen päätös v. 1906:² — ja puolueen ja ammattiliikkeen tähänastinen kireä väli parantui melkoisesti.

Mitä taas yleiseen työläkköön tulee, oli asema muuttunut melkein päinvastaiseksi: ammattiyhdistykset eivät enää liioin huolineet koko asiasta, mutta sitä vastoin poliitikot, esim. Bebel, Kautsky, Bernstein, rupesivat sitä suosimaan ainakin viimeisenä keinona. Tästä keskusteltiin laveasti Jenan ja Mannheimin puoluepäivillä;³ päätös oli kummassakin kokouksessa, että ainoastaan

¹ Katso Bebel, Gewerkschaftsbewegung u. pol. Part.

² »Ammattiyhdistykset eivät ole vähemmin tärkeitä kuin sosiaalidemokraattinen puolue» — päätöksen loppuun pantiin seuraava kohta:

»Jotta yhtenäisyys puolueen ja ammattiyhdistysten ajatussuunnassa ja toiminnassa vahvistuisi, joka on välttämätön ehto proletaarisen luokkataistelun voittokululle, on ehdottomasti tarpeellista, että ammatillinen liike täyttyy sosiaalidemokraattisella hengellä. On sen takia jokaisen puolue-toverin tähän suuntaan toimiminen.» Prot. des Parteit. zu Mannheim, siv. 305. Vert. kuitenkin Kautsky, Soz. Rev., siv. 44.

³ Vert. Prot. des Parteitags zu Jena, siv. 285—343 ja Mannheim, siv. 227—305.

silloin kuin erityiset asianhaarat, esim. yleisen äänioikeuden hävittäminen, vaativat n. s. yleislakkoa, ryhtyy puoluetoimikunta yhdessä ammattihallinnon kanssa tarpeellisiin toimenpiteisiin. Huomioon on otettava, ettei juuri mitään kannatusta ole saanut semmoinen käsitys, että köyhälistö anastaisi valtiollisen vallan sillä, että *kaikki* ammatit yhtäkaa lakkaavat työstä — tätä katsotaan ilmeiseksi utopiaksi. Mutta toiselta puolen näyttää yleisen äänioikeuden ryöstäminen Sachsenissa v. 1896 ja sen kieltäminen Belgiassa, etteivät vallanpitäjät *aina* kyllin välitä suurista kansankokouksista ja mahtavista mielenosoituksista, vaan että ankarampiakin keinoja voi tulla kysymykseen.¹

Saksan sosiaalidemokratia oli alussa osuustoimintaa kohtaan yhtä kylmäkiskoinen kuin ammattiyhdistysliikkeen suhteen. Owenin ja Rochdalen pioneerien esimerkki ei saksalaisiin veljiin juurtunut. Tämä epäilemättä johtui siitä, että Lassalle »rautaisen palkkalainsa» nojalla ei odottanut nykyisessä yhteiskunnassa siitä mitään hyötyä: vasta kun työväestö olisi yleisen äänioikeuden nojalla vallannut vallan valtiossa, voisivat hänen tuotantoyhdistyksensä valtion avulla menestyä. Suopeampi oli Marx tämmöiselle »kooperatsioonille»: se voisi olla väliasteena, vaikka ei suinkaan kovin tähdelisenä, tulevaan sosialistiseen yhteiskuntaan.² Mutta molemmat, sekä Lassalle että Marx erehtyivät, varsinkin viime mainittu (joka suositteli niitä nykyisessä yh-

¹ Saksan ammattiliikkeestä saapi paraimmat tiedot lehdestä »Correspondenz blatt der Generalkomm. der Gewerkschaften Deutschl.»

² Vert. Marx, Kapital III, 1, siv. 427 ja seur. Inauguraladressi: Jaekch, Internationale, siv. 28.

teiskunnassa), siinä, että lähtivät tuotantoyhdistyksistä eikä kulutus- (konsumtsioni-) yhdistyksistä. Marx sanoo päätöslauseessaan Geneven kokouksessa v. 1866 aivan selvään:¹ »koska kulutusyhdistykset ainoastaan kosketelevat nykyisen taloudellisen järjestelmän pintaa».

Mutta huolimatta Marxin kannasta kävi Saksan sosiaalidemokratia kohta kaikkea »kooperatsionia» vastaan nykyisessä yhteiskunnassa melkein vihamieliseksi, ja tämä johtui taas Schulze-Delitzschin Lassallea vastaan tähdätyistä harrastuksista osuustoiminnan hyväksi, koska koko tämän vapaamielisen taloustieteilijän toiminta tarkoitti työväen nukuttamista valtiollisessa suhteessa tällaisella keinolla. Berliinin puoluepäivät v. 1892 asettuivat sen tähden Auerin kehotuksesta sangen välinpitämättömälle kannalle tässä asiassa.

Mutta kohta muuttui käsityskanta jossain määrin. Rouva Potter-Webbin kirja² ilmestyi v. 1893 saksaksi, ja Belgian kulutusyhdistysten suurenmoinen menestys, joka tuki sosialistista liikettä suuressa määrässä Belgiassa, vaikuttivat tähän muutokseen melkoisesti.³ Puoluetoverit kuten Arons, Bernstein, vieläpä Kautskykin rupesivat enemmän tai vähemmän kannattamaan kulutusyhdistyksiä. Kautsky sanoo kyllä,⁴ että »kysymyksessä olevien osuuskuntien arvo työväenliikkeelle

¹ Jaech, Internationale, siv. 38; Bernstein XIV, 1, siv. 230.

² »Die britische Genossenschaftsbewegung», herausg. v. L. Brentano — vieläkin paras teos tällä alalla. Vert. kansantajuista Nicholson, Die Gesch. der Konsumvereine in England.

³ K. Adele Gerhard, Konsumgenossenschaft u. Sozialdemokratie.

⁴ Esip. kirj. Konsumvereine u. Arbeiterbewegung (1897).

on paljon suuremmassa määrässä kuin poliittisten ja ammatillisten järjestöjen *ehdon* alainen», ja kirjassaan hän esittää tämän »ehdon»: etupäässä vahvistunut valtiollinen ja ammatillinen liike, jotka estävät työväestössä syntymästä voiton halua eli »voitonpyytäjähenkä». Mutta näillä ehdoilla luulee Kautsky, että nyt jo osuuskuntatoiminta on omiansa kohottamaan työväen elämää ja tekemään sen kykenevämmäksi suorittamaan maksuja sivistystarpeisiin ja myöskin kaikenmoisiin taistelukassoihin.¹ Myöhemmin² on Kautsky ruvennut arvostelemaan tätä hyötyä ehkä vieläkin vähemmäksi, varsinkin kun Bernstein on käynyt päinvastaiseen suuntaan.³ Päätös Hannoverin puoluekokouksessa v. 1899 kävi jotenkin Kautskyn mielipiteen henkeen: mitään ratkaisevaa merkitystä ei myönnetty osuustoiminnalle työväestön vapautustaistelussa. Mutta huolimatta puoluepäivien päätöksestä, joka epäilemättä vihdoinkin muodostuu suhteellisesti samanlaiseksi kuin Mannheimin päätös poliittisen ja ammatillisen liikkeen yhdenvertaisuudesta, on osuustoiminta Saksan sosiaalidemokratian keskuudessa melkoisesti kasvanut, varsinkin kun H. Crüger teki »valtiokeikauksen» Kreutznachissa v. 1902

---

¹ Vert. Kautsky, *Agrarfrage*, siv. 306: »Työntekijän tilan parantuminen tavarankuluttajana ei suinkaan tee häntä kykenemättömäksi proletaariseen luokkataisteluun, vaan voimistuttaa häntä usein paremmin käymään tätä taistelua.»

² Vert. Kautsky, *Die soziale Revol.*, siv. 43.

³ Vert. Bernstein, *Vorauss. des Soz.* siv. 94—118. Vielä pitemmälle menevät Kampffmeyer, *Mehr Macht*, siv. 21—23, ja Oppenheimer, *Die soziale Bedeut. der Genossenschaft* (maalaisoloista).

sulkien pois sosialistiset ainekset, jotka yhdistyivät uuteen sangan elinvoimaiseen yhteisliittoon.¹

Saksan sosiaalidemokratia ulotuttaa vaikutuksensa jo kaikille julkisen elämän aloille. »Ei ole yhtään epäilyksen alaista, että nykyisen yhteiskunnan yleinen kehitys tarkoittaa kuntien tehtävien alituista lisäämistä ja kunnanvapauksien laajentamista, että kunta muuttuu yhteiskunnallisen vapautuksen kohottajaksi yhä suuremmassa määrässä».² Sosialismi on Saksassakin (ei vain Englannissa) oivaltanut tämän ja tehnyt parastansa tälläkin alalla; paljon socialisteja (v. 1908: 1865) istuu jo — vanhoillisista vaalimääräyksistä huolimatta — kunnan edustuksissa, joissa he ovat ajaneet alemman kansan etuja varsinkin asunto- ja terveysolojen suhteen. Puoluepäivillä, etenkin Lübeckissä³ (1901) ja Bremenissä (1904), on myöskin kunnallispolitiikka ollut keskustelun alaisena. Ja kirjallisella alalla ei porvaristo voi, mitä kunnallisaloihin tulee, kilpailla sosialismin kanssa. Semmoisia standard work'ia kuin Lindeman-

---

¹ Tästä antaa täydelliset tiedot vuosittain ilmestyvä laaja Jahrb. des Zentralverbundes deutscher Konsumvereine (v:sta 1903). Vert. myös Staudinger, Von Schulze-Delitzsch bis Kreuznach; Elm, Die Genossenschaftsbewegung.

² Bernstein, Voraussetz, siv. 136.

³ Erittäin on tämän yhteydessä huomioon otettava Essenin puoluepäivien päätös (v. 1907) alkoholikysymyksessä, jossa lausuttiin julki se käsitys, että juoppous on likeisessä yhteydessä epätydyttävän työväensuojelussäädännön, terveydenhoidon ja kansankasvatuksen kanssa (ehdotus Wurm). Katzensteinin ehdotus, jossa m. m. puolletaan kunnallista kielto-oikeutta, ei vielä saanut riittävästi kannatusta. Vert. N. Zeit XXV, 2, siv. 852.

nin ja Südekumin ei ole helposti löydettävissä koko maailman kirjallisuudesta.¹

Mahdotonta on tässä teoksessa tehdä selkoa *kaikkien* työväen parasta tarkoittavien kysymysten käsitte-lystä Saksan sosiaalidemokratian keskuudessa tahi sen laajaperäisestä toiminnasta eduskunnassa. Lopuksi vain muutamia sanoja sivistysrienoista.²

Siinä ylen mahtavassa puheessa, jonka Lassalle puolustukseksi julkaisi nimellä »Tiede ja työväestö», lausuu hän seuraavat suurenmoisen kauniit sanat:³ »Tämän ajan tehtävän suuruus on juuri siinä, että se *pane*e *toimeen* mitä eivät pimeät vuosisadat pitäneet mahdollisena *ajatellakaan: tieteen* istuttamisen itse *kansaan!* . . . *Kaksi* asiaa yksin on jäänyt suuriksi siinä yleisessä rappiotilassa, joka historian tarkempien tutkijain mielestä on juurtunut kaikkiin eurooppalaisen elämän oloihin, *kaksi* asiaa yksin on vielä tuoreina ja uudestaan synnyttävinä keskellä itsekkäisyyden hiipivää hivitustautia, joka on tunkenut koko eurooppalaisen

¹ Lindemann, Arbeiterpolitik u. Wirtschaftspflege in der deutschen Städteverwaltung (2 suurta nidosta, yht. 873 siv.) ja Die deutsche Städteverwaltung (516 siv.); Lindemann & Südekum, Kommunales Jahrb. (832 siv. 1908 v:sta vuosittain), Südekum, Kommunale Praxis (hyvin ansiokas aikakauslehti v:sta 1901); näitten lisäksi on vielä mainittava Hirsch, Sozialdem. Gemeindepolitik, Kommunalpol. Abhandlungen (1—7) ja Cohn, Die Wohnungsfrage u. die Sozialdemokratie.

² Eduskunnassa se on toiminut työväensuojeluksen parantamiseksi, koalitionsioikeuden laajentamiseksi, valtion työtoimiston aikaansaamiseksi, tullilojen parantamiseksi, verotuksen uudistamiseksi, koloniarolitiikan ja laivastolisäyksen vastustamiseksi, työväenvakuutuksen kohottamiseksi y. m.

³ Lassalle, Wissenschaft u. die Arbeiter, Bernstein-painos II, siv. 83—86.

elämän läpi: *tiede ja kansa, tiede ja työväestö*. Ainoastaan molempien yhdistäminen voi heittää eurooppalaisten olojen helmaan uuden elämän hedelmöittäviä siemeniä.» Ja Lassalle viittaa Fichteen, joka ensin suoraan väitti (»Reden an die deutsche Nation»), että kaikki inhimillisyyden edistys Saksan kansassa on lähentynyt itse kansasta — L. oli Fichten opin tarkka tuntija —: »kiittäkää niitä miehiä, jotka säästämättä henkisiä ponnistuksia ovat tehneet työn, jonka tulokset kerran hyödyttävät teitä kaikkia ja jokaista teistä! Ravitkaa näitä miehiä Prytaneionissa (valtion kustannuksella) älkääkää asettako heitä *syytteeseen!*» Lassalle olisi voinut myös vedota suureen kasvattajaan Pestalozziin, jolle kansansivistyttämisen mahtavasti mullistava voima oli täysin selvä.¹

Samaan suuntaan kuin Lassallen kävivät Liebknechtin, Saksan sosialistisen »koulumestarin», lausunnot. »Me olemme voittaneet — me tulemme voittamaan. Sosialismille kuuluu koko maailma, mutta sen täytyy ensin valloittaa tämä maailma — siveellisesti, tietopuolisesti, valtiollisesti, ja jotta sosialismi voisi sen valloittaa, täytyy sen olla asetettuna vuosisadan koko tieteellisyydellä. Ja jotta me ansaitsisimme sosialistin nimen, tulee jokaisen meistä hankkia tietoa niin paljon kuin hän voipi, ja hänen täytyy karaista, terottaa, hioa, täydellisentää 'henkiset aseensa' suurta vapautustaistelua varten» ... »Sosiaalidemokratia on sanan korkeimmassa merkityksessä sivistyksen puolue», koska

¹ Vert. esim. Natorp, Pestalozzis Ideen über Arbeiterbildung und soziale Frage, etenkin siv. 31. Katso myös kirjoitustani Työväenkalenterissa V (1898), siv. 51—59: Joh. Heinr. Pestalozzi.

se pyrkii toteuttamaan »aito oikeata sivistysvaltiota». ¹ Liebknecht olikin juuri se, joka palavalla innolla v. 1891, kun sosialismi Saksassa elpyi, ryhtyi perustamaan »työväen sivistyskoulua» (Arbeiterbildungsschule), jossa annettiin opetusta kaikenmoisissa aineissa, pidettiin esitelmiä, opastettiin puheitten pitämisessä ja tämän ohessa pantiin toimeen soittajaisia ja teatterinäytäntöjä.

Mannheimin puoluepäivällä v. 1906 oli erityisenä keskustelunaineena kysymys »sosiaalidemokratiasta ja kansan kasvatuksesta». Referentti H. Schultz huomautti, että kasvatuksen harrastaminen oli viime vuosina runsaasti kasvanut ja että se lähimmässä tulevaisuudessa tulisi erityisesti kasvamaan, joka muka johtui siitä, että sosialisti tahtoi lapsiltansa säästää ne vaivat, joita hän itse sai kestää päästäksensä kieron kasvatuksen synnyttämästä sielun tilasta sosialistiseen käsitykseen. ² Ja puoluepäivät käsittivät asian niin tärkeäksi, että asetuttivat erityisen seitsemänjäsenisen sivistysvaliokunnan (David, Mehring, Vollmar, Zetkin y. m.). Tämä valiokunta on katsonut ensi tehtäväkseen seuraavat asiat: ohjelmien laatimisen esitelmiä, esitelmä- ja opetuskursseja ynnä taiteellisia esityksiä varten, luettelon julkaisemisen sosialistiselle nuorisolle sopivista kirjoista, mallikatalogien toimittamisen kirjastoja varten, arvokkaiden kirjallisuudentuotteitten julkaisemisen, sopivien puhujien

---

¹ Liebknecht, Tieto on valtaa, valta on tietoa. Vert. myös Schultze, Volksbildung u. Volkswohstand.

² Protokoll des Parteit. zu Mannheim, siv. 325. S. selittää tässä laveasti sosialistista maailmankatsantoa opetuksen alalla. Saman suorittaa Klara Zetkin hiukan toiselta kannalta seuraavilla sivuilla.

välittämisen, sivistyttävien ja taiteellisten esitysten aikaansaamisen y. m. s.¹ Ja »sivistysvaliokunta varmistaa,² että tiedonhalu on Saksan työväestössä ilahuttavan suuressa määrässä kasvamassa.

Kaiken tämän n. s. yleispuolueellisen sivistysharastuksen ohessa on puoluehallinto v. 1906 perustanut erityisen agitaattorikoulun, »puoluekoulun» (Parteischule), jossa opetus, opetusvälineet ja ylläpito saadaan ilmaiseksi. Tässä koulussa annetaan opetusta kansantaloudessa, historiallisessa materialismissa, valtiollisessa puoluehistoriassa, yhteiskunnallisessa lainsäädännössä, rikosopissa, siviilioikeudessa, ammattiyhdistystyöliikkeessä, osuustoiminnassa, kunnallispolitiikassa, sanomalehtiteknikassa. Heti alussa pyrki oppilaiksi kahta kertaa suurempi määrä kuin voitiin vastaanottaa.³

Taiteenkin sivistyttävällä alalla on Saksan sosiaalidemokratia innokkaasti pyrkinyt eteenpäin. Yhä enemmän toteutuu siis se käsitys, että taiteenkin tulee olla koko kansaa eikä vain muutamia valittuja varten.⁴ Jo v. 1890 kokoontui suuri joukko sosialisteja Berliiniin luomaan varsinaisen kansannäyttämön, joka hyvin onnistui — arveltiin, että teatterin tulee kasvattaa kansaa eikä vain tuottaa rahaa teatterin omistajille, kuten nykyään melkein aina päätarkoitus on. Talou-

¹ Kts. Prot. des Part. zu Essen, siv. 95 seur. ja Nürnberg, siv. 317.

² Kts. Protok. d. Part. zu Nürnberg (1908), siv. 87.

³ Prot. d. Parteit. zu Essen, siv. 90—94; vert. Prot. d. Part. zu Nürnberg, siv. 57 seur.

⁴ Vert. Schmidt, »Sosialismi ja taide» kirjassani »Tulevaisuutta kohti», siv. 202—218, ja kirjoitustani »Folktribunen»issa 1907, siv. 24 s.

dellisista syistä ei tätä tarkoitusta aivan tarkkaan aina voitu noudattaa, mutta hyvää tahtoa ei ainakaan ole puuttunut, ja paljon hyvää on tosi taiteellisessa suhteessa sittenkin kansan syviin riveihin tällä tavalla kylvetty.¹

15.

Jenan puoluepäivillä v. 1905 säädettiin puolueelle uusi »organisations» sen sijaan, joka Hallessa oli hyväksytty. Hallen järjestyssäännöt perustuivat pääasiassa siihen poliittiseen tosiasiaan, etteivät valtiolliset seurat eri paikkakunnilla saaneet yhtyä yhteiseen toimintaan. Naiset eivät ensinkään (!) saaneet kuulua poliittisiin yhdistyksiin. Ja lisäksi pelättiin, että jos puolue tässä suhteessa asettuisi liian keskittävälle kannalle, vielä epävakaisissa oloissa annettaisiin taantumukselle tilaisuus koko järjestön äkkinäiseen hajoittamiseen. Sen tähden tyydyttiin järjestyssääntöön (»Organisationsstatut»), joka kyllä höllemmin liitti jäsenet yhteen — ainakin ulkonaisesti, mutta jolla oli se suuri etu, että taantumuksellinen valtiomahti ei päässyt sen suhteen mihinkään — kerran vain se teki onnistumattoman yrityksen. Koko järjestelmä perustui näet n. s. »luottamushenkilö»-laitokseen: kussakin piirissä tämä henkilö hoiti agitatsionia ja kokoili »vapaaehtoisesti» suoritettavat rahat puoluekassaan, ja kun puolueen jäsenet olivat kokoonkutsuttavat, tapahtui tämä »yleisen kokouksen» nimessä, joka myös valitsi luottamushenkilön. Tietysti tämän me-

¹ Kts. B. Wille, Die Kunst dem Volke; C. Schmidt, Die freie Volksbühne; Milhaud, La Democr. soc., siv. 529—540; Mehring, N. Zeit, XVIII, 2, siv. 530 seur.

nettelyn onnistuminen edellytti sängen paljon älykkäisyyttä puolueen jäsenissä hallitukseen ja sen urkkijoihin katsoen, mutta Bismarckin kaksitoistavuotinen vaino oli ihmeellisesti tähän kansaa kasvattanut. Luottamushenkilöt muodostivat vuotuisen puoluekongressin, joka taas valitsi puoluehallinnon. Oltiin niin varovaisia, ettei edes valittu erityistä tarkastusvaliokuntaa (Kontrollkommission) erityisen puoluehallinnon (Parteivorstand) rinnalle, vaan yhteinen »puoluejohto» (Parteileitung), jonka toiset jäsenet saivat tarkastaa toisten toimia: itse asiassa se teki saman, mutta hallitus ei täten päässyt »toista», *toisen* kanssa muka yhdessä toimivaa valtiollista järjestöä hajoittamaan. Tämä kummallisuus poistettiin Mainzin puoluepäivillä (v. 1900), mutta huolimatta silloin tehdyistä muistutuksista järjestyssääntöä vastaan ei ryhdytty tätä perinpohjaisemmin muuttamaan, vaikka jo 1899 koko Saksan liittovaltiossa koalitionsikielto poistettiin — se oli näet porvarilliselle yhdistyselämällekkin käynyt liian epämukavaksi. Vasta Bremenin puoluekokouksessa v. 1904 asetettiin valiokunta pohtimaan uutta järjestyssääntöä, joka sitte semmoisenaan hyväksyttiin. Sen pääkohdat ovat seuraavat: Puolueeseen kuuluu jokainen henkilö, joka kannattaa puolueohjelman periaatetta ja puoluetta säännöllisillä raha-avulla. Puoluejärjestelmän perustuksena on jokaisessa eduskunnan vaalipiirissä toimiva sosiaalidemokraattinen yhdistys, johon jokaisen puoluetoverin tulee liittyä. (Poikkeustapauksissa on löyhempi järjestelmä luottamushenkilöitten välityksellä luovallinen. Tämä järjestelmä on yksistään voimassa naisten kesken valt. syistä.) Nämä yhdistykset liittyvät alue-liittoihin ja maaorganisatsioihin (Saksan eri valti-

oissa, kussakin yksi). Puoluepäivät ovat puolueen korkein edustus. Edustajiksi voi jokainen valtiollinen vaalipiiri valita korkeintaan 3 jäsentä; edustajia ovat eduskunnan kaikki sosiaalidemokraattiset jäsenet, koko puoluehallinto ja kontrollivaliokunta (joka muuten tarkastaa edellisen toimintaa ja neuvottelee tilapäisesti sen kanssa). Puoluepäivät, jotka ovat joka vuosi kokoonkutsuttavat neljä viikkoa ennen kokoontumista, ratkaisevat kaikki asiat yksinkertaisella äänen enemmistöllä; niiden päätehtäviin kuuluu puoluehallinnon ja kontrollikommissionin ynnä eduskuntaryhmän kertomusten vastaanottaminen (resp. tarkastaminen) sekä kahden edellisen valitseminen ynnä niitten kysymysten pohtiminen, jotka ovat puoluehallinnolle jätetyt ja sen toimesta kolmea viikkoa ennen kokoontumista pää-äänenkannattajassa julaistut. Puoluehallinnon jäsenluvun määrää nimittäin puoluekokous ja voivat he saada — ja todellisuudessa yleensä saavatkin — korvausta, jonka puoluekokous määrää, kuten puoluehallinto yleensäkin tekee »harkintansa mukaan» puolueen varoja koskevia määräyksiä. Hallinto »toimittaa puolueen asiat» ja kontroleeraa puoluelehtien kantaa, pää-äänenkannattajan »lehtivaliokunnan» (Presskommission) kanssa yhdessä. Ehdotetun poissulkemisen puolueesta ratkaisee sovinto-oikeus, johon syytetty valitsee puolet jäsenistä, puolet syyttävä puolueorganisaationi ja puheenjohtajan puoluehallinto; langetetusta tuomiosta saapi vedota kontrollikommissioniin ja sitte seuraaviin puoluepäiviin.

Tätä ohjesääntöä vastaan on tehty useampia muistutuksia, ja viimeiset Nürnbergissä v. 1908 pidetyt puoluepäivät asettivat erityisen valiokunnan uutta järjes-

tyssääntöä valmistamaan, joka tulee t. v. syyskuulla Leipzigissä pohdinnan alaiseksi.¹

Kun nyt naisetkin Saksassa valtakunnan lain nojalla saavat kuulua valtiollisiin yhdistyksiin, ei uudessa järjestyssäännössä enää tarvitse tehdä eroa mies- ja naispuolisten jäsenten välillä,² ja samoin häviävät myös tykkänään »luottamushenkilöt». Ottelua synnyttää nähtävästi kysymys edustajien valitsemisesta suhdeluvun mukaan (sen sijaan että tähän asti joka vaalipiiri, vaikka kuinka pienikin, on saanut valita korkeintaan 3 edustajaa) sekä kysymys eduskuntaryhmän itseoikeutetusta edustuksesta, jota on paljon vastustettu, epäilemättä myöskin ehdotettu uusi jäsenten rangaistustapa ja kysymys puolueverosta, joka ehdotetaan korotettavaksi.

Noin neljä vuotta sitte syntyi proletaarinen nuorisoliittoharrastus. Se versoi varsinkin Eteläsaksan edistyneemmissä osissa, kunnes yleinen valtakunnan laki, samalla kuin se poisti naisen valtiollisen alaikäisyyden, kielsi *koko* Saksan nuorisoa alle 18 vuoden kuulumasta valtiollisiin yhdistyksiin. Arvellaan, että tällä määräyksellä ei tule olemaan juuri mitään käytännöllistä merkitystä. Sillä sekä puoluehallinto että ammattiyhdistysten pääjohto ovat ottaneet asian käsiinsä. Tarkoitus on tästä lähin kulkea eteenpäin epäpoliittisillakin nimillä: sivistysseurat, oppilassuojakommissionit y. m. Nürnbergin puoluekokouksessa viime vuonna päätettiin asettaa

---

¹ Vert. Neue Zeit XXVII, 1, siv. 380—387, 426—437; XXVII, 2, 75—83; Soz. Monatsh. 1909, siv. 269—279.

² Tämä on jo toteutunut Nürnbergin päätöksen kautta (Prot., siv. 170, 171). Naiset pitävät kuitenkin erityisiäkin »naiskonferensseja» puoluepäivien yhteydessä (5:s Nürnbergissä: Protokoll, siv. 465—545).

eri paikkakunnille erityisiä valiokuntia, joille tämä tärkeä ala uskottaisiin, ja puoluehallinnon asiana olisi erityisen nuorisolehden julkaiseminen.¹ —

Ylempänä (siv. 160) mainittiin jo, että uuden nykyisen hallitsijan »kurssi» ei sanottavasti muuttunut Bismarckin kukistumisen perästä. »Sosiaalinen keisarikunta antautui kohta Stummin riistojärjestelmälle.»² Mikä hallituksen tarkoitus oli, näkyy selvästi semmoisista lakiehdotuksista kuin olivat »Umsturzvorlage», (v. 1894/5) ja »Zuchthausvorlage» (v. 1898) — puhumattakaan pienemmistä yrityksistä. Edellinen lakiehdotus sääsi ankaran rangaistuksen jokaiselle, joka »julkisesti alentavassa tarkoituksessa puhuu uskonnosta, kuninkuudesta, avioliitosta, perheestä tai omaisuudesta», ja vielä kovemman rangaistuksen (kolmen vuoden vankeuteen asti) sille, joka koettaa järkyttää sotilaan kurinalaisuutta; sen ohessa saisivat asianomaiset ottaa heti takavarikkoon tuomiota odottamatta kaikki painotuotteet, jotka kulkivat samaa suuntaa. Tällöinen avoin valtakirja poliisivallalle oli kuitenkin liian paksua aroille porvaripuolueillekin — sosialisteista puhui loistavasti sitä vastaan Bebel ja varsinkin Auer — ja lakiehdotus haudattiin jo toisessa lukemisessa. Saman kohtalon sai tuo toinenkin laki »työn vapaudesta». Saksan keisari itse, joka, kuten tunnettua, lievimmin sanoen on sangen puhelias, oli kahdessakin puheessa juhlallisesti luvannut turvaa sille, joka »tahtoo työskennellä», ja ankarimman rangaistuksen sille, joka »uskaltaisi» estää häntä tässä muka luvallisessa toimessa.

¹ Vert. Protokoll d. Parteit. zu Nürnberg, siv. 191, 450 s.

² Molkenbuhrin väite Nürnbergin puoluepäivillä, Prot. d. Part., siv. 426.

Kreivi Posadowsky sai tämän lupauksen nojalla laittaa lain, joka tosiaan kielsi vankeuden uhalla m. m. pakotuksella tai uhkauksella estämästä ketään ottamasta osaa työsopimuksiin tahi saattamasta häntä semmoiseen (uhkaukseen luettiin myös »picketing», työpaikan rauhallinen vartioiminenkin); sama laki uhkasi kuritus-huoneella (aina kolmeen vuoteen asti) sitä, joka oli saattanut valtakunnan, ihmiselämän tai omaisuuden — vaaran alaiseksi (»yllyttäjät» voivat saada viisikin vuotta). Vanhoillisimmatkin ymmärsivät, että tässä oli kerrassaan kysymys koko lakko-oikeuden lakkauttamisesta, ja niin pitkälle ei edes tuo onneton sosialistisyöjä E. Richterkaan uskaltanut enää mennä, vaan eduskunnassa hän sosialistien suureksi huviksi ivallisesti satti keisarin »juomapuheita» — ja koko lakiehdotus meni silloin myttyyn.¹

Ja Saksan sosiaalidemokratia kulki vain jättiläis-askelilla eteenpäin. 1893 v:n eduskunnan vaaleissa sai se jo lähes 1,787,000 ääntä eli 23,3 % kaikista äänestäjistä ja 16,8 % äänioikeutetuista; edustajia tuli 44. V. 1898 olivat vastaavat numerot 2,107,000, 27,2 %, 18,4 % ja 56. V. 1903 taas 3 milj. runsaasti, 31,7 %, 24 % ja 81 edustajaa. V. 1907 viimeisessä vaalissa 3,259,000, 28,9 %, 24,6 % ja — 43 edustajaa.

Vaikka siis 1907 vuoden vaalissa äänimäärä oli lisääntynyt 1/4 miljoonalla, laski edustajain lukumäärä melkein puoleksi. Tämä johtui taantumuksellisten suunnattomasta agitatsionista, jota johti »Reichsverband gegen die Sozialdemokratie» (tavallisesti nimitetty: »Reichslügenverband», valtion valheliitto); tämä liitto

¹ Schippel, Soz. Reichstagsh., siv. 1075 s., 154 s., 747 seur.

harjoitti mitä tunnottomimmalla tavalla ja *hyvin likaisilla* keinoilla agitatsionia sosiaalidemokratiaa vastaan, saaden »agraariliitolta» ja »tehtailijain keskusliitolta» runsasta raha-apua. Paitsi suullista agitatsionia toimittaa liitto suunnattomia määriä lentolehtisiä, jotka sisältävät melkein pelkkiä valheita,¹ mutta sangen ovelaan muotoon laadittuja, ja »kouluttaa» puhujia samaan suuntaan.

Mutta Saksan sosiaalidemokratia ei tästä »tilapäisestä tappiosta» ole yhtään lannistunut, vaikka *ylimmätkin* piirit Saksassa osoittivat peräti lapsellista iloa. Se etenee vaan joka alalla. Sen sanomalehdistö kasvaa ja laajenee vuosi vuodelta (vars. puoluelehtiä noin 100). Pää-äänenkannattajan menot olivat v. $\frac{2}{7}$ 1907— $\frac{2}{7}$ 1908 1,505,311 Rmk ja tulot 1,636,099, puhdas voitto siis 130,788 Rmk; aikakauslehti Neue Zeit 56,123 Rmk menoja ja 58,892 tuloja; naislehti Die Gleichheit vast. numerot 46,541, 62,243; pilalehti Der wahre Jakob 217,159, 249,645. Puolueen kirjakauppa Vorwärts julkaisee koko joukon pikkukirjasia ja lentolehtisiä; mutta paljon muutakin kirjallisuutta,² joka kaikki leviää suunnattomissa määrissä. Puolueen yleiset tulot olivat v. 1907/8 (11 kuuk.): 852,976 ja menot 783,958 Rmk, agitatsiooniin 229,022 Rmk.

Ja juuri pääasiassa agitatsionin kautta paisuu Saksan sosiaalidemokratia yhä mahtavamaksi voi-

¹ Vert. Handb. z. Sozialdem. Wähler 1906, siv. 143 seur. ja »Wahllügen der bürg. Part., siv. 151 seur. *Antisozialdemokratische* Korresp. kirj. $\frac{24}{10}$ 06: »Valtioliiton agitatsioni liikkuu joka suhteessa niin alhaisella kannalla, että sen täytyy johtaa arveluttaviin siveellisiin ja valtiollisiin vaurioihin valitsijajoukossa ja Saksan kansassa.»

² Vert. Buchhandl. Vorwärts Schriftenverzeichniss (viim. toukok. 1908).

maksi, vaikka »yhteiskuntaa säilyttävät» voimat koettavat tätä monin tavoin¹ voimiensa mukaan estää. Tämöisellä agitatsioonilla syvien rivien kallot revolutsioneerataan — kuten Engels tarkoitti — ja uudet aatteet uusiksi muovailuissa aivoissa valmistavat ja kypsyttävät uuden ajan.

Marx ennusti, että suuren ranskalais-saksalaisen sodan jälkeen työväenliikkeen keskipiste siirtyisi Englannista ja Ranskasta, jossa se oli syntynyt, Saksaan. Hän ennusti aivan oikein, keskipiste on tosiaan nykyään Saksassa. Saksan sosiaalidemokraattinen työväenliike on nykyään kaikkien muitten maitten esikuvana; se on se sentraalinen valonlähde, joka levittää säteitään yli koko sivistyneen, kapitalistisen maailman. Ja onhan se aivan ymmärrettävissäkin; sillä nykyaikaisen sosiaalidemokratian varsinaiset perustajat olivat Marx, Engels ja Lassalle, jotka sille laskivat sen vankimman, *tieteellisen* perustuksen: »sosialismi on», kuten Bebel lausuu,² »selvällä tietoisuudella ja täydellä tietäväisyydellä inhimillisen toiminnan kaikille aloille sovitettua tiedettä». Ja nytkin ovat saksalaiset sosialistit »pääasiallisesti ne, jotka levittävät sosialistisia aatteita eri kansojen työväen riveihin».

Tämän perustuksella on Saksan sosiaalidemokratian historian, opin ja rakenteen tunteminen pääpiirteissään välttämätön jokaiselle, joka tahtoo tutustua suureen, mahtavasti mukaansatempaavaan tahi pelkoa herättävään sosialistiseen joukkoliikkeeseen — liikkeeseen,

¹ Huoneustojen kieltämisellä, kokousten joutavalla hajoittamisella y. m. Vert. Milhaud, *La Democr. soc. all.*, siv. 75 seur.

² *Die Frau und der Sozialismus*²⁵, siv. 463.

joka vuosi vuodelta laajentaa piiriänsä ja ajan pitkään — sillä mitä merkitsee muutama kymmenkunta vuosia kansojen elämässä — valloittaa koko maan piirin »Siperiasta Kaliforniaan saakka». Sillä kansat ottavat sen kautta, ja *ainoastaan* sen kautta, kohtalonsa omiin käsiinsä.

SISÄLLYS:

	Siv.
1. Köyhyyden ja varallisuuden vastakohtaisuus muinais- ja keskiaikana. Saksan sosiaalidemokratian edelläkävijät Englannissa ja Ranskassa.....	7
2. Saksan taloudellinen tila 1800-luvun alkupuolella...	33
3. Saksan filosofia (Kant, Fichte, Hegel, Feuerbach) tieteellisen sosialismin perustuksena.....	38
4. Saksan ensimmäiset sosialistit, Büchner, Gall, Weitling	43
5. Marxin ja Engelsin ensimmäiset teokset. Kommunistinen manifesti ja materialistinen historiankäsitys.....	48
6. Saksan valtiolliset ja yhteiskunnalliset liikkeet 1800-luvun keskivaiheilla	66
7. Ferdinand Lassalle	76
8. Lassallen jälkeen.....	94
9. Internationale.....	99
10. Marxin »Kapital»	102
11. Saksan sosialistinen liike sosialistilakiin asti.....	130
12. Sosialistilain aika.....	151
13. Saksan sosiaalidemokratian taktiikka.....	161
14. Erfurtin puolueohjelma ja Saksan sosiaalidemokratian oppi.....	173
15. Saksan sosiaalidemokratian organisatsioni ja viimeiset vaiheet.....	208

DIE DEUTSCHE SOZIAL- DEMOKRATIE

DARGESTELLT

VON

Dr N. R. AF URSIN.

INHALT:

1. Der Gegensatz von Armuth und Reichthum im Alterthum und Mittelalter. Die Vorläufer der deutschen Sozialdemokratie in England und Frankreich.
  2. Der oekonomische Zustand Deutschlands im Anfang des 19:ten Jahrhunderts.
  3. Die deutsche Philosophie (Kant, Fichte, Hegel, Feuerbach) als Grundlage des wissenschaftlichen Sozialismus.
  4. Die ersten deutschen Sozialisten, Büchner, Gall, Weitling.
  5. Die ersten Werke von Marx und Engels. Das kommunistische Manifest und die materialistische Geschichtsauffassung.
  6. Die politischen und sozialen Bewegungen Deutschlands in der Mitte des 19:ten Jahrhunderts.
  7. Ferd. Lassalle.
  8. Nach Lassalle.
  9. Die Internationale.
  10. Marx' »Kapital«.
  11. Die sozialistische Bewegung bis zum Sozialistengesetz.
  12. Die Zeit des Sozialistengesetzes.
  13. Die deutsche sozialdemokratische Taktik.
  14. Das Erfurter programm, und die Lehre der deutschen Sozialdemokratie.
  15. Die Organisation der deutschen Sozialdemokratie und die letzten Ereignisse.
-